fondată în 1895
bpt
serie nouă

jules romains

oameni de bună-voință

**

bpt
biblioteca pentru toți

Coperta : *Andrei Olsufiev*

jules romains

oameni de bună-voinţă

ROMAN

II

CRIMA LUI QUINETTE

TRADUCERE DE
GRIGORE ŞTURDZA

1970

EDITURA MINERVA

BUCUREŞTI

I

MAURICE EZZELIN CITEȘTE ZIARUL

Juliette Ezzelin tocmai isprăvește să așeze pe masă cele trebuitoare pentru micul-dejun. Soțul ei citește ziarul pe care portăreasa i-l aduce în fiecare dimineață o dată cu laptele. Și-a făcut toaleta. După ce-și va lua cafeaua cu lapte și cele două felii de pîine cu unt, adică peste un sfert de oră, va pleca la birou.

Părul său, pe care îl poartă destul de lung și-l piaptănă cu îngrijire, fixîndu-l cu puțin cosmetic, e de un gălbui vești și cu diferite tonuri. Ochii-i sînt de un albastru spălăcit ; chipul lui pare amorf, cu toate că unele trăsături sînt accentuate. La alții, o bărbie ca a lui ar părea „voluntară". La el nu-i decît o proeminență fără nici un rost, pe care un copil ar avea poftă să o tragă ca pe-o barbă. Nasul lui pe o altă față ar fi îndrăzneț și senzual. Pe-a lui, e indiscret. Te silește să te gîndești că nasul e un organ care smiorcăie și pe care trebuie

să-l sufli zgomotos din cînd în cînd, batista întîrziind apoi o secundă ca să cureţe interiorul fiecărei nări.

Se numeşte Maurice. Juliette are oroare de acest pronume care i-a displăcut probabil întotdeauna — cel puţin aşa crede —, dar căruia nu-i simte cu adevărat urîţenia decît acum, după ce s-a măritat. Pentru ea pronumele acesta evocă o culoare, una din cele mai neplăcute pe care şi-o poate închipui, aceea pe care o ai în minte cînd vorbeşti de un păr roşu ca morcovul. Prenumele Maurice ar trebui să fie rezervat roşcovanilor acelora neisprăviţi, cu pielea plină de pistrui şi care par puţin cam aiuriţi. Juliette recunoaşte că părul soţului ei nu-i roşcovan. Dar asta n-o mulţumeşte. Ca şi cum ar căuta în dosul blondului searbăd, roşul acela de culoarea morcovului pe care n-ar avea curajul să-l afişeze. „Maurice" o mai face să se gîndească şi la „Jocrisse" [1] la un Jocrisse împăcat cu viaţa, dar fără vervă, la vreun cavaler de onoare care se agită să distreze comesenii. Aici iarăşi e destul de corectă să recunoască, în sinea-i, că soţul ei nu întruchipează personajul acesta. Cel mult e ridicol. E bucuros că trăieşte, nici mai mult nici mai puţin, şi are uneori o privire destul de tristă. E prea timid ca să aibă pretenţia de a-i amuza pe ceilalţi.

[1] Personaj din vechile farse, prostănac care se lasă păcălit.

Maurice Ezzelin citeşte cu atenţie ziarul. Cele douăzeci de minute pe care le acordă acestei ocupaţii, în fiecare dimineaţă, alcătuiesc, cu ajutorul cafelei cu lapte şi al tartinelor, una din clipele bune ale zilei. (Continuă să citească în drum spre birou, dar nu cu aceeaşi linişte, nici cu aceeaşi plăcere. Păstrează pentru timpul parcursului fragmentele de articole fără interes, notiţele, anunţurile.)

Fără îndoială, acest fel de lectură îi convine. Dar poate mai caută într-asta şi un sprijin împotriva lui însuşi. Cu cît înaintează în vîrstă, cu atît evită să rămînă singur cu gîndurile lui. La birou îl protejează cînd lucrul, cînd conversaţia colegilor. A băgat de seamă că adesea cărţile îl întristează. Dacă vreuna izbuteşte să-l distreze, multe altele îl readuc la idei pe care ar vrea să le uite, cărora le dă chiar o precizie supărătoare, o dureroasă evidenţă (de asemenea o licărire de fatalitate, în viziunea şi presentimentele lui în privinţa viitorului).

I se întîmplă să-i citească cu glas tare Juliettei un pasaj din ziar. Ei nu-i place obiceiul acesta pe care şi l-a luat el. Găseşte că citeşte prost, cu un zel cam nerod, ca şi cum ar avea de-a face cu texte importante. Ghinionul lui e că subliniază cu intonaţia cea mai respectuoasă clişeul cel mai nefericit. Şi apoi are o voce prea puţin consistentă, slabă, pe care o banalizează şi mai mult o urmă de accent parizian. „O voce de subaltern", se gîn-

deşte Juliette. Face în aşa fel, încît să asculte cît mai puţin.

Şi asta nu pentru că ar vrea să se pună în valoare şi nici pentru că ar considera de un interes capital fiecare bucată pe care o citeşte. Dar se teme tot timpul că Juliette se plictiseşte. Crede că una din datoriile lui e să nu tacă atunci cînd sînt împreună. Chiar dacă ştirile din ziar nu sînt pasionante, ele fac, în tot cazul, cît ceea ce Maurice Ezzelin ar povesti din capul lui. Cu atît mai mult, cu cît e nevoie să străluceşti într-o conversaţie în care interlocutorul abia răspunde. De altminteri, adesea, cînd e vorba de un fapt divers, se mulţumeşte să rezume ceea ce a citit sau să formuleze vreo două reflecţii scurte.

— În ce zi sîntem azi ? întreabă Juliette.

— Luni, doar ştii prea bine. Luni 12 octombrie.

— Aşa-i.

Se gîndeşte la cartea ei, care i-a fost făgăduită pentru azi. Dar nu-şi mai aminteşte dacă legătorul i-a spus să vină la aceeaşi oră ca şi atunci, sau mai tîrziu, în cursul zilei. Se va duce în dimineaţa asta. Pentru nimic în lume n-ar fi vrut să meargă seara în prăvălia aceea. Dacă ar aştepta pînă mîine dimineaţă, ar fi ispitită să-şi amîne iar demersul. Pînă la urmă n-ar mai avea curajul să-l înfrunte pe legătorul acela cu ochii înfundaţi. Dar unde stă oare ? A uitat să se uite la numele străzii. N-are importanţă. Cînd va ajunge la staţia Avenue de Suffren, se va orienta uşor.

— E uimitor cum se contrazic martorii.

— Ce-ai spus ?

— În afacerea trenului însîngerat. Ieri nu era vorba decît de un bărbat blond, care s-ar fi urcat în compartimentul lui Leuthreau, la plecarea din Paris, și care ar fi coborît, după ce l-a asasinat pe primar, la Montereau, după miezul nopții. Astăzi, nu mai e bărbatul blond. Toți au văzut pe cineva. Dar n-au văzut doi același lucru.

Abia ridicînd pleoapele, Juliette se uită la bietul băiat care vorbește de trenul însîngerat, printre aburii cafelei cu lapte. Nici chiar vulgaritatea aceasta de a se complace în dări de seamă despre crime nu-i lipsește.

— Ia te uită ! În definitiv, nu e departe de aici.

— Ce spui ?

— Ba, totuși, destul de departe. În strada Dailloud, la Vaugirard. Asta mai dovedește și cît de puțin se ocupă oamenii de tine, afară de cînd vor să te necăjească.

„...S-a descoperit ieri seară, în baraca de care am vorbit, în partea de jos a scării, lîngă ușă, cadavrul unei femei în vîrstă de vreo cincizeci de ani. Moartea a avut loc cu o săptămînă în urmă. Un examen al corpului a dovedit curînd că e vorba de un asasinat. Ucigașul s-a slujit, după toate indiciile, în același timp de o armă contondentă și de o armă ascuțită. De altminteri, un cuțit purtînd urme de sînge a fost găsit lîngă cadavru. Defuncta, care trăia singură, avea tot

felul de indeletniciri vagi. Se ocupa cu traficul de recipise ale Muntelui de Pietate. Dădea şi în cărţi. Poate mai avea şi alte resurse, şi mai puţin recomandabile. În baracă se afla o oarecare cantitate de argintărie curentă, îndeosebi tacîmuri argintate legate în pachete de cîte douăsprezece. Cu toate că furtul pare să fi fost mobilul crimei, făptaşul n-a găsit cu cale să ia această pradă. S-a mulţumit poate cu banii lichizi, la care a adăugat cîteva obiecte deosebit de preţioase. Asta dacă nu cumva o fi fost deranjat şi a trebuit să fugă înainte de a-şi fi săvîrşit tot jaful.

E de mirare că n-a fost descoperită crima mai curînd. Fără să primească vizite dese, baraca era totuşi destul de frecventată. Cum se face că nici vizitatorii, nici vecinii n-au fost izbiţi de o atît de neobişnuit de lungă absenţă? Se pare că mîrlăiturile unei pisici, rămase în baracă, au atras în cele din urmă atenţia vecinilor şi i-au decis să anunţe poliţia.“

Juliette n-a ascultat. Spune :

— Vezi să nu întîrzii la serviciu.

— Da. Ai dreptate.

Împăturește ziarul, o sărută pe Juliette, care încearcă să-şi ferească buzele ; apoi se grăbeşte să iasă.

II

ZARVĂ MARE LA QUINETTE

Juliette soseşte în faţa prăvăliei legătorului, fără să fi simţit nevoia să iasă din starea de semisomnolenţă dureroasă în care, de două luni, de cînd se tot răsuceşte în ea, sufletul ei a găsit, în sfîrşit, o poziţie comodă.

După o scurtă ezitare, pune mîna pe clanţa uşii. Dar uşa rezistă. Prăvălia e închisă. Juliette se miră, se dă un pas înapoi pe trotuar, priveşte faţada.

Dar iată că uşa se întredeschide. Chipul legătorului bărbos apare. Pe furiş, la început, şi bănuitor. Apoi recunoaşte pe tînăra femeie, se luminează, surîde.

— Iertaţi-mă, doamnă. Făceam ordine în prăvălie. Trăsesem zăvorul.

O ia înainte, strînge un ziar care stătea larg deschis pe masa principală, trece de cealaltă parte a mesei, şi rămîne cîteva clipe cu spatele ca şi

cum ar fi vrut să caute ceva pe rafturi, apoi în dulăpiorul cu geam. Şopteşte :

— Cartea dumneavoastră... cartea dumneavoastră... Dar...

Se întoarce, simţind că-şi recapătă sîngele rece :

— Dar... pentru cînd v-o făgăduisem, doamnă ?

— Pentru azi...

— Pentru azi-dimineaţă ?

— Mi se pare.

— De altminteri, chiar dacă n-aţi fi venit decît diseară, tot n-ar fi fost gata. N-am obiceiul să nu mă ţin de cuvînt. Am avut însă mai multe neplăceri. Sînt dezolat.

„Nu văd nicăieri cartea mea, se gîndeşte Juliette. Nu mai e aici. Ce-a făcut cu ea ?" Ar vrea să-l întrebe pe legător fără să-l jignească. El urmează :

— Azi sîntem luni. Mă voi strădui s-o termin pînă poimîine dimineaţă. Şi dacă-mi lăsaţi adresa, v-aş trimite-o acasă, ceea ce v-ar scuti de un nou deranj.

Juliette se tulbură :

— De fapt... aş fi avut nevoie de carte imediat. Mai că aş prefera să mi-o daţi înapoi.

— Dar, doamnă, replică tacticos Quinette, presupun că de cartea legată aveţi nevoie. Nici unul din confraţii mei, nici unul, repet, n-ar putea să v-o lege pînă miercuri. De altminteri, am şi început să lucrez la ea.

— Nu i s-a întîmplat nimic cărţii, nu-i aşa ?

— Nu, nu, doamnă. V-aș arăta-o bucuros, ca să vă liniștesc. Dar în momentul acesta e sub o presă specială ; nu trebuie atinsă înainte de a se prinde cleiul.

— Bine, domnule. Asta-i situația. Voi trece atunci miercuri dimineață. Sau voi trimite pe cineva. La revedere, domnule.

*

Quinette, rămas singur, își face reproșuri nedeslușite. Nu din pricină că ar fi foarte nemulțumit de sine. A fost bine inspirat că a deschis ușa, deși își spusese mai întîi că n-o să dea semn de viață. Și-a recăpătat îndată stăpînirea de sine și n-a manifestat — pe cît crede, nici chiar la început — o tulburare prea suspectă. Dar asta nu-i mare ispravă. Ar fi trebuit să născocească ceva mai grozav. Ce anume ? nu știe nici el. Bunul-simț îi sugerează, firește, că, în împrejurări ca acelea în care se află, singura problemă e să îndepărtezi primejdia actuală, aceea care te și apasă pe umeri. Orice pretenție de-a complica situația, de-a adăuga riscurilor dobîndite pe acelea ale unei aventuri noi, oricare ar fi ea, ar părea aproape o nebunie. Dar presimte, de asemenea, un întreg sistem de viață, în care regula primordială ar fi să nu se dea în lături de la nici o experiență, de îndată ce este teoretic posibilă, și de îndată ce întîmplarea i-a oferit prilejul s-o trăiască. Această comportare

s-ar lega de o vedere generală asupra lucrurilor, de un mit al „omului superior", pe care Quinette nu izbuteşte să şi-l alcătuiască, pe care abia îl ghiceşte, străbătînd prin negura minţii, pe cît de strălucit pe atît de schimbător. Dar mai cu seamă s-ar identifica, în străfundul fiinţei, cu impresia unor resurse constante. Şi-ar găsi recompensa nemijlocită în însăşi tensiunea pe care ai resimţi-o în fiecare clipă. Orice urmă de plictiseală s-ar spulbera chiar mai înainte să se înfiripe. În aşa măsură, încît succesul final ar apărea ca o eventualitate secundară, ca un fel de probă prin numărul nouă, exterioară operaţiei însăşi, a cărei valabilitate se mărgineşte s-o recunoască.

Printre intuiţiile acestea fugitive, izolează cîteva idei mai limpezi : mai întîi, pe aceea că în viaţa de toate zilele, pe care o accepţi din obişnuinţă, îţi petreci timpul împiedicîndu-te de a continua acţiuni care sînt începute ; şi că faci asta fără vreun motiv plauzibil, din simplă laşitate sau din neîncredere faţă de tine ; că, procedînd astfel, comiţi mereu asupra ta însuţi un fel de sabotaj, ca un om care s-ar plimba prin grădină secerînd toate capetele care se ridică, tulpinile cele mai producătoare. O femeie vine la tine pentru a doua oară. E tînără şi frumoasă. Nu-i nevoie să ai un plan dinainte stabilit, nici vreun scop oarecare. Dar nu-i permis s-o laşi să plece fără să fi făcut nimic ca să te îndrepţi către un scop. Dacă ai vrea să te scuzi spunîndu-ţi, de pildă, că eşti amestecat

într-o afacere criminală despre care ziarele vorbesc în dimineața asta, și că ai nevoie de toată prezența de spirit și de toate resursele minții pentru a evita ca polițiștii să-ți bată la ușă peste cîteva ore, sau chiar peste o oră, și să te întrebe ce caută la dumneata o anumită ladă ascunsă în cămăruța din fund, ar însemna doar să mărturisești că nu ești mai breaz decît altul.

Quinette găsește o comparație care îl ajută să-și limpezească ideile. Unii comercianți se tem mereu să nu fie copleșiți de comenzi, alții, dimpotrivă, au ca principiu să nu refuze niciodată o comandă, orice s-ar întîmpla. Vor ști să facă față împrejurării. Toată lumea, pînă la urmă, va fi servită. Oamenii aceștia practică un fel de eroism comercial. Quinette, comerciant de ocazie, nu apreciază pentru uzul propriu un eroism de felul acesta. Dar ceea ce năzuiește e, de bună seamă, o transpunere a lui pe un plan mai înalt.

În momentul acesta, se gîndește la centura Herculex. Surîde cu un fel de indulgență suspectă care se aplică deopotrivă centurii Herculex și lui. E conștient de faptul că se bucură în dimineața aceasta de o sănătate intelectuală care-i îngăduie să fie tolerant așa cum este un guvern puternic. Ce-l costă să acorde aparatului acestuia, devenit familiar, o încredere nelipsită de un pic de ironie ? Nu cunoaște nevoia aceea a marilor certitudini pe care o resimți cînd ești prada îndoielilor, a disperării. Cu atît mai bine dacă centura con-

tribuie, intrucîtva, la vitalitatea pe care o resimte. Dacă nu contribuie cu nimic, la ce bun să-ți mai bați capul ? Ea joacă, la fel ca oricare alt obiect, rolul ei de fetiș. În unele cazuri, să cunoști adevărul cu precizie e tot ce poate fi mai important. Cea mai mică posibilitate de eroare trebuie eliminată cu străşnicie. Altminteri, eşti un prost sau un leneş ; şi evenimentele nu vor întîrzia să te pedepsească. În alte cazuri, iluzia n-are nici o gravitate. Ea poate chiar să te distreze, să-ți țină de urît, să te ajute ca un pahar de vin sau o țigară. (Quinette nu fumează şi nici nu-i băutor. Leacul lui preferat rămîne tot iluzia înțeleasă în felul acesta.) Ceea ce contează e să știi să deosebești cazurile.

Toate aceste reflecții n-au durat trei minute. Legătorul a împins din nou zăvorul şi se întoarce în camera din fund. Surescitarea în care se află, şi care pentru moment ia înfățişarea unei exuberanțe de idei îndrăznețe, e urmarea emoției foarte vii pe care a avut-o azi-dimineață.

*

A ieşit puțin înainte de ora opt ca să-şi facă obişnuitele cumpărături. A luat ziarul. Cît timp a fost pe stradă, s-a mulțumit doar să-l parcurgă, cuprins, ca în fiecare dimineață, de grija de a vedea ivindu-se printre ştiri „fapta" încă ascunsă. Articolul i-a scăpat, ceea ce-l miră acum. Fără

îndoială, datorită, în oarecare măsură, spațiului considerabil pe care-l ocupă în ziare asasinatul din trenul de Bourgogne. (Afacerea aceasta, de altminteri, îl interesează pe Quinette în multe privințe.) Și apoi, de la o zi la alta, începea să se statornicească în mintea lui credința, întru nimic îndreptățită, că lucrurile ar putea rămîne în starea în care sînt. Ca și cum fapta ascunsă ar renunța să mai iasă, s-ar înfunda în trecut printr-o mișcare naturală de scufundare și de uitare. „Există, desigur, crime care nu se descoperă niciodată; și mai multe chiar decît se crede." Ideea aceasta îl împiedica poate să găsească dintr-o dată știrea pe care o căuta.

Întors în prăvălie, a reluat pe îndelete lectura ziarului. Deodată titlul i-a sărit în ochi: *„Asasinată de o săptămînă"*. A citit cu lăcomie, cu un fel de tremur mărunt, care devenea tot mai puternic. Prima lui reacție a fost să meargă să pună zăvorul ușii dinspre stradă. S-a izbit tare de colțul mesei. S-a întors să se așeze. A rostit de mai multe ori încet: „A! În sfîrșit! A! În sfîrșit!" Aproape imediat, s-a gîndit la lada care era așezată într-un colț al camerei din fund, în spatele unei perdele de creton. Îl cuprinse deodată o poftă nesăbuită să fugă, fără altă pregătire; doar cu pălăria pe cap, la întîmplare.

După cinci minute, mintea lui a reînceput să funcționeze. A recitit textul, scoțînd în relief sensul fiecărei fraze, făcînd un efort cît mai mare

ca să-l înțeleagă. Gînduri rapide îi însoțeau, îi traversau sau îi stăvileau această lectură :

„În strada Dailloud, la numărul 18. Strada mea. La doi pași de mine. Aproape lîngă ușa mea. E extraordinar. Nu-mi amintesc de baraca aceea. Nici nu știam că există. O curte mare... Ce curte ?"

E prost observator. O știe. Dar nu-i place s-o recunoască. Cînd merge pe stradă e veșnic preocupat și distrat. Mai cu seamă în cartierul acesta, pe care crede că-l cunoaște. Ochii lui pătrunzători nu-i procură o privire eficace decît atunci cînd și-i îndreaptă intenționat asupra vreunui obiect.

„O femeie. Am avut numaidecît intuiția că-i vorba de o femeie. Dar mi-o închipuiam mai bătrînă. Moartă de-o săptămînă. Eroare. De șase zile. Instrument contondent și cuțit. Furtul, mobilul crimei".

În definitiv, imaginea pe care și-a format-o despre eveniment, încă din prima zi, era de-o remarcabilă exactitate. Femeia cam prea bătrînă. O căsuță în loc de-o baracă. Deosebiri neînsemnate. Rămîne chestiunea orei. Cum s-a desfășurat, de fapt, acțiunea ? În privința aceasta, ziarul nu spune nimic. Dar nici aici ipotezele lui Quinette, ajutate de destăinuirile foarte reticente ale tipografului, nu s-au depărtat probabil prea tare de adevăr.

„Prost observator, poate. De altfel, cu puțină metodă, asta se corijează. Dar de mîna întîi pentru tot ce privește construcția mintală. Sau reconstituirea".

Ideea aceasta agreabilă e alungată deodată de alta, amară. El, care l-a salvat pe omul acesta, cel puțin deocamdată, n-a știut, în aste șase zile de întrevederi zilnice, să-l facă să mărturisească măcar atît cît află astăzi din ziare întreg Parisul. Quinette, ce-i drept, n-a insistat prea mult; dimpotrivă. A preferat să-l învăluie cu influența lui, să-l aducă încetul cu încetul la o supunere totală. A smulge secretul unui om, înseamnă să acaparezi un amănunt al acelui om. Ceea ce a vrut legătorul a fost să pună mîna pe omul întreg. Secretele ar fi venit apoi singure. Quinette ajunsese să creadă că are tot timpul. Secretele începeau să vină. Ar fi putut însă veni mai repede.

Ce a aflat pînă acum de la el? Numele lui: Auguste Leheudry. Vîrsta: treizeci și unu de ani. Întîmplări din copilărie, sau din meserie, ghinioane, mici furtișaguri. Stări sufletești. O ciudată abundență de stări sufletești. Leheudry e o fire chinuită. Își rumegă chinurile. Dar ele nu-l fac numai să sufere, îl și pasionează. Leheudry le exprimă prost; dar tot repetîndu-le, tot revenind asupra lor, tot behăind despre ele, izbutește să ți le transmită. Quinette crede că-și reprezintă cît se poate de bine de ce tipograful a devenit asasin. Și-o reprezintă însă fără simpatie. Crima lui Leheudry are la bază absurdul și slăbiciunea. Lucruri pe care Quinette le disprețuiește. Leheudry a intrat în casa victimei nu ca să ucidă, ci ca să prade. Și se hotărîse să prade nu atît din lipsă de bani,

cît de necaz. Era furios că-şi pierduse ultimul post şi că nu găsea altul. Şi era furios nu atît împotriva societăţii, ca un anarhist, cît împotriva lui însuşi şi a destinului său. Se făcea hoţ ca să-şi calce în picioare destinul. Dacă a ucis (în privinţa aceasta n-a făcut nici o destăinuire precisă lui Quinette ; din vorbele lui, însă, faptul reieşea încetul cu încetul) ; dacă a ucis, e pentru că, în ultimul moment, victima n-a vrut să-l lase să smulgă „prada", cum spune ziarul. S-a crezut pierdut, şi mai cu seamă prădat la rîndul său. N-a văzut altă scăpare decît omorul. Gestul acesta de apărare, cu toate că dovedea zăpăceala care-l cuprinsese, s-ar putea totuşi justifica. E, de altminteri, obişnuit. Dar Quinette e convins că Leheudry n-a făcut nimic ca să-l evite, că a folosit prilejul de a-l săvîrşi cu un fel de satisfacţie, şi că vederea sîngelui nu i-a fost neplăcută. În fond, răutate. Vestonul şi cîrpa băgate în pachetul cu cărţi sînt o altă dovadă. Fără să aibă poate oroare de răutate şi de cruzime, Quinette îşi dă seama că nu sînt pe gustul lui. În tot cazul, nu le înţelege.

Quinette observă că în legătură cu „fapta" pronunţă acum cuvintele crimă, asasinat, asasin cu uşurinţă. Din pricină că de azi-dimineaţă totul a devenit oficial.

„Cum de eram atît de naiv ca să-mi închipui că există crime ca aceasta care nu se descoperă niciodată ? Nesocotinţă. Confuzie în privinţa cate-

goriilor. O otrăvire poate rămîne ascunsă. La rigoare, chiar și un omor comis în sînul unei familii și pe care complicitatea tuturor rudelor îl deghizează în accident, sau în sinucidere. Dar crima banală, comisă de cineva din afară, e cu necesitate descoperită. Crima aceasta trebuie să fie descoperită. Am dat dovadă de lipsă de bun-simț".

În definitiv, un eveniment de felul acesta putea rămîne mai mult sau mai puțin timp într-o primă zonă : aceea a crimelor necunoscute ; dar trecea, mai curînd sau mai tîrziu, într-o a doua zonă : aceea a crimelor descoperite, al căror autor rămîne necunoscut. Ceea ce s-a întîmplat ieri seară era trecerea de la o zonă la alta : de la crima necunoscută, la criminalul necunoscut.

Dar zona a treia ? Aceea a criminalului descoperit ? Trecerea aceasta nu-i oare și ea inevitabilă ? Această idee făcu deodată să i se strîngă tîmplele lui Quinette. Se bucura de prestigiul simplicității și al simetriei. Avea înfățișarea aceea imperioasă care împrumută același aer de familie atît celor mai puternice idei superstițioase cît și marilor legi științifice. În fața unor asemenea idei, mintea omenească încearcă o adevărată fascinație. Mișcările mintale de control sînt suspendate. Dacă ideea e funestă, paralizia aceasta e întovărășită de o sfredelire dureroasă ; ideea îți intră în carne ca un burghiu.

Teama pe care o resimțea Quinette — sentiment de condamnare anticipată, de iminență a neno-

rocirii care-l pîndea — era chiar disproporționată față de riscurile pe care le comporta situația. Aproape că uita de cazul Leheudry. Ca și cum legea, a cărei pretinsă evidență pusese stăpînire pe el, ar fi trezit într-însul o mai adîncă îngrijorare.

Dar deodată ideea își pierde din forță. Paralizia se risipește.

„Lasă, lasă ! Nu stă în picioare. Sînt sute, sînt mii de exemple de criminali care nu sînt descoperiți, pentru crime exact de felul acesta. «Crimele clasate.» E un fapt binecunoscut".

Surîde. Puțin cîte puțin, își recapătă puterile. Lovește cu palma ziarul larg deschis. Se ridică de pe scaun. Ar avea poftă să se miște, să facă ceva. Vrea să lupte. În definitiv, e o luptă care a început ieri seară. Poliția a luat ofensiva. Nu-i e îngăduit să rămînă pasiv.

Două puncte îl atrag cu tărie : baraca ; Leheudry. Ar vrea să alerge la baracă, să alerge la Leheudry. Cu ce să înceapă ? Baraca e lîngă el : „locul crimei". E binecunoscut că ucigașul se întoarce neapărat la „locul crimei". Quinette n-a comis crima. Dar dorința aceasta pe care o are nu pornește tot de la atracția absurdă pe care o suferă criminalul și care adesea îi aduce pieirea ? Trebuie să reziste. Nu trebuie să întreprindă nimic în afară de ce-i dictează rațiunea și care e conform unui plan metodic.

Numai să nu se fi și întors Leheudry la baracă ! Quinette l-a făcut să jure că n-o să se miște din

preajma refugiului său. Dar celălalt e impulsiv și mincinos. Azi-dimineață, dacă a citit ziarul, va fi avut oare tăria să nu se ducă la „locul crimei", al crimei descoperite ? Singura nădejde e să nu fi citit ziarul. Și e probabil. Tipograful lîncezește în pat, doarme cît poate, îi e groază de ziare. La ora asta e aproape sigur că nici nu s-a sculat.

N-ar fi mai nimerit să meargă îndată la Leheudry, folosind chiar un mijloc rapid, de pildă un taxi, ca să fie sigur că-l găsește ? Să-l prevină. Să-l facă să înțeleagă că de-acum înainte cea mai mică imprudență poate însemna pușcăria și moartea. Că trebuie să asculte orbește.

Da, așa e. Quinette își ia pălăria.

În clipa cînd să tragă zăvorul, se gîndește : „Și lada ?" Poate să plece așa ? Nu-i o mare imprudență ? Să presupunem că ancheta a făcut progrese uimitor de repezi, și foarte curînd, în lipsa lui Quinette, vor veni să caute în ladă, să-i cerceteze conținutul. Quinette nu știe încă ce poveste să inventeze ca să explice prezența lăzii în cămăruța lui din fund. Dar înainte de toate, trebuie să fie sigur că ea nu conține nimic compromițător. Quinette nu a deschis-o decît o singură dată, acum trei zile, ca să-i ducă rufărie lui Leheudry. S-a uitat înăuntru, dar de mîntuială ; ca un vameș, nu ca un polițist. Povestea pe care o va istorisi Quinette, oricare ar fi amănuntele, nu va avea șanse să fie crezută decît dacă lada nu ascunde nimic care ar putea fi pus în legătură cu crima,

nimic pe care anchetatorul cel mai bănuitor să fie ispitit să-l considere ca o dovadă sau vreun obiect furat din baracă. Oricum ar fi, chiar dacă nu-l cred, Quinette ar scăpa astfel de învinuirea de tăinuitor.

E, aşadar, urgent să cerceteze lada definitiv şi cu de-amănuntul. (Cu aceeaşi severitate în privinţa metodei, ca şi marţea trecută, cînd s-a pus problema de-a şterge din bucătărie orice urmă de sînge, urmă în sensul ştiinţific al cuvîntului. Orice obiect suspect, sau care să dea loc unei interpretări echivoce, va fi ars.

Nenorocirea e că tot atît de urgent ar trebui să inventeze o poveste plauzibilă. Prima întrebare a poliţiştilor, dacă intră chiar acum, sau dacă-l vor întîmpina la înapoiere : „Aveţi o ladă aşa şi pe dincolo. Bine. De ce ?“ Quinette s-a gîndit, desigur, la asta în ultimele zile, dar fără să insiste prea mult. A lenevit ca un om care aşteaptă inspiraţia. Şi apoi, versiunea cea mai ingenioasă n-ar avea valoare decît atît timp cît ar fi confirmată de Leheudry, pe care îl vor interoga separat. Trebuie, aşadar, să-l găsească pe Leheudry cît mai curînd ; să-l înveţe lecţia.

Nu-i cu putinţă să împaci totul. Nu există nici măcar un motiv puternic care să-ţi dicteze o ordine de urgenţă. Toate motivele sînt puternice ; şi totul e urgent.

Dar a şi împins lada în bucătărie, a deschis-o, a golit masa ca să aşeze pe ea obiectele, unul cîte

inul. Își drege glasul ; clipește de mai multe ori din ochi cu putere ; printr-o mișcare a umerilor, își degajează gîtul din răscroiala hainelor. Se cufundă în adîncul ființei sale, ca să mobilizeze toată atenția disponibilă. Operează în mecanismele spiritului său acel soi de schimbare de viteză care face să se desprindă lămurit fiecare percepție, să beneficieze, s-ar zice, de un sprijin deosebit al rațiunii, în vreme ce timpul interior se luminează din secundă în secundă, ca o lampă electrică.

*

După o oră, era tot încordat, gata să se contracte și să zvîcnească. Dar nu mai avea nici o urmă de îngrijorare deprimantă. Toată teama lui devenise ofensivă. Tot conținutul lăzii se afla pe masă. Cel mai mic obiect fusese riguros examinat, ca piesele acelea de metalurgie fină, verificate cu ajutorul a zeci de instrumente de control în privința calibrului, sunetului, structurii, elasticității. Perechile de șosete șterpelite au fost puse pe foc, împreună cu o față de pernă, o bonetă de femeie și niște papuci pentru o persoană de sex îndoielnic, care, desigur, n-aveau nici o legătură cu crima din strada Dailloud, dar care puteau stîrni întrebări.

Ultimele urme de cenușă se risipiseră în sobă. Quinette îi înfrunta cu anticipație pe anchetatori :

„Da, domnilor, lada aceasta aparţine unui oarecare Leheudry Augustin, pe care îl folosesc din cînd în cînd pentru curse sau ca să-mi procure cărţi, legături, de pe la negustori. Cum l-am cunoscut ? S-a prezentat într-o bună zi la mine, cerîndu-mi de lucru. De ce-i lada lui la mine ? Fiindcă mi-a încredinţat-o pentru o săptămînă spunîndu-mi că se mută şi că rămîne fără domiciliu fix, pînă ce va găsi o locuinţă care să-i convină. E bănuit că ar fi autorul crimei săvîrşite alături ? Mă miră foarte mult faptul."

Chiar în momentul acela, auzi cum cineva încearcă să deschidă uşa exterioară. Se tulbură, dar fără să-şi piardă capul. „E un client. N-am să răspund". Totuşi, băgă în grabă obiectele în ladă, şi o împinse din nou sub perdeaua de creton, în cămăruţa din fund. Apoi, avu curiozitatea să vadă cine venise.

În timp ce se îndrepta precaut spre uşă, se gîndi că versiunea provizorie pe care şi-o făurise păcătuia prin faptul că nu concorda cu vizita lui la hotelul din strada du Château şi cu cele spuse acolo de el.

„Voi aranja asta."

Căci acum era sigur că va avea timp „să aranjeze" asta. O teamă copilărească îl făcuse să creadă că poliţia putea veni la el aşa deodată.

„Nu-s chiar atît de deştepţi."

După care, îi deschisese uşa Juliettei Ezzelin.

III

BLÎNDA CHEMARE A STRĂZILOR

Juliette, ieşind de la legător, rătăcise cîtva timp pe străzile învecinate. Se gîndea la cartea ei ca la o fiinţă scumpă, pe care, din nesocotinţă, a expus-o unei mari primejdii. O s-o mai vadă vreodată ? Îşi dădea seama acum, prin îngrijorarea pe care o resimţea, că cele două lucruri mai preţioase pe care le avea pe lume erau cartea aceasta şi pachetul cu scrisori. Pachetul cu scrisori se afla la ea, pe un raft al dulapului, în fund, ascuns sub rufe. Erau oare în siguranţă ? Juliette deschise poşeta, zări cheia dulapului, mică, de oţel lucios, cu un cap de aramă. Fără îndoială, broasca n-ar fi greu de forţat ; dar ar trebui apoi să deschizi sertarele interioare, şi ele închise cu cheia. Nimeni nu s-ar gîndi să scotocească sub rufe. Lucrul de care se teme, de alminteri, nu-i atît faptul c-ar putea fi descoperite (reproşuri ? ameninţări ? despărţire ? ce-i pasă de toate astea !), ci că ar

putea fi nimicite sau chiar numai pîngărite cu privirea. Ele sînt bunul principal al Juliettei, bogăţia ei, ceea ce, cum spun oamenii, „o leagă de viaţă".

E drept că pentru a avea puterea să trăieşti mai departe, trebuie să ţii la ceva în afară de tine. Ce mister straniu ! Viaţa, viaţa aceasta faimoasă, pe care oamenii o găsesc atît de preţioasă, mai presus de orice, incomensurabilă cu celelalte bunuri, nu posedă prin ea însăşi nimic care să ne lege. Credem că ţinem foarte mult la noi înşine, dar în limitele fiinţei noastre nu conţinem nimic care să aibă valoarea unui pachet de scrisori, a unei cărţi.

Prăvăliile Parisului sînt martori, sînt prieteni necunoscuţi ; mai sînt, de asemenea, gardurile înflorite şi bornele drumului. Strălucirea vitrinelor. Gingăşia obiectelor de vînzare, aşezate pe mici suporturi de catifea. Prospeţimea aerului. O melancolie, care nu-i a nimănui, e ghemuită în spatele marii vitrine, în colţul galantarului celui mai îndepărtat. Nu-i totdeauna soare ca astăzi. Uneori, în perioada aceasta a anului sînt dimineţi ceţoase, nu încă reci ; dar cînd aerul îţi trece prin haine, te pătrunde puţin, îţi dă un început de fior, care nu se intensifică, dar persistă, delicat, resemnat, prelungindu-se în visare. În vreme ce pe cer se adună nori inconsistenţi care se topesc unul într-altul ; nori negri-cenuşii, albi-cenuşii, abia luminaţi, abia înveseliţi pe dede-

subt, ca și cum soarele absent din cer i-ar polei de foarte departe, de la depărtarea unui alt anotimp. Atunci etalajele conțin și răspîndesc cînd treci pe lîngă ele atîtea oglindiri, atîtea semiumbre, atîtea luciri, atîtea figuri de obiecte emoționante! Nici nu-i nevoie să te oprești. Lumina cețoasă și tremurătoare a străzii, razele cenușii și nouroase ale cerului pătrund adînc în prăvălii. De-ar veni iarna! De-ar veni vremea șederilor în casă, a refugiilor, a somnurilor mai lungi! Și totuși, tocmai atunci ai mai mult chef să rătăcești pe străzi. Prietenia obiectelor amestecate cu ceața unei zile de toamnă. Fiecare din ele pare plin de făgăduieli, ca o jucărie pentru un copil. Fiecare istorisește o poveste imperceptibilă. Pălăria. Ceasul. Vasul cu bomboane. Ceainicul argintat. Doamne! Cît de plăcută ar putea fi viața! O prezență nedefinită de fericire te învăluie. O fericire fără mîndrie, pe care nimeni nu se gîndește să și-o însușească. O fericire care nu-i cere nimic viitorului. Atîrnă și se mișcă în lumina înfrigurată a străzii, în toamna cerului, în intrîndurile etalajelor, ca fructul mării în marea care-l cuprinde. „Aș profita atît de bine de fericirea aceasta. Atît de bine aș ști să mă mulțumesc cu ea. Nu sînt nici mîndră, nici lacomă. Un singur lucru mi-ar fi destul. Nu mai sînt atît de pretențioasă ca altădată. Vrea să rămînă liber. Da. Are dreptate. Fericirea aceasta nelămurită, cei care au norocul s-o resimtă, sînt tocmai ființele cu desăvîrșire li-

bere, care refuză să se lase angajate de gîndul viitorului. Nu i-aş mai cere nici chiar să stea atîtea ceasuri cu mine. Dacă trebuie să-şi cruţe timpul. Dacă se teme să nu se încătuşeze. Să ştiu doar că mă iubeşte. Să nu mai fie oare cu putinţă ?"

Vede apropiindu-se un omnibuz. Numele locurilor înscrise pe el, şi pe care le citeşte dintr-o privire, contopindu-le unul într-altul, îi fac oarecare plăcere. Nu are vreme să se gîndească la ceea ce îi amintesc sau îi promit, nici să-şi reprezinte parcursul pe care i-l oferă întîmplarea. Prins din vîltoarea străzii, enunţul unui itinerar parizian face asupra trecătorului efectul unei formule incantatorii, sau al unui fulger care ar traversa bolta largă a amintirilor prea repede ca mintea să-l deosebească, dar nu încît să nu se emoţioneze sufletul.

Juliette face semn, se urcă. Huruitul, trepidaţiile o învăluie. Se lasă în voia unei violenţe oarecum paterne. N-are de ce să se teamă. Poate să înceapă să uite. Paşii cailor seamănă cu ploaia pe un acoperiş sau cu un orologiu ; cu zgomotele care ne liniştesc viaţa, arătîndu-i un fel răbdător de a dura. Pătrunde puţină stradă pe geamuri. Frînturi de perspectivă, fîşii de cer, gestul negru şi aurit al unui pom îţi cade pe genunchi.

Juliette coboară, pentru că un nume pe care l-a auzit îi stîrneşte pofta să coboare. Se amăgeşte singură. Se preface că-şi aminteşte că n-a

văzut de mult biserica Saint-Etienne-du-Mont, nici Place du Panthéon pustie și maiestuoasă ca o gravură din Roma.

Cînd e acolo sus, face ocolul pieței, fără să se gîndească la altceva decît la numele străzilor. Se îngrijorează. Se întreabă dacă n-o înșeală memoria.

„Strada Ulm." Pălește. Privește placa de email, ca și cum i-ar cere să mărturisească dacă e favorabilă sau nefastă. Parcurge strada pe care abia o cunoaște : a mai parcurs-o o dată, cu el, anul trecut. Pe stînga, clădiri înalte ; pe dreapta, case joase. E și mai departe. Iată grilajul și marea fațadă retrasă de la stradă.

Se oprește la colțul străzii Thuillier. Deodată îi este cu neputință să se urnească de acolo. Nu-și poate lua ochii de la grilajul acela din față ; de la pavilionul de intrare și de la poartă. Poate că rarii trecători, oamenii din partea locului, se miră văzînd femeia aceea tînără nemișcată, care pare că pîndește ceva.

IV

O CONVERSAȚIE LA BISERICĂ

După plecarea Juliettei, legătorul zăbovise vreo cincisprezece minute făcînd ordine în lada lui Leheudry. Apoi fu gata de plecare și el. Își aminti de tamponul de vată băgat în cutia de chibrituri, în fundul sertarului-casă. Era puțin probabil să facă cineva o percheziție în absența lui. Fără îndoială, nici nu era legal; și, în cel mai rău caz, cine s-ar gîndi să deschidă cutia aceea de chibrituri? Avea însă nevoie pentru liniștea lui sufletească să-și spună că lăsa în urma lui locurile curățite de orice indiciu, sterilizate de orice dovadă. Luă cutia și-o puse într-un buzunar al jiletcii.

Ajuns în bulevardul Garibaldi, ezită o clipă în privința modului de transport pe care avea să-l folosească. Dar se convinse repede că iuțeala trecea înaintea oricărei precauții. Chemă un taxi și-i dădu adresa: „Bazarul de la Palatul Municipal".

Era ora zece și cinci minute.

Pe atunci era cu totul inutil să indici șoferului itinerarul unei curse, sau chiar să-i precizezi că dorești să mergi pe drumul cel mai scurt. Lucrul era de la sine înțeles, iar șoferii erau aproape toți foști vizitii, vechi parizieni pe care i-ai fi ofensat dacă ai fi manifestat pretenția să-i înveți ce drum să urmeze.

Quinette opri mașina la colțul străzii du Temple, intră cu multă ostentație în bazar, îl traversă în diagonală, astfel încît să iasă în strada de la Verrerie, lîngă colțul cu strada des Archives. Mulțimea gospodinelor la raioanele de la parter era compactă.

Apucă apoi prin strada Verrerie, pe partea stîngă, prin strada Renard, prin strada Cloître-Saint-Merri, și ajunse în strada Taillepin în dreptul bisericii.

Tot timpul drumului, ideea bărbii lui îl stingherea puțin. „Trebuie că sînt foarte ușor de recunoscut." Se întrebă o clipă dacă n-ar face mai bine s-o taie. În genere, printre precauțiile pe care le luase, neglijase prea mult pînă acum chestiunea înfățișării sale. Nici Leheudry nu-și bătuse capul cu asta.

Quinette își aminti o întrebare pe care Leheudry i-o pusese în prima seară : „Nu sînteți evreu ?... din pricina bărbii". Mai cu seamă în cartierul acesta, trecînd drept un evreu din strada Ecouffes risca cel mai puțin să fie remarcat : „Sînt prea curat. Mi-ar trebui o redingotă." Totuși, se

străduia să-şi închipuie că era un evreu mai în vîrstă şi de o condiţie destul de bună ca să explice aspectul îngrijit al hainelor : cămătar, de pildă ; sau un evreu dintr-un alt cartier — un ceasornicar sau un bijutier — care venea să aducă de lucru unui coreligionar. Sub efectul ideii acesteia, nările lui se strîngeau ca să accentueze curbura nasului. Îşi bomba spinarea. Mergea tîrşîind puţin tălpile ; un mers moale, cu picioarele în afară. Se străduia să dea privirii o expresie îngrijorată, linguşitoare şi iscoditoare. Exerciţiul acesta îl interesa foarte mult. Îi descoperea dificultatea şi plăcerea.

Văzu venind spre el un bărbat. Quinette încetini pasul ca să dea celuilalt timpul să părăsească strada înainte ca el să fi ajuns în dreptul casei lui Leheudry. Cînd să intre, se mai uită o dată la cele două coturi în unghi drept ale străzii Taillepin. Nimeni. Se furişă repede în coridor.

Bate în uşa lui Leheudry. Nici un răspuns. Bate mai tare. Nimic. „O ! O ! se încurcă treaba. Să nu-şi fi pierdut capul, dobitocul, după ce a citit ziarul. E în stare să nu se mai întoarcă. Cum să pun mîna pe el... înaintea celorlalţi ?“

Ezită. Păşeşte prudent în curticică. Deodată o zăreşte pe bătrîna gazdă. O mai întîlnise o dată, dar la întuneric, şi atît de în fugă, încît crede că nu fusese observat.

— Pe cine căutaţi ?... A ! a ieşit ; da, a ieşit.

— Bine, bine.

Se întreabă dacă trebuie să ceară vreo lămurire.

— A! dumneavoastră sînteţi poate prietenul lui?

„Prietenul lui... nu prea îmi place povestea asta", îşi spune Quinette.

— Vă recunosc după barbă.

Quinette, foarte plictisit, îşi trece degetele prin barbă, ca şi cum i-ar sta în putinţă s-o facă să dispară sau s-o modifice tot trăgînd de ea.

— Nu-i mult de cînd s-a sculat. S-a dus să ia o cafea undeva prin apropiere. Cred că pe strada Rambuteau.

— Nu ştiţi exact unde?

— Nu. Nu, maică.

— De cît timp a plecat?

— De cinci-zece minute. Dacă vă grăbeaţi un pic, îl găseaţi.

„Am făcut rău, gîndeşte Quinette, c-am traversat tot bazarul. Încă o dată ceea ce contează astăzi e rapiditatea. Nu micile precauţii."

— Dar se întoarce, cu siguranţă, urmează bătrîna. Mi-a spus că se întoarce poate tocmai ca să vă spun, dacă e cazul. Aşteptaţi la mine, dacă vreţi. Aş putea să vă deschid camera lui. Am cheia...

„Îi lasă cheia! E un dobitoc. Mi-am legat soarta de-un mare dobitoc."

— ...Dar ştiu că nu-i prea place să intre cineva în camera lui cînd nu e acolo.

„Așa ? Îi lasă cheia și-i dă să înțeleagă limpede că are la el lucruri pe care alții nu-i bine să le vadă."

— Uite ce e, doamnă, aș prefera să-l găsesc la cafenea. N-aveți nici o idee care ar putea să fie ?

— Ar putea să fie aceea de la colțul străzii Rambuteau cu strada Beaubourg. Știu că merge uneori acolo.

— Bine, îl voi căuta acolo. În orice caz, dacă se întoarce, spuneți-i să m-aștepte. Să nu se miște de-aici, spuneți-i că i-am găsit o slujbă și că e foarte urgent. Voi fi din nou aici peste cel mult un sfert de ceas.

*

„Toate astea sînt puțin și din vina mea. N-am dat dovadă de energie, de severitate. Mai întîi, ne înțeleseserăm chiar din prima zi că-i voi găsi un alt refugiu ; că se va muta de aici. A vrut să stea pînă miine. Ca să nu-și piardă săptămîna. Argument mizerabil. Am consimțit. Fapt este că am consimțit. Cum să numesc asta ? Slăbiciune de caracter. Slăbiciune mintală. Exemplu tipic de felul cum se comit greșelile care te pierd. Mai rău decît atît. Încă nu i-am găsit un alt refugiu. Abia dacă am căutat. Nu în mod serios. Lene ? Da. Să vezi clar, e foarte bine. Dar dacă pe urmă nu faci nimic ? Își lasă cheia la babă ! Iar lașitate din partea mea, sub pretextul menajamentelor.

Nici nu știu ce ascunde în odaia lui. Banii. Banii există, de bună seamă. Pachetul acela de care mi-a vorbit în prima zi ? De care nu mi-a mai pomenit. M-am uitat în toate colțurile. Nu sînt dulapuri în zid. Sub pat ? Bătrîna i-ar fi găsit de cum ar fi dat cu mătura. Dacă l-o fi dus în altă parte ? Ar fi mult mai grav. Unde ? Asta presupune un complice. Un altul. O altă persoană care cunoaște secretul. Femeia de care-mi vorbise ? De ce nu l-am întrebat despre asta în mod categoric ? Da, la drept vorbind, de ce ? Ca să-mi urmez sistemul ; metodă progresivă. Dar și din respect uman. O să creadă că-mi cer partea ; sau că vreau să mi-i încredințeze ca să nu-i mai dau niciodată înapoi. Pe de altă parte, era necesar să nu-l bruschez. N-am fost chiar așa de neîndemînatic. Ce arme aveam, la urma urmei ? Dar astăzi trebuie să profit de tulburarea lui ca să cîștig bătălia. Energie ! Energie !"

Quinette strînge pumnii mergînd.

„Nu există alternativă. Trebuie să-l regăsesc."

Quinette vede înfiripîndu-se repede în mintea lui o reprezentare foarte expresivă, dar foarte simplificată, o imagine vastă și sumară care se desfășoară la picioarele lui, puțin oblic, sub o undă de lumină alburie și vaporoasă, de culoarea norilor. Cum ar fi un plan în relief, aproape fără nici un amănunt, alcătuit dintr-o materie puțin consistentă. Pe el, la dreapta, un fel de cerculeț, sau de proeminență bulbucată, viu luminată, care-i ba-

raca unde s-a petrecut crima. La oarecare depărtare, spre centru, o masă întunecată, ramificată sau dispusă în raze : poliția. În față de tot, un punct care se deplasează și care este Quinette. În altă parte, un alt punct, care-i Leheudry. Dar punctul Leheudry găsește posibilitatea de a fi prezent în spațiul acesta fără să fie situat. E un punct care se pierde în zare și pe care privirea nu-l poate fixa. Gîndirea și-l imaginează, ca să spunem așa, parcă pe furiș. Între toate punctele acestea, domnește un fel de solidaritate implacabilă. Ca și cum ar fi fost legate între ele printr-un sistem de sfori, sau printr-o rețea de forțe. Iată pentru moment universul lui Quinette. Îl contemplă cu dîrzenie.

Își repetă :

„Trebuie neapărat să-l regăsesc. E imposibil, absolut imposibil să nu mă interesez de el. Leheudry liber în mișcările lui, independent de mine : pericol de moarte. Consemn vital : să nu-l scap din mînă. Nu mi-aș putea permite să-l scap din mînă decît dacă ar fi dispărut cu desăvîrșire. Numai dacă, de pildă azi-dimineață, după ce-a citit ziarul, s-ar fi dus să se arunce în Sena."

Visează :

„Ar fi o soluție. Dar nenorocită. Nu, nu doresc să se fi aruncat în Sena."

Dar îndată un lucru de care nu-și dăduse încă seamă îi apăru cu evidență :

„Dar atunci... asta o să dureze toată viața? Nu numai astăzi simt nevoia ca el să scape de cercetări, sau timp de o săptămînă; ci pentru toată viața? Toată viața lui. Există, desigur, o prescripție, cred, dar dracu știe după cîți ani. În mod practic e toată viața lui. Cît timp va trăi, va trebui să-l am în tutelă? Să-l supraveghez? Să-l împiedic să nu facă prostii? Înspăimîntător. Nu mă gîndisem la asta."

Îngrijorarea care-l cuprinde e atît de puternică, încît își simte „casca de plumb" în jurul capului, iar sudoarea îi curge pe toată partea din față a craniului său pleșuv.

Îl costă însă atît de mult să recunoască o asemenea greșeală de calcul, încît găsește tăria să înlăture ideea aceasta, sau să arunce asupra ei o îndoială provizorie.

„Îmi pierd prea repede capul. Se vor ivi soluții. O să am timpul să studiez toate astea. Ceea ce e urgent e să ies din prima învălmășeală. O afacere o dată clasată..."

*

A luat-o pe strada Beaubourg. Ajunge în strada Rambuteau; pe stînga, un negustor de vinuri, după moda veche; pe dreapta, o cafenea-bar, de tip mai modern, cu ușile larg deschise, tejgheaua care se vede strălucind, oamenii în picioare.

Quinette se apropie de cafenea.

E încă la zece metri depărtare, cînd îl zăreşte pe Leheudry în picioare, la tejghea, cu un pahar dinainte şi vorbind cu consumatorii vecini ; vorbind chiar cu oarecare animaţie ; perorînd.

„E nebun ! cu desăvîrşire nebun ! Ce naiba poate să le povestească ?"

Quinette ar vrea să atragă atenţia lui Leheudry fără să intre în cafenea. Dar celălalt este unul din oamenii aceia cu ochii blegi care nu ştiu să prindă neprevăzutul. Nu se gîndeşte la Quinette. Se gîndeşte, vai, la ce spune !

Ce-ar fi mai bine să facă ? Să aştepte la colţul străzii, sau să intre de-a dreptul în cafenea ? Şi într-un caz şi în celălalt, riscul de-a fi observat şi, prin urmare, recunoscut mai tîrziu, e cam acelaşi.

După multă chibzuială, Quinette intră în cafenea, dar pe uşa cea mai îndepărtată de tejghea. Se aşază la o masă într-un colţ. E de ajuns să întoarcă Leheudry capul ca să-l zărească.

Patronul, din spatele tejghelii, l-a văzut pe noul client. Strigă chelnerului :

— Emile !

Şi-i arată colţul sălii unde e Quinette. Leheudry urmăreşte maşinal gestul cu privirea. Are o uşoară mişcare de surpriză, îşi curmă vorba, pare puţin încurcat, dar se stăpîneşte îndeajuns ca cei de primprejur să nu observe nimic.

Quinette răsuflă : „În sfîrşit ! Nu-i chiar aşa de rău".

I se aduce cafeaua pe care a cerut-o, și pe care o plătește pe loc. O bea la repezeală. Se ridică, făcînd zgomot cu scaunul și tușind puțin. De altminteri, celălalt nu l-a pierdut din ochi.

Afară, Quinette merge încet. Înainte de a părăsi încrucișarea, se încredințează că Leheudry îl urmează.

„Unde să meargă ? se gîndește legătorul. La el ? Ar fi tot cel mai nimerit. Dar baba aceea mă stinghерește. Prefer să nu mă mai vadă încă o dată. Ar fi biserica... Ha ! De ce nu la biserică ?"

Ideea îl seduce prin caracterul ei neobișnuit. Pe lîngă asta, e oarecum judicioasă. De bună seamă, nu în biserici obișnuiesc criminalii să-și țină consfătuirile lor, — pentru tot felul de motive, dintre care teama superstițioasă nu-i fără îndoială cel mai mic. Și nu în ungherele bisericii Saint-Merri vor veni inspectorii să-l caute în dimineața asta pe autorul crimei din strada Dailloud.

E drept că un evreu din strada des Ecouffes, sau un cămătar în deplasare nu intră în biserica Saint-Merri. N-are importanță. Quinette nu mai ține la personajul acesta. „Mai degrabă o distracție decît o precauție. Ferește-te de distracții."

*

— Ce v-a venit ? Mă întrebam unde mă duceți.
— Sst ! Nu așa tare.
— Era să nu intru. O să ne poarte ghinion.
— Nu spune prostii.

Tinda laterală nordică a bisericii era goală. Quinette caută un loc obscur, depărtat de toate confesionalurile, de toate uşile, şi de unde, totuşi, puteai vedea venind oamenii de la o oarecare distanţă.

„De altminteri, se gîndi, nimic nu amplifică mai mult zgomotul decît interiorul unei biserici. Cu neputinţă să fii surprins."

— Stai jos. Vom putea vorbi în linişte. Dar sileşte-te să vorbeşti foarte încet. Dacă te împing cu cotul, înseamnă că trebuie să taci.

— N-o să li se pară ciudat că sîntem aici ? Dacă măcar am avea aerul că ne rugăm. Ce ziceţi ?

— De loc. Să avem doar aerul unor oameni obosiţi. Principalul e să nu ne audă că vorbim. Ce, nu ştii să vorbeşti în şoaptă, fără zgomot ?

— Nu, nu prea ştiu. Mi se încurcă limba. Nu recunosc cuvintele pe care le spun.

— O să te deprinzi... Aşadar, ai citit ziarul ?

— Eu ? Nu... Ce s-a întîmplat ?

— S-a întîmplat că fapta a fost descoperită ieri seară. Iacă.

— De poliţie ?

— Nu întrebuinţa asemenea termeni, pe cît posibil. Să ne înţelegem spunînd lucrurile numai pe jumătate... Da, de oamenii aceia, bineînţeles.

— A ! E groaznic... Trebuia să se întîmple. M-am dus dracului.

— Ba nu.

— Au prins un fir ?

— Încă nimic. Un lucru l-am găsit puțin jignitor ; să aflu toate astea din ziare. Cînd mă gîndesc că n-ai vrut să-mi mărturisești nimic. Nemaipomenit !

— Nu era atît ca să mă ascund de dumneavoastră...

— Vrei să rîzi de mine ?

— Nu. Vă asigur. Dar asta îmi făcea impresia că ar fi ca și cum aș mărturisi. Și din moment ce mărturisești, te-ai dus pe copcă.

— Pe scurt, adevărat sau nu, argumentul dumitale nu mai e valabil. Nădăjduiesc, deci, că îmi vei face plăcerea să-mi răspunzi categoric la tot ce te întreb.

— Vă promit.

— Sau dacă nu, nu mă mai ocup de dumneata.

— Vă promit. Dar spuneți, au prins vreun fir ?

— Mai încet. Nu ții seama de primejdie... Îți închipui că n-ar trîmbița-o ei pe la răspîntii... Nu m-ai mințit cînd mi-ai jurat că nu aveau nimic cu privire la dumneata ?

— Nimic cu privire la mine ?

— Nici fișe... nici... pricepi...

Quinette ridică degetul mare.

— Nu, nu... Vă jur că nu.

— Ar fi mult mai bine să mi-o spui. N-am avea decît să ne organizăm altfel.

— Nu, nu. Vă jur pe viața mamei mele.

— Fie. Alt punct capital. Cum ai cunoscut-o pe femeia aceea ?

— Foarte simplu. Acum șase luni, aveam de vînzare niște tacîmuri de argint...

— Și care proveneau de unde ?

— O ! le obținusem în mod cinstit. Un prieten, fost fecior în casă, mi le-a adus într-o zi. Cît despre el, cum făcuse rost de ele ?... În ziua aceea eram în fonduri ; i le-am cumpărat ; nu scump. Pe urmă am avut nevoie de bani. M-am gîndit să le vînd. Tipul căruia i le-am dus — un mic bijutier — îmi spune : „Nu mă interesează". Poate că bănuia ceva. Dar eu insist. Îmi spune : „Du-te la doamna cutare — și-mi dă adresa — poate ți le cumpără ea". Iată. I-am văzut colivia și tot ce era în ea. Pentru moment, asta nu mi-a dat nici o idee. Dar mai tîrziu mi-am adus aminte.

— Așadar, nu erai un obișnuit al casei. Vecinii nu putuseră să te observe ? Nu te cunoșteau din vedere ?

— Nici pomeneală !

— În noaptea cu pricina, la ce oră ai intrat la ea... Da, la ce oră... ?

Leheudry păru din nou bănuitor.

— Oare nu ca să mă faceți să vorbesc mi-ați spus că s-a descoperit ?

— Iată. Iată ziarul. Poți să citești fără să-l deschizi de tot. A rămas îndoit în dreptul articolului.

— Bine, bine.

— Uită-te cel puțin la titlu. Ei ! Ai văzut ?

— Da... Ei bine, trebuie să fi fost pe la patru, patru jumătate !

— Atît de devreme ?

— Da.

— Și ieșeai de acolo cînd ai intrat la mine ?

— Da.

— De ce a durat atît de mult ?

— Pentru că m-am întors acolo.

— Te-ai întors ? Cum așa ?

— Nu izbutisem să găsesc banii. Plecasem cu cîteva bijuterii, cu argintărie. Mai nimic. Mi-am spus : e prea din cale-afară...

— Cînd ai intrat la mine n-aveai nici un pachet.

— Nu.

— Atunci, obiectele de care spui... ? Nu mai erau la dumneata ?

— Nu le mai aveam nici cînd m-am întors.

— Ce-ai făcut cu ele ?

— Lăsați-mă să vă explic. Mi-am zis : „E prea din cale-afară". N-am căutat bine. Pe de altă parte, nu-mi convenea să mă duc înapoi acolo cu lucrurile acelea asupra mea. Puteam să mă întîlnesc cu cineva. Era abia ora șase. Încă nu se luminase. Lîngă un zid se afla o baracă din acelea în care muncitorii din oraș își țin uneltele, și un morman de nisip. Am băgat pachetul între baracă și zid, puțin sub nisip. M-am întors... acolo.

— Dar... persoana, în timpul acesta ?

— Nu s-a mișcat.

— A ! era...

— Nu.

— Cum asta ? Nu o... ?

— O ameţisem doar.

— Stai. Taci puţin.

— Ce e ?

— Vine spre noi un paracliser. Dacă din întîmplare ne întreabă ceva, lasă-mă să-i răspund eu.

Paracliserul însă, înainte de a ajunge la locul unde se aflau ei, se îndreptă spre naos, traversă aleea centrală făcînd o uşoară genuflexiune şi merse să se ocupe de un candelabru.

— Şi atunci ?

— Spuneam că-i dădusem doar o lovitură ca s-o ameţesc.

— Cu ce ?

— Cu o bucată de plumb învelită într-o cîrpă.

— Pe care ai adus-o cu dumneata ?

— Da. E un obiect care se foloseşte în imprimerii. Puteau să mă caute Nu era deloc ciudat că-l aveam la mine.

— Nu înţeleg. În ce moment ai lovit-o ?

— Chiar la început.

— Dar sîngele ?

— Asta la sfîrşit. Cînd am plecat, a doua oară. Deodată am văzut-o venind spre mine. Se dezmeticise. S-a agăţat de braţul meu. Vă închipuiţi ce spaimă am tras.

— Ziarul spune că s-a găsit un... cuţit.

— Da, l-am aruncat. Îl luasem, nu mai ştiu de unde, în zăpăceală.

— Nu-l aveai în buzunar ?

— Nu! Era pe-o masă printre tacîmuri și celelalte. Desigur, n-am făcut bine. Nu mai aveam plumbul la îndemînă.

— Unde era?

— Îl lăsasem pesemne lîngă pat.

— A rămas acolo?

— Sigur.

— O! asta-i foarte prost. O să-l descopere. Și cum face parte din materialul meseriei dumitale, asta o să orienteze cercetările.

— Aș! Îmi amintesc acum că l-am pus într-o grămadă de tot felul de lucruri... globuri de sticlă, călimări, prespapieruri... și că îmi spuneam chiar că un glob sau un prespapier din acelea erau tot atît de bune; că nu era nevoie să car plumbul cu mine. Din pricina asta îmi și amintesc. Și-apoi, n-au găsit-o în pat, nu-i așa?

— Nu, lîngă ușă, în partea de jos a scării.

— Vedeți. N-o să-i treacă nimănui prin cap să caute lîngă pat.

— Înfășurat în cîrpă, asta o să atragă atenția.

— Cîrpa nu mai este. Știu bine. Mă pregătisem să i-o bag în gură, dacă ar fi țipat. Dar n-a fost nevoie.

— N-a fost zgomot deloc?

— În momentul acela? aproape deloc. Întorcîndu-mă, am răsturnat un gheridon cu bibelouri.

— Care s-au spart?

— Nu m-am uitat.

— Alt indiciu. Vor deduce c-a fost o luptă lîngă pat.

— Sau mai curînd o să spună că bătrîna a răsturnat gheridonul, sculîndu-se în grabă ca să fugă după mine.

— Da, e drept... Dar la urmă, în partea de jos a scării n-au fost zgomote, țipete ?...

— Nu cred. Dar în privința asta sînt mai puțin sigur, deoarece mă pierdusem cu totul.

Ori de cîte ori auzeau zgomot de pași în biserică sau vedeau pe cineva apropiindu-se, tăceau. Tot așa cînd avea Quinette poftă să se gîndească.

Se răspîndi un miros puternic de tămîie. Se umpleau poate cădelnițele în sacristie.

— Miroase a înmormîntare, spuse tipograful. Nu-mi place chestia asta.

— În sfîrșit, cînd te-ai întors acolo a doua oară, după cît timp s-a întîmplat asta ?

— Cam după o jumătate de oră, cel mult.

— Curios fel de a proceda ! Și, a doua oară, pînă la urmă ai descoperit... ?

— În tot cazul, am găsit o parte.

— Ce-ai făcut cu ei ?... Nu răspunzi ?... Nu vrei să-mi spui ?

— O parte sînt la mine.

— Dar restul ?

Leheudry nu răspunse. Dădea din cap, încrețea fruntea, deschidea puțin gura.

— Și primul pachet l-ai lăsat în nisip, în spatele barăcii ?

— Nu. L-am luat de-acolo.

— Cînd ?

— Puțin după ce-am ieșit de la dumneavoastră.

— Era la locul lui ?

— Cine era să-l caute în asemenea loc ?

— Nu te-a văzut nimeni cînd l-ai luat ?

— Nu prea trece lume pe-acolo. Am așteptat să nu fie nimeni.

— Și acum unde e ?

Celălalt șovăia din nou să răspundă. Quinette se ridică repede :

— A ! Ești prea tîmpit. Haidem la dumneata. Ne vom explica mai bine acolo. S-o ia dracu pe babă. Haide ! Haide ! Treci înainte. Te urmez la zece pași.

Quinette simțea nevoia să vorbească mai tare ; să-l scuture pe Leheudry.

Adăugă :

— O să te întrebe poate dacă m-ai întîlnit. Spune-i că nu.

— A ! Ați mai trecut pe la mine ?

— Desigur. Nu bănuiai ?

— Dacă preferați, cunosc un alt loc unde-am putea fi liniștiți...

— Spune.

— Fără să fim nevoiți să vorbim în șoaptă, ca la spovedanie. Va trebui numai să luăm metroul. Ca să nu mergem prea mult.

— La ce stație ?

— La Bastilia. Nu ne trebuie decît cinci minute. E o cîrciumioară sub arcadele viaductului de la Vincennes. Are o sală în fund, unde chiar dacă ai strivi laba unui cîine, tipul de la tejghea n-ar auzi nimic. Știu bine. Într-o zi am încercat să chem chelnerul, strigînd tare. Nici nu se mișca.

— Localul nu-i cunoscut ?

— De cine ? Nu. Uneori cîțiva îndrăgostiți. Sau vreun nenorocit care vrea să doarmă o oră.

— Cum se face că-l cunoști dumneata ?

— Am lucrat la un tipograf, în strada Lyon.

V

IUBIRILE LUI LEHEUDRY

— Da, spuneam că eşti un tîmpit. Ai impresia că dacă te întreb despre bani şi celelalte, e că vreau să ţi-i iau. Idiot. Încă nu-ţi dai seama că ascunzîndu-mi cel mai mic lucru strici tot ce mă străduiesc să fac pentru dumneata. Situaţia dumitale e totuşi limpede. Dacă-mi iau mîna de pe dumneata ştii bine cum o să cazi. Corpul într-o parte, şi capul în cealaltă, în coşul cu tărîţe.

Celălalt se îngălbeni. Cearcănele de sub ochi păreau să se lăţească, ca sub arsura unui acid. Înginä :

— Nu-i sigur ! Nu-i sigur !

— Ba-i foarte sigur. N-o să-mi pierd timpul să-ţi arăt toate greşelile pe care le-ai făcut de la început. Continuă tot aşa, şi acolo ai să ajungi. Dacă ai avea o fişă, te-ar aresta în seara asta. Graţie neghiobiilor dumitale, te vor aresta peste trei zile.

— Neghiobiile mele, spuse celălalt, pe care cuvîntul acesta îl jigni deodată. Poate nu fac chiar atît de multe neghiobii.

— O să-ţi dovedesc că faci una mare cît dumneata. Banii... ori sînt la dumneata, ori sînt în altă parte. Dacă îi laşi în camera dumitale, gazda îi va găsi fără nici o greutate, şi-ţi dai seama ce-o să urmeze. Dacă sînt în altă parte, înseamnă că i-ai încredinţat cuiva. Ei bine! chiar viaţa dumitale ai pus-o în mîinile aceluia. Mă înţelegi.

— Am avut încredere în dumneavoastră! De ce să nu mă pot încrede în altcineva dacă m-am încrezut în dumneavoastră?

— Raţionament absurd. E un miracol că omul în ghearele căruia te-ai băgat s-a nimerit să fiu eu. Nu conta pe două miracole. Iată, o să-ţi spun eu la cine sînt banii... la ibovnica dumitale, da, la femeia de care mi-ai vorbit, care a venit să te vadă în ajunul zilei în care ai dat lovitura.

Leheudry lăsă capul în jos. Era plin de admiraţie, de teamă, de ură înăbuşită.

— După cum vezi, urmă Quinette, cu o satisfacţie amară, nu-i greu să-ţi ghicească cineva tainele. Eşti criminalul clasic. Urmezi făgaşul. Va fi un simplu joc să te culeagă.

Deschise braţele.

— Ce vrei! Nu mai e nimic de făcut. Ibovnica dumitale o să te vîndă. Poate a şi fost în Quai

des Orfèvres [1]. Datoria mea e să scot cămaşa pe unde o să pot... O ! eu, eu am o scăpare... să merg la foştii mei şefi... să le spun aproximativ... adevărul, că mi-a fost milă de dumneata... că mi-a venit ideea, oarecum romanţioasă, să te ajut să scapi, folosind cunoştinţa mea în privinţa metodelor... dar că nu eşti interesant şi că regret.

— N-o să faceţi una ca asta !

— O să-mi tragă o săpuneală strașnică, şi gata. Un veteran de-al lor rămîne un coleg, orice s-ar întîmpla. (Quinette îşi juca personajul fără nici un efort ; simţea chiar nostalgia acestui trecut, care ar fi putut să fie al său.)

— N-o să faceţi una ca asta...

Leheudry, la început violent, aproape ameninţător, redevenea plîngăreţ :

— Nu e ceea ce credeţi. Prietena mea nu ştie nimic. Pachetul nu e la ea. Nu, nu. L-a depus în seiful ei fără să-l deschidă.

— Ce seif ?

— Are un seif la bancă, o casetă, ştiţi. Se închide cu secret.

— Ibovnica dumitale are un seif la bancă ? Ce-mi tot îndrugi aici ?

— Adică, nu chiar la bancă. La Casa de Economii, în strada Coq-Héron. La doi paşi de Banca Franţei. E totuna. Are un livret ; şi cu livretul

[1] Prefectura de Poliţie din Paris e situată pe Quai des Orfèvres.

ei închiriază un seif, plătind optsprezece franci pe an. Nu-i scump.

— Dar... ce fel de femeie e ?

— Nu e ceea ce credeți. A ! de loc. E o comerciantă. Cu prăvălie.

— Căsătorită ?

— Da. Cu un bărbat bine.

— Haide ! Mi-ai spus că ai fost strîmtorat, aproape chiar în mizerie, de mai multe ori...

— Nu în mizerie.

— Fie ; într-o completă lipsă de resurse. Și femeia aceasta, în situația în care este, nu te-ar fi ajutat ?

— În primul rînd, nu-mi place să cer bani femeilor. Vă încăpățînați să mă luați drept un apaș și un pește.

— E foarte frumos că ai asemenea scrupule. Dar unii ar prefera să primească bani de la o femeie, decît să se pună în situația de-a ucide pe alta... Cu atît mai mult, cu cît ai fi putut să-i dai înapoi mai tîrziu.

— Nu... o cunoșteam de prea puțin timp. Asta ar fi dezamăgit-o. Trebuie să vă spun că i-am dat a înțelege că eram mai mult decît sînt. Nu i-am mărturisit că sînt un nenorocit de tipograf. Mă ia mai curînd drept un băiat de familie. I-am spus că sînt inginer.

— Și te-a crezut ?

— O !... vedeți... e tînără... Și apoi nu i-am spus că eram inginer cu Politehnică... nu... în sfîrșit... inginer !

— Dar cînd o primeai în camera dumitale din strada du Château ?

— Credea că eram în căutarea unui post. Ea știe că inginerii își găsesc greu serviciu. Fiind certat cu familia, nu mai primesc nimic. Mai întîi de toate ea crede că nu am decît douăzeci și șase de ani.

— Pesemne că-i foarte naivă prietena dumitale ! Dar să ne întoarcem la seif.

— Iată. I-am spus că erau niște bijuterii, niște hîrtii de familie... și niște bani care nu erau ai mei... tot ce am mai sfînt pe lume... că unii oameni ar fi vrut să-mi răpească hîrtiile ca să mă împiedice să primesc o moștenire. Și dacă ar putea să le pună în seiful ei, pînă cînd îmi voi găsi o locuință, sau voi avea seiful meu...

— N-o să se uite înăuntru ?

— Pun mîna în foc. Și-ar închipui că-mi face un rău. Și apoi ce-ar găsi în el ? Cîteva bijuterii, cum i-am spus, foarte puțină argintărie...

— Bani ?

— Da.

— Sub ce formă ?

— Bancnote ; cîteva fișicuri cu piese de douăzeci de franci. O piesă de o sută de franci, trei de cincizeci și una de patruzeci.

— Una de patruzeci ? E foarte rară.

— Cred și eu. Pe asta o s-o păstrez.

— Dar ce fel de acte de familie ?

— Am pus cîteva scrisori vechi de la tatăl meu către mama, pe care le aveam. Sînt copil natural. Tatăl meu era un domn foarte bine. Dacă se uită în ele, o să-și spună că asta poate să-mi servească de dovadă într-o chestiune de paternitate. Și apoi, cum scrisorile sînt foarte bine scrise, pe hîrtie frumoasă și așa mai departe, asta o să-i arate că n-am mințit în privința familiei mele.

— Dar soțul, dacă i-ar veni poftă să se uite în seif ?...

— Nu. Nu se duce niciodată acolo. În primul rînd, livretul e pe numele soției...

— Pe care, va să zică, ai revăzut-o, cu toate făgăduielile dumitale. De cîte ori ?

— Numai atunci cînd i-am dat pachetul.

— Minți.

— Și încă o dată, pe fugă, dar asta nu contează. De două ori, în total. V-o jur.

— Nu i-ai povestit nimic despre... absolut nimic ?

— Nu, nimic.

— Hm !

— E așa cum vă spun. Gîndiți-vă și dumneavoastră. Dacă ar fi o femeie ușuratică, cum sînt atîtea, sau vreo balciză oarecare, aș fi putut ceda ispitei de a-i spune. Dar ei ? Aș fi îngrozit-o. Aș fi pierdut-o pentru totdeauna. Nu. Nici n-am avut nevoie să rezist ispitei. E ultima persoană căreia

i-aș mărturisi ceva. Pentru că o iubesc. Să vă intre bine în cap lucrul ăsta.

Quinette se gîndea. Apoi :

— Atunci, nu mai înțeleg nimic.

— Ce nu mai înțelegeți ?

— Fapta... fapta dumitale din noaptea aceea. Dacă dragostea pe care spui c-o simți pentru femeia asta ar fi foarte puternică, ar fi trebuit să te împiedice s-o săvîrșești. Negreșit.

Leheudry păru foarte descumpănit de observația lui Quinette. Deschidea ochii, clipea ca un copil căruia institutorul i-a dat o problemă „din clasa superioară". În cele din urmă, spuse în chip de scuză :

— N-am făcut legătura.

— Sau atunci ai vrut să-ți procuri bani ca să-ți joci mai bine rolul de băiat de familie față de ea.

— Poate... conveni politicos tipograful. Dar adăugă repede :

— Totuși, nu cred. Nu. Nu mă gîndeam de loc la asta.

— De altminteri, n-are importanță. Ceea ce e grav e faptul că femeia asta deține — fără să știe, fie, dar deține — dovada neîndoioasă a vinovăției dumitale ; și că, pe lîngă asta, continui s-o vezi într-un moment cînd ar trebui să dispari pentru toată lumea.

Quinette făcu o pauză ; apoi, cu același ton autoritar :

— Îmi vei da numele și adresa acestei femei.

— Dar...

— Nici nu se discută. Încă nu știu cum o să procedez, asta cere gîndire. În tot cazul, trebuie să-mi fac o părere în privința ei.

— Cum !... O să mergeți la ea ?

— Nu sînt sigur. Poate. Mă voi informa mai întîi. Nici eu, nici dumneata n-avem interes să forțăm lucrurile. Numele ei ?

— Sophie Parent.

— Locuiește ?

— În strada Vandamme, la nr. 31 ; o stradă care dă în strada de la Gaîté.

— E o prăvălie ?

— Da, o papetărie-mercerie.

— Soțul ei se ocupă tot de comerț ?

— Nu. El are o slujbă.

— Aha ! Încep să pricep.

— Am cunoscut-o în legătură cu niște comenzi de cărți de vizită, pe care le lua de la clienții ei și pe care le executa la tipografia unde lucram eu.

— Dar atunci, ea știe că ești lucrător tipograf ? Ce-mi tot îndrugai adineauri ?

— Nu, ar fi prea lung să vă explic. Cînd venea la patronul meu, eu o vedeam ; dar ea nu mă vedea. Din pricina dispoziției camerelor. Am iubit-o chiar din clipa aceea. Dar, firește, ea nu bănuia nimic.

— Bine, bine. O să-mi povestești amorurile dumitale altă dată. A ! un amănunt. Ai păstrat o anumită sumă asupra dumitale. Mare ?

— Nu.

— Pentru un om în situația dumitale, nu pari prea cheltuitor. E unul din rarele dumitale atuuri. Cît ți-a rămas ?

— Nici măcar o mie de franci.

— E mult mai mult acolo, în seif ?

— Da.

— De douăzeci de ori mai mult ?

— O, nu !

— De zece ori ?

— Cam așa.

— Așadar, minimum cincisprezece mii. Trebuie să știu toate astea. Cît privește bijuteriile și obiectele prețioase, bineînțeles, nu încerca să vinzi vreunul nici direct, nici prin altcineva. Sau, îți semnezi sentința de moarte. Ai înțeles ?

— Ce o să fac cu ele ?

— Vom vedea. Ai cam prea mulți bani asupra dumitale. E prost din toate punctele de vedere. Nu trebuie să păstrezi decît două sute de franci, de pildă, și să-mi încredințezi restul. O să ți-i restitui treptat, după nevoile dumitale... Ce ?... Doar nu mă bănuiești cumva că vreau să te escrochez ?

— Nu, făcu Leheudry cu glas moale ; și apoi ar fi drept să vă revină ceva, pentru osteneala pe care v-o dați.

— Nici vorbă nu poate fi de așa ceva !

— Dar mă gîndesc că numai cu două sute de franci n-ajung departe.

— O să fii cu atît mai puțin ispitit să faci cheltuieli exagerate. Idealul ar fi ca cei cu care vii în contact să aibă impresia că tragi mîța de coadă.

— Posibil. Dar nu merita să risc o asemenea lovitură, dacă acum trebuie să mă lipsesc de toate.

— O să te distrezi mai tîrziu, cînd pericolul va fi trecut. Pentru moment, e stare de asediu. Așa. Dă-mi-i. Șapte hîrtii de-o sută. Șapte sute de franci. Bine. Le înscriu pe carnetul meu, aici, ca să nu uit, fără numele dumitale, firește. De acum încolo, să te conformezi cu strășnicie instrucțiunilor mele. Profită de faptul că te afli în oraș, și într-un cartier de gări, ca să mănînci ceva. Apoi, du-te acasă, și nu te mai mișca de-acolo pînă la noi ordine. O să mă ocup de treburile dumitale. Și, mai întîi, să-ți găsesc o altă locuință. Regret destul că am așteptat atît. Pe diseară.

Scoase ceasul :

— Peste o oră trebuie să fii acasă. Nu ieși înainte de a da din nou ochii cu mine.

VI

PROIECTELE LUI HAVERKAMP ŞI IUBIRILE LUI WAZEMMES

Palierul, foarte îngust, dădea în nişte mici coridoare, prin mijlocirea cîtorva trepte. Pardoseala era din scînduri de stejar late şi puţin coşcovite, despărţite prin şănţuleţe în care puteai băga degetul mic, şi traversate pieziş, după fibrele lemnului, de crăpături pe jumătate umplute cu praf şi cu ceară. Se vedeau pe ici-colo, strivite şi lucioase, capetele mari ale cuielor care fixau scîndurile şi care păreau acum că fac parte din lemn, ca nişte noduri mai tari.

Una din uşi dădea direct pe palier. Patru pioneze mîncate de rugină fixau pe ea o carte de vizită : „Frédéric Haverkamp". Wazemmes bătu, auzi : „Intră !", deschise discret uşa.

Urcat pe un scaun, căruia îi acoperise paiul cu un ziar, Haverkamp, în cămaşă, era ocupat cu scoaterea unor teancuri de ziare şi de diferite

hîrţoage de pe rafturile superioare ale unui cazier alb. Odaia era mică şi sărăcăcioasă.

— A ! Dumneata eşti. Te aşteptam mai devreme. Nu-ţi dau decît degetul cel mic pentru că am mîinile pline de praf.

— A trebuit să trec pe la atelier pentru nişte pensule care nu se găseau ; şi nu voiam să se spună, în momentul cînd plecam, că...

— Bine, bine. Şi unchiului dumitale i-a venit inima la loc ?

— Da. În sfîrşit, nu mîrîie prea tare.

— Deoarece eşti aici, o să profităm ca să ne repezim pînă în bulevardul du Palais. Cît e ceasul ? Uite. Scoate-mi ceasul din buzunar. Am mîinile prea murdare. Unsprezece şi zece. Avem tot timpul. O să luăm apoi masa împreună.

Ochii lui Wazemmes străluciră. Deja mese la restaurant. Un patron care nu se uită la cheltuială şi care te adoptă dintr-o dată ca tovarăş al unei vieţi libere şi îmbelşugate.

Haverkamp deschisese uşa unei mici bucătării goale şi întunecoase. Îşi spăla mîinile la robinetul spălătorului de vase.

— O să vezi că acolo, ca aspect, e altceva. Instalaţia nu-i terminată. Mi-au dat cheile doar acum o săptămînă. Dar intenţionez să mă mut chiar mîine. În cîte sîntem ? În douăsprezece. Luni douăsprezece. A ! mîine, treisprezece... Nu prea sînt superstiţios, dar ar fi poate exagerat să începi pe data de treisprezece o afacere care

trebuie să fie pentru mine inaugurarea vieții mele întregi. În ceea ce mă privește, n-am observat niciodată nimic în legătură cu numărul treisprezece. Nici în bine, nici în rău. Am avut clienți cărora treisprezece le purta ghinion, sau, dimpotrivă, noroc, în mod incontestabil. Începînd mutarea în dimineața zilei de paisprezece, totul va fi cu prisosință terminat pînă pe cincisprezece la prînz. O să m-ajuți. Iată. Ia-o înainte.

— Nu credeți că va veni cineva în lipsa dumneavoastră ?

— Nu. De altminteri, numitul Paul nu va întîrzia. Îi las cheia la portăreasă. Mi-a făgăduit. O ! complezența lui a scăzut mult de cînd știe că ne despărțim. Dar succesorul meu trebuie să vină îndată. Și numitul Paul îl pune la curent. Nu-s de loc supărat că părăsesc casa asta mucezită. Ia te uită ce scară ! Și camera portăresei ! Eu, vezi dumneata, sînt împotriva decorurilor mizerabile. Cînd mă gîndesc la atîtea firme importante din centrul Parisului, de pildă în cartierul Sentier, care își au birourile în niște cocioabe păcătoase ; și la afacerile de zeci de mii, de sute de mii de franci care se tratează acolo ! Nu. Eu găsesc asta rușinos... Mergem pe jos. Nu facem mai mult de-un sfert de oră. Nu trebuie să pierzi obișnuința de a merge pe jos. Și așa fac prea puțină mișcare. La vîrsta mea, cîte unii încep să facă burtă. Am oroare de asta... Da, am călătorit puțin în străinătate ; nu destul. O parte din familia mea

trăiește în Belgia. Cunosc destul de bine Belgia, chiar și Olanda. Am fost o dată pînă la Aix-la-Chapelle și Colonia. Poate că asta a contribuit să mă dezguste definitiv de genul calic în afaceri. Sînt economii neînsemnate, care corespund unor concepții perimate. Epoca modernă vrea lumină, spațiu, confort ; chiar grandoare. Localul meu de la etajul al cincilea din bulevardul du Palais nu va fi somptuos pentru început. Dar imobilul are ținută. Cartierul are aspect luxos. Înfrumusețările vor veni treptat, pe măsura cîștigurilor mele. Pentru moment, reduc instalația la minimum, tocmai pentru ca obiectele sărăcăcioase — mobila de proastă calitate și celelalte — să nu prindă rădăcini. Lăsînd locurile goale, mă oblig să le umplu, o dată și-o dată, cu un material bun.

Traversaseră Halele.

— S-o luăm prin strada Pont-Neuf. Nu ocolim mai mult de trei minute. Aș vrea să arunc o privire asupra noilor clădiri ale magazinului „Samaritaine". Nu izbutesc să-mi fac o părere. Mie unul nu-mi place. Dar dumitale ?

— Nici mie. Seamănă cu chestiile acelea de carton presat care se vedeau la Expoziție, doar că sînt de fier.

— Și cu toate că sînt de fier, nu par mai solide. Dar îți amintești de Expoziția de la 1900 ? Nu erai prea mic ?

— Mi-o amintesc.

— Totuși, mă străduiesc să le descopăr avantajele. Dacă viitorul se îndreaptă în direcția asta, trebuie să ne obișnuim de pe-acum... Poate că nu-i încă totul pus la punct... Un magazin în dezvoltare! „Samaritaine". Au găsit o formulă nouă : să lucreze pentru o clientelă cu totul populară, pe care ceilalți, mai mult sau mai puțin, o disprețuiau. Și fără să dea marfă prea proastă. Soții Cognacq au pornit de la nimic. Se pare că încă mai poate fi văzută doamna Cognacq circulînd printre raioane, cu capul gol, în rochie neagră și supraveghind totul. De altminteri, locul pentru ceea ce intenționau ei să facă era minunat de bine ales. Nu? Orientează-te puțin și gîndește-te. Halele în spate. Acolo, piața Châtelet. Strada Rivoli continuînd strada Saint-Antoine. De pe malul drept, chiar de pe malul stîng, toate străzile acelea, toate bulevardele care coboară aici, și tocmai din cartiere foarte populate. Pentru ei, dat fiind programul lor, era un loc mai bun chiar decît acela al Bazarului de la Palatul Municipal, sau decît Luvrul. Îți dai seama de asta?... Sînt considerente cam grele pentru vîrsta dumitale. Dar trebuie să te obișnuiești. Avînd în vedere felul de colaborare pe care-l aștept de la dumneata, trebuie să te deprinzi cît mai curînd să capeți fler în domeniul acesta. Un băiat crescut pe străzile Parisului, cum ești dumneata, posedă o întreagă experiență. Da, Bazarul e puțin cam prea băgat în cartierele proaste. Foarte bine

dacă mergi să cumperi o găleată, niște șuruburi, sau o mătură. Dar femeile din popor caută la „Samaritaine" îmbrăcăminte, stofe, lucruri la modă. E mai bine să le dai impresia că au ieșit oarecum din albia lor, că merg cît de cît pe urmele oamenilor eleganți, totuși fără ca asta să le dezorienteze sau să le intimideze. Din punctul acesta de vedere, Luvrul era nițel cam prea la vest. Asta mă face să cred că la urma urmei arhitectura ciudată a noii lor clădiri nu-i chiar atît de nepotrivită. Poporului nu-i plac lucrurile sobre. Și ceea ce e neserios, nedurabil, în fierăria aceasta împopoțonată nu-l frapează. Din moment ce-i extravagant, îl uimește. Îl atrage ca o jucărie nouă. Sînt chiar surprins de reflecția dumitale de adineauri. Dovedește că ai o oarecare judecată personală.

Wazemmes roși cu modestie. Nu făcuse decît să repete una din vorbele favorite ale lui Roquin, din taifasurile lui de seara cu unchiul Miraud, dar se feri s-o spună și chiar s-o gîndească.

Își continuau drumul pe cheiul de la Megisserie, unde începeau etalajele vînzătorilor de grăunțe și ale negustorilor de animale, care se aflau și mai numeroase de cealaltă parte a pieței Châtelet, pe Quai de Gesvres. Săculețele cu semințe colorate. Minusculele ghiveciuri de flori. Tuberculele zbîrlite. Peștii roșii în bocalul lor. Veverița în cușca ei turnantă. Papagalul care se agită pe balansoar. În față, atîrnate de parapet, cutiile

vînzătorilor de cărți vechi cu capacul deschis. Cu toate că era soare, negustorul, pătruns de vîntul Senei, își ridică fularul și își freacă mîinile.

— Vorbeam despre Luvru. Oricum, ascensiunea soților Cognacq e totuși mai puțin uluitoare decît aceea a lui Chauchard. Ăia au rămas oameni de prăvălie. Pe cînd ăsta ! Știu prea bine că s-a făcut de rîs. Dar nimic nu-l silea...

Haverkamp medita, cu capul puțin aplecat spre stînga, fixînd cu privirea sclipirile acoperișurilor sau luminile zidurilor în zarea depărtată a fluviului. Evita obstacolele, trecătorii, fără să-i vadă. Trupul lui mare era sprinten.

— De altminteri, vremea asta a trecut. Pricepi ce vreau să spun. Marile magazine de azi vor mai putea să se dezvolte. S-ar mai putea chiar înființa unul sau două magazine noi, cu toate că... Vreau să spun că asta intră în marile afaceri clasate, cu creștere lentă. Vor trebui angajate de la început capitaluri mari, de la început va trebui să se procedeze cu amploare. Sînt plasamente pentru grupuri financiare. Și tot ce pot spera e să aducă un venit rezonabil. (Lăsînd de o parte, bineînțeles, matrapazlîcurile administratorilor.) Ultima idee oarecum nouă și fecundă a fost ideea lui Dufayel... Eu, cel puțin, nu mai văd un mare viitor în direcția asta. Trebuie să-ți dai seama de necesitățile unei epoci ; de ceea ce, în primul rînd, îi lipsește. Parisul, vezi dumneata, e un oraș în care se locuiește foarte prost. Cea mai mare parte

din cartiere sînt infecte. Pitorescul, asta-i altă treabă. Optzeci la sută din case n-au nimic de-a face cu viața modernă. În momentul de față, se construiește, dar fără grabă ; exact ca să facă față creșterii populației. În ziua cînd se va pune problema, cînd numai un milion de parizieni își vor da seama că locuiesc în case dezgustătoare, pe care nici o țară civilizată nu le-ar accepta, o să vezi ce iureș o să fie. Iar teren disponibil e destul de puțin. Parisul e mic. Asta te miră. Dar așa e. Parisul e foarte mic în raport cu importanța sa numerică. Există suburbiile. Dar atît timp cît va dăinui incinta — și n-au s-o dărîme repede — parcelele *intra-muros* vor avea o cotă excepțională. Idealul ar fi de-a putea pune mîna pe un oarecare număr de terenuri încă libere ca și pe cîteva case dărăpănate, susceptibile de a fi dărîmate. Dar nu oriunde. Chibzuind bine alegerea locurilor. O ! nu numai eu mă gîndesc la asta. S-au mai gîndit și alții, chiar înaintea mea. Dumneata, care locuiești în Montmartre, ai putut vedea ce-au făcut de douăzeci de ani încoace Lacour, Viguier, doamna Vildy, fără să mai vorbesc de Daval și de ceilalți. Nu am pretenția să inventez ceva. Dar instinctul îmi spune că branșa aceasta de afaceri se bucură de o intensă vitalitate ; și dintre cele mai sănătoase. Cîștigul poate deveni enorm, iar riscul e, ca să zic așa, nul. Nu se cunoaște un singur caz — de un secol încoace — ca vreun teren din Paris să fi pierdut din valoare. În unele

puncte, însă, creşterea a fost lentă, aproape neînsemnată, ţinînd seamă de deprecierea constantă a banului. A! dacă aş dispune de capitaluri, aş avea un plan irezistibil. Dar sînt silit să bîjbîi. O să începem foarte modest. La început o să lucrez în contul clienţilor mei — al clienţilor pe care va trebui să-i găsesc. Dar sînt sigur că o dată ce ţi-ai făcut o clientelă credincioasă poţi să te arunci în operaţii de mari proporţii şi să ai aproape tot atîta libertate de acţiune ca şi cum ai manevra propriile tale capitaluri.

Trebuie să te impui; să dobîndeşti autoritate, încredere. Pentru asta, dovedeşte oamenilor că vezi clar; şi de la început fă-i să cîştige bani. Începi să întrevezi în ce sfere de activitate vreau să te introduc? E mai interesant decît să cureţi pensule! Toate astea poate te depăşesc nitel. N-are a face. Dacă ai vocaţie, vei reţine ceva. Pornind cum pornesc eu, nu mă pot lipsi de un colaborator care să priceapă. Şi care să pună suflet. Şi am mai multe şanse să găsesc asta într-o minte tînără, decît la un bătrîn îndobitocit. Vei fi dumneata sau altul. Asta depinde de dumneata.

Trecură prin faţa oficiului poştal, care-i situat mai jos de Tribunalul Comerţului. Wazemmes fu cît pe ce să spună că trebuia să intre. Dar nu îndrăzni. Haverkamp înainta, privind imobilul situat la colţul străzii Lutèce.

— Frumos, nu-i așa ? Îți poți închipui fără nici o greutate un mare avocat locuind aici. Prefectura de Poliție în spate. Palatul de Justiție de cealaltă parte a bulevardului. Nu are deloc aerul unui bîrlog clandestin.

Spuse portăresei cine este.

— Tîmplarul a plecat adineauri, urmă ea. Nu se întoarce decît pe la patru.

— Aproape noaptea. Și de ce ?

— Nu știu. Are probabil altceva de lucru.

Urcară scara.

— Iată una din marile noastre slăbiciuni în Franța : dificultatea de a obține o lucrare. Lucruri care o dată comandate ar trebui să se execute în mod automat. Nu. Trebuie să insiști, să te rogi, să te superi. Și nimic nu-i gata la ora fixată. N-au nici măcar scuza unei veritabile leni. Nu. Irosesc timpul. Nu știu să se organizeze. Se apucă cînd de una, cînd de alta, la întîmplare, după împrejurări. Și ultimul servit e cel care a reușit să-l prindă de pulpana hainei. Da-i servit prost. Nimic nu e făcut cum trebuie. Clientul, sau șeful, își tocește nervii controlînd niște amănunte nenorocite. În Franța, nu poți lăsa pe seama altcuiva nici măcar grija de a bate un cui într-un zid. Ești nevoit să te întorci, să-i spui de două sau de trei ori foarte politicos : „N-ai uitat de cuiul meu ?“ și cînd cuiul va fi la locul lui, întoarce-te încă o dată, căci sînt nouă șanse din zece să fie bătut strîmb, sau să rămîi cu el în mînă cînd îl

atingi. Punctul de vedere al lucrătorului care a bătut, în sfîrşit, cuiul, este că îl plictiseşti cu cuiul dumitale ; că doreşte să-l laşi în pace ; că din moment ce cuiul are aerul că ţine cînd te uiţi la el, nu mai poţi avea vreo pretenţie ; că în ziua cînd va trebui să te serveşti de cui, o să te descurci, dar el, lucrătorul, va fi departe.

Wazemmes, care avea atîtea motive să se recunoască în tabloul acesta al conştiinţei profesionale, aproba totuşi cu laşitate. Sau, mai curînd, descoperea noi perspective. Începea să participe în mod sincer la grijile claselor conducătoare.

Haverkamp deschise o uşă frumoasă, cu două canaturi, cu clanţe mari de aramă, cu muluri mari. Surîse de plăcere.

— Voi aşeza o placă de aramă, de nouă centimetri pe doisprezece, cel puţin. „Agenţie imobiliară F. Haverkamp", pe două linii. Mă gîndisem la un nume cum ar fi „Imobiliara Senei" sau „Imobilia". Dar, chibzuind bine, un nume simplu prezintă mai multă seriozitate. Eu nu ţin să impresionez marele public. Oamenii pe care-i am în vedere nu-s neghiobi. E sigur că, în ochii capitaliştilor, Banca Saint-Phalle, de pildă, n-ar cîştiga nimic să se cheme : Banca Europei şi a Americii.

Apartamentul se compunea dintr-o anticameră destul de mare, perfect pătrată, şi din trei camere, şi ele spaţioase şi de formă regulată ; două din ele, ale căror uşi erau în faţă, dădeau spre bulevard, cu un mic balcon ; în stînga, salonul

apartamentului și sufrageria. Comunicau între ele printr-o ușă dublă. A treia cameră, situată în stînga antreului, primea lumina dinspre curte. În dreapta antreului, o ușă mică ducea spre bucătărie și spre celelalte dependințe. Anticamera nu era întunecoasă. Primea lumina prin ușa cu geamuri a sufrageriei și printr-o lucarnă ovală, care dădea spre scară.

— Vezi cît e de luminos și de vesel! și bine împărțit. Ce spui de anticameră? O să pun acolo cîteva scaune. Aici îi vom lăsa să aștepte pe vizitatorii de rînd, cum ar fi salariații sau misiții. Sau, în general, persoanele încă necunoscute. Le voi ruga să-și scrie numele pe o foaie de hîrtie — da, o să avem nevoie de o măsuță — numele și obiectul vizitei. Îmi aduci foaia. Dacă e cazul, îți voi spune să introduci persoana aici. (Deschide ușa salonului.) Pentru moment, nu vom avea aici decît două fotolii foarte obișnuite și o masă oarecare, pe care o voi acoperi cu un covor; da, și vreo cîteva numere vechi de reviste, pe care le voi cumpăra pe chei. Apoi, vin eu să întîmpin persoana. Ușa care se deschide, ca la un doctor. Asta face o impresie grozavă. Mai tîrziu, salonul va deveni foarte elegant. Actualmente, nu-mi dau osteneala să mobilez decît cabinetul meu. Iată faimoasele rafturi. Sînt destul de frumoase. Mai vine o mulură. Totul lăcuit acaju. Poimîine vor aduce o mare masă-birou, în stil vechi, acaju și bronz, cu un fotoliu și două scaune asortate.

Era cît pe ce să iau un birou din acelea moderne, știi ? cu cilindru, din lemn de culoare deschisă. Dar nu, ar avea aerul de întreprindere industrială sau de comerț banal. Nu dă impresia de mare patron. Trebuie ca, după scurt timp, o agenție ca asta să arate ca și cum ar fi foarte veche. Uită-te, de asemenea, cît de nimerit e plasată ușa asta care comunică cu odaia dumitale. Căci te instalez aici. Ei ? Ce bine te vei simți ! O curte tot atît de luminoasă ca și strada. Chiar cu o priveliște frumoasă spre Prefectura de Poliție. Mai tîrziu, vom avea un om de serviciu care va sta în anticameră, va deschide ușa, va înscrie numele etc. Pînă atunci, asta va fi treaba dumitale.

— Dar cînd voi fi plecat ? Mi-ați spus că o să circul mult...

— Da, asta e o dificultate. Va trebui eventual să primesc lumea la orele cînd vei fi aici. Dar, pe de altă parte, sînt obligat să fixez întîlnirile la orele care convin clienților. Iar pe dumneata, s-ar putea să am nevoie să te trimit într-o cursă în orice moment al zilei... Vom vedea.

Nu era în una din zilele acelea cînd viața îți pare încîlcită și greutățile de neînvins. Nu numai că avea încredere în destin, dar aproape că se oprea o clipă să-i mulțumească. El, care era mai degrabă tăcut, devenea vorbăreț. Se felicita că avea lîngă el pe cineva tînăr, căruia o oarecare naivitate amestecată cu bucurie nu risca să-i pară ridicolă. Totuși, Wazemmes nu putea să audă to-

tul. Nu mai era chiar atît de tînăr pentru ca Haverkamp să îndrăznească să-i mărturisească gîndurile sale cele mai ameţitoare, care erau gîndurile unui copil : „Ce frumos este să ai aşa ceva. Un astfel de apartament pentru mine. Ciubucele acestea, cornişele. Frumoasa ferestruică din antreu. Un salon cu un oval mare în tavan, ca la oamenii bogaţi. Aş vrea ca unchiul Maxime, din Wormhoudt, să mă vadă aici. Masa pe care mi-o vor aduce. Mahonul : lemn frumos, mult mai frumos ca stejarul. Plăcerea de a sta aici. Mă ridic şi mă duc să deschid uşa dublă. O draperie frumoasă, îndată ce voi putea. Tînărul Wazemmes îl va introduce. Secretarul meu..."

Ar fi rămas acolo ceasuri întregi, privind şi visînd. S-ar fi jucat deschizînd uşile, închizîndu-le, închipuindu-şi intrarea unui client. De fapt, o să vină clienţi ? Griji pentru mai tîrziu.

„Toate acestea le am. E sigur. Orice s-ar întîmpla, le voi avea. Şi am bani pentru asta. Nici un sfanţ datorie. Dimpotrivă. Un disponibil de şaptesprezece mii, după ce totul a fost plătit. Vreo şaptesprezece mii patru sute. Aş fi putut locui aici. Era loc destul. Asta mi-ar fi economisit chiria camerei. Un divan într-un colţ al biroului, sau în camera lui Wazemmes. Dar nu mai era acelaşi lucru. N-ar mai fi fost odăile acelea frumoase, pătrate. Nici birourile sobre şi spaţioase ale Agenţiei. Ar fi fost meschin. Şi apoi unde să bagi toată harababura : hainele, lăzile şi celelalte ? În bu-

cătărie ? Nu. Aş vrea să pot instala acolo mai tîrziu un lavabou şi un vestiar care să nu lase nimic de dorit. Mai sînt şi femeile. Nu vreau să dau portăresei de aici prilejul de-a face vreo aluzie în legătură cu asta... «Domnul Haverkamp ? O ! de-o corectitudine desăvîrşită...», şi nici măcar să închidă ochii. Pe deasupra, principiul meu : să eviţi ca vreo femeie să-şi bage nasul în afacerile tale. Nu trebuie ca ele să fie informate în privinţa resurselor pe care le ai, nici măcar să-ţi cunoască exact profesiunea. E cel mai bun mijloc de a evita complicaţiile."

*

Cînd coborîră, Wazemmes îşi luă inima în dinţi.

— Trebuie să intru o clipă la poştă. Nu mă aşteptaţi, domnule. Dacă mergeţi pe trotuarul acesta, vă ajung din urmă.

— A ! A ! te duci să ridici o scrisoare de la micuţa dumitale ?

Wazemmes împinse uşa oficiului. Simţea o îngrijorare amestecată cu amărăciune. Un sentiment care-i părea neobişnuit şi complex îi pricinuia mirare.

„Iar nu va fi nimic. E sigur că-şi rîde de mine. Totuşi, n-o silea nimeni să-mi ceară adresa. Atîta pagubă. În situaţia pe care o s-o am, nici vorbă că n-o să-mi lipsească ocaziile."

Joia trecută, la ora nouă seara, după cum conveniseră, a bătut la ușa doamnei din autobuz. Mai sigur de el și totodată mai intimidat decît prima dată. Parfumat ceva mai discret. La început, nici un răspuns. Apoi, din fundul apartamentului, zgomote înăbușite de pași, de scaun urnit din loc, de ușă închisă. În sfîrșit, văzu crăpîndu-se ușa exterioară și apărînd doamna, îmbrăcată într-o rochie de casă. Îi spusese în șoaptă :

— A ! dumneata ești ! Ce rău îmi pare. Nu pot în astă seară. Nu, imposibil. Vino sîmbătă. Da, tot la ora asta... Dar ca să fii mai sigur, treci și în cursul zilei. Caut-o pe portăreasă... Spune-i : „Vin pentru comanda doamnei de la etajul al cincilea". Îți va înmîna o scrisoare de la mine. Pe curînd. Du-te.

Își pusese apoi repede buzele foarte roșii pe acelea ale tînărului și închisese ușa.

Sîmbătă, se prezentase portăresei din strada Ronsard, îndată după dejun.

— A, da ! Comanda pentru doamna de la etajul cinci. Iată. Dă asta patronului dumitale.

Scrisoarea, pe hîrtie albastră moarată, suna cam așa :

„Sînt dezolată. Nici astăzi nu e posibil. Cel mai comod ar fi să știu unde să-ți scriu. Dă-mi o adresă. Pentru a evita să ai de-a face cu portăreasa, scrie-mi-o pe o bucată de hîrtie pe care o vei pune sub ștergătoarea din fața ușii, mîine, duminică, la prima oră. Vei avea răspunsul meu chiar

luni dimineața; la nevoie, prin pneumatic[1]. *Voi încerca să fiu liberă luni seara. Dar cel puțin nu te voi mai deranja degeaba.*"

Wazemmes își petrecuse timpul liber de sîmbătă recitind scrisoarea aceasta dezamăgitoare și măgulitoare în același timp, studiindu-și aspectul și stilul. Era prima scrisoare de dragoste pe care o primise ; dar avea sobrietatea unei scrisori comerciale. Nici „dragul meu", nici nimic. Înainte de semnătură : „A dumitale" ; și semnătura era abia un prenume, mai curînd o prescurtare familiară : Rita. Hîrtia și prenumele erau distinse, ba chiar luxoase, după părerea lui Wazemmes. Stilul curgător, corect. Fostul elev de la Colbert nu descoperi nici o greșeală de ortografie, doar două sau trei neglijențe de punctuație. Dar scrisul îl surprinse. Un scris urît, neregulat, gros, cu litere trasate în grabă, și altele prea apăsate. Spălătoreasa din strada Rochechouart ar fi format mai bine literele. Așa scriu oare femeile din lumea bună ? sau poate „damele" ? Wazemmes se gîndea la doctorii care, în ciuda învățăturii lor, scriu, se spune, rețete ilizibil. Între timp, se întreba ce adresă să-i dea. Post-restant, bineînțeles. Pe lîngă faptul că-i mai comod, post-restantul e înrudit cu dragostea. Îi subliniază misterul. Îi mărește prestigiul. După ce trecu în revistă oficiile din cartierul său, își aminti că era unul pe bulevardul Palais,

[1] *Cartă pneumatică*, corespondență expediată în unele orașe cu ajutorul aerului comprimat.

la doi paşi de noile birouri ale lui Haverkamp. Duminică dimineaţa, vîrîse, aşadar, sub ştergătoarea de la uşa doamnei un bileţel îndoit, pe care scrisese : „211-G, post-restant, bulevardul Palais."

Pe vremea aceea, post-restantul admitea ca numele destinatarului să fie înlocuit de iniţiale sau de cifre. „211-G" îl sedusese pe Wazemmes fiindcă ar fi putut fi numărul de înmatriculare al unui automobil, al unui automobil al cărui proprietar ar fi fost el.

— Aveţi ceva pentru 211-G ?

Căutarea fu destul de lungă. Wazemmes se temea că funcţionarul nu-l ia în serios. „Îşi închipuie că aştept scrisoarea unei puştoaice. Caută distrat."

— Iată.

Era o cartă pneumatică. Adresa era scrisă cu îngrijire.

„Dragul meu,

De data aceasta, să nu-ţi mai fie teamă de o contramandare. Vino negreşit la ora nouă. Am luat toate măsurile ca să putem petrece împreună o întreagă seară plăcută. Nu fi supărat pe mine din pricina întîlnirilor noastre ratate. A fost cu totul fără voia mea, crede-mă. Rupe pneumaticul acesta ; de asemenea, şi prima scrisoare, dacă a-i păstrat-o. Afectuoase sărutări de la

Rita

Negreşit, nu-i aşa ?"

*

— Ei ? Micuța dumitale, tot se mai gîndește la dumneata ?

Wazemmes ar fi vrut să răspundă ceva deștept ; dar se mulțumi să roșească. Era, de altminteri, preocupat de pălăria lui Haverkamp, pe care abia atunci o remarcase. Era o pălărie moale, cu borurile în jos, de culoare verde-închis, cu două rînduri de cusături pe margine și cu panglica înnodată la spate ; un produs al ultimei mode. Wazemmes avu lămurit impresia că nu putea spera să placă femeilor fără o pălărie de modelul acesta. Își făgădui să cumpere una de îndată ce va fi încasat primul salariu ; și, dacă ar fi îndrăznit, l-ar fi rugat pe noul său patron să-i acorde un avans. Se gîndi, de asemenea, că va trebui cît mai curînd posibil să se bărbierească. Puful care-i mai acoperea fața și bărbia era parcă o mărturisire publică de naivitate. Dar nu era încă decis în privința instrumentului. Gustul său pentru inven-țiile moderne l-ar fi îndreptat spre așa-zisele mașini de bărbierit, care tocmai începeau să aibă căutare. Dar în publicitatea care se făcea în jurul lor îl șocase o frază : „Mașini de bărbierit pentru timizi și nervoși". Și auzise de mai multe ori pe camarazii de atelier bătîndu-și joc de neîndemînaticii care nu îndrăznesc să folosească tradiționalul brici. „Unde mai pui, spunea Péclet,

că avînd o barbă ca a mea, fac prinsoare că stric un pachet întreg de lame înainte de a-mi rade un singur fir.“ Barba lui Péclet nu era deosebit de aspră. Dar el simțea oarecare mîndrie să se plîngă de ea. Asprimea bărbii e legată de ideea de forță.

— Mai e și altceva, spuse Haverkamp, cu o voce confidențială, o chestiune pe care o studiez de cîtva timp, dar pe care vreau s-o aprofundez. Ori îmi fac eu iluzii mari, ori e o afacere de primul rang : „Bunurile congregațiilor“. Ai auzit vorbindu-se despre așa ceva ? Afacerea nu e nouă. Ar fi normal să nu mai fi rămas nimic de cules. Și totuși, în ziare, aceleași anunțuri continuă să apară. Simți că e ceva care nu merge. De mai multe luni urmăresc asta cu coada ochiului. Pricepi ? Spre norocul nostru, intervine aici un caz de conștiință în jocul normal al cererii și ofertei. N-o să-mi scoți din cap că foarte mulți oameni ar fi încîntați să pună mîna pe anumite ocazii, dacă li s-ar ivi prilejul. De cele mai multe ori în viață scrupulele se leagă de-o chestiune de formă. Și pune-te în locul unui capitalist care trebuie să-și menajeze nevasta, mama, soacra, pe toți cei din jur. Nici chiar perspectiva unui mare beneficiu nu-l va face să riște să fie pus la index. Și chiar dacă întrevede o soluție indirectă, nu va lua el inițiativa. Dacă așteaptă să le ceară cineva un serviciu, de felul acesta, confrații mei se înșeală. Așa îmi explic lipsa evidentă de cumpărători. Res-

pect credința sinceră. Dar n-o să cred niciodată că Franța e populată doar de catolici convinși. În tot cazul, mai rămîn protestanții, evreii, francmasonii. Pînă și ei șovăie cînd fac parte dintr-un anumit mediu, din pricină că lucrul e rău văzut. Sau, dacă se găsesc cîțiva care se hotărăsc, atunci vor să realizeze beneficii extraordinare pentru osteneala ce-și dau. Asta ne îngăduie să manevrăm cu oarecare libertate.

VII

QUINETTE ÎN FAȚA BARĂCII

După ce-l părăsi pe Leheudry, Quinette se întrebă : „Cu ce să încep ?“ Cu vizita în strada Vandamme ?... Ora nu era însă favorabilă. Soțul se întorcea, desigur, la prînz. Chiar dacă Quinette ar fi găsit timpul să stea de vorbă cu soția înainte de sosirea soțului, ar fi lăsat-o, mai mult sau mai puțin, tulburată, cu neputință să-și vină în fire în cîteva minute. (Quinette era ferm hotărît să fie circumspect. Dar poți să măsori emoția pe care o pricinuiești altcuiva ?) Soțul s-ar putea mira, ar pune unele întrebări. Femeia și-ar pierde poate capul.

Să aștepte pînă după-amiază, și între timp să mănînce ceva într-un restaurant ? Dar era înconjurat de fantomele unor acțiuni urgente care l-ar hărțui în timpul acestei pauze. N-ar fi izbutit să se apere de ele, decît dacă ar fi avut mereu iluzia că face ceva.

„Dacă aș da o raită pe la baracă ?“ Nu vru să recunoască aspectul pasional al acestei dorințe.

„Nevoia — prin intermediar — de a te întoarce la locul crimei ? Nu. Nici o legătură. Am de dus o luptă dîrză împotriva poliției. Ancheta mea trebuie să fie tot atît de strînsă ca aceea a adversarilor — ca să pot face față.“

*

Quinette privea poarta de zăbrele și pasajul care se vedea între cele două case joase, perpendicular pe stradă. Capătul pasajului părea închis de un zid ; dar exista, de bună seamă, o ieșire, prin stînga, care dădea, poate, spre curtea despre care vorbea ziarul.

„Unde ar putea fi baraca ? Acolo, probabil, în curtea aceea care nu se vede.“

Una din cele două case joase, și anume, cea din stînga, mărginea pasajul cu un calcan. Dar cea din dreapta se deschidea spre pasaj printr-o ușă și o fereastră la parter, prin două ferestre la primul etaj. Ferestrele de la etaj aveau obloanele închise.

Legătorul se întoarse. Fructăria unde intrase deunăzi și unde avusese emoția : „Cînd am ridicat-o de jos mai respira încă...“, se afla chiar în față.

„Din prăvălie, de la geamurile străzii, mă văd oamenii oprindu-mă aici și privind. Curiozitatea

mea se explică. Își vor zice că am citit ziarul, ca și ei. Dar atitudinea mea nu trebuie să aibă nimic excepțional. Un aer nevinovat de gură-cască. Aproape un surîs amuzat."

I se păru mai potrivit să traverseze strada. Intră fără șovăială în fructărie. Patronul golea într-un sertar un sac de fasole albă.

— Așadar, aici în față a avut loc crima ?

— Așa se pare.

— A ! Curios. Dar nu se zărește baraca despre care vorbesc ziarele.

— E în spate, cred, într-o înfundătură.

— Eu, care sînt din cartier, nici măcar nu remarcasem coridorul acesta dintre cele două case.

— Ba eu da, căci îl avem în fața noastră toată ziua. Dar n-am călcat niciodată dincolo de camera portăresei.

— E o portăreasă ?

— Da, în căsuța din dreapta.

— O ! curios. Aș vrea s-o întreb dacă știe cumva amănunte.

— E o bătrînă neghioabă. M-ar mira să vă spună ceva interesant. Dar puteți să vă duceți.

Încurajat de acest prim demers, Quinette traversă din nou strada, împinse portița, și văzu, într-adevăr, scris „portar" cu litere mici, negre, deasupra unei uși prăpădite.

— Scuzați, doamnă. Iertați-mă dacă vă deranjez. Sînt un vecin. Știți, legătorul de alături. Am

citit în ziare. Ați trecut, desigur, printr-o mare emoție.

Portăreasa era o bătrînică foarte slabă, foarte încovoiată, cu un nas coroiat, cu ochii încă vioi. Avea o voce metalică, a cărei vigoare surprindea.

— Sînteți de pe-aici ? Se poate. Mi se pare că v-am mai văzut trecînd, cu barba dumneavoastră.

Îl examină cu atenție, fără nici o simpatie.

„O bătrînă neghioabă ? își spunea Quinette. Nicidecum. Ba dimpotrivă, chiar foarte ageră. Am făcut rău c-am venit."

Îi era oarecum greu să continue conversația. Făcu un efort.

— Locuiesc și eu într-o căsuță destul de izolată. Cam ca a dumneavoastră. Mărturisesc că am fost foarte impresionat. Să-ți dai deodată seama că ești la discreția unui bandit. Socoteam cartierul mai sigur. E drept că atunci cînd locuiești de multă vreme într-un cartier, pînă la urmă îți închipui că nu-i ca celelalte. Te mai întrebi, nu-i așa doamnă ? dacă poliția își face datoria. Noi doar pe ei contăm ca să ne protejeze ! Cei puțini au procedat la o anchetă serioasă ?

— Au pus sigilii.

— A, da ? I-au interogat, desigur, pe vecini ?

— Au făcut ceea ce trebuiau să facă. Nu mă amestec.

— Da, vă înțeleg. Și așa e destul de neplăcut pentru dumneavoastră. Habar n-aveam de baraca

aceea. Mă întreb dacă se vede de la mine. E într-o curte ?

— Da. Nu-i o baracă. E un pavilion ; mai mare ca al meu. Şi mult mai confortabil. Doar că e de lemn.

— Nu vă miră că nimeni din împrejurimi n-a auzit nimic ?

— Eu, cum vreţi să aud ceva de la distanţa la care mă aflu ? Apoi, sînt şi cam surdă ; şi tocmai de urechea stîngă. Iar cînd dorm, nu că aş dormi cine ştie cît, nici nu ştiu dacă în clipa aceea dormeam, dar, în sfîrşit, cînd te-ai deprins să dormi pe partea dreaptă, nu-ţi mai schimbi obiceiul la vîrsta mea ; şi, firește, urechea ţi-e înfundată în pernă. Nu pot nici eu să veghez zi şi noapte.

— Nu voiam să spun asta. Vorbeam de vecinii de acolo, dacă există.

— Uite, îmi aduc aminte acum de ceva cu totul neobişnuit. Numai că nu pot să cred că asta s-a întîmplat înainte de miercuri sau joi. După ei, crima a avut loc duminică sau luni. Fusesem totuşi foarte impresionată. Eram aici, la mine. Să tot fi fost ora nouă sau zece.

— Seara ?

— Nu, dimineaţa. Mă întorceam de la o magazie pe care o am în fund. La drept vorbind, n-am dreptul la ea. Căci pavilionul e şi el făcut pentru un locatar. Odăile de la etajul întîi. Şi magazia ţine de ele. Pentru moment, nu sînt închiriate. De aceea sînt şi obloanele închise. Pe de

o parte mă simt mai la largul meu. Dar, în ce privește siguranța, sînt mult mai expusă așa, singură, la vîrsta mea.

— Ce spuneți că vi s-a întîmplat ?

— Da, mă întorc și văd... uitați-vă la zidul ăsta din spatele dumneavoastră. Da. Dați-vă puțin înapoi. Încă puțin. În sfîrșit, să presupunem că ați fi lipit chiar de zid. Trebuie să vă spun că nu eram aici în pragul ușii. Nu. Intrasem în cameră. Și nici nu mă gîndeam să privesc. Fără să mai socotim că erau și perdelele. Dar, în sfîrșit, văd pe omul acela lipit chiar de zid. Asta m-a uimit grozav. M-am dus încet la fereastră. Am ridicat perdeaua binișor, binișor. M-o fi văzut ? Nu m-o fi văzut ? Oricum, a plecat.

„Simt că mă îngălbenesc", se gîndi Quinette. Își spuse, de asemenea, c-o să înceapă să-i tremure vocea. Dar ceea ce i-o altera era atenția excesivă, mai curînd decît îngrijorarea.

— Credeți că era... omul care a săvîrșit crima ?

— Pentru moment, cum vă spun, am fost destul de impresionată. Dar în primul rînd era ziua-n amiaza mare. Oameni pe stradă. Nimeni n-a venit să se plîngă de ceva. Ar fi trebuit să mă gîndesc la femeia de acolo. De fapt m-am și gîndit. Dar veneau la ea atîția oameni ciudați, ce să vă spun ? Mi-am zis apoi că era un tip care voia să facă pipi. Dar că văzîndu-mă s-a temut că-l iau la rost, că o să țip la el. Totuși, trebuia să mă gîndesc că nu era o poziție pentru așa ceva.

— L-aţi recunoaşte ?

— Ştiu eu...

— Le-aţi spus asta celor de la poliţie ?

— Nu. Pentru că abia după aceea mi-am amintit. Dar o să le spun.

— O să se întrebe de ce nu le-aţi spus-o imediat. O să vă caute pricină.

— Aş ! Eu una nu mă tem de ei. Cînd nu ai nimic să-ţi reproşezi. Mai curînd n-or să creadă că ar avea vreo legătură. Din pricina zilei. Sau poate că da. Fiindcă mi-au spus să mă uit bine la oamenii care vin. Mi-au explicat că adesea indivizii care au săvîrşit o astfel de faptă obişnuiesc să se întoarcă sau trimit pe cineva. Atunci, dacă totuşi crima a avut loc, să zicem, duminică, poate se întorcea pînă acum să vadă.

— Cum arăta ?

— E greu de spus. Dar dacă mi l-ar aduce aici şi mi l-ar pune acolo, pentru reconstituire, aş putea spune, cred, dacă e el sau nu.

— În sfîrşit, vă compătimesc. N-aţi terminat cu necazurile. Sînt cazuri cînd e mai bine dacă n-ai văzut şi n-ai auzit nimic. A ! Trebuie să mă întorc la prăvălia mea. E foarte plăcut să stai de vorbă. Dar în timpul ăsta treaba nu merge.

— Nu vreţi să vă arăt casa crimei pe dinafară ? Căci pe dinăuntru nu poate fi vorba.

Între gînduri care se băteau cap în cap, Quinette şovăia, aproape să-i vină ameţeală.

— Veniți. Închid ușa. Mai puteți pierde un minut.

*

Ajuns în curte, în stînga pasajului, primul lucru pe care se străduia să-l observe, să-l măsoare, fu izolarea barăcii, distanțele, liniștea care domnea în jurul ei, zonele concentrice de siguranță și de pericol, valoarea poziției ca loc al crimei.

„Nu m-a înșelat prea tare. Cel mai apropiat vecin e la cincisprezece metri. Afară de zidul ăsta cu un singur ochi, care nu contează. Zid de grajd. E foarte posibil ca nimeni să nu fi auzit masa răsturnată Și nici gemetele. În momentul acesta, un porumbel gîngurește undeva. Dacă aș moțăi în zorii zilei, în spatele acestei ferestre, acolo sus, și dacă aș auzi niște gemete înăbușite, aș crede poate că-i un porumbel. Ușa e îndreptată către calcan. Dacă ești prudent, poți ieși ușor fără să fii observat. Dar probabil că a plecat ca un nebun. De la fereastra de sus, ar fi putut să-l vadă."

Bătrîna îl privea, ca și cum ar fi așteptat un compliment pentru locul pe care i-l arăta.

— În definitiv, spuse el, nu-i neplăcut aici. Femeia aceea găsise un colțișor liniștit. Chiar prea liniștit.

— Apartamentul va fi liber, răspunse bătrîna. Se prefăcu că se uită îngrijorat la ceas.

— O! Douăsprezece trecute. Și eu îmi pierd vremea cu fleacuri.

Își bagă ceasul în buzunar; apoi, mașinal, vîrî degetul mare și cel arătător în buzunarul de jos al vestei. Simți acolo un obiect neobișnuit: o cutie de chibrituri. Înainte de a o scoate, își aminti: „Tamponul de vată". Un fior, care nu era cu totul neplăcut, îi trecu prin creștetul capului.

VIII

PATROANA PAPETĂRIEI DIN STRADA VANDAMME

Ajuns în strada Vandamme legătorul era cît pe ce să-şi piardă curajul. Şirul acţiunilor lui îi apăru dintr-o dată ca un fel de lunecuş, care, prin ocolişuri bine calculate, ducea la o prăpastie. Se îndoi nu de raţiunea lui în deosebi, ci de raţiune în genere.

„Tot ce fac este rezonabil. Să mi se dovedească că am comis o greşeală, o adevărată greşeală. Cel puţin de azi-dimineaţă."

Desigur, vizita „la locul crimei" putea fi discutată. Quinette n-ar fi jurat că nu ascultase de o anumită impulsie tot atît de oarbă ca şi aceea care-i mîna pe criminali spre o cursă a poliţiei. Dar dacă acţiunea provenea dintr-un mobil suspect, ea îşi găsea justificarea ulterior. Nu era oare mai bine să ştii ce anume văzuse portăreasa, ce-au putut vedea locatarii de la fereastra de sus, cît de precisă şi de sigură putea să fie mărturia lor ?

Singurul inconvenient al demersului era că a asociat, în mintea portăresei, imaginea lui Quinette cu ideea crimei. Dar printr-o tendință paradoxală a gîndirii lui, legătorul se simțea împins către genul acela de acțiuni preventive prin care micșorezi o mare primejdie viitoare, care nu depinde de tine, printr-o primejdie prezentă, a cărei inițiativă îți aparține și pe care poți mai mult sau mai puțin s-o controlezi. Dacă s-ar întîmpla să fie compromis în afacerea aceasta, portăreasa ar fi poate prima care să spună : „Domnul acela de alături, cu barba neagră, care e atît de amabil ? Sînteți nebuni. La o săptămînă după crimă, habar n-avea de locul unde se întîmplase. Eu i-am explicat, eu i-am arătat totul."

Și totuși, îi lipsea curajul. Un laș bun-simț îi sufla la ureche cu o voce tremurătoare : „Ferește-te de rațiunea cutezătoare. Mai ai încă timp. Cu cît înaintezi, cu atît timpul se scurtează."

„21, 23. E la cîteva case mai departe. Văd prăvălia."

Încetini pasul. Dar cînd ajunse în dreptul numărului 31, nu se hotărîse încă să intre. Voia să se mai gîndească și, pe lîngă asta, să se deprindă cu decorul unei acțiuni noi. Merse mai departe, pînă la 37. Zărise prăvălia din mers. O fațadă de vreo trei metri. Ușa nu-i în mijloc. Cea mai mare dintre cele două vitrine, în dreapta, conține jurnale ilustrate, cîteva articole de birou și de mercerie ; anunțuri scrise de mînă, pe cartonașe, în josul

vitrinei. Cealaltă, mult mai îngustă, conține câteva jucării din cele mai simple și borcane cu zaharicale. O perdea de broșuri ilustrate, agățate în interior, pe două rînduri, cu cîrlige de lemn, maschează ușa.

Se întoarse înapoi.

„Pot să încerc o primă recunoaștere ; să văd ce fel de femeie este. Nimic nu mă silește să vorbesc."

Împinse ușa. Zguduitura pricinui în partea unde erau jurnalele și cîrligele un zgomot de palme și un zăngănit care se prelungiră ca un sunet de clopote.

O femeiușcă dolofană, de vreo treizeci de ani, cu fața rotundă, cu gura rîzătoare și ochii naivi, puțin cîrnă, cu părul castaniu deschis, în definitiv nu prea urîtă, era așezată după tejghea, ca și cum i-ar fi fost puțin frig, cu un șal de jerseu negru pe umeri.

Lui Quinette îi dispăruse teama. Se înclină cu exagerată politețe.

— Am cinstea să vorbesc cu doamna Sophie Parent ?

— Da, domnule.

Își mîngîie plin de demnitate barba lui burgheză, aruncă o privire spre cele patru colțuri ale prăvăliei : apoi, cu o voce confidențială de avocat :

— Aș dori, doamnă, să am o convorbire cu dumneavoastră ; în privința unui subiect de oarecare

importanță. Putem vorbi aici, fără să fim deranjați ?

— O, da, domnule. Desigur.

Pe figura Sophiei Parent se citi deodată o mare îngrijorare. Continuă :

— E ceva grav ?

— În tot cazul, destul de serios ; și care nu privește pe nimeni.

— Am odăița din fundul prăvăliei...

Quinette aruncă o privire asupra cotlonului aceluia ticsit pe care ea îl numise odăiță.

— La drept vorbind, doamnă, putem sta de vorbă tot atît de bine și în prăvălie. Nu așteptați, îndeosebi, nici o vizită ? N-ar putea să apară cumva soțul dumneavoastră ?

— O, nu ! Și la ora asta, aproape că nu am niciodată clienți. Încep să vină abia în jurul orei patru, cînd mamele se duc să-și ia copiii de la școală.

— Foarte bine. De altminteri, dacă ar veni vreun nepoftit, rămîne înțeles că eu sînt reprezentantul unei mari firme belgiene de papetărie și că vin să vă ofer serviciile mele.

Luă un scaun de pai, dădu la o parte un căluț de carton care se afla pe el și se așeză, cu coatele pe tejghea.

— Iată. Port mult interes lui Augustin Leheudry.

— A ! Doamne, Dumnezeule !... da... bănuiam că de asta ați venit... Doamne, Dumnezeule !

— Nu vă speriați, doamnă. Sînt un prieten al lui Leheudry ; în prezent, cel mai bun prieten al lui. Și mai mult decît prietenul lui : avocatul lui. Dacă am venit, e pentru că sînt la curent cu tot ce-l privește ; și, de asemenea, pentru că nu poate veni el însuși... Știți pentru ce ?

— Nu.

— Într-adevăr ?

— Nu... Mi s-a părut, desigur, ciudat ultima dată, dar...

— Nu v-a spus nimic ?

— Nu.

Legătorul o scruta pe Sophie Parent cu ochii lui înfundați. Nu avea aerul că minte.

— V-a dat o nouă întîlnire ?

— Nu. Mi-a spus că o să-mi scrie.

— Unde ? Post-restant ?

— Da.

— N-ați primit încă nimic ?

— Azi-dimineață, cînd am trecut pe la oficiu, nu era nimic.

— Nu i-ați întrebat nimic în privința comportării lui ciudate ?

— Bănuiam că iar avea necazuri cu chestiunile lui de familie. N-am vrut să-l amărăsc. De altfel am stat foarte puțin timp împreună.

— Atunci v-a înmînat... știți ?

Ea roși, clipi de mai multe ori, încercă să-i răspundă pe un ton natural :

— Nu... Ce anume ?...

— Hîrtiile și celelalte... Vă repet că sînt la curent cu toate, în cele mai mici amănunte. Vă dați seama că Leheudry nu se mai ascunde de mine din moment ce mă ocup de interesele lui.

Coborî vocea, apoi :

— Ați citit scrisorile ?

— Scrisorile ? Nu...

Adăugă protestînd :

— Nu știu ce e în pachet. M-a pus să jur că n-o să-l deschid. Cum era să-l deschid, gîndiți-vă și dumneavoastră.

— Foarte bine ați făcut. Vă spuneam de scrisorile acelea pentru că din conținutul lor ați fi înțeles importanța pachetului pentru noi... Da. Am venit tocmai ca să discutăm despre asta. Pachetul nu poate rămîne la dumneavoastră.

— Dar nu țin deloc să-l păstrez. Dimpotrivă.

— Ca avocat, am o răspundere. Împărtășesc cu totul încrederea pe care Leheudry o are în dumneavoastră. Dar nu sînteți singură. Mai e și soțul dumneavoastră.

— O ! el nu se duce niciodată la seif. Totul e pe numele meu.

— Pînă în ziua cînd va bănui ceva. Să presupunem că adversarii lui Augustin izbutesc să se pună în legătură cu soțul dumneavoastră...

— O ! credeți ?

— Ar fi un dezastru pentru dumneavoastră, ca și pentru noi.

— Dar atunci ce e de făcut ? spuneți-mi, domnule ?

— Ce e de făcut ? Mergeți să luați pachetul, fără să mai așteptați, și dați-mi-l mie.

Ea se uită pe furiș la Quinette, șovăi.

— Aș fi preferat să i-l dau lui.

— Imposibil.

— De ce ?

— Nu mai poate ieși. Se ascunde.

Quinette se întoarse spre cămăruța din fund, ca și cum ar fi bănuit acolo prezența unor urmăritori invizibili.

— Se ascunde ? A făcut, așadar, ceva rău ?

— Și-a procurat hîrtiile... și celelalte... într-un fel... să zicem cam îndrăzneț. În ciuda sfaturilor mele. Adversarii lui au făcut plîngere. O să se aranjeze. Esențialul este să nu cadă în cursă și ca hîrtiile să fie la adăpost. Dacă m-ați asculta, am rezolva afacerea asta imediat.

Se ridică. Autoritatea lui se răsfrîngea asupra femeii aceleia cu ochii nevinovați. Se ridică și ea.

— O să fiu nevoită să închid prăvălia.

— Doar cu cheia. Nu-i nevoie să puneți obloanele. Vom lua un taxi. Veți fi înapoi cel mult peste o jumătate de oră.

*

În timp ce taxiul traversa Sena, ea făcu o mare sforțare și zise :

— Zău, domnule. Sînt atît de nenorocită, dacă aţi şti ! Am jurat lui Augustin că nimeni nu se va atinge de pachetul său, că-l voi păstra în seiful meu aşa cum mi l-a dat, pînă în ziua cînd va avea nevoie de el. În zadar îmi spun că veniţi din partea lui. Puneţi-vă în locul meu.

Quinette răspunse cu blîndeţe :

— Dar e foarte frumos, doamnă, foarte frumos. Vă înţeleg cît se poate de bine. La urma urmei nu mă cunoaşteţi... Ce-am putea face ?

— Dacă aţi veni într-altă zi împreună cu el ?...

— În primul rînd, nu avem timp. Şi apoi, e supravegheat. Am fi luaţi ca din oală. Ar pune mîna pe hîrtiile noastre, şi partida ar fi definitiv pierdută. Fără să mai vorbim de plictiselile dumneavoastră. Interogatorii... înfăţişări... etc....

— Ce e de făcut ? Doamne-Dumnezeule ! Ce e de făcut ? Aproape am ajuns.

— Trebuie să existe vreo posibilitate de înţelegere. Ceea ce vă deranjază e faptul că iau eu pachetul, pe care dumneavoastră îl consideraţi, cu drept cuvînt, un depozit sfînt ?

— Da, domnule.

Încetă să mai plîngă.

— Ceea ce mă îngrijorează pe mine e că el riscă să fie descoperit, dintr-o imprudenţă, dintr-un ghinion oarecare... În acest seif aveţi şi lucruri personale ?

— Da, livretul meu de economii şi cîteva acţiuni.

— Și seiful cum se închide ? Cu ajutorul unei chei, fără îndoială, și o combinație de cifre ?

— Da, o combinație de trei cifre.

— Văd un mijloc.

— Care ?

— Veți lua de-acolo tot ce vă aparține. Le țineți la dumneavoastră pînă mîine. N-o să fiți doar prădată de azi pînă mîine. Mîine, mergeți să închiriați un seif într-o bancă, și cum eu sînt cauza acestor cheltuieli neprevăzute, îmi veți permite să le iau asupra mea. Cred că se găsesc seifuri începînd de la douăzeci de franci la agențiile din cartier. Ca să obțineți o nouă autorizație de la soțul dumneavoastră, îi veți spune orice... de pildă, că ați fost informată că au fost furturi la Casa de Economii, sau că preferați o bancă din cartierul dumneavoastră. Cît privește seiful dumneavoastră actual, el nu va mai conține decît pachetul lui Leheudry, și cheia lui mi-o veți da mie.

— Dar asta ar fi ca și cum v-aș înmîna pachetul !

— Nicidecum. Știți prea bine că pentru a coborî la seif trebuie să-ți dai numele și să semnezi o fișă. Mă vedeți pe mine prezentîndu-mă drept doamna Sophie Parent ? Pe de altă parte, nu cer să-mi spuneți combinația dumneavoastră de trei cifre. Nu vreau s-o cunosc. Așadar, chiar dacă aș putea ajunge pînă la ușa seifului dumneavoastră, cheia nu mi-ar servi la nimic.

— Atunci, de ce o vreți ?

— Ca să fiu sigur că nimeni nu va deschide seiful fără mine. Desigur, ați putea face o declarație de pierderea cheii și cere deschiderea seifului de către specialiști. Dar de ce ați face asta ? În primul rînd, ar avea loc o anchetă, amînări, cheltuieli enorme. Soțul dumneavoastră, agasat, ar spune poate că de-acum încolo se va ocupa el de seif, și va începe prin a face inventarul conținutului. Și nu uitați că în privința pachetului a fost depusă o plîngere. Nu m-ar mira deloc ca, în cazul pierderii cheii, să vină de la poliție să asiste la deschidere. Nu ? Vă dați seama ce urmări poate avea pentru Leheudry și pentru dumneavoastră ?

— În tot cazul, e îngrozitor... e foarte primejdios...

— Nu ! Dacă veți fi cuminte... Soțul dumneavoastră va crede că ați înapoiat cheia administrației. Va fi exact ca și cum seiful acesta nu v-ar mai aparține.

— M-aș putea chiar aranja să vin să plătesc locația puțin înainte de scadență, ca să nu-mi mai trimită avizul acasă.

— Exact ! De altminteri pînă atunci vi-l voi fi adus pe Leheudry, ca să vă spună singur să-mi dați pachetul. Sau vă voi aduce o scrisoare de la el.

— O scrisoare... e drept ! De ce n-ați venit cu cîteva rînduri scrise de el ?

— Pentru că eram în măsură să vă aduc o dovadă mai bună... Aflați că sînt la curent cu multe

alte amănunte în privința lui, în privința dumneavoastră, a modului în care v-ați cunoscut... Dacă vreți să vi le citez... Nu v-ați mai îndoi.

— Nu, domnule, vă cred.

— Mie astea îmi par mult mai doveditoare decît trei rînduri și o semnătură pe care nu e greu să o imiți. Și apoi, în afaceri atît de confidențiale, nu-mi place să se facă abuz de scrisori. Nu se știe niciodată ce se întîmplă cu ele. Mai adaug că un avocat, cînd se însărcinează cu un demers, e obișnuit să fie crezut pe cuvînt.

— O ! scuzați-mă, domnule. Vorbeam în principiu.

*

Se apropiau de control.

— Vreți să coborîți cu mine ? spuse ea.

— Firește.

— Credeți că e voie ?

— Sînt sigur. Proprietarul seifului are dreptul să aducă cu el pe cine vrea. De vreme ce sînteți de față...

În subsol, cîteva femei singure, purtînd în deget o verighetă, cîteva perechi de mici rentieri sau de pensionari așezați la niște mese înguste detașau cupoane. Sophie Parent se simți cuprinsă de o durere crîncenă și duioasă. De ce nu era și ea una din acele femei ! Ar fi atît de plăcut să vii în subsolul acesta călduț, să veghezi asu-

pra economiilor menajului, să le socotești și să le dichisești, în timp ce soțul, care are deplină încredere în tine, lucrează departe. Pleci apoi cu cîteva cupoane în poșetă. Mergi să le încasezi la prima bancă ; și cumperi ceva mai încolo obiectul pe care-l dorești de mult, pe care-l aş̦ezi diseară, ca o surpriză, pe masa din sufragerie.

Și în loc de asta, ea avea să facă o operație clandestină, pe care nimeni pe lume n-o va cunoaște, afară de personajul misterios care o însoțește. Propria ei prezență părea că ajunge să transforme subsolul acesta cu oameni cumsecade într-un cuib de bandiți. Căci intrau o dată cu ea, escortînd-o, minciuna, adulterul, vicleniile oprite, poate furtul, și chiar ceva și mai rău, conduse de pretinsul avocat cu barba neagră, care din toată banda era singurul vizibil. „Cît mă tulbură ochii lui ! Nu îndrăznesc să mă uit la el.“ Ochii avocatului nu erau decît două semnale întunecoase la intrarea unui tunel.

„Simt prea bine că n-o să mai ies din toate astea.“

Dar de unde să ia suficientă putere ca să nu se afunde ?

IX

UN REFUGIU MAI SIGUR

Cînd legătorul se văzu singur, cu cheia subțire a seifului în portofel, se întrebă care era acum treaba cea mai urgentă. Să alerge pînă în strada Taillepain, ca să vadă dacă Leheudry respectă consemnul. Să-i povestească, cu ocazia asta, demersul lui pe lîngă Sophie Parent sau ceea ce credea nimerit să-i destăinuiască ; să-l facă praf cu un succes atît de prestigios ? „Vezi că nimeni nu-mi rezistă.“ Ce mutră va face Leheudry cînd va vedea cheița ?

„Plăcere de amor propriu, de mîndrie care mai poate aștepta. Nu trebuie nici să fiu văzut prea des în strada Taillepain. Urmarea metodică a programului : să caut un nou refugiu pentru Leheudry.“

Fără să se fi înhămat la problema aceasta, Quinette se gîndea la ea de mai multe zile. Diferite regiuni ale Parisului, pe care le cunoștea mai mult sau mai puțin, se prezentaseră de la sine. Nu le supusese unui examen critic. Se mulțumise să le

încerce, una cîte una, printr-un fel de instinct. El care, în multe privinţe, şi chiar în domeniile cele mai obişnuite, prezenta importante lacune de sensibilitate, era dotat în cel mai înalt grad cu instinctul refugiului. Ideea unei străzi, a unui cartier se întovărăşea de îndată la el cu un fel de reacţie înfrigurată care ducea cînd spre plăcerea securităţii, cînd spre îngrijorare. Îşi reprezenta apoi în mod global, fără amănunte topografice, diverse grade de desime, de încîlcire, de impenetrabilitate ; sau de calităţi cu totul diferite de animaţie indiferentă, de fluiditate anonimă, ce pot oferi aceleaşi garanţii omului care se ascunde. Numai pornind de aici găsea el cu cale să judece. Nu-şi asumase această sarcină în zilele precedente.

Două dintre regiunile Parisului care-l obsedaseră cu cea mai mare insistenţă erau arondismentul al unsprezecelea, prin dreptul străzii Popincourt, şi vecinătăţile gărilor de Nord şi de Est. Se gîndi mai serios la ele. Foarte diferite ca aspect, ele ofereau unele avantaje comune. În primul rînd, nu erau refugii tradiţionale. Apoi, erau foarte frecventate. Dar ceea ce le apropiase în mintea lui era o analogie mai curioasă. Quinette revedea, aici ca şi acolo, case prezentînd la stradă faţade de-o mărime mijlocie. Nimic bătător la ochi pentru trecător. O poartă mare, mereu deschisă, împodobită cu numeroase plăci comerciale. Şi oricare ar fi momentul cînd treci, e foarte probabil să vezi o trăsură sub boltă. Dar în interior se află o curte

largă, de jur împrejur încadrată de clădiri înalte. La parter, zece-douăzeci de uși de ateliere. Deasupra, vreo sută de ferestre. În curte, un du-te-vino continuu ; iar de la etajele superioare nu cade decît o ploaie rară de priviri distrate. De cealaltă parte a curții, în fața intrării, se află un nou pasaj boltit, prin care trece, de asemenea, o trăsură. Dincolo, o altă curte, întru totul asemănătoare cu prima. Ușile atelierelor ; suta de ferestre. Același du-te-vino. Priviri căzînd poate de sus, dar fără să te vadă, așa cum te ocolește iarna zăpada. Cui îi pasă de tine ? Dacă tu ești acolo, sau un altul ? Pe urmă un alt pasaj ; a treia curte. Uneori încă o curte ; alta.

În arondismentul al unsprezecelea, casa de o sută de ani e neagră, tencuiala cojită, circulația densă, oamenii îmbrăcați sărăcăcios. Fiecare curte e o pungă de forfoteală și de larmă. Munca face un zgomot de lovituri metalice, de tictacuri, de zumzet strident. În preajma celor două gări, imobilul corespunzător nu are decît o jumătate de secol. Fațada lui e mai acceptabilă. Are mai multe birouri decît ateliere, chiar la etajele inferioare. Curțile, mai puțin vaste, par relativ goale și tăcute. Încerci mai puțin decît dincolo sentimentul că te pierzi, iluzia propriei tale absențe. O privire venind de la ferestre are mai multe șanse să te atingă. Dar nu-și bate capul cu tine, te uită îndată.

„Într-unul din cartierele astea două o să caut."

Pe cînd se îndrepta către o staţie de metro, se silea să aleagă.

„Ca depărtare de locuinţa mea e totuna. Desigur, n-o să fie comod. Ar fi fost mai bine să-l am pe Leheudry mai aproape. Dar asta-i exclus. Chiar pe-o oarecare rază în jurul meu, nu văd nimic care ar putea conveni. Şi apoi nu e rău să-l îndepărtezi de vechile lui obiceiuri. Cartierul gărilor îl va scoate din făgaş chiar mai mult decît celălalt. Mai ales aici, deasupra gării de Est ; în ciuda tramvaielor şi a metroului. Prin faptul că-i mult mai burghez, mai „funcţionăresc" ; Leheudry va risca mai puţin să se reîntoarcă în vechiul său mediu, să facă noi cunoştinţe. Cu condiţia să n-o ia razna spre nord şi să dea fuga să regăsească peştii din bulevardul de la Chapelle. Trebuie să merg să-mi dau seama de asta la faţa locului."

*

O oră mai tîrziu, după diferite sondaje, Quinette descoperise la numărul 142 bis din strada Faubourg Saint-Denis, într-o a doua curte din fund, o foarte mică locuinţă, compusă din două camere, pe care locatarul ei dorea s-o subînchirieze.

— E o afacere bună, spusese portăreasa. Locatarul vrea să scape de ea. O închiriase deoarece are o casă de comerţ în Nord şi voia să aibă un mic birou la Paris. Vi-l cedez complet mobilat, la preţul pe care l-aţi fi plătit gol. Puteţi să mă credeţi.

I l-aș fi închiriat de o mie de ori dacă era puțin mai mare.

Quinette obținu fără greutate, acceptînd o majorare neînsemnată, să încheie sublocațiunea lunar. Portăreasa părea să aibă depline puteri într-atît, încît Quinette se întrebă dacă nu trata afacerea pe cont propriu. Mobilase poate sumar un mic apartament pe care proprietarul i-l cedase, pe lîngă locuința de la poartă. Sau poate — căci nu era urîtă, nici bătrînă — avusese anumite legături cu locatarul titular, care, în momentul plecării, îi lăsase în dar avansul asupra chiriei și mobila.

Pe scurt, afacerea se încheie cu o lipsă de formalități pe care legătorul o găsi foarte favorabilă. Nu-și dădu altă osteneală decît să achite cincizeci de franci pentru luna în curs și să-și dea numele care-i trecu prin minte : domnul Dutoit. Fu de asemenea rugat să recunoască mobilele și obiectele ce i se lăsau la dispoziție. Inventarul se întocmi repede : în singura cameră cu fereastră, o masă-birou, două scaune de pai, o sobă mică, rotundă, de fontă și niște rafturi de lemn alb, care ocupau jumătatea unui zid. În cealaltă cameră, care era o debara întunecoasă, o somieră pe picioare, cu lenjerie de pat, o oglinjoară ieftină cu trei fețe, și o ladă mare cu capac convex. Quinette se miră de ladă. I se răspunse că locatarul o folosea ca dulap de haine. Apartamentul avea și o bucătărie din care dădeai într-un cabinet de toaletă, amîndouă cît se poate de mici.

În timpul vizitei, Quinette dădu câteva lămuriri. Se ocupa cu hîrtii pentru tapetat. Intenționa să facă aici nu un veritabil depozit, ci o colecție de suluri mostră. Unul din salariații săi va locui aici. „Băiatul nu-i foarte capabil, dar nu mă îndur să-l dau afară pentru că nu are familie și l-am luat oarecum sub protecția mea. Îl folosesc și eu cum pot. Nu zic că ar avea mare lucru de păzit aici. Dar o să-mi facă și comisioane. Și apoi, cum călătoresc mult, iau, firește, cu mine un album de eșantioane — dar se întîmplă să nu am totul sau ca vreun client să dorească să vadă o hîrtie în sul. Atunci mi-e foarte comod să am pe cineva care să-mi poată trimite imediat sortimentele pe care i le indic."

Toate astea spuse cu o detașare plină de amabilitate. Ideea cu hîrtia pentru tapetat îi venise lui Quinette în metro. Cunoștea un loc unde putea găsi suluri între treizeci și cincizeci de centime bucata. Îi era deci ușor să-și procure cu vreo douăzeci de franci o aparență de colecții. Din toate punctele de vedere, povestea cu negustoria aceasta îi părea comodă.

Adăugă, în momentul plecării, că-l socotea pe salariatul său nițel neurastenic, predispus la idei negre ; hărțuit de tot felul de închipuiri. „Nu face nici un rău nimănui, dacă-i lăsat în pace. Mai mult din cauza asta îl țin de o parte. Și, lucru curios, pare foarte sociabil. Dar e preferabil să nu răspunzi la avansurile lui. Altminteri, iese prost."

*

Cînd părăsi imobilul, Quinette resimţea excitaţia unei reuşite de amănunt ; dar şi o îngrijorare, cel puţin tot atît de mare.

„Leheudry şi cu mine parcă am întemeiat un cămin."

Cămin, căsnicie, viaţă în comun, soartă comună ; tot felul de promiscuităţi în prezent şi în viitor. Ba chiar şi în trecut, prin răsturnare. Era aici un lung prilej de temeri şi de dezgust.

„Şi apoi mă bagă la cheltuieli. Cei cincizeci de franci pentru cameră. Cinci franci bacşiş portăresei. Douăzeci de franci pe care o să-i dau pentru tapetele de hîrtie colorată. Şi achitarea costului noului seif pe care l-am făgăduit tinerei doamne. Fără să mai vorbesc de taxiuri, metrouri, de timpul pe care-i pierd."

Îşi aminti că avea asupra lui cei şapte sute de franci ai lui Leheudry.

„La urma urmei e adevărat. Sînt întrucîtva avocatul lui. E drept să-i trec cheltuielile astea în debit. Cele făcute pînă în prezent. Cincizeci plus cinci, cincizeci şi cinci. Să mai pun, una peste alta, cinci franci pentru transport. Şaizeci. Nu vreau să-mi socotesc pierderea timpului."

Dorea să lichideze contul acesta imediat.

„De acum înainte, ca să evit de-a le mai trece în carnet — inutil şi poate primejdios — o să plătesc direct din banii lui Leheudry cheltuielile care-i

revin. Ghit că-i voi da apoi socoteala din cap. (El n-ar avea cutezanța să mi-i reclame ; eu însă țin s-o fac, din principiu. Trebuie, așadar, să-mi rambursez restanțele.)"

Pusese cei șapte sute de franci într-o despărțitură a portofelului, aproape la un loc cu banii și cu hîrtiile lui.

Nu era bine, nu mulțumea cerințele minții. Denota o lipsă de ordine. Și apoi, acești șapte sute de franci erau oricum „banii crimei". Proveneau în linie dreaptă de la o femeie asasinată.

„Luați probabil nu chiar de pe trupul femeii, ci dintr-un sertar sau dintr-un cufăr."

Fără să aibă prejudecăți exagerate, Quinette se simțea stingherit la gîndul că banii crimei erau amestecați cu banii săi proprii, cu actele sale personale. Nu era atît o repulsie specific morală, cît teama obscură de un fel de molipsire. Și nu atît molipsire de criminalitate, cît o molipsire de ghinion. Orice idei ai avea despre crimă în genere, despre crima aceasta în particular, nu era nici un motiv ca banii lui Quinette, actele lui Quinette să doarmă în aceiași cameră, aproape în același pat cu bancnotele ucigașului.

Intră într-un bazar din bulevardul Magenta și cumpără cu cinci franci nouăzeci și cinci un portofel de piele groasă, prevăzut cu un buzunar care se închidea cu ajutorul unei capse.

„Aici o să pun monezile de argint și de aur ale contului Leheudry. Cît despre cele de aramă, au

să meargă în buzunarul stîng al jiletcii. Alături de cutia de chibrituri."

Ca să plătească, schimbă una din bancnotele crimei. Luă restul, din care optzeci de franci în aur. Ieşi, căută o cafenea retrasă, se instală în fundul unei săli şi procedă liniştit la încheierea contului Leheudry.

„Îmi revin, din banii pe care i-am schimbat, şaizeci de franci. Iată trei monezi de douăzeci de franci. Le pun în portmoneu."

Aceste trei monezi proveneau de la bazar, nu din camera crimei. Quinette nu păstră, prin urmare, nici o urmă din banii crimei în portmoneul sau portofelul său personal.

„Portofelul Leheudry. Pun mai întîi în el cele şase bancnote ; în buzunarul cel mare din fund. Trebuie să mai fi rămas, în monede, patruzeci de franci fără cinci franci nouăzeci şi cinci, adică treizeci şi patru de franci şi cinci centime. Iată două monezi de zece franci, două de cinci, două de doi franci şi cele cinci centime. Perfect."

Constată că buzunarul care se închidea cu capsă era foarte indicat pentru monezile de aur sau pentru cele mici de argint, dar că monezile vechi de argint de cinci franci n-ar putea intra decît cu foarte multă greutate ; că pe lîngă asta, ar umfla şi ar îngreuna prea tare portofelul. În sfîrşit, igiena aceea superstiţioasă pe care şi-o impusese adineauri reclama acum măsuri mai complete. Păstrînd în buzunarul stîng al jiletcii, lipit de stofă, ca pe un

lucru al său, banii lui Leheudry, își prilejuia o neplăcere ușoară, dar tenace. (Mai era, ce-i drept, și tamponul cu sînge. Dar tamponul era băgat în cutie.)

Se reîntoarse la bazar și cumpără, cu un franc patruzeci și cinci, un portmoneu.

„În felul acesta totul va fi în cea mai perfectă ordine. Portofelul lui Leheudry în buzunarul stîng interior al vestonului. Portmoneul Leheudry în buzunarul stîng al pantalonului."

Nu mai exista nici un contact, nici o proprietate comună.

„O să mă simt mai la largul meu față de el. O să-i spun : vrei să știi cît ți-a mai rămas ? Privește. Nici o comunicație între punga mea și a dumitale."

Un simplu depozit. Îl va trata de acum înainte pe Leheudry ca pe un „deponent".

Dar cutia de chibrituri ? tamponul de vată cu sînge ? Ce caracter să le atribuie în această nouă organizare ?

Se întrebă dacă nu era mai bine să arunce cutia în prima gură de canal. O idee, tot superstițioasă, dar de alt ordin decît precedenta, îl reținu. Tamponul cu sînge era un fel de talisman. Îi dădea lui Quinette putere asupra lui Leheudry, putere în parte explicabilă, deoarece, la rigoare, era o dovadă a crimei ; în parte ocultă, ca aceea pe care le dezlănțuie magia.

Se gîndi apoi la instalarea lui Leheudry în noul său refugiu ; și se convinse că cel mai cuminte era să-i prezinte chestia cu hîrtia colorată drept o afacere serioasă.

„E prea prost ; cu moralul prea șubred. Dacă-i spun adevărul, n-o să vadă într-asta decît o complicație inutilă. Va refuza să stea închis în casă și să nu facă nimic. De îndată ce voi întoarce spatele, va fugi la cîrciumi. O să cumpăr de la Bazarul Palatului Municipal, cînd voi trece pe acolo, un album cu foi albe, ca acelea pentru desen. Sau chiar două, în contul lui, bineînțeles. O să-l însărcinez să-mi taie frumos din sulurile de hîrtie, cu atenție, pătrățele de hîrtie colorată și să mi le lipească pe paginile albumului ; ca să-mi fac, cum s-ar zice, o colecție. Mă voi strădui să-i stîrnesc interes pentru muncă, silindu-l să mi le claseze în ordinea prețurilor, a tipurilor de motive, a culorilor, mai știu eu ce ? Un copil își găsește distracție lipind timbre. O să-i spun că pentru a-i procura o ascunzătoare mai sigură decît cocioaba lui, și totodată ca să-i dau o ocupație, m-am hotărît să încep o mică negustorie, pe lîngă meseria mea. Va găsi poate ciudat că-i pun în seamă primele cheltuieli de instalație, precum și că nu-i ofer nici un salariu, cu toate că va lucra pentru mine. Se va gîndi oare la asta ? Atunci, prezint altfel lucrurile. Afacerea n-o înjgheb pentru mine, ci pentru el, ca să-i procur mai tîrziu un mod de existență onorabil, ca să-l ajut să se ridice. E și o măsură bună în caz de ne-

norocire. Întotdeauna trebuie să pui răul înainte : Da, domnilor, n-am făcut bine că l-am adăpostit pe omul acesta în loc să-l dau pe mîna justiției. Dar vedeți și dumneavoastră ! L-am încurajat oare pe calea crimei ? Am încercat să-i redau gustul pentru munca cinstită. Himeră, poate, dar himeră de filantrop."

Quinette gîndea atît de intens, încît i se întîmpla, fără să-și dea seama, să pronunțe cuvintele cu buzele. În momentul cînd garnitura părăsea stația Halelor, un călător din metro auzi „himeră de filantrop" rostit deslușit în fața lui de un domn cu barba neagră. Se miră puțin de termenii aceștia care nu prea sînt obișnuiți. Dar domnul cu barba neagră avea, hotărît, aerul unui om ale cărui cugetări pot foarte bine să se ridice deasupra nivelului comun. Iar călătorul întoarse politicos capul în altă parte, așa cum eviți, cînd ești bine crescut, să stingherești un preot care-și recită breviarul în tramvai.

X

PIERDEREA UNEI VIRGINITĂȚI

Înainte de cină, Wazemmes se dusese la baia din strada du Baigneur care se bucura, în tot cartierul Montmartre, de un vechi prestigiu. Mai putea încă întîlni uneori furgoneta stabilimentului ducînd băile la domiciliu, cu cada și gălețile de aramă smălțuite pe dinăuntru. Leac pentru o boală gravă, sau lux de burghezi cocoloșiți. Vreun gură-cască privea cum se oprea furgonetă, cum dispărea cada poleită într-un coridor, apoi cum atîrnau gălețile cu apă clocotită la cele două capete ale cobiliței pe care servitorul, ca un atlet de bîlci, o așeza dintr-o singură mișcare pe umăr. Wazemmes nu-și refuzase nici săpunul parfumat, vîndut de casierită, nici prosopul plușat. Avusese însă impresia că „Surîsul de aprilie", sau oricare alt artificiu de felul acesta, era de prisos.

La ora opt patruzeci, treburile lui casnice erau isprăvite ; era din nou gata îmbrăcat. Ieşi din locuinţa unchiului Miraud.

Ar fi putut s-o ia de-a dreptul spre strada Ronsard. Dar găsi amuzant să se răzbune puţin, şi nimerit să se lase aşteptat. Cine-i suflă un vicleşug atît de precoce ? Instinctul ? Amintirea vreunei lecturi ? De altminteri reversul acestei mici răutăţi era o frică nedesluşită. Se temea ca întîlnirea aceasta să nu dea greş ca şi celelalte ; şi i se părea că ar fi cu atît mai puţin ridicol, cu cît s-ar îndrepta mai puţin grăbit spre eşec.

*

Ora nouă şi un sfert, la orologiul cel mare de la Dufayel. Pentru a treia oară Wazemmes trece prin faţa lui. Poate să urce la doamna aceea. Întîrziase îndeajuns ca să-i dea de gîndit. Continuînd să se învîrtă în jurul caselor, n-ar face decît să se încălzească, să redea trupului mirosul lui natural în detrimentul prospeţimii binemirositoare pe care i-o lăsase cea mai bună baie din Montmartre.

Sună. Cele cinci etaje au făcut să-i bată inima ca şi cînd ar fi avut cu treizeci de ani mai mult. Dacă nimeni n-ar răspunde, n-ar fi prea încîntat. Dinăuntru nu venea nici un zgomot.

Uşa se deschise.

— Iată-te, în sfîrşit, scumpule. Ce mult ai întîrziat ! Ai şi început să întîrzii. Intră repede.

E într-un capot de casă foarte înflorat și foarte decoltat. În seara asta, ea împrăștie parfumuri.

Îl strînge la piept, îl sărută. Wazemmes zărește pe deasupra umărului acoperit cu frunze brodate, rafturile cu cărți care împodobesc în parte anticamera. Cu sînge rece își spune : „Nu, nu sînt la o damă". Căci e bine cunoscut că meseria de damă nu se potrivește cu vreo mare curiozitate intelectuală. Departe însă de a-l liniști, constatarea aceasta îl descumpănește. Ceea ce știe despre societate nu-i îngăduie să-și facă o idee privind situația unei femei care-i atît de învățată încît să posede așa de multe cărți, și atît de nerușinată ca să acosteze un băiat tînăr la coborîrea din autobuz. În fond, e mai intimidat decît prima oară.

Ea îi ia pălăria, apoi îl duce în camera unde l-a primit data trecută. Revede divanul, colțul unde s-a așezat, pernele de care se rezemase. Dezmierdările, voluptatea îi redeveniră prezente. Deodată trupul său prinde să răspundă. Dar ceea ce el indică, prin semnul obișnuit al dorinței, e mai curînd un consimțămînt, o acceptare prealabilă, începutul unei deprinderi. Doamna, a cărei privire nu lasă să-i scape nimic, și-a dat repede seama, și se încredințează pe deplin printr-o mîngîiere încă discretă.

„Strengarul meu drag ! Cît e de grăbit ! Da-i foarte bine. Nu-i face nimeni un reproș dintr-asta."

În realitate, ea se înșeală întrucîtva. Îi atribuie tînărului un spirit de ofensivă, o nerăbdare de-a

profita de avantajele lui, pe care de fapt n-o are. Emoția lui Wazemmes, născută din amintire, e de natură pasivă, de o pasivitate încrezătoare și aproape filială. De fapt, ceea ce dorește e ca lucrurile să reînceapă ca data trecută. Crede că-și cunoaște rolul, care nu-i greu, și e sigur, pe cît poți fi de sigur de așa ceva, c-o s-o scoată la capăt. O lene, dacă nu o adevărată timiditate, îl oprea să dorească o situație nouă, căreia ar trebui să-i facă față și din care nimic nu dovedește că ar ieși cu obraz curat.

Perdelele sînt trase. Lumina e plăcută. Se văd multe cărți și, lîngă fereastră, o masă mare acoperită cu hîrtii. Misterul locului și al doamnei, deși deranjează puțin reprezentarea pe care Wazemmes și-o făcea despre lumea feminină, nu e de natură să-l înspăimînte. Cît privește virginitatea pe care trebuie s-o piardă, nu-i o povară chiar atît de grea. O s-o mai ducă bucuros cîteva zile, sau cîteva luni, mai ales dacă permite asemenea compensații. Wazemmes nu și-a fixat nici un termen. Așadar, ce-o fi, să fie. Numai un prost ar putea lăsa să-i scape o ocazie atît de plăcută.

Dar iată că femeia începe asupra lui o operație pe care n-a prevăzut-o. În timp ce-l copleșește cu sărutări, cu dezmierdări întrerupte de interjecții surde și dezordonate, îi scoate hainele, una cîte una. Nu are nici o idee de rolul care-i revine lui. Trebuie s-o ajute prin mișcările sau prin pozițiile lui, să preîntîmpine eforturile ei ? Trebuie, cum e des-

tul de probabil, să întoarcă politeţea femeii, ale cărei veşminte, de altminteri, par gata să cadă de pe ea ? Dar ea parcă n-ar vrea nimic altceva decît ca el să se lase în seama ei. Micile dificultăţi pe care le întîmpină sînt pentru ea un pretext de alintări, de rîsete enervate, de admiraţie, de efuziuni. Wazemmes n-ar fi bănuit niciodată că putea fi atît de interesant pentru altcineva să efectueze în sens invers mînuirea aceea de stofe, de nasturi, de rufărie pe care el o găseşte atît de plictisitoare în fiecare dimineaţă. Nu-i scapă faptul că plăcerea pe care-o încearcă doamna e prea desăvîrşită ca să nu aibă caracterul unei deprinderi. Ţipetele ei înăbuşite trădează mai puţin surpriza decît regăsirea premeditată a unor impresii obişnuite. „E vicioasă", îşi spune Wazemmes. N-ar putea explica ce înţelege prin asta. În mintea lui, e chiar o idee destul de nouă. Dar descoperă în mod foarte nelămurit că unele comportări provin dintr-un străfund chinuit care sălăşluieşte-n noi, şi că obişnuinţa, departe de a le atenua, face să crească sămînţa de delir pe care-o conţin.

Stînjeneala ce resimte sporeşte şi mai mult cînd se vede cu desăvîrşire gol. Din fericire, e gîdilicios. Atingerile variate ale femeii îl fac să tresară şi-i retrezesc nedesluşite temeri de copil, care-l împiedică să se gîndească. Constată că dragostea e un joc plin de ghiduşii. Din cînd în cînd, îndrăzneşte să se apere şi să riposteze. Cu atenţia ocupată de hărţuielile acestea şi cu simţurile menţinute treze de-o

dezmierdare venită cu iscusință din cînd în cînd pentru a-i aminti că, în definitiv, toate astea sînt menite să-i facă plăcere, se pomenește deodată acoperit de o muiere goală, mult mai voluminoasă decît el, cu ochii lucioși și dilatați, cu respirația tăiată, printre buzele roșii, cu carnea aprig neastîmpărată, și nu-i atît de speriat cît ar trebui. Nici măcar nu se gîndește să-și dea seama de ceea ce se petrece exact cu el. Nu-i trebuie nici un fel de prezență de spirit. N-a avut răgaz să se întrebe dacă-și va îndeplini bine rolul la momentul potrivit ; și acum, cînd a sosit momentul, nu-i absolut obligat să știe cît merit îi revine trupului său în privința unui rezultat care pare mai presus de orice îndoială. Carnea n-ar risca să se intimideze, sau să se moleșească decît dacă s-ar simți nevoită să dea o dovadă de vitejie. Dar singura impresie pe care-o primește de la ea este că-i voluptuos instalată, violent măgulită, și că de-acum e prea tîrziu ca să-l mai poată împiedica cineva de-a gusta pînă la capăt plăcerea. N-ar vrea să jure că acesta-i chipul cel mai obișnuit de a pierde virginitatea. Dar e absolut sigur că-i pe cale de-a o pierde pe a lui.

XI

GURAU ÎNCERCUIT

Cabina Germainei Baader se afla la primul etaj, acela al vedetelor. Germaine o obținuse cu multă greutate. Cînd iscălise angajamentul cu Marquis, directorul teatrului, uitase să menționeze acest amănunt ; și într-o zi văzu, cu indignare, deschizîndu-se în fața ei cărnăruța de la etajul al treilea, pe care aveau pretenția să i-o atribuie. Germaine nu dispunea de mijloacele la care recurgeau unele din colegele ei, și anume, de o criză de lacrimi, nici de acelea ale altora, o noapte cu patronul. A trebuit să facă uz de aceeași tărăgăneală tenace ca și un funcționar de minister care vrea să-și schimbe locul de lîngă fereastră cu unul călduț lîngă sobă. În înverșunarea de-a obține cîștig de cauză, i-a cerut chiar și lui Gurau să intervină pe lîngă Marquis, făcîndu-i o vizită personală. Cu mare greutate a izbutit Gurau s-o facă să înțeleagă că un asemenea demers, care l-ar fi costat în orice împrejurare, devenea ridicol acum, dat fiind motivul.

Noua cabină a Germainei trecea, aşadar, drept vrednică de invidiat. Era, într-adevăr, destul de mare, avînd aproape dimensiunile camerei ei de culcare de pe cheiul Grands Augustins. La mobilierul care se afla dinainte — masă de toaletă cu oglindă, o altă masă, rafturi, dulap, totul vopsit cu lac alb — Germaine adăugase o frumoasă oglindă *Directoire*, o măsuţă de toaletă Louis XVI, două fotolii din aceiaşi epocă, şi bibelouri. Atîrnase pe pereţi cîteva fotografii cu dedicaţii de la artişti şi de la autori; artişti şi autori aleşi nu dintre aceia pe care avusese ocazia să-i frecventeze mai în de aproape sau să-i servească mai temeinic, ci dintre cei mai celebri. Totuşi, cu cordiala emfază ce se obişnuieşte în teatru, dedicaţiile puteau să-l facă să creadă pe un vizitator că Germaine fusese eleva preferată a lui Mounet-Sully, a Sarei Bernhardt, a Réjanei, interpreta preferată a lui Rostand, a lui Maurice Donnay, a lui d'Annunzio.

Iar cabina, deşi nu era neplăcută la vedere — mobilele vechi ofereau îngălbenirii lacului alb şi murdăriei tavanului un fel de alibi — era lipsită de aer şi de confort, iar intrarea era mizerabilă. Camerista trebuia să meargă după apă la capătul coridorului. Toate comodităţile erau pe acelaşi calapod. Supa cu varză a portarului, mirosul privăţilor, adierea abundentă a parfumurilor care ieşeau din cabine creau de-a lungul etajelor o atmosferă de hotel rău famat.

Germaine își petrecea acolo o mare parte din serile ei. Deși avea al doilea rol feminin în piesa care ținea afișul, ea nu apărea decît la începutul primului act și în actul al treilea, ieșind din scenă la ora nouă și jumătate și revenind doar la unsprezece și un sfert. Acest lung interval nu era totdeauna ușor de umplut. Germaine își refăcea pe îndelete machiajul, își lustruia unghiile, schimba un costum ; apoi, după cum era cazul, citea, se plictisea, vorbea cu o colegă, primea o vizită.

În seara aceasta, luni douăsprezece octombrie, ea luase hotărîrea să se plictisească. Lunea era o zi care nu-i plăcea, pentru diferite motive, dintre care unele își aveau obîrșia în copilărie. În viața școlarilor, lunea are cusurul de a veni după duminică și de a nu beneficia încă de lumina pe care o răspîndește joia. De bună seamă, duminica artistei nu semăna de loc cu aceea a școlăriței. Dar lunea îi rămînea antipatică, deoarece la teatru este ziua sălilor goale, a publicului fără entuziasm.

Către orele zece, băiatul portarului bătu în ușa Germainei și-i prezentă o carte de vizită : Jacques Avoyer. Numele acesta nu-i amintea nimic artistei.

— L-ai văzut pe domnul acesta ?

— Da, așteaptă jos.

— A mai fost pe aici ? Tatălui tău nu i s-a părut o figură cunoscută ?

— Nu.

— Cum arată ?

— Foarte bine. Foarte politicos.

— A ! Bine... Spune-i că poate să vină.

O clipă după aceea, Germaine văzu intrînd un bărbat cam de vîrsta lui Gurau. Destul de slab, miop, chel, cu părul încă foarte negru la tîmple. Ținuta corectă, fără căutare. Germaine avu impresia că-l mai întîlnise cel puțin o dată. Dar amintirea rămînea vagă în privința împrejurărilor ; nu avea mai precis decît sentimentul care o întovărășea : o nuanță de neatenție plictisită. Domnul era probabil dintre aceia pe care abia îi asculți și a căror importanță e mică.

Dar el și începuse să vorbească :

— Nu știu dacă vă mai amintiți, domnișoară. Sînt un prieten din copilărie al lui Gurau. Am studiat împreună la liceul din Tours. Într-o seară, am avut plăcerea să fiu împreună cu dumneavoastră și cu Gurau la „Café Cardinal".

— Da, acum îmi amintesc. Asistați la spectacol ?

— La spectacol... în sală ? Nu. Aveam intenția să asist. Dar am ajuns puțin prea tîrziu.

— Doriți să vă dau un loc ?

— Nu în astă seară, dacă permiteți. Ar fi păcat să pierd tot începutul. Mai curînd într-o altă zi.

Germaine se întreba : „Ce naiba vrea ?" Străduindu-se puțin, revedea seara aceea la „Café Cardinal" ; domnul chel și miop, stînd pe un scaun în fața ei, ea și Gurau ocupau bancheta. Dar evocarea se oprea aici.

— O ! am venit cu totul din întîmplare. Sau, mai exact, printr-o coincidență destul de ciudată. În-

chipuiți-vă că am zărit, în trecere, numele dumneavoastră pe afiș, tocmai cînd mă gîndeam la Gurau. Îmi spuneam : Trebuie neapărat să merg să stau de vorbă cu el, să am o explicație cu el. Nu-i așa că e ciudat ? Atunci, am avut ideea să vin să vă prezint omagiile mele, cu gîndul, evident, că voi avea poate ocazia să vă spun două cuvinte despre ceea ce mă preocupă. Deoarece cunosc prea bine, pe lîngă toate celelalte, stima pe care o are Gurau pentru dumneavoastră ; prețul pe care-l pune în părerile dumneavoastră. O ! E poate puțin cam îndrăznеț din partea mea. Nu sînt un mare diplomat. Sau, mai bine zis, cînd e vorba de un prieten din copilărie, ca Gurau, nu caut să fiu diplomat. Înțelegeți, domnișoară, un om ca Gurau, care se ridică prin meritele sale, care ajunge la o situație din ce în ce mai proeminentă, și încă nu s-a isprăvit ; eu unul îl văd înălțîndu-se mult mai sus, dacă nu-și pune el singur bețe în roate ; un om ca el întîlnește din ce în ce mai puțin oameni care încearcă să-i spună adevărul, cu riscul de a-i displăcea, dar numai și numai în interesul lui, firește, al carierei sale, al viitorului său ; căci cel interesat nu e totdeauna cel mai nimerit ca să judece ; mai ales cînd are, ca Gurau, tendința foarte nobilă, în tot cazul foarte respectabilă, chiar dacă poate duce la imprudențe, de a lua în considerare, înainte de toate, idealul partidului său, sau, dacă preferați — deoarece am impresia că nu prea e om de partid, că, în tot cazul, e mult mai puțin ca alții, că nu e

nicidecum sectar sau prizonier al comitetului său — idealul doctrinei sale, idealul său filozofic, cum am spune. Și chiar din această cauză consider că e o mare șansă pentru el, nu știu dacă-și dă seama, că are alături o femeie care nu-i numai o mare artistă, pe care mi-ar fi făcut plăcere s-o aplaud în seara aceasta, dacă m-aș fi gîndit mai de vreme, dar, totodată, o femeie cu bun simț și un bun sfetnic. Vă vorbesc despre astea cu mare libertate, poate chiar cu prea mare. Dar cînd mă gîndesc la Gurau, mă cred din nou la liceul din Tours ; știți cum se comportă elevii între ei la vîrsta aceea, fără nici o reticență...

Se opri, își scoase ochelarii, își trecu mîna peste ochi, apoi se uită la Germaine cu privirea lui de miop, lăsînd să mijească un zîmbet ușor, plin de naivitate familială.

Germaine căuta o frază, în tonul celor pe care le ascultase, cînd celălalt urmă :

— Abuzez poate de clipele dumneavoastră ? Nu vă sfiiți să mă dați afară.

— Nu. Nu joc la mijlocul piesei. Și apoi, ați venit ca să mă puneți la curent cu ceva, nu-i așa ?

— Nu-l văd pe Gurau atît de des cît aș dori ; în primul rînd, ca să nu-l deranjez, apoi, pentru că sîntem foarte surmenați, și unul și altul. Dar urmăresc tot ce face. Ziarele au anunțat o interpelare. Nu e o noutate pentru dumneavoastră. Vă ține desigur la curent. Fiți convinsă că nu aș fi dat faptului o atenție specială, dacă nu aș fi în

situația — prin oamenii pe care îi întîlnesc, prin mediul în care s-a nimerit să am prieteni — de a-mi face o idee în privința acestor chestiuni, și a dificultăților, da, a extraordinarelor dificultăți pe care le ridică, și a obstacolelor de care riști să te lovești, și nu numai să te lovești, dar să-ți frîngi chiar și gîtul. Repet : și gîtul. Trebuie să recunoașteți că ar fi absurd, cînd ai înaintea ta un viitor ca acela al lui Gurau, să te împotmolești într-o astfel de aventură din pricină că n-ai fost prevenit. Cunoscîndu-l așa cum îl cunosc, mă întreb dacă ar fi nimerit să-i vorbiți despre vizita mea. Afară numai dacă i-ați prezenta-o ca ceva întîmplător. Înțelegeți, convingerea mea este că anumiți oameni, care au un interes în această chestiune, fie că e vorba de un interes bănesc sau de altă natură, dar care sînt mult prea șmecheri ca să se dea pe față, au făcut în așa fel ca el să se pună înainte și să primească loviturile. L-au documentat, chipurile... Cine nu ascultă decît o părere... Cel mai bun lucru ar fi să ia contact. Aș spune chiar că e datoria lui. De multă vreme n-am mai luat masa împreună. N-are de ce să i se pară ciudat că-l invit. Dar n-aș vrea ca asta să-i fie neplăcut, nici să-mi reproșeze apoi că l-am silit să dejuneze cu cutare sau cu cutare.

Germaine nu știa ce să răspundă. Ea întrevedea primejdii confuze, dar neîndoioase. Omul așezat într-o rînă în fața ei nu avea poate prin el însuși nici o importanță. Dar venea încărcat cu o putere

care radia din persoana lui indiferentă. Vorbele lui întortocheate nu te îndemnau să surîzi. Și Germaine își orienta tot efortul mintal în direcția lui Gurau : „Cum să-i vorbesc despre demersul acesta ? cum să-l fac să accepte o întrevedere ? I-am atras totuși atenția. Simțeam că se pregătește ceva." Dar îl și auzea răspunzîndu-i : „Avoyer ăsta al tău e o epavă. Un individ suspect. Dacă îndrăznește să apară în fața mea, îi dau un picior în spate."

Și nu pentru că Gurau ar fi un om prea rigid. Germaine își dă bine seama că el nu-și asumă prea bucuros riscurile acestei afaceri. Dacă ele s-ar dovedi disproporționat de mari față de țelul urmărit, sau dacă ar avea impresia că e doar instrumentul unei manevre, și-ar schimba poate gîndul. Dar nu trebuie nici să-l faci să-și dea seama că în cealaltă tabără s-ar încerca să-l intimideze sau să-l seducă.

Se decide să vorbească :

— Dat fiind că sînteți prietenul lui din copilărie, trebuie să știți că nu-i prea place cînd încearcă cineva să facă presiuni asupra lui.

Vizitatorul dădu din cap.

— Recunosc că, în privința lui, e delicat. Tocmai de aceea am venit să vă cer sfatul. De un lucru însă aș vrea să vă conving înainte de toate, și anume, că nu urmăresc decît interesul lui Gurau. Îmi pare rău că problema e atît de aridă. Aș putea să vă arăt, bazîndu-mă pe cifre, că această campanie, al cărui instrument se va face Gurau, bine-

înțeles, de absolută bună-credință, cu generozitatea, cu îndrăzneala pe care i-o recunosc, nu are nici un temei solid. Și apoi, totul e chiar atît de curat pe lumea aceasta ? Totul e ireproșabil ? Oare rolul unui om ca Gurau este să facă pe Don Quichotte ? Gîndiți-vă. Chiar în teatru. Închipuiți-vă un actor însuflețit de un ideal înalt, care n-ar accepta să apară pe scenă decît după ce i s-a dat socoteală, pînă la ultima centimă, de proveniența capitalurilor angajate. Ca să se asigure că arta lui nu se amestecă cu nimic suspect. Toată lumea ar rîde.

Coborî vocea :

— Pentru un om ca Gurau, îmi închipui, ambiția supremă este să facă să triumfe ideile lui politice. Asta nu-i scade valoarea ! Întrebați-i pe radicali, de pildă, ce s-ar fi ales de puterea și de programul lor, dacă n-ar fi avut un anumit sprijin. Întrebați-l și pe Clemenceau. Chiar luptele ideologice necesită bani, mulți bani ; și binevoitori, simpatii, oameni care să pună umărul ici-colo. Gîndiți-vă la ipoteza contrară : că ai veșnic împotriva ta oameni foarte puternici care au legături pretutindeni, care, în unele cazuri, e de ajuns să facă un semn de departe, pentru ca toată lumea să se grăbească să-i asculte. Să nu facem drame dinainte...

Își apropie scaunul, își înăbuși și mai tare cuvintele :

— ...Dar, în fine, dumneavoastră știți ca și mine că situația lui Marquis nu-i din cele mai strălucite.

Și-a transformat de vreo trei sau patru ani afacerea în societate. Afacerile de teatru rulează pe un capital social infim. Nu-i mai puțin adevărat că, încă de mult, strîmtorat de bani cum este mereu, a cedat o parte din acțiunile lui și și-a pierdut majoritatea, spunîndu-și că ele vor rămîne în sertarele prietenilor și cunoscuților, care nu vor încerca să-i facă necazuri. Și, de fapt, la adunări a avut toate voturile pe care le-a vrut. E la mintea oricui că în mod obișnuit posesorii acțiunilor care nu sînt de meserie și care învîrtesc în altă parte interese de zeci de ori mai mari nu-și bat capul să conteste omului în funcțiune controlul unei afaceri atît de modeste din punct de vedere financiar și cu un venit nul. Puținii bani pe care i-au plasat fiecare din ei acolo — datorită relațiilor — aproape din politețe, și-au luat nădejdea să-i mai vadă. Abia dacă își dau osteneala să semneze împuternicirile ce li se trimit. Da, dar cînd cineva, dintr-un motiv oarecare, decide să obțină majoritatea, nimic mai ușor. Acțiunile atît așteaptă, să-i cadă în mîini. Și ce înseamnă cincizeci sau o sută de mii de franci pentru grangurii de care vă vorbesc ? O fantezie.

Se întrerupse, schiță un zîmbet :

— O să vă cuprindă indignarea. Aflați că dacă aș ține, aș putea fi eu mîine directorul dumneavoastră ! Să mori de rîs... În contul cui vă închipuiți, bineînțeles.

În primul moment, tînăra femeie nu încercă să discute cu sine temeiul acestor vorbe. Se mulțumi să le guste îngrijorată amenințarea. „El sau un altul. Mi-l trimit ca să mă facă să înțeleg bine că dacă Gurau nu-i cuminte, îmi vor pune pe unul aici, în mod intenționat, ca să-mi facă viața imposibilă. Nu sînt legată decît pe doi ani ; și, în principiu, clauzele contractului mă protejează. Dar doi ani e foarte mult ; e mai mult decît trebuie ca să-mi pricinuiască un prejudiciu durabil. Și sînt sute de lucruri pe care contractul nu le menționează. Cînd ești hotărît să persecuți pe cineva..."

Apoi se temu că ar fi putut părea prea îngrijorată. Se căzni să surîdă, luă un ton degajat, aproape insolent :

— Dumneavoastră director aici ? Oamenii de teatru nu se sperie numai dintr-atît. Aveți aerul că știți să scrieți și să citiți ? Da, de vreme ce spuneți că ați fost coleg de liceu cu Gurau. Dar atunci e foarte bine. În locul dumneavoastră ar putea fi un vînzător de castane. O să-i spun imediat lui Marquis ca să văd ce mutră face.

— Nu, nu, vă rog. Mai întîi, nu-i nimic sigur ; nu are chiar nici o șansă să se realizeze. Și apoi, v-am spus dumneavoastră în mod cu totul confidențial.

Ea ridică și mai mult tonul. Simțea cuprinzînd-o o mîndrie, un curaj care nu-i erau obișnuite :

— A ! ba s-avem iertare, dragă domnule. N-ați venit să-mi faceți confidențe, ați venit să mă ame-

ninţaţi. Să nu confundăm. E treaba mea dacă ameninţările dumneavoastră mă impresionează. Dar cît despre a avea faţă de dumneavoastră cea mai mică obligaţie de discreţie, sau de orice altă natură, cred că glumiţi.

Respiră adînc, îl fulgeră cu privirea, îşi bombă pieptul.

— Şi încă eu obişnuiesc să privesc lucrurile cu calm. Dar cînd va afla Gurau despre demersul dumneavoastră, nu ştiu de loc ce-o să se întîmple.

— Dar n-o să afle ; asta-i bună ! N-o să afle. Nu veţi face o prostie. Spuneţi-mi, dacă vreţi, c-am fost nesocotit în felul de a vă prezenta situaţia, că am făcut o gafă. Eu nu caut decît să vă fac un serviciu, lui Gurau şi dumneavoastră.

Părea foarte emoţionat. Ea urmă, cu acelaşi avînt :

— E în stare să povestească asta în plină Cameră, la începutul discursului său, ca să arate la ce procedee de intimidare recurg domnii aceia. Faţă de o femeie ! Da. Sau să scrie un articol de fond în ziarul său. Vă închipuiţi că scandalul l-ar atinge pe el ? Pentru că s-ar afla legătura lui cu mine ? Dar nu ne-am ascuns niciodată. Îmi cîştig existenţa. A ! Vă garantez că în faţa opiniei publice petroliştii dumneavoastră vor trece printr-un ceas greu. Drept cine-i luaţi pe francezi ?

Avoyer făcea cînd gesturi speriate, cînd gesturi liniştitoare. Îşi plimba mîinile pe creştet ; sau, la

capătul brațelor întinse, și le agita în fața Germainei ca pe niște năframe de bun venit.

— Domnișoară ! Domnișoară ! Vă înșelați cu totul asupra intențiilor mele. Mai bine tăceam. Dar de vreme ce am început să vorbesc, e totuși mai bine să continui. Veți putea judeca singură dacă purtarea mea, venind la dumneavoastră, e aceea a unui dușman al lui Gurau. Ați vorbit de ziarul lui. Nu știați că aluzia e atît de potrivită, sau, mai curînd, atît de nepotrivită. Începînd de ieri, ziarul său aparține oamenilor cu pricina. Foarte simplu. În sfîrșit, practic vorbind, și-au asigurat majoritatea. Nici măcar nu i-a costat scump. Un biet ziar de opinie, cu un tiraj anevoios de cel mult treizeci, treizeci și cinci de mii, și care datorește nu mai știu cît tipografului, fabricantului de hîrtie, agenților de publicitate.

— Cum asta ! Nu mai e director Treilhard ?

— Ba e Treilhard. Și va fi Treilhard atît timp cît nu-și dă în petec. Înțelegeți acum ?

Se ridicase. Chipul lui exprima o nesfîrșit de mare părere de rău. Adăugă :

— Începeți să înțelegeți, nu-i așa, că trecînd adineauri pe bulevard mă puteam gîndi la Gurau, și că văzînd deodată numele dumneavoastră pe afiș, s-a putut face în mintea mea o asociație firească, și mi-a venit ideea să urc pînă aici.

Spunînd acestea, luă o mutră compătimitoare. Ca și cum ar fi privit de pe înălțimea unui pod la Gurau și la Germaine ca la doi nenorociți,

meniți să se înece într-o vîltoare, și care refuză colacul ce li se aruncă.

Germainei îi pierise insolența, chiar și curajul. Simțea întinzîndu-se în jurul ei, pătrunzînd în tot felul de canaluri, de crăpături, de cotloane ale societății, o putere ocultă și apăsătoare, în mrejele căreia pînă la urmă va fi prinsă ca o musculiță într-o dîră de rășină. Se gîndea la ea, nu la Gurau, dînd dovadă de egoism. Dar nu-i trecea prin cap să-și spună că nimic n-ar fi mai simplu decît să-și despartă destinul ei de acela al lui Gurau ; încît egoismul acesta nu era decît modul ei personal de a-și da seama cît de mult era legată de Gurau.

Murmură :

— În definitiv, domnule, ce pot să fac !

— Să-l convingeți că trebuie să se mai gîndească. Și nu e prea tîrziu. Știți, desigur, cum trebuie să procedați. Îi stau la dispoziție pentru o întrevedere. Repet, nu există nici o ostilitate de principiu împotriva lui. Dimpotrivă, toți ar fi fericiți să-i arate prietenia, să-l ajute în ascensiunea lui, atît de meritată, pentru că-l consideră ca pe-un om cu convingeri, cum vă spuneam, dar nu sectar. Am simțit, într-adevăr, multă simpatie pentru persoana lui și pentru ce e rezonabil în ideile lui. Dar, oricum, nu poți cere oamenilor să-și facă hara-kiri. Vă las adresa mea. Nu aveți telefon ? Nici eu. Iată, la nevoie trimiteți-mi un pneumatic. Sau mai trec eu pe-aici. În orice caz, trebuie să ținem legătura.

XII

NOAPTEA LUI QUINETTE

În clipa cînd Jacques Avoyer ieșea din teatru, adulmecînd aerul bulevardului, a cărui prospețime nocturnă o savura în ciuda preocupărilor sale, Quinette aprinse lămpița care-i servea de veioză.

Se culcase devreme, copleșit de o mare oboseală, cu nădejdea că va găsi o destindere în somn. Dar somnul nu veni. În schimb, mulțimea îngrijorărilor confuze, care, pe măsură ce trecea ziua, se adunaseră în sufletul său, cedau puțin cîte puțin locul unei meditări mai ordonate, a cărei claritate însăși o făcea oarecum mai liniștitoare.

Începuse să-și recapituleze ziua ; s-o judece, bucată cu bucată. Unele bucăți erau bune, altele îndoielnice ; altele condamnabile. Ajungea la o discriminare foarte amănunțită. Astfel, vizita la Sophie Parent se subîmpărțea, sub privirea atentă a lui Quinette, într-un număr crescînd de imprejurări și de episoade, pe care le considera, unul cîte

unul, ca să le examineze şi să le atribuie un coeficient. Nu-i trecea prin cap că o acţiune ca aceasta e ceva unitar şi continuu şi că nu prea are sens, cînd o judeci, să vrei să izolezi cutare sau cutare amănunt. (O împrejurare pe care o consideri favorabilă n-a fost posibilă decît pentru că alta, pe care o consideri nefastă, a avut loc.) Avea în mod firesc o vedere analitică asupra lucrurilor. Pe lîngă asta, deşi ascundea poate în el vreo fatalitate profundă a cărei atingere şi ameninţare o simţea probabil după mai multe semne, lumea pe care şi-o reprezenta în cugetările lui era o lume de libertate, în care fiecare acţiune era rezultatul unei hotărîri particulare, şi în care se putea oricînd închipui că un eveniment poate fi înlocuit cu un altul, corectat de un altul.

Această frămîntare mintală îi goni definitiv somnul. Cum găsea că e mai obositor să veghezi pe întuneric, aprinse lampa.

În stînga patului, cu cearşafurile şi pledurile impecabile, camera, mică, modest mobilată, prezenta şi ea o rînduială perfectă. Hainele erau păturite pe un scaun ; centura electrică, aşezată pe masa de noapte, alături de lampă şi de ceas.

„Problema din strada Taillepain e lichidată. Cam tîrziu ; dar în condiţii destul de bune. Iată un loc în care n-o să mai fiu văzut. Mîine dimineaţă, la nouă şi jumătate, îl aştept pe Leheudry la colţul străzii Beaubourg. Îl conduc în Faubourg Saint-

Denis. Îl instalez. Începe sub ochii mei decupajele tapetelor de hîrtie.

Problema din strada Vandamme, din păcate, nu-i tot atît de coaptă. Impresii amestecate. Îngrijorări. Complicaţii de lungă durată. Să nu te încrezi prea uşor, să nu leneveşti... Vizita mea la portăreasa din pasajul cel mic ? Într-un sens, bună. Într-altul, rea. Fac parte acum dintre oamenii pe care-i poate semnala poliţiei că au venit sau au revenit la locul crimei. Dar trebuia să mă interesez. Am căpătat o informaţie capitală. L-a văzut pe Leheudry. Cîteva minute înainte ca el să fi dat năvală la mine. Ar putea oare să-l descrie ? Nu. Să-l recunoască, dacă i l-ar aduce ? Da, poate. Asta-i grav. Pretinde că n-a vorbit încă de asta. E de-ajuns să vorbească, chiar în mod vag, pentru ca lucrul să devină foarte grav. Silueta. Ora. Locul. Dacă l-a văzut apoi cineva pe Leheudry intrînd la mine..."

Încetul cu încetul, ideile lui se limpezeau. Dificultăţile uşoare mai pluteau deasupra, dar din ce în ce mai puţin perceptibile şi în mare parte dizolvate. Dificultăţile cele mai grele, căzute la fund, acaparau privirea.

Îşi mușca mustaţa ; cu un ochi ager se uita la o floare de hîrtie ; alegea un fir din barba lui, îl prindea între două unghii, îl smulgea brusc, cu preţul unei dureri înviorătoare. Sau îşi scărpina îndelung pielea în locul unde centura electrică îi făcuse o rosătură, apoi mirosea, cu o curiozitate distrată, sudoarea care-i rămăsese pe degete.

Un gînd devenea tot mai insistent:

„Intrarea lui Leheudry la mine, în ziua de marți 6 octombrie, cîteva minute după ce a fost văzut în pasaj. Prezența lui Leheudry la mine, a lui Leheudry plin de sînge."

În cursul zilei, gîndul acesta plutise printre celelalte. Nu era decît un punct de îngrijorare amestecat printre toate cîte treceau mai mult sau mai puțin repede prin lumina centrală a minții. Dar de o oră, se preschimbase într-un fel de sîmbure, înfășurînd în jurul lui toată primejdia difuză.

Quinette încercă să-l trateze cu dispreț :

„E sigur că dacă Leheudry n-ar fi intrat la mine, sau ar fi intrat la vecin, tot ce-a urmat n-ar mai fi avut loc ; în tot cazul, n-ar mai fi avut loc pentru mine. Tîmpit ar trebui să fiu ca să mă împiedic de așa ceva !"

Dar ceea ce-l obseda nu era ce a urmat ; ci însăși prezența lui Leheudry la el, Quinette, în dimineața zilei de 6 octombrie.

De ce ? Pentru că era imposibil să afirmi că nimeni nu-l văzuse pe Leheudry intrînd la Quinette. În termeni mai generali, pentru că prezența cuiva într-un loc, la o anumită oră, este un fapt petrecut o dată pentru totdeauna, și nu știi ce urme lasă. Nimic nu dovedește în mod neîndoios că urmele acestea nu vor fi adunate, că faptul nu va fi reconstituit. (Întîlnirile ulterioare ale lui Quinette cu Leheudry erau și ele fapte care au avut loc, fapte petrecute o dată pentru totdeauna. Dar

erau extrem de putine sanse ca ele sa fie dovedite, sau măcar bănuite, dacă întîlnirea inițială rămîne în umbră.)

Să suprimi un fapt care a avut loc. Gînd fascinant : Quinette nici nu bănuiește încă spre ce prăpastie poate să-l ducă, dar se tot întoarce la el surescitat. Să suprimi un eveniment ; să suprimi un lucru. Să ștergi orice urmă a unei „existențe" în sensul cel mai larg. Quinette nu se gîndește în mod special la o existență personală sau vie. Nu simte nici pofta să distrugă. Ceea ce-l împinge în direcția asta seamănă mai curînd cu atracția intelectuală a unui anumit fel de probleme. Își dă seama că e înzestrat pentru astfel de cercetări. Mintea lui nu cere decît să lucreze în domeniul acesta. Un prim fior de invenție a și început să-l agite.

Dar n-are răgaz să viseze cum ar dori. Obsesia îl readuce în mod brutal la un caz limitat. Quinette își închipuie în fața lui un om din poliție. După cîteva cuvinte de formă, omul îi spune deodată :

„Scuzați, domnule. Există un *fapt* în privința căruia am dori unele explicații. Marțea trecută, pe la nouă dimineața, a intrat la dumneavoastră un individ dînd semne de mare tulburare. Individul acesta a fost văzut, însă, cu un minut mai înainte, ieșind din pasajul care deservește baraca unde s-a petrecut crima. — Dar domnule... — Inutil de-a discuta. Acest dublu fapt a fost constatat de doi martori : de portăreasa de la nr. 18, și de o femeie

care scutura o cîrpă — de altminteri, în ciuda ordonanțelor noastre — la fereastra unei case de vizavi. Individul acesta a rămas la dumneavoastră mai bine de o jumătate de oră. Ce s-a petrecut în timpul acestei jumătăți de oră ?"

Quinette încercă răspunsuri, concesii progresive :

„Nu-mi amintesc precis. Spuneți că omul acesta a intrat la mine ? Poate. Mi-a vorbit probabil de lucruri fără importanță."

Dar nu se poate menține pe poziția aceasta.

— „A, da ! Îmi amintesc. Mi-a propus să cumpăr gravuri. Am refuzat. A insistat mult".

Dar polițistul zîmbește ironic.

Quinette regăsește o versiune pe care a schițat-o din prima zi :

„Mi-a spus că se rănise ; că voia să se spele. Asta mi-a părut, ce-i drept, cam suspect, dar..." și așa mai departe.

Polițistul ripostează :

„E inadmisibil că n-ați venit să ne semnalați incidentul".

Pînă ieri, mai putea răspunde :

„Dacă aș fi auzit vorbindu-se despre o crimă, sau, mă rog, de ceva prezentînd oarecare gravitate prin împrejurimi, dar..."

De azi-dimineață, tăcerea lui nu mai are justificare.

Privește din alt unghi problema :

„Să presupunem că e adevărat : că, într-adevăr «necunoscutul» a intrat la mine ca să se spele, dar

că a rămas «necunoscutul» ; că nu mi-a mărturisit nimic, că nu l-am mai revăzut. Ce aș fi făcut în realitate ? Aș fi tăcut ? Poate. Dar numai pînă azi-dimineață. Citind azi-dimineață ziarul, aș fi tresărit. Mi-aș fi luat pălăria și m-aș fi dus la comisariat."

Repetă de mai multe ori în sinea lui :

„M-aș fi dus la comisariat".

O voce logică, cu un timbru metalic, îi răsună în cap :

„Trebuie deci să mergi la comisariat".

Dă din umeri ; protestează :

„Absurd. Idee delirantă. Rodul oboselii și al enervării. Refuz s-o examinez".

O examinează totuși. Mai mult chiar, și-o reprezintă în toate amănuntele. Se și vede mîine dimineață, sculat de vreme, făcîndu-și cu îngrijire toaleta ; apoi ieșind din casă, parcurgînd străzile răcoroase. Spune gardianului de serviciu să-l anunțe : „Pentru o comunicare importantă". Comisarul îl primește, îl invită să stea jos ; își caută cuvintele cu care să înceapă.

În momentul acesta își dă seama c-a și luat hotărîrea ; că mîine dimineață nimic nu îl va putea împiedica să se scoale devreme, să-și facă cu îngrijire toaleta, să meargă la comisariat. Dar vrea să știe de ce trebuie să meargă.

La început își dă răspunsuri confuze.

„Pentru că trebuie să le iau înainte. Simt că dacă nu mă duc eu la ei, vor veni ei la mine.

Inițiativă. Ofensivă. Alegerea cîmpului de bătaie. Războiul la inamic."

Apoi argumentele capătă consistență :

„Ancheta abia începe. Nu au formulat încă nici o idee. Primele indicații pe care le vor primi pot fi hotărîtoare. Mărturia mea, cu totul spontană — pe lîngă faptul că mă pune la adăpost — poate încurca țițele pentru totdeauna. Cît pot cîntări martorii potrivnici ? Un vecin, încă adormit, care a auzit niște zgomote ? O vecină care l-a văzut pe fereastră, de foarte departe, pe Leheudry ieșind din baracă ? De prea departe pentru ca depoziția ei să aibă vreo valoare. Mai e bătrîna portăreasă. Asta-i grav. Dar nu e grav decît dacă mai întîi Leheudry e arestat. O desfid să procure un semnalment care să stea în picioare ; în tot cazul, un semnalment pe care precizia celui pe care-l voi aduce eu să nu-l facă praf. Întru cît mă privește, sînt sigur că pot face o impresie puternică. Mărturia mea, ticluită cu mintea limpede de singurul om de pe lume de altfel, care, împreună cu Leheudry, cunoaște în amănunt lucrurile, poate atinge exact gradul de limpezime, de coerență, de verosimil pe care-l voi socoti cel mai favorabil. Chiar și mărturiile care vor veni pe urmă sînt dinainte năruite de a mea."

O mare ușurare îl cuprinse. Se simțea de acord cu el însuși ; aproape vesel. Patul nu-i mai părea ostil. Insomnia va continua, dar va fi o insomnie

productivă, ocupată să combine, să pună la punct, și în care timpul trece ușor.

Îi veni totuși un gînd penibil :

„Alții, înaintea mea, au încercat să amăgească justiția prin mărturii elaborate cu îndrăzneală. Asta nu i-a împiedicat să fie descoperiți, după o perioadă de dibuiri, și să sfîrșească pe eșafod... Mai ales în crimele de familie. Adesea chiar mărturia lor, recunoscută falsă, îi dă de gol.

Dar mai întîi, în ce mă privește, ori cum ar fi, nu poate fi vorba de eșafod. Să nu mai vorbim de eșafod. Și-apoi, în crimele de familie, de pildă, se aplică aproape totdeauna faimoasa zicală, al cărei sens l-am verificat ieri în Larousse : *Fecit cui prodest* [1]. Regulă valabilă chiar pentru complicități. Cînd ginerele își ucide socrul, în urma unor conflicte de interese cunoscute în întreg ținutul, și cînd servitoarea, care este amanta ginerelui, dă o mînă de ajutor, opinia judecătorului de instrucție e făcută de la început. Cercetările servesc doar să adune mănunchiul dovezilor, iar ezitările aparente — să distreze galeria. Mărturia nenorocitului e ascultată cu zîmbetul pe buze. Lăsînd la o parte că de obicei e foarte prost ticluită. Forța mea stă în faptul că participarea mea la afacerea aceasta este în cel mai înalt grad neverosimilă. Nici chiar Leheudry, care profită de ea, nu și-o explică. Cealaltă forță a mea constă în extraordi-

[1] A făptuit cel căruia îi folosește (lat.).

nara-mi inteligență. Ba da. De ce să n-o recunosc ? Eșecul material al carierei mele nu înseamnă nimic. Și apoi, poți să fii foarte inteligent și să-ți pierzi capul în unele împrejurări. Eu unul nu-mi pierd capul. De marțea trecută încoace, evident, mi-am dat seama că nu eram de-un sînge rece desăvîrșit. Dar nici departe. În momentul acesta, de pildă, mintea mea funcționează cu tot atîta luciditate ca în fața planurilor căii ferate pe o singură șină. Și, cu condiția să-mi petrec noaptea potrivind bine termenii depoziției mele, ținînd seamă de toate, chiar și de pericolul de a fi prea precis, ca și de latura stranie, inexplicabilă, care trebuie lăsată incidentului, ca un cățel de usturoi, ca să aibă aerul pe deplin trăit ; ei bine ! nu-mi trebuie decît o cafea neagră mai tare ca de obicei, și mă fac forte să trag pe sfoară pe toți comisarii și judecătorii de instrucție din lume."

Totuși, extrema luciditate pe care o resimțea legătorul, și al cărei răsunet credea că-l urmărește pînă la marginile ființei lui, lăsa în umbră mobilele cele mai hotărîtoare, poate, ale demersului său de a doua zi. Desigur, nu le ignora cu desăvîrșire, dar nu ținea să le recunoască. Respecta în ele ceea ce omul are mai drag și apără mai presus de orice : punerea în funcțiune a formulelor celor mai intime, secretele de fabricație ale actelor cu adevărat personale.

În privința aceasta, existau la Quinette slăbiciuni pe care se ferea să și le mărturisească ; de pildă,

o oarecare teamă, înrudită cu ameţeala, care-i dicta, în faţa primejdiei celei mai ameninţătoare, să meargă cu hotărîre spre ea, nu atît ca s-o înfrunte sau s-o măsoare, ci ca s-o atingă, cum alţii ating o bucată de fier sau de lemn. Astfel încît gustul lui pentru „acţiunile preventive", care-l mînase deja spre baraca din strada Dailloud şi în strada Vandamme, semăna poate nu atît cu o reacţie de apărare vitală, cît cu un rit superstiţios. Mai era şi dorinţa, aproape irezistibilă, de a trăi o scenă intensă, pe care ţi-o prezintă imaginaţia, şi cu privire la care e de ajuns un gest ca s-o faci să devină reală. Quinette ar fi putut porecli această poftă cu un nume măgulitor : gustul riscului ; mai mult încă, ar fi putut s-o pună în legătură cu acea mîncărime de a se afla în treabă care-l cuprinsese chiar în dimineaţa aceea, după vizita Juliettei. Dar în astă-seară, în singurătatea camerei lui cam friguroase, între cearceafurile acelea cărora trupul său nu reuşea să le încălzească toate cutele, Quinette, obosit de o zi lungă de luptă, privea cu neîncredere toanele fanteziei. Era decis să nu ia nici o hotărîre care să nu fie absolut rezonabilă. Căuta să-şi dea impresia că ascultă fără tragere de inimă de nişte calcule reci.

Nu avea, aşadar, nici o şansă să-şi dea seama că mobilul său, poate cel mai puternic, era dorinţa de a intra cît mai grabnic în contact cu poliţia. De fapt, de şase zile, dorinţa aceasta aproape că nu încetase să crească. Acum Quinette aştepta cu

nerăbdare momentul cînd, într-un birou mic, se va așeza în fața unui om care va fi poliția, care va fi un membru, un tentacul, una din nenumăratele perechi de ochi montate pe tentacule ale poliției. De șase zile, fără să fi făcut obiectul unei visări organizate, prindea tot mai mult consistență în el o imagine din ce în ce mai vie și mai halucinantă a poliției. O simțea alunecînd de-a lungul străzilor, pipăind zidurile, căutînd. Gesturi stîngace, pe jumătate oarbe. Dar care se repetă, se încăpățînează. Dibuiri vîscoase ; dar alături de asta, de la un capăt la altul al acestui mare corp, circulația instantanee de gînduri, de informații, de cuvinte de ordine. Această vastă cercetare șerpuitoare nu interesează pe toată lumea. Quinette face descoperirea că unii oameni au o anumită sensibilitate față de poliție, că există între ea și ei o sensibilitate reciprocă. O simt cum se împrăștie și se apropie. Ea îi simte cum se închircesc și cum fug de ea. Pînă în dimineața zilei de 6 octombrie, Quinette nu era sensibil față de poliție. A devenit sensibil de atunci.

La el, sensibilitatea aceasta implică mai puțin chiar o teamă producătoare de groază, cît curiozitate, simpatie, o atracție patetică. Ea îi cere ca în loc să se ascundă de poliție, să meargă spre ea, „să i se arunce în brațe". Poate pentru ca să alunge teama. Poate pentru ca să încerce o experiență foarte îndrăzneață ; și pentru că instinctul îl îndeamnă să se deprindă cu poliția, să învețe, cît mai

curînd, să-i zădărnicească procedeele, amenințările, asalturile. (Ceva îi spune că relațiile lui cu ea nu vor mai înceta.) Dar mai cu seamă pentru că așteaptă de la această întrevedere o ciudată înviorare.

Se gîndește :

„Aș fi putut face parte din poliție. I-am spus-o lui Leheudry, fără nici o sforțare. Mă văd foarte bine în ipostaza aceasta. Am toate calitățile necesare."

Demersul lui de mîine va fi, bineînțeles, manevra unui adversar ; dar totodată și o vizită de îndrăgostit.

XIII

CONTACT CU POLIȚIA

— Domnule comisar. Vă cer iertare că v-am deranjat la o oră atît de nepotrivită, și chiar a fi intrat, întrucîtva, cu forța. Dar veți înțelege. Cred că vă aduc o mărturie interesantă în legătură cu afacerea care pasionează tot cartierul ; da, în legătură cu crima din strada Dailloud.

Comisarul, care se așteptase la vreo plîngere banală și se pregătea să asculte distrat, ridică ochii. Avea înaintea lui, de bună seamă, pe unul din cei mai onorabili burghezi din arondismentul al cincisprezecelea.

— Închipuiți-vă, domnule comisar, că n-am închis ochii. Era cît pe-aci să vin ieri seară. Am ezitat. Cînd ai dus totdeauna o viață liniștită ca mine, te ferești să te pui în evidență. Să te vezi amestecat într-o astfel de afacere, oricît de indirect ar fi, este cît se poate de neplăcut. Iată. Sînt legător artistic. Atelierul și magazinul meu sînt

situate chiar pe strada Dailloud. Am o clientelă restrînsă, dar aleasă. Puțin trafic. Puține mutre noi. Magazinul meu este un mic sanctuar de lucru, unde îmi voi face o plăcere, cu vreo ocazie, domnule comisar, să vă arăt cîteva mostre ale unei arte care încă mai păstrează o nobilă tradiție.

— Da, mi se pare că văd magazinul dumneavoastră. Pe trotuarul din dreapta, venind dinspre bulevard, nu-i așa ?

— Exact, domnule comisar. Sînteți, desigur, un amator de cărți. Ați observat din fugă cîteva volume frumoase, pe care le expun în vitrină. Cu altă ocazie, îmi veți face cinstea să intrați. Vom sta de vorbă. Am în special două sau trei ediții ilustrate din secolul al XVIII-lea, cam decoltate, dar de toată frumusețea. Pe scurt, marțea trecută, sau cel puțin cred că marțea trecută — prin urmare exact acum o săptămînă — eram ocupat cu o operație delicată în atelier, cînd aud deschizîndu-se brusc ușa dinspre stradă a magazinului meu. Dau fuga. Văd un om, cu o ținută mai mult sau mai puțin corectă, dar cu hainele murdare în mai multe locuri, și rănit, sau zgîriat, pe mîini. Părînd foarte tulburat. Îmi spune : „Am fost trîntit de o mașină. Dați-mi voie să mă spăl." Mărturisesc, domnule comisar, că, pentru moment, nu m-am gîndit să verific spusele acestui om. M-am mărginit să arunc o privire în stradă, unde n-am văzut nimic. Apoi l-am dus pe necunoscut la robinetul din bucătărie. În timp ce se curăța, i-am pus

cîteva întrebări discrete. Emoția lui îmi părea naturală. „Ce fel de mașină ? — Un automobil, îmi răspunse. — Unde ? — La doi pași de dumneavoastră. — Dar nu s-a oprit ? Nu v-a dat ajutor ? — Nu. De altminteri, era vina mea. Nici nu știu dacă șoferul și-a dat seama de accident." Zău, domnule comisar, toate astea nu erau chiar atît de neverosimile. Chiar intrarea acelui om la mine. Nu-i nici o farmacie pe stradă. Și apoi nu-s bănuitor din fire. Un singur lucru m-a mirat : o batistă plină de sînge, pe care, la un moment dat, necunoscutul a scos-o din buzunar. Dar la rigoare și asta putea să se explice. I-am spus doar : „Ați sîngerat mult". Mi-a răspuns ceva cam : „E mai bine", sau „Nu face nimic". A plecat după vreo douăzeci de minute, mulțumindu-mi poate. Nu m-am mai gîndit la el. Nici măcar nu m-am mirat că n-am auzit vorbindu-se de nici un accident de mașină. Mai întîi, nu prea am relații cu vecinii. Și apoi, automobilele ne-au deprins cu o asemenea lipsă de rușine, cu primejdii atît de frecvente. Dar întrevedeți acum, domnule comisar, asociația care s-a făcut în mintea mea ieri dimineață, cînd am citit în ziar ?

Comisarul ezită o secundă, zîmbi, apoi :

— Credeți ?...

— O ! nu spun că asociația e inevitabilă. Ba e chiar atît de puțin, încît, citind pentru prima dată ieri dimineață, sau mai exact ieri la amiază, știrea crimei, m-am gîndit la toate, în special la lipsa de

siguranță a unui cartier care îmi părea atît de liniștit, și la cît ar fi de nimerit pentru mine, care trăiesc singur, într-o casă izolată, să-mi procur un dulău de pază ; dar nici o secundă la vizitatorul meu de marțea trecută. Abia seara, cînd am recitit ziarul, mi-a venit ideea. Repet că eram cît pe-aci să vin la dumneavoastră imediat. M-am răzgîndit, puțin din oroare pentru astfel de demersuri, puțin și pentru a permite ipotezei să capete consistență la lumina reflecției. Ce să vă mai spun, asta mi-a zbuciumat creierul toată noaptea ; și am preferat să vin să stau de vorbă cu dumneavoastră, chiar cu riscul de a vă deranja de pomană.

— Dar deloc. Foarte bine ați făcut. La prima vedere, nu cred să fie vreo legătură între asasinarea bătrînei vrăjitoare și vizita individului dumneavoastră. Nici data nu pare să coincidă. Și nici ora. („Nici ora, se gîndește Quinette. Bine. Portăreasa n-a spus încă nimic. Sau n-au ascultat-o.") Crima, pe cît se pare, n-a fost săvîrșită în plină zi. Dar oamenii care cred că au unele indicii, oricît de slabe, fac foarte bine dacă ni le comunică. E treaba noastră să le triem. Uite, inspectorul care s-a ocupat de primele constatări, trebuie să fie în camera de alături. Să mergem să-i cerem părerea.

Inspectorul, un bărbat de vreo treizeci și cinci de ani, destul de înalt, cu obrajii plini, oarecum prietenos, și semănînd mai curînd, prin felul lui de a fi, cu un reprezentant de comerț decît cu un

un polițist, ascultă rezultatul raportului legătorului, pe care i-l făcu comisarul.

— Evident, nu-s multe șanse să fie individul pe care-l căutăm. Cum însă nu avem pentru moment nici o pistă... (Quinette se gîndește din nou : „Bătrîna n-a spus nimic")... n-avem dreptul să facem mofturi. Omul dumneavoastră avea vreun pachet ?

— Nu... n-am observat. Sînt chiar aproape sigur că nu.

— E drept c-ar fi putut scăpa de pachet dîndu-l unui complice. Ceea ce ar implica existența unui complice. Cît era ceasul ?

— Începusem lucrul de cîtva timp. N-am notat ora exactă. Pe la mijlocul dimineții.

— Ora zece ?

— Mai curînd nouă jumătate.

Comisarul interveni :

— Asta i-am spus și eu dumnealui. Ora nu coincide — Cu ipoteza noastră provizorie. Recunosc că nu-i ușor să admiți că asasinatul a avut loc în plină zi. S-ar putea însă ca ucigașul să nu fi părăsit imediat locul crimei ; pentru un motiv oarecare.

— Nici data.

— Medicii pretind că s-a întîmplat duminică. Dar pentru mine, știți, patruzeci-și-opt de ore mai curînd sau mai tîrziu...

Quinette îl întrerupse cu o voce blîndă :

— Credem că aveţi şi alte indicii... sau chiar şi alte mărturii. E curios că vecinii n-au auzit, n-au observat nimic...

Poliţiştii nu răspunseră. Păreau că meditează.

— Dacă informaţia adusă de mine nu se leagă cu cele pe care le aveţi, ea pierde, bineînţeles, o mare parte din interes.

— Dar nu-i un motiv ca s-o dispreţuim, urmă inspectorul. Păstraţi o amintire mai mult sau mai puţin precisă de cum arăta omul ? Aţi putea să ne daţi cîteva semnalmente ?

Lui Quinette îi fulgeră prin minte :

„Iată clipa hotărîtoare. Totul poate depinde de ea. Meditările mele, iscusitele mele combinaţii din timpul nopţii, veniţi-mi în ajutor !"

Puţin înaintea zorilor, scrisese punct cu punct semnalmentele imaginare la care se oprise. Hîrtia era împăturită în buzunarul său. Vedea dispoziţia tîndurilor. Dar trebuia să evite tonul omului care recită. Sau, mai curînd, în timp ce făcea un efort de memorie, ordonat şi rapid, să simuleze un altul mult mai şovăitor.

— Cred că da, începu el, cu toată lipsa mea de obişnuinţă. Cu atît mai uşor, cu cît are o mutră care-ţi rămîne. Nasul mai ales, foarte coroiat ; şi ochii negri sub sprîncene stufoase. Obrajii traşi, scofîlciţi. Un aer, cum să spun, puţin spaniol, sau chiar oriental.

— Mustăţi ?

— Da, negre, foarte groase, destul de lungi.

— Fruntea lată, sau joasă ?

— Mai curînd joasă.

— Chipul îngust ?

— Da.

— Ce vîrstă, aproximativ ?

— Vreo patruzeci de ani.

— Ce statură ? Ce corpolenţă ?

— Era să spun mare, dar mă întreb dacă nu cumva părea mai înalt din pricină că era slab.

— Staţi puţin să-mi notez toate astea. Într-un cuvînt, un tip cam ţigănos ?

— Da... dar fără exagerare.

— Avea vreun accent ?

— Nu. Vocea destul de gravă... dar nimic special.

— Nasul, aţi spus coroiat. Nu spart ? Şi nici cu osul ieşind tare în afară, aici ?

— Nu, nu am avut impresia.

— Vă amintiţi de unele semne absolut caracteristice ? Alunițe ? Pete pe faţă ? Urme de vărsat ? Cicatrici ?

— Două sau trei găuri mici în piele, cred, care-ar putea fi urme de variolă. Dar nu-mi amintesc unde erau.

— Şi urechile ?

— Mari ; da. Aproape foarte mari.

— De formă particulară ? Ascuţite ?

— Parcă... mai curînd ascuţite.

(Quinette se gîndeşte la propriile sale urechi.)

— Lipite sau dezlipite în partea de sus, aţi observat ?

— Nu, trebuie să recunosc... Și Quinette adăugă, surîzînd, pe un ton care trăda o mare încurcătură : Mi-aș fi închipuit că am fotografia chipului său întipărită în minte. În realitate, ezit, cum vedeți, în privința multor amănunte.

— Dar e foarte bine și atît, vă asigur. Semnalmentele care ni se dau de obicei sînt mult mai vagi. Cum era îmbrăcat ?

Quinette păru că se gîndește. În timpul nopții, discutase cu multă grijă chestiunea aceasta. Ajunsese la concluzia că cel mai nimerit era să nu precizeze nimic în privința hainelor. Dacă într-adevăr l-ar fi văzut cineva — de pildă de la o casă vecină — pe Leheudry intrînd în prăvălie, martorul acestă putea să fi observat, în primul rînd, culoarea, aspectul îmbrăcămintei. De ce să riște să se pună în contradicție cu el ?

— Și în privința asta mărturisesc că sînt în încurcătură. Singurul lucru pe care îndrăznesc să-l afirm e că avea o pălărie melon... (Menționînd pălăria melon, legătorul se punea de acord, fără mare pericol, cu martorul posibil)... De altminteri, purta probabil un costum de confecție din cele mai obișnuite... Culoarea mi-a scăpat cu desăvîrșire.

— Da. Trebuie că era un gri oarecare. Ați mai avea altceva să ne semnalați ?

— A, da ! Avea mărul lui Adam foarte proeminent.

— Dacă vi l-am înfăţişa, l-aţi recunoaşte fără ezitare ?

— Sînt convins.

— Ei bine ! o să vedem.

Quinette se ridicase.

— Domnilor, rămîn la dispoziţia dumnevoastră, dorind, totuşi, să nu aveţi nevoie de mine.

Inspectorul îl însoţi pînă pe coridor.

— Asta va depinde de felul în care se va desfăşura ancheta. Dacă obţinem rezultate în cu totul alte direcţii, nu-i nici un motiv ca să ne mai ocupăm de omul dumneavoastră. Dar dacă, hotărît lucru, nu avem decît pista aceasta, va trebui să-l regăsim. Şi atunci rolul dumneavoastră nu-i terminat. Oricum, vă mulţumim.

XIV

UN CONSILIU DE RĂZBOI LA DE CHAMPCENAIS. DOSARUL GURAU ŞI O CIUDATĂ SCENĂ DE DRAGOSTE

În biroul domnului de Champcenais din strada Mozart, cei trei bărbaţi stau jos şi fumează. Dată fiind ora matinală, Champcenais, cu toate că abia luase micul dejun, şi-a comandat o nouă ceaşcă de cafea. Sammécaud îl imită. Numai Desboulmiers a preferat un pahar de porto.

— Avoyer a venit la mine cu noaptea-n cap şi m-a însoţit pînă aici, declară Sammécaud. Era nerăbdător să mă pună la curent în privinţa misiunii lui de ieri seară. Era cît pe-aci să-l aduc pînă sus. E totuşi un om care trebuie ţinut la distanţă. Din cele ce v-am spus, puteţi vedea că, în total, raportul său e optimist. Pretinde că întîlnirea cu Gurau va avea loc cînd vom dori. Să nu uităm însă că Avoyer e un biet nenorocit. Plăcerea de a juca un rol şi profiturile vagi la care se aşteaptă pot ajunge ca să-i înfierbînte imaginaţia.

— Eu, spuse de Champcenais, găsesc că s-a cam grăbit să dea cărțile pe față. Și-a produs micul efect de teroare ; da ; dar asupra unei femei. Nimic nu ne îndreptățește să credem că reacțiunea lui Gurau va fi de aceeași natură ; că nu va găsi că demnitatea lui îl obligă să nu pară că cedează în fața unor amenințări atît de directe. În tot cazul, noi ne-am descoperit prea tare. Trebuia să fim mai insinuanți, mai progresivi. Dumneata, Desboulmiers, ai avut o conversație cu ministrul. Ce impresie ai ?

— L-am prins, știi, doar din fugă, pe coridoare. Cinci minute. Și nu prea părea încîntat să fim văzuți împreună.

— A spus totuși ceva, nu-i așa ?

— Mi-a spus : „Eu n-aș fi pornit campania aceasta, deoarece n-am dorit niciodată moartea păcătosului. Dar cauza dumneavoastră e proastă, trebuie s-o recunoașteți. Dacă Gurău interpelează, cum e hotărît s-o facă, voi explica pentru ce a durat acest *statu quo*. Voi justifica trecutul cum voi putea mai bine. Întrucît mă privește, va fi ușor. Dar nu contați pe mine ca să mă opun unei reforme a regimului de care vă bucurați. Nici pe nimeni altul care ar ocupa locul meu. Voi fi chiar silit să spun, cum e și adevărat, că serviciile mele studiau mai de mult această reformă și că interpelarea lui Gurau n-a făcut decît să ne-o ia înainte.

— Pe scurt, un dezastru ! spuse Sammécaud.

— Evident, spuse Champcenais. E un proces pe care noi nu-l putem cîştiga decît cu condiţia să nu fie niciodată pledat.

— Erai mai puţin pesimist săptămîna trecută.

— Pentru că, de-atunci, m-am gîndit mai serios. Pe de altă parte, Bertrand m-a demoralizat. Pretinde că noi exagerăm mult corupţia parlamentară.

— Ca şi cum el nu s-ar fi servit de ea !

— După el, tot ce se poate obţine pe bani de la un deputat e să voteze cu entuziasm într-un caz cînd altminteri ar fi votat fără entuziasm. Sau, la rigoare, să voteze într-un caz cînd altminteri s-ar fi abţinut. Sau, în sfîrşit, să consimtă să stea liniştit cînd nimic şi nimeni nu-l sileşte să se agite.

— Dar tocmai asta-i situaţia !

— Da, întrucît îl priveşte pe Gurau ; doar pe el.

— Aşadar, apare din ce în ce mai limpede că Gurau, şi numai Gurau, este cheia situaţiei. Pînă într-atît, încît nu-mi vine să cred că nu-şi dă şi el seama de asta. Omul acesta e prea inteligent ca să nu simtă că ne are la mînă. Aproape că nu trebuie să facă nici un efort ca să ne sugrume. Ne-a pus degetul pe carotidă. Şi poate nu există în toată Franţa, în momentul de faţă, o colectivitate, reprezentînd interese atît de importante, care să fie atît de vulnerabilă. O lovitură ca aceasta nu-i dată la întîmplare.

— Nu văd la ce concluzie vrei să ajungi.

— Nici eu. Dibuiesc. Interoghez faptele. Nici măcar nu-i vorba de o chestiune din sfera lui de

activitate. Nici de vreun interes electoral direct. Ca să facă dificultăți guvernului ? Nu. Nu în legătură cu asta. Are nevoie de bani, și vrea să ne șantajeze ? Îl împinge cineva de la spate ? Sper să văd lucrurile mai clar peste o oră.

— Cum asta ?

— Rămîne strict între noi, nu-i așa ? Pentru că am jurat că voi păstra secretul. Am întîlnire la Prefectură la ora zece precis.

Își apropie fotoliul, coboară vocea.

— O să iau cunoștință de dosarul Gurau. Grație unui funcționar subaltern. O să ne coste o hîrtie de o mie de franci. Am crezut că pot să angajez această cheltuială fără să vă consult.

— Ți-aș fi procurat aceasta gratis, printr-un funcționar nesubaltern.

— Bine, iau mia de franci asupra mea.

— Glumești.

— De altminteri, vom avea poate nevoie de funcționarul tău nesubaltern mai tîrziu. Dacă e cumva omul care ne poate da o mînă de ajutor serioasă... Zece fără douăzeci și cinci. Prefer să plec. Vreți să vă las mașina ? Nu ? Desboulmiers o are pe a lui ? Atunci, la douăsprezece și jumătate, la clubul meu. Sper să vă aduc o recoltă bogată.

*

Champcenais aștepta de cinci minute pe o banchetă de piele, lîngă camera cu geamuri a servi-

torului biroului, cînd văzu înaintînd cu precauțiune, pe coridor, personajul pe care se dusese să-l întîlnească.

Era un bărbat mai curînd în vîrstă, cu niște mustăți mari, cărunte, cu părul tuns perie, aproape alb. Ochii, destul de mari, simulau energia îndărătul ochelarilor. O jachetă foarte vestejită. Gulerul tare, dublu, foarte înalt, cu o cravată plastron, gata făcută.

Îi dădu lui Champcenais o mînă extrem de moale, încredințîndu-se totodată că nu era nimeni în odăița aprodului.

— Urmați-mă, îi șopti el. Dacă ne întîlnim cu cineva, să nu pară că sîntem împreună.

Champcenais era puțin iritat. „Cîte fasoane! Vrea să-și pună în valoare micul serviciu pe care mi-l face".

Celălalt trecu prin două sau trei coridoare, se opri în fața unei uși cu geamurile mate, ascultă o clipă, apoi intră în cameră, făcînd semn lui Champcenais să intre și el.

Era un local administrativ obișnuit, amenajat pentru doi funcționari, cele două birouri sprijinindu-se unul de altul.

Funcționarul puse el însuși, la oarecare distanță de biroul său, scaunul pe care îl oferea vizitatorului. Se așeză și el, tuși, își frecă mîinile :

— V-am rugat să veniți la ora aceasta, făcu el cu o voce lipsită de orice rezonanță, deoarece colegul meu urma să lipsească. Nu am nevoie să

vă spun că pentru mine ar fi foarte grav dacă aceasta s-ar descoperi.

— În cazul ăsta, domnule, sînt dezolat de a vă fi pricinuit atîta osteneală și riscuri. Cu atît mai mult, cu cît unul din prietenii mei putea să-mi obțină lucrul acesta foarte ușor de la un șef important, pe care-l cunoaște...

— Nu știu... nu știu...

— Dar v-o garantez.

— Nu știu deloc ce i-ar fi comunicat prietenului dumneavoastră. Sînt dosare și dosare. Și apoi, prietenul dumneavoastră i-a numit persoana de care se interesa? Doar nu-i vorba de domnul Durand, negustor de umbrele.

Tăcu un moment, tuși iar :

— În sfîrșit, faceți cum vreți. Dacă credeți că puteți avea aceeași informație pe o altă cale, nu vă feriți să mi-o spuneți. Pentru mine ar fi mai curînd o ușurare. Neplăcerea de a fi făcut cercetarea zadarnic nu contează.

Champcenais, om iute din fire, era gata s-o ia de bună. Dar se gîndi că Sammécaud poate se lăudase. Atîția oameni se fac forte să-ți deschidă toate ușile, și, pînă la urmă, se derobează.

— Nu. Nu vreau să vă fi deranjat degeaba. Dar sînt convins că șefii dumneavoastră nu au aceleași scrupule ca dumneavoastră. De altminteri, nu aveți de-a face cu un copil, nici cu un limbut.

Funcționarul deschise sertarul stîng al mesei, luă de-acolo, cu o uimitoare agilitate, un obiect, de

bună seamă un dosar, dar ale cărei dimensiuni și culori Champcenais nici nu avu timpul să le observe ; apoi, ridicînd partea superioară a unei mape mari de moleskină, întoarse ecranul acesta în direcția lui Champcenais, adăpostind sub el dosarul misterios.

— Mă ascultați ? șopti el. Nu voi vorbi prea tare. În cazul unei vizite neprevăzute, voi aduce repede vorba despre niște scrisori de amenințare pe care le-ați fi primit dumneavoastră. Nu mă veți dezminți.

— Dar, spuse Champcenais, surprins, nu mă veți lăsa să văd eu însumi dosarul ?

— Nu .. nu...

— Ce înseamnă asta ?

— Vă voi citi eu conținutul.

— Iertați-mă, dar ceea ce mă interesează, dați-mi voie să v-o spun, este să văd despre ce este vorba cu ochii mei...

— Nu vă închipuiți cumva că o să vă născocesc povești ?

— Nu, dar puteți fi îndemnat să faceți o alegere... În primul rînd, nu înțeleg, dar chiar deloc. Celelalte precauțiuni ale dumneavoastră sînt poate doar excesive. Aceasta e absurdă.

— În locul meu, ați găsi-o foarte rezonabilă.

— În ce sens ?

— Da, scumpe domn. În felul acesta, un lucru nu-l veți putea spune niciodată : că ați avut dosarul în mînă.

— E o copilărie.

— Mă rog.

Simţeai la acest funcţionar un amestec atît de rezistent de încăpăţînare şi de teamă, încît trebuia, hotărît lucru, să te înclini sau să pleci.

— M-ascultaţi ? Nu luaţi note, vă rog. Îmi pare rău că vă necăjiţi atît. Vă repet că e mult mai serios decît aveţi dumneavoastră aerul s-o credeţi.

Tot la adăpostul ecranului de moleskină, parcurgea cu ochii textul, întorcea cîte o pagină, apoi alta.

— Ei bine ? Nu citiţi ?

— Da. Caut de unde să încep.

— Citiţi în ordine.

— Ordinea e foarte arbitrară.

„Încă o precauţie, se gîndi Champcenais. Nu vrea nici măcar să ştiu cum se prezintă documentul. În sfîrşit, să avem răbdare. Dacă îşi bate prea tare joc de mine, îi voi arunca două sute de franci mari şi laţi."

— Iată .. E vorba de originile cui ştiţi. Nu-i foarte interesant pentru dumneavoastră. Tatăl, grefier de tribunal. Născut la Belfort, tatăl. Obîrşie alsaciană ; sau poate chiar germană, din marele ducat de Baden.

— Ba da. Asta mă interesează foarte mult. Obîrşie germană ! Pentru un om care se specializeaza în politica externă !

— Nu aşa de tare !... Nu e deloc dovedit. Ştiţi doar că dosarele noastre sînt pline de baliverne.

Se mai spune și că ar fi copil din flori. Da ; ar fi fiul nu al sus-zisului grefier, ci al unui magistrat din Tours. Tatăl era grefier la Tours, în timpul acela. Nu vă entuziasmați însă prea tare. Se pretinde că magistratul plătea pensiunea băiatului la liceu. Dar mai întîi ar trebui să avem dosarul magistratului, al cărui nume nu-mi spune nimic, dar care a lăsat poate la Tours o reputație ireproșabilă ; care era poate un filantrop, un om cunoscut pentru binefacerile lui. Dosarele acestea sînt, știți, un adevărat viespar. Am cunoscut mulți deștepți care, din pricină că le-au folosit fără socoteală, s-au păcălit urît. La noi, șefii se feresc de ele ca de ciumă. Dar mai bine să revenim la cariera domnului cu pricina. Bine. Iată. Aici din nou nu mai pricep nimic. Văd menționat că este francmason, și numele lojei. Și alături, o notă, adăugată de cineva de la servicii, pe care v-o citesc : *„Informație greșită. G. n-a făcut niciodată parte din masonerie, de nici un rit. Confuzia provine poate din faptul că G. s-a interesat de asociațiile breslașilor, care încă mai sînt în ființă în regiunea Tours, și care sînt într-adevăr, oarecum înrudite prin origine și prin unele rituri de afiliere, sau altele, cu masoneria.“* Așadar, vedeți. Apoi este vorba de proveniența fondurilor cu ocazia primei sale alegeri.

— Asta e foarte interesant.

— Se citează un industriaș din Tours, numit Lesouchier, care ar fi pus la bătaie cincizeci de

mii de franci. Îmi pare exagerat. Lesouchier a fost decorat după cîțiva ani, cu sprijinul lui G. Ce vreți ? E foarte firesc. Apoi, e o poveste în legătură cu un canonic, foarte complicată, pe care nu vă sfătuiesc s-o rețineți.

— De ce ?

— Pentru că n-are nici cap, nici coadă. G. ar fi văzut, nu știu de cîte ori, pe acest canonic. Ar fi luat cina cu el. Asta în toiul campaniei Combes și al congregațiilor. În timp ce G. vota pentru Combes. Dar se știe că G. nu aproba toate măsurile luate de Combes ; că era, ca și Briand, pentru o manieră mai blîndă, și împotriva expulzărilor fără nici o socoteală. De aici, presupunerea că, de fapt, canonicul ar fi servit de intermediar, că au avut loc tranzacții oculte, făgăduieli de ajutor electoral, subsidii... Atunci cînd poate pur și simplu canonicul acela îi dăduse prima împărtășanie cînd era mic... Mai e acuzat și că la regiment făcea pe ascuns propagandă antimilitaristă. Colonelul său l-a semnalat ca un *„spirit periculos, dar prea abil ca să se angajeze deschis într-o situație care ar permite măsuri împotriva lui"*. Cu alte cuvinte, colonelul lui de pe atunci regretă că nu l-a putut trimite într-o companie disciplinară. Ceea ce, firește, nu-l împiedică acum pe colonelul din circumscripția lui să-i ceară să-l protejeze.

— Toate astea mi se par foarte neinteresante. Nu se citează nimic mai grav, sau mai limpede, cu privire la viața lui politică ? Nu săriți nimic ?

— Nu. Sar elogiile. Căci în dosarele noastre găsești de toate, chiar și elogii. Vreți să vi le citesc textual ? *„Se bucură, atît în anturajul său politic cît și în diferitele medii cu care e în contact, de reputația unei integrități absolute...“*

— Asta-i foarte prost, murmură Champcenais, fără voie.

— Găsiți ? A !... Poate. Mai departe : *„N-a figurat niciodată pe nici o listă de subvenții care să fi trecut prin mîinile noastre. De altminteri, felul lui de viață, care e din cele mai modeste, e în acord cu resursele sale mărturisite. Indemnizația de parlamentar și cîteva cîștiguri pe care i le procură activitatea sa de ziarist îi îngăduie, cu siguranță, să facă față cheltuielilor. Legătura cu Germaine Baader nu poate însemna pentru el o povară prea grea, deoarece numita persoană își cîștigă cu prisosință existența la teatru și nu afișează nici un lux.“*

— Totuși, mi s-a spus că ea are un apartament cît se poate de elegant pe chei.

— Se spun atîtea.

— Și ce alteeva despre viața lui particulară ?

— Paliverne. Ar fi fost, cică, acum cîțiva ani, clientul asiduu al unei celebre case de toleranță din cartierul Bursei. S-o fi dus poate să bea un pahar cu un prieten. Și apoi, ce ne interesează pe noi chestia asta. Numai domnișoara Baader ar avea poate motiv să se plîngă. Se mai vorbește și despre un atelier de pictură din Montmartre, despre

niște modele foarte tinere, și despre opium. Dar numele său nu-i citat decît incidental, printre relațiile pictorului ; și mai cu seamă pentru că pictorul, cînd a avut unele neplăceri, i-a cerut lui G. să intervină ; ceea ce G. a făcut, dar asta nu dovedește nimic... Înainte de Germaine Baader a avut ca amantă o ucenică de la o casă de mode, pe care a părăsit-o. Domnișoara i-a cam făcut zile fripte, pe urmă. Tot ce poate fi mai banal.

— N-a abandonat-o cumva după ce i-a făcut un copil ?

— Ce vă trece prin minte ? Poate că-l înșela, sau că începuse să-l plictisească. Ea a încercat să-l șantajeze, pentru că era el. Le cunoaștem noi !

— Se dă numele acelei persoane ?

Funcționarul îl fulgeră pe Champcenais cu privirea.

— Ce-ați face dacă l-ați cunoaște ?

Champcenais se simți foarte încurcat.

— Nimic... nimic, firește. Spuneam asta din pură curiozitate... Asta-i tot ?

— Asta-i tot.

— Nu-mi ascundeți cumva partea cea mai interesantă ?

— Nu. V-o garantez.

— Dați atît de mult impresia că-l apărați. Ba da. Tot ce-i este defavorabil vă siliți să atenuați.

— Deloc. Vă pun în gardă. Deoarece dumneavoastră sînteți mai puțin blazat decît mine în privința clevetirilor de felul acesta.

— Atunci, ziceţi mai bine că niciunul din dosarele dumneavoastră nu înseamnă nimic. Aţi fi putut să mi-o spuneţi mai de mult.

— Să avem iertare. Dosarul acesta înseamnă că domnul în chestiune e un om cinstit.

— Mai mult sau mai puţin.

— Eu vă spun că e un dosar excepţional. Şi îmbucurător.

Petrolistul se întrebă dacă celălalt nu-şi bătea joc de el. Îşi strînse buzele.

— Asta-i bună ! dosarul dumneavoastră îmbucurător.

— E prima dată cînd am ocazia să-l deschid. Ţineţi seamă că eu unul am avut totdeauna stimă pentru domnul cu pricina. Lăsînd la o parte opiniile lui politice. Sînt însă fericit să constat că părerea mea se confirmă. Da. Într-adevăr.

„E oare atît de prost, se gîndi Champcenais, ca să-şi închipuie că am venit să caut un certificat de bună purtare pentru Gurau ? Sau poate vrea să-mi dea o lecţie ?"

Bancnota de o mie de franci era într-un plic, în acelaşi buzunar cu portofelul. Înainte de a-l scoate — fără entuziasm — petrolistul voi să se încredinţeze că n-a fost tras prea tare pe sfoară. Spuse cu o voce hotărîtă :

— Pot avea încredere în dumneavoastră ? Nu mai e nimic în acest dosar care să prezinte o importanţă oarecare ? Favorabilă domnului în chestie, sau nu ? Pe scurt, care să prezinte vreun

interes pentru mine ? Pot fi absolut sigur în privința aceasta ?

— Vă dau cuvîntul meu de onoare.

— Bine... Asta-i situația.

Și-i întinse plicul.

*

Un sfert de oră după plecarea lui Champcenais, Desboulmiers se ridicase și spusese :

— Plecăm și noi.

Dar de cîteva minute, Sammécaud simțea cum i se înfiripă o visare destul de neprevăzută. Căpătase consistență pe măsură ce conversația își pierdea interesul. Într-adevăr, dintr-un fel de corectitudine față de asociatul lor absent, cei doi bărbați încetaseră aproape imediat să vorbească despre chestiunea Gurau, și ajunseseră la o conversație vagă asupra mobilierului modern, din care aveau în fața ochilor cîteva mostre provocatoare.

Sammécaud, pe care problemele de artă decorativă nu-i pasionau, aproba distrat observațiile lui Desboulmiers. Își dădu seama că se gîndea la doamna de Champcenais. Poate din pricina unui foarte ușor miros de colonie care se răspîndea în apartament sau al unui zgomot îndepărtat de apă curgătoare. „Își face toaleta." Niciodată nu visase la doamna de Champcenais făcîndu-și toaleta. De altminteri, niciodată, dacă memoria nu-l înșeală, nu se aflase la o oră atît de matinală în apartamen-

tul acesta. Cunoştea familia de vreo doisprezece ani. Pe soţ îl tutuia. Văzuse la soţie frăgezimea primei tinereţi rumenindu-se, şi preschimbîndu-se într-un început savuros de maturitate. O dorise de multe ori, dar fără încăpăţînare. Cîteva complimente, ceva mai directe în unele seri, în urma unor mese copioase ; priviri duioase ; dar nimic care ar depăşi micile libertăţi, de care e responsabilă atmosfera unei petreceri şi care se risipesc o dată cu ea.

„E în baie, sau în camera ei de culcare. Circulă între aceste două încăperi. Cît de intim, de indecent, de mîngîietor e zgomotul acesta de apă ! Desboulmiers nu-l aude. Eu îl ascult aşa cum ridici o perdea. Soţia unui prieten. Ai anumite drepturi pe care nu le-ai pus în valoare. O provizie de libertăţi, de îndrăzneli, pe care ai păstrat-o aproape intactă. Deloc străină; nici sufleteşte, nici trupeşte. De atîtea ori i-am văzut braţele, umerii, pieptul. De atîtea ori am rîs, sau am surîs de aceleaşi lucruri. Cîte priviri acumulate, dar nu amortizate. Îi cunosc mirosul ; nu numai parfumurile pe care le preferă ; nu ; mirosul ei. Am văzut-o în zilele în care era mai puţin frumoasă. Am găsit-o după împrejurări, urîtă sau enervantă. Sînt vaccinat împotriva inegalităţilor farmecului ei (oboseală, lumină proastă, proastă dispoziţie, rochie rău aleasă) ; chiar şi împotriva efectului anilor asupra ei. Cunosc suficient sensul în care va îmbătrîni, ca să nu mă mai preocupe asta, aşa curînd... Soţia

mea, care o tratează ca pe o bună prietenă, n-o iubește..."

Dar Desboulmiers, stătea în picioare :

— Nu te mai poți desprinde din acest fotoliu ? Arta nouă nu-ți mai dă drumul ?

— Ba da... iartă-mă. Dar mă gîndesc că dacă n-ar fi atît de devreme, i-aș cere doamnei de Champcenais o mică lămurire de ordin practic... Nu prea îndrăznesc...

— O ! ești destul de intim aici ca să încerci. Camerista îți va spune dacă se poate. Vrei să te aștept ?

— Mai bine nu. O să încerc. Asta mă va scuti de a veni în mod special.

Sammécaud o văzu intrînd în salon pe cameristă, căreia Desboulmiers îi comunicase dorința lui, în timp ce ea îl ajuta să-și îmbrace pardesiul.

— Domnul dorește s-o vadă pe doamna contesă ?

— Numai dacă asta n-o deranjează. Să nu-și dea nici o osteneală pentru mine. Nu uita, te rog, să-i spui asta.

— Am s-o întreb pe doamna contesă.

Trecură mai bine de zece minute. Ele îi prinseră bine lui Sammécaud ; nu atît pentru a căpăta curaj, cît pentru a găsi exact ce nuanță și ce orientare avea să dea micului eveniment care se pregătea.

Căci era, într-adevăr, un fel de eveniment ; și nici chiar atît de mic, decît în mod provizoriu. Sammécaud era emoționat ; îi bătea inima ; emo-

ția îi pricinuia o mare plăcere. Afacerile petrolului se cufundau în regiunile utile, dar puțin onorabile, ale existenței, asemeni acelor cartiere ale marilor orașe, unde-și găsesc loc gările de mărfuri, gazometrele.

„Din fericire, mai sînt și femeile pe lume!" Din fericire mai sînt și bărbați ca el, capabili să uite interese enorme, nepăsători deodată în fața milioanelor din pricină că un vis romanțios îi atinge în treacăt.

„Sînt de obîrșie burgheză, de formație burgheză. Dar asta nu e burghez de loc. Sălășluiește în mine un fond de absurditate cavalerească. Oglinda aceasta nu-mi redă bine chipul. Dar cu alt costum am capul unui om pasionat și aventuros din timpul Renașterii. Mai puțin spaniol decît Maurice Barrés [1]. Mai afectuos și mai senzual. Mai cu adevărat francez. Aș fi putut duce cu totul altă viață. Îmi apăr moștenirea. Dintr-un fel de loialitate față de strămoși. Un post pe care l-am primit cu un consemn. La regiment, un ofițer foarte elegant avea poate sarcina, în timpul unei greve, să păzească un depozit de băcănie. Nu e cîtuși de puțin micșorat prin aceasta; dimpotrivă. E un fel de cochetărie de a face foarte bine o treabă cu care nu ai nici un contact. Asta e; nici un contact. Cu mănuși. Îmi conduc afacerile cu mănuși. Adevărata aristocrație prin asta se recunoaște. Champcenais,

[1] *Maurice Barrès* (1862—1923). scriitor și om politic francez.

care e mai mult sau mai puțin aristocrat din naștere, are un fel mai grosolan de a se războ cu necazurile vieții. Pînă și ofensiva lui împotriva lui Gurau e lipsită de eleganță. Demersul acesta, de pildă, la Prefectura de poliție e o mică mîrșăvie. Ar fi trebuit să mă împotrivesc. Trebuie să încerc să iau eu în mînă negocierile cu Gurau ; altminteri, dacă le las în seama lor, ne vor face să săvîrșim josnicii. Gurau de la distanță, nu-mi displace. Un chip frumos și fin. Foarte francez și el. De ce să vrei mereu să stabilești legătura cu oamenii prin laturile rele ce li se atribuie ? Deputat de Tourainne. Cred că avem relații comune.

Mă va primi oare ? Cu siguranță. Altfel nu m-ar lăsa să aștept. Ce să-i spun ? Oi vedea. Nici o intenție precisă. Un sentiment. O stare sentimentală — în care mă aflu — care se va traduce potrivit cu împrejurările. Totul va depinde mai cu seamă de felul cum mă va primi."

Camerista apare din nou :

— Dacă domnul binevoiește, să mă urmeze.

Îl conduce în budoarul în stil modern, de culoare gri-deschis și roz-palid. În momentul cînd intră el, se deschide cealaltă ușă. Marie de Champcenais, într-o rochie de casă aproape tot atît de largă pe trup ca un halat, întinde mîna lui Sammécaud. Și-a terminat cu îngrijire toaleta, lăsîndu-i totuși un aer de improvizație. Parfumuri, prospețimi, o abureală plutitoare o însoțesc și dau

din capul locului întrevederii un farmec de intimitate fizică.

— Te rog să mă ierți că te primesc așa.

— Și dumneata că am avut îndrăzneala să-ți cer să mă primești.

A rostit cuvintele astea pe un ton surprinzător. Ea îl privește :

— O ! nu-i chiar atît de grav.

— Dacă ai fi fost în cugetul meu în momentul cînd m-am hotărît să-ți cer lucrul acesta, nu spun că ai fi găsit sau nu că e grav, nu pot să știu ; ai fi ezitat însă să înțelegi.

— Ce solemn ești !... Să înțeleg ce ?

— Ce se petrece cu mine.

— E chiar atît de greu de înțeles ?

— Mai curînd de crezut. Face parte din acele mici drame interioare, pe care cel interesat le descifrează admirabil, dar care din afară seamănă cu o glumă proastă.

— O să izbutești să mă faci curioasă.

— Nu urmăresc asta. Dimpotrivă. Am avut, așadar, deodată impresia că nu puteam pleca de aici în dimineața aceasta fără să te fi văzut. Restul nu mai avea nici o importanță.

— Ei bine, iată, mă vezi !

— Da.

— O ! acest „da" !

Se preface a crede că e o simplă glumă ; dar, de fapt, nu mai crede, atît pare el de nepătruns.

Urmează :

— Te mir㠠ce-ţi spun. O ! Poţi să mă găseşti neverosimil, bizar. Dar închipuie-ţi o clipă că aş fi pe punctul de a pleca într-o călătorie în jurul lumii ; sau la război. Sau că intru mîine într-un sanatoriu ca să fiu supus unei operaţii dintre acelea din care nu scapă decît unul din doi... Nu-i de loc vorba despre aşa ceva ; dar să presupunem... Ei bine ! m-ai înţelege cu mult mai uşor. Ai admite că am putut să tac pînă acum... mai mult chiar ; că am putut să nu-mi dau seama de nimic pînă acum, şi că un eveniment fulgerător mă sileşte să descopăr deodată tot ce eşti pentru mine... Nu-i aşa ?

Ea nu mai îndrăzneşte să surîdă. Evită să răspundă.

— Lumina aceasta bruscă are oare numaidecît nevoie de un eveniment exterior, de-o zguduitură a destinului, ca să se producă ?... O boală a trupului se declară uneori, fără vreo cauză vizibilă, la un om care ne părea perfect sănătos. O ! Mă pun în locul dumitale. Prietenul vechi ce rămîn în ochii dumitale te împiedică să-l înţelegi cum ar trebui pe omul care-l ai acum în faţă. N-are importanţă. Îl vei înţelege, oricît de puţin. Vei cugeta. Te vei întreba. El resimte deja o uşurare extraordinară prin faptul că ţi-a spus, chiar şi atît de puţin, atît de prost, ce se întîmplă cu el.

O soarbe din ochi, pentru prima oară în viaţă. O găseşte frumoasă, blîndă, vrednică de a fi

dorită. Descoperă în ea gingăşii adînci, perspective care sînt de pe acum ameţitoare, chiar dacă nu duc decît la ocolişurile şi la penumbrele unei tainice prietenii.

— Scumpă, scumpă prietenă ! îngînă el. Scumpa mea Marie ! Un sfert de ceas ca acesta, din cînd în cînd. Nu cer nimic mai mult.

Ea îl priveşte. Îi tremură puţin buzele. De ani de zile nimeni nu i-a vorbit în felul acesta. Iar omul care-i vorbeşte astfel e Sammécaud, căruia ea îi cunoaşte toate trăsăturile feţei, toate inflexiunile vocii, începuturile pleşuviei, uşoara încărunţire a tîmplelor, ideile favorite, maniile alimentare. Căruia credea că-i cunoaşte limitele. Dar nu ; nu i le cunoaştea. De care era încredinţată că nu va fi niciodată o primejdie pentru liniştea ei. Dar iată-l mai primejdios poate decît un necunoscut. Căci un necunoscut e necunoscut în toate privinţele. Excesul de necunoscut pe care-l poartă în el e tocmai ceea ce te pune în gardă. Chiar dacă s-ar părea că te-a cucerit repede, se va izbi vreme îndelungată de o întreagă serie de invizibile poziţii de apărare în care te refugiezi neîncetat. Dar cînd Sammécaud, siluetă familiară, se prezintă cu o oarecare cantitate de necunoscut la subţioară, surpriza dumitale nu-l va putea împiedica să treacă, el şi bagajul său. Vei fi pentru el ca un drum obişnuit pe care mergi cu un pas iute.

Se ridică. Sărută mîna pe care Marie de Champcenais îl lăsă să i-o cuprindă. Au impresia că

reîntinerește împreună. Budoarul gri-deschis și roz-palid, rochia de casă, parfumurile tainice, lumina străzii Mozart alcătuiesc o plasă de mătase în care viitorul, la care nimeni nu se gîndea și care a intrat ca o pasăre pe fereastră, se lasă prins în chip straniu. Marie își dă bine seama că i-ar fi de ajuns să facă un singur gest ca să-l elibereze. Dar la ea, tot astfel ca și pofta de-a găsi un răspuns, voința de a alege e suspendată.

XV

ÎNTÎLNIREA DINTRE JERPHANION ŞI JALLEZ. SINGURĂTATEA LUI GURAU

„Mi-a spus : «Mai vino să mă vezi marţea viitoare, de pildă ; în cursul dimineţii». Nu mi-a fixat ora. Dar la ora asta am multe şanse să-l găsesc."

Jerphanion îşi declină calitatea în faţa portarului porţii exterioare ; traversează o curticică, aruncă o privire asupra unei faţade de care se mai întreabă o dată dacă e într-adevăr urîtă. (E aproape sigur de asta. Dar cînd ultimii ani pe care i-ai trăit au avut drept decor un liceu de provincie şi o cazarmă, ar însemna să fii ingrat ca să judeci cu severitate faţada Şcoalei Normale Superioare).

Soseşte în marele vestibul, în faţa cabinei paznicului.

— Da, domnul Dupuy e în şcoală. Dar nu-i în cabinetul său. L-am văzut trecînd pe acolo, la

dreapta, cu un domn. Nu, n-o să alergați după el. Au urcat, pesemne, la etaj. Puteți să-l așteptați. Va trece, cu siguranță, pe-aici, cînd îl va conduce pe domnul acela, pînă la poartă.

În clipa aceasta, un tînăr, care privea prin geam în curtea interioară, se întoarce, se apropie. E mai scund decît Jerphanion, cu o față fină, mai curînd palidă ; niște ochi a căror culoare Jerphanion nu se gîndește s-o observe, dar care îl intimidează, din pricina unui fel de ironie, de altminteri curtenitoare, pe care-o citești în ei în momentul de față.

— Bună ziua, spuse el. Vrei să-l vezi pe Dupuy?

— Da

— Cred, într-adevăr, că se va întoarce. Avea aerul că merge să arate casa unei persoane străine. Îl cunoști ?

— Firește ! Am fost să mă prezint lui chiar săptămîna trecută.

— Ești un elev nou ?

— Da.

— Acum îmi amintesc figura dumitale. Te-am zărit de mai multe ori în timpul concursului. Cel din 1907, nu-i așa ?

— Da, da.

— Mai precis, am dat împreună examenul de istorie. Mă numesc Jallez, Pierre Jallez.

— Jallez ? Ai reușit printre primii ? Eu mă numesc Jerphanion. Jean Jerphanion. Am reușit foarte prost, al douăzeci și șaselea.

— Dar... aveai barba tot atît de mare, cînd dădeai concursul ?

— Nu. Era mult mai scurtă. Am lăsat-o să crească la regiment.

— Am venit în dimineața aceasta să arunc o privire asupra turnelor [1]. Le-ai vizitat ?

— Nu.

— Afară de una sau două, sînt toate la fel. Pînă vine Dupuy, n-ai vrea să le vezi ?

— De ce nu ?

Apucară pe coridorul din dreapta, apoi cotiră la stînga.

— De altminteri, ceea ce are importanță nu e atît turna, ci oamenii cu care ești împreună. Asta e important.

— Cîți sîntem într-o turnă ?

— De cînd a crescut numărul celor admiși, vor să ne înghesuie. Cred că trebuie să fim cel puțin cinci... Iată una care e destul de mare... O ! mă întreb dacă nu sînt toate la fel, toate cele de pe rîndul acesta... Dar o să-ți arăt alta. Nu-i așa ? Are o vedere mai frumoasă, mai degajată.

Fiecare turnă din cele rezervate primului an era o cameră de vreo trei metri cincizeci lățime pe cinci lungime, cu tavanul înalt. Mobilierul era alcătuit din patru sau cinci mese dreptunghiulare, din tot atîtea scaune și din două rînduri de dulapuri-etajere, fixate pe cele două ziduri laterale.

[1] *Thurne* sau *Turne*, termen de origine germană, desemnînd în limbajul popular casă, cameră.

Un radiator mare, rotund, ocupa unul din colțuri. Totul semăna cu un birou de minister pe cale de a-și schimba destinația. Și totuși, ori de cîte ori deschideai una din uși, te izbea un fel de adiere psihică, care nu-ți lăsa o impresie penibilă. La țară, cînd pătrunzi într-o cămară în care se păstrează fructele, chiar goală, mirosul îți comunică imediat o anumită bucurie și visuri de belșug. Aici respirai, fără îndoială, aroma gîndurilor tinere, care este un întăritor neasemuit. Ideea de a trăi între aceste ziduri, în ciuda tristeții lor administrative, nu izbutea să provoace vreo spaimă.

— Îți poți alege turna? întrebă Jerphanion?

— Nu cred că sînt reguli foarte stricte. Ne lasă pe noi să ne descurcăm prin bună înțelegere. Poate cacicul[1] e lăsat să aleagă primul. Nu știu și nu-mi bat capul. Esențialul e să fii împreună cu colegii cu care te împaci.

— Te-ai și înțeles cu alți camarazi?

— În principiu, ceilalți doi veniți de la Condorcet vor sta cu mine. Unul din ei e cît se poate de drăguț. De altminteri, va fi extern; dar va lucra în turnă. Pe celălalt nu-l vom vedea niciodată. Nu numai pentru că va fi extern și el, dar pentru că e un domn foarte elegant, fecior de „boieri", și că în afara orelor de curs sau de bibliotecă, se va grăbi să se ducă la cabinetul său

[1] *Cacique*, șef de trib în America; poreclă dată de elevii Școlii Normale șefului de promoție.

de lucru particular. Va veni să ne strîngă mîna o dată pe trimestru.

— Dumneata nu vei fi extern ?

— Nu, cu toate că familia mea stă la Paris... Cel puţin anul acesta. Vreau să-mi dau seama de regimul şcolii. Din diferite motive. Şi, în primul rînd, ca să fiu mai liber.

— Eşti, într-adevăr, atît de liber ?

— Da, aşa cred. Tot ce mi s-a spus coincide. Şi dumneata vei fi intern ? Familia dumitale stă în provincie ?

— Am un unchi aici la care stau acum. Dar nu poate fi vorba să rămîn la el. Nu. Voi fi intern.

— Unde ai preparat admiterea ?

— La Lyon.

— Singur ?

— Da ; mai e unul... Dar...

— Dar de care te lipseşti ?

— Întocmai.

Cei doi tineri tăcură. Simţeau unul pentru celălalt o simpatie destul de vie. Dar se fereau să se lase prea repede antrenaţi de ea, şi mai ales s-o exteriorizeze cu o vulgară uşurinţă. Aveau amîndoi, în măsuri diferite, o natură care se înflăcărează repede ; dar şi o mare aversiune pentru tot ce simulează înflăcărarea, pentru ce e doar aparenţa sau imitaţia ei mincinoasă. Preferau să fie bănuiţi de răceală. Ştiau în deosebi că puţină rezervă şi spirit critic la început nu împiedică să se nască o prietenie serioasă, că o asigură chiar,

împotriva dezamăgirilor ulterioare, și te ajută s-o deosebești de simplele camaraderii. Fiecare din ei încearcă deci, în mod cinstit, să vadă laturile neplăcute ale celuilalt, chiar și cele ridicole. „Accentul lui provincial mă cam agasează, își spunea Jallez. E drept că poate și-l va pierde. Și apoi, e grecoi. Probabil că nu-i la curent cu nimic. Ce am putea discuta?“ „Are o privire puțin prea ironică, se gîndea Jerphanion; un timbru de voce care uneori mă îngrijorează. Cu toate precauțiile pe care le ia, trebuie să aibă un puternic sentiment de superioritate. Nu-mi voi putea deschide inima față de el.“

Jallez spuse în cele din urmă:

— N-ai vrea eventual să faci parte din turna noastră?

Jerphanion, care se aștepta la propunerea aceasta, care o dorea, răspunse fără nici un entuziasm:

— ... Dacă nu crezi că aș fi de prisos; și dacă sînt de acord și camarazii dumitale...

— Nu vor face nici o obiecție. De altminteri, dat fiind că numai noi doi sîntem interni, noi doi va trebui să ne suportăm mai mult unul pe altul. Așadar, cei mai direct interesați. Mă voi strădui să realizez asta. Ce părere ai?... Acum, ce-ar fi să ne întoarcem? Dupuy poate că a venit... Ai mult de discutat cu el?

— Nu.

— Fiindcă aș putea să te aștept. Am pleca împreună, nu ?

— Foarte bine. E vorba despre o meditație pe care trebuie să mi-o procure.

— Un elev particular ?

— Da. Închipuie-ți că am venit la Paris în ziua de 6 octombrie în loc de 30, cum intenționam, cu nădejdea de a găsi o meditație grozavă. Profesorul meu de la Lyon mă recomandase lui Dupuy. Dupuy a fost foarte amabil. Familia însă își schimbase intenția, sau, în tot cazul, ezita. Dupuy era cu atît mai necăjit, cu cît știa că venisem anume de la Lyon. Pe scurt mi-a spus să trec din nou pe la el azi 13 ; că va încerca sau să aranjeze lucrurile, sau să-mi găsească altceva... Nu mai am mare nădejde.

— Va fi făcut tot posibilul. În ciuda aparențelor, e serviabil și activ... Uite-l, strînge mîna tipului, acolo. Nu-l lăsa să-ți scape.

*

— Bună ziua, Jerphanion.

— Vă amintiți atît de ușor numele meu, domnule ?

— Să nu-ți închipui că sîntem cu toții ramoliți în administrație ! De altminteri, ar fi de neiertat să uiți un nume atît de frumos. Căci e foarte frumos. Ești din regiunea lioneză ?

— Din Velay.

— Din Velay? Din Puy-en-Velay. Un oraș splendid. Cu toate că mă numesc Dupuy, nu sînt, din păcate, din acel Puy. Crezi că familia dumitale e stabilită acolo de mult? E foarte curios. Va trebui să vorbesc cu Matruchot, care nu se mulțumește să predea numai botanica, ci e și una din marile lumini ale onomasticii. E în stare să dovedească că strămoșii dumitale sînt greci din Asia Mică, veniți în Velay prin capilaritate. Jerphanion. Îți poți foarte bine închipui un popă sau un arhimandrit care s-ar fi numit Jerphanion și care ar fi făcut minuni. N-ai verificat dacă nu există cumva vreun personaj istoric cu numele acesta?

— În dicționarele obișnuite n-am găsit nimic.

— Ἱερφάντον...nu există oare în greceşte?

— Adică există φάντον, și se poate admite un cuvînt compus, ἱερφάντου cum este ἱεροφάντης pontif.

— Și care-i sensul cuvîntului φάντον

— Făclie mică... Făclie.

— Așadar, ἱέρφντον; făclie sfîntă. E minunat. Și e aproape sigur că e așa. Ca etimologie, este cum nu se poate mai puțin tras de păr. ερ dă Jer în mod firesc. Jérôme: ἱερώνημος Omega s-a păstrat în Jérôme, tocmai din pricină că era un Omega și că era accentuat... Intră... Te primesc în fugă. Am întîlnire cu domnul Lavisse la ora asta.

— N-aș vrea să...

— Intră !

Urcaseră scara, vorbind. Jerphanion simţea, nu fără un fel de stînjeneală, farmecul acestui om slab şi vioi. Fiecare impresie pe care ţi-o făceai despre el, fiecare idee despre el pe care ţi-o sugera, tindea nu să contrazică o alta, ci s-o corecteze, s-o împiedice să capete un înţeles prea simplu, să-i atribuie un semn de îndoială, sau, mai curînd, de relativitate. Era superiorul tău direct, adevăratul şef al instituţiei, cu titlul de secretar general pe care-l ceruse şi-l obţinuse în momentul reformei Şcolii, vechiul său titlu de supraveghetor general făcîndu-i probabil impresia că-i prea precis, prea belferesc. Şi îţi vorbea ca un camarad care rîde de şefi şi care-ţi va da bucuros o mînă de ajutor cînd va fi vorba să-i iei în tărbacă. Avea o faţă slabă, osoasă, o mască de sfînt spaniol răvăşită de posturi şi de rugăciuni nocturne ; dar şi nişte ochi veseli, plini de o maliţiozitate mereu trează, o expresie de amuzament continuu, mergînd de la surîsul imperceptibil, indicat nu atît de buze, cît de pleoapele care bat, pînă la rîsul dezlănţuit care face să se caşte gura şi să vibreze zidul din faţă. Avea o dicţie foarte limpede şi melodioasă, cu o modulaţie bogată, cu subtilităţi, cu izbucniri, cu detaşări şi accentuări de silabe, un fel de a vorbi care parcă s-ar adresa mereu unui public pe care trebuie să-l ajungi pînă în cele mai îndepărtate colţuri ale sălii şi să-l împiedici să moţăie ; dar

nu rezulta de aici nici o solemnitate oratorică. Toate astea ajutate de o voce sonoră, puțin nazală, uneori răgușită, totodată oboi și trompetă, nicidecum pariziană, deși era greu să găsești o înrudire cu accentul vreunei provincii inflexiunilor în care se complăcea, și deși avea, de altminteri, toată vioiciunea de reacție și de ripostă a unei voci pariziene.

Intraseră în cabinetul său, care era spațios și pe care lumina îl ferea să pară trist. În loc să se așeze la masă, în fotoliul său oficial, Dupuy luă primul scaun care-i veni la îndemînă și-i arătă lui Jerphanion scaunul vecin.

— Ei bine, iată! Chestiunea dumitale s-a aranjat.

— O!... vă sînt foarte...

— Bine, bine. Dar trebuie, oricum, să-ți spun cîteva cuvinte despre situație, deoarece e destul de curioasă; și e mai bine să fii la curent. Nu știu dacă ți-am spus cum îi cheamă. Saint-Papoul. De Saint-Papoul. Marchiz sau conte. O familie tot ce poate fi mai *thala*. Cunoști sensul cuvîntului thala în jargonul școlii? Dar thala-ii noștri de aici se mulțumesc să fie catolici practicanți și se întîmplă ca din punct de vedere politic și social să aibă idei foarte înaintate. Cei mai mulți din ei, știi, sînt de tendința revistei *Le Sillon*[1]. Pentru uzul extern, sensul noțiunii

[1] *Le Sillon*, revistă catolică de tendință progresistă.

trebuie, vrînd-nevrînd, să se extindă, şi cine spune thala spune, mai mult sau mai puţin, reacţionar. E cazul familiei Saint-Papoul, sau cel puţin era, pe cît se pare, pînă nu de mult. Pe scurt, domnul de Saint-Papoul are intenţia, după cîte am aflat, să se prezinte la alegerile legislative din 1910, în provincia lui, unde voturile sînt de stînga. Garanţiile pe care le-a dat pînă acum Republicii şi laicităţii sînt neînsemnate. Fiul lui cel mare este, ce-i drept, ataşat pe lîngă Cabinetul de Comerţ. Dar pentru alegători asta nu înseamnă mare lucru. Al doilea fiu e la Şcoala Bossuet, de unde preoţii îl duc să urmeze cursurile la Louis-le-Grand. Fiica lui urmează o şcoală religioasă. Fiica, treacă-meargă. Dar vreun prieten i-a semnalat, pesemne, că, pentru un candidat de stînga, un fiu la Şcoala Bossuet e un dezastru. S-a pus deci problema, chiar de la începutul acestui an, să înlocuiască Şcoala Bossuet prin lecţii particulare. Dar ceea ce li s-a părut cu adevărat genial a fost să se adreseze pentru aceste lecţii Şcolii Normale. Înţelegi: 100 la „Încercarea puterii"... Ce răspuns mai bun la întreruperi, la o întrunire publică din Sigoulès sau din Montignac! A întîmpinat o opoziţie înverşunată din partea mamei. Îşi închipuie, de bună seamă, pe normalist ca pe o fiinţă sarcastică, satanică şi subversivă. Şi apoi, din *Discipolul* [1] a aflat că visul unui tînăr preceptor laic,

[1] *Le disciple*, roman de Paul Bourget (1852—1935).

îndopat cu filozofie materialistă, este să seducă pe fiica patronului. Aşadar, acum o săptămînă, cînd ai sosit, proiectul căzuse baltă. L-am pus pe roate din nou. Camaradul dumitale Gillot, elev în anul al doilea la secţia ştiinţifică, e însărcinat cu lecţiile de ştiinţă. Dumneata, cu partea literară. E grav. Dumneata eşti cel mai expus să calci în strâchini. Umblă binişor.

— Credeţi că o să mă descurc ?

— Desigur. Dacă dai de vreo belea, vino să-mi spui. Ei locuiesc în strada Vaneau. Ai adresa ? Prezintă-te vineri, la ora cinci. Te las. Pe curînd. Jerphanion.

*

— Ce se aude ?

— E în regulă.

— Cu atît mai bine. Plecăm ?

Jerphanion relată conversaţia pe care o avusese, adăugînd :

— Un lucru mă miră, dat fiind oamenii de care e vorba, că Dupuy s-a gîndit la mine. În primul rînd, nu mă cunoaşte.

— Te cunoaşte. Te-a văzut cu ocazia concursului. Are o memorie uimitoare în privinţa oamenilor. A avut informaţii asupra ta. (Începînd de-acum, ne tutuim, nu-i aşa ?) Îmi vei spune că ar fi putut recomanda pe unul din camarazii noştri thala. Dar nu ; gîndeşte-te. Trebuia să

lase domnului de Saint-Papoul tot beneficiul îndrăznelii sale. Și apoi thala-ii sînt în stare să facă anumite gafe foarte speciale pe care ție nici nu ți-ar trece prin cap să le faci. Așadar, vezi că în afară de dorința de a-ți face un serviciu, a ținut seama de împrejurări. Zece jumătate. Ai niței timp ?

— Trebuie doar să mă întorc la unchiul meu pentru prînz.

— În ce cartier locuiește ?

— Foarte aproape de gara de Lyon.

— O ! atunci, putem să ne plimbăm cît poftim. Cunoști Parisul ?

— Mărturisesc că nu. N-am venit decît pentru oralul concursului. Și eram total năuc. M-am plimbat puțin prin centru, seara. Iar duminică, înaintea plecării, am vizitat, în galop, cîteva monumente. Asta nu contează.

— Sînt foarte încîntat de cele ce-mi spui.

— De ce ?

— Pentru că am un fel de pasiune pentru Paris ; și că din pricină că-l cunosc atît de bine, ajung să nu mai pot răspunde la unele întrebări pe care mi le pun. Aș vrea să vin la Paris pentru prima dată ; să primesc șocul. Chiar și obloanele acestea, de pildă, sau dispoziția ferestrelor pe fațade, să nu le fi văzut niciodată, să văd toate acestea cu ochi noi. E oarecum cazul tău.

— Da.

— Dar poate că aspectul acesta al lucrurilor nu te interesează ?

— Ba, dimpotrivă, mă interesează foarte mult.

— Spui drept ? Cu-atît mai bine... Care-i atunci prima impresie pe care ţi-o face Parisul ?

— Nu mai e chiar absolut prima.

— ... La rigoare, fie.

— Iar prima, prima aproape că trebuie s-o uit. Atît a fost de stricată de mirosul urît al examenelor.

— Înţeleg... Ai trăit la Lyon ? Eu nu cunosc Lyonul. Ai simţit, sosind aici, o mare diferenţă ?

— Da, am simţit că pentru prima dată în viaţă aveam de-a face cu un oraş mare.

— Dar Lyon este un oraş mare ?

— Nu în sensul în care-ţi vorbesc. Aproape că aş scrie „oraş-mare" cu o trăsură de unire. E ceva absolut nou. Îmi repetam aceasta, acum o săptămînă, în compartimentul meu, traversînd suburbiile : „Un alt climat. Un alt timp."

— O ! Cît de mult mă interesează cele ce-mi spui ! Şi ce rezultă de-aici ca stare sufletească ? O exaltare ?

— Da ; dar, imediat după aceea, o depresiune.

— A !... — Şi în ce perioadă eşti acum ?

— Aceea de depresiune. Dar începe să treacă.

Coborau strada Claude-Bernard, pe trotuarul din stînga. Cerul era noros ; aerul foarte blînd pentru o dimineaţă de la mijlocul lui octombrie. Jallez privea strada aceasta întru nimic deosebită,

întrebîndu-se dacă altul decît el ar putea descoperi în ea influențele, semnele, referințele, aluziile la Parisul total, de care i se părea că e plină. Își punea această întrebare nu atît din orgoliu, cît dintr-un sentiment de îngrijorare. Nu era dintre aceia care se așteptau să regăsească la un altul, ca un lucru de la sine înțeles, echivalentul propriei lor sensibilități. Și admitea bucuros că anumite lucruri care au pentru el o valoare covîrșitoare, dar puțin explicabilă, pot să nu aibă nici una în ochii multor spirite alese. Pe de altă parte, vedea cu ochi răi politețea, potrivirile iluzorii ale sentimentelor pe care ea le favorizează, mai cu seamă cînd te lași dus de o prietenie născîndă. Teama unor astfel de neînțelegeri, oroarea aproape fizică pe care i-o pricinuiau erau la el mult mai tari decît plăcerea de a se destăinui. Astfel încît, în genere, lucrurile care-l interesau mai mult erau tocmai acelea despre care vorbea mai puțin. Firește, nu mergea cu precauția pînă acolo încît să vorbească numai despre lucruri indiferente. Sînt, din fericire, anumite chestiuni de care mintea se simte intens legată, dar care nu ating în noi nimic intim, nimic tainic. Putem să le dezbatem, să dăm chiar dovadă de o ardoare intelectuală, fără ca sufletul nostru să aibă ceva de mărturisit. La acest fel de chestiuni limita de obicei Jallez schimburile lui de idei cu ceilalți. Dar începuse să-și încalce puțin regula în favoarea lui Jerphanion.

— Ceea ce trebuie evitat, reluă el, cînd ai, ca tine, timp, e goana după curiozităţi, să vizitezi Parisul ca turist. Monumentele, muzeele, priveliştile, una cîte una, în ordinea tradiţională. Dar şi de data asta te aperi destul de uşor cînd simţi că te instalezi, că ai să devii un localnic. Te mai ajută şi lenea. Primejdia, mai de grabă, e să te deprinzi cu un Paris convenţional, alcătuit din cinci sau şase locuri din centru, mereu aceleaşi, unde te tot învîrteşti în mod maşinal, plus colţişorul în care îţi ai ocupaţiile. Cînd un proaspăt parizian a luat apucăturile acestea, chiar numai timp de trei săptămîni, e pierdut. Îl poţi regăsi peste zece ani. Va fi acelaşi domn care cască ochii îngrijorat cînd îi vorbeşti de Buttes-Chaumont, sau de Insula Lebedelor.

— Aşadar, ce mă sfătuieşti ?

— Ceea ce facem în momentul de faţă. Să mergi drept înainte în orice direcţie care se prezintă. Să te laşi dus de locuri, de influenţa lor, de mlădierile lor. Dai de o stradă. Îţi vine poftă s-o parcurgi. Îţi spune ceva. Sau e un bulevard pe care nu te poţi abţine să nu-l urmezi ; poate din cauza animaţiei, a sensului în care pare că merge, a unui anumit elan global ; poate şi pentru nu mai ştiu ce alt motiv.

— Dar în momentul de faţă, de pildă, nu te laşi dus aşa ? Ştii precis unde mergem ?

— Evident. Toate astea se leagă. Nu e interzis să ai un ţel, dar ca fundal, şi cu condiţia să-ţi

îngădui față de el o mare libertate. Ajungi astfel să contopești amîndouă tendințele. Chiar și într-o cursă propriu-zisă, făcută din obligație. E întrucîtva ca muzicantul care improvizează la cerere. Dar nu trebuie nici să te lași robit de cunoașterea locurilor pe care o dobîndești. Chiar și în cartierele care-mi sînt foarte bine cunoscute, plimbările îmi rezervă surprize. Improvizații, cum îți spuneam. Nu-mi întocmesc un itinerar. Sau, mai degrabă, sînt itinerarii mereu noi și solubile. Vezi oamenii aceștia ?

— Da.

— Probabil că nici unul nu face altceva decît să-și urmeze itinerarul lui personal ; unul din itinerariile lui personale, căci fiecare are mai multe. Reprezintă-ți aceasta : prelungirea liniilor pe care le trasează. E, de altminteri, foarte impresionant ; chiar foarte frumos. Dar nu e rău ca din cînd în cînd să mai treacă pe acolo și cîte un om neaservit nici unui itinerar personal. Ca bunul înotător al lui Baudelaire „care nu mai poate de bucurie printre valuri".

— Tu personal acorzi multă vreme acestui fel de plimbări ?

— Da, destul de multă. Mai puțin însă decît aș dori. Trebuie să profiți. În Parisul de mîine, va mai fi oare cu putință ?

— Pari să dai o oarecare importanță acestui lucru.

Jallez zîmbi înainte de a răspunde :

— Firește.

— Nu cauți într-asta decît o destindere ?... sau...

— Sau ce ?

— Știu și eu... o semnificație mai adîncă ?...

— Da, dacă vrei.

— Dar de ce natură ?

— Simți atît de mult nevoia să ți se defineasă lucrurile ?

— Nu, dar aș dori să înțeleg. Atît.

— Asta va veni de la sine ; dacă te comporți în consecință. Îți amintești de sfatul lui Pascal asupra eficacității comportamentului ?

— „Îndobitociți-vă !"

— Nu e vorba să te îndobitocești. Dar să aștepți cu răbdare ca mintea să-și dea seama de ce i se întîmplă. Fără să vrei însă cu tot dinadinsul să anticipezi.

Jallez schimbă brusc tonul. Spuse vesel, aproape ușuratic, ca și cum ar fi vrut să micșoreze valoarea cuvintelor :

— Închipuie-ți că sînt foarte bucuros că ne-am întîlnit în dimineața asta. Îmi vine să cred că e o întîmplare fericită. Nu știu dacă o să fim mereu de aceeași părere. Dar nu asta contează cel mai mult. La vîrsta noastră și în mediul nostru, sîntem năpădiți de camarazi care au păreri ; care n-au decît păreri. Greu de găsit e omul care să fie în stare să se intereseze de lucruri în privința cărora nu are încă nici o părere. Ceea ce

eu numesc un om serios. Ceilalți sînt pedanți superficiali.

— Așa-i. Cu toții indivizi strălucițI, bineînțeles. La Lyon erau puzderii.

— Pe de altă parte, am impresia nu numai că viața e foarte scurtă...

— Deja ?

— Da, deja. Tu nu ?

— O ! ba da.

— Dar mai cu seamă că partea hotărîtoare din ea durează foarte puțin. N-aș vrea să înșir toate exemplele nenorocite pe care le cunosc. Avem dreptul să nădăjduim că vom scăpa de o decădere atît de fulgerătoare. Dar chiar în decursul unor vieți foarte satisfăcătoare, se constată că anumite chestiuni sînt de timpuriu rînduite. De pildă, aceea a întîlnirilor, a prieteniilor. Sînt convins că începînd de la o vîrstă foarte vecină cu a noastră, vreau să spun : de care ne apropiem, pășești într-o singurătate cumplită...

— Afară, totuși, de prieteniile pe care le-ai fi legat...

— Da, într-adevăr... Cît privește dragostea, poate nu e chiar același lucru... Ce părere ai ?

— Mă întreb... Există, desigur, oameni care de mai multe ori în viață, și la intervale destul de mari, fac experiențe de dragoste, care par de fiecare dată foarte adînci, foarte tulburătoare. Sînt și dintre cei ce pretind că nu iubești cu adevărat decît o singură dată...

— În tot cazul, chestiunea poate fi pusă. În timp ce, întrucît privește prietenia, mă tem că nu poate fi vorba despre așa ceva. Eu îmi explic asta, pe limba mea — de uz intern — prin ceea ce eu denumesc mărturia.

— Adică ?

— Oh ! asta nu are valoare decît pentru mine. E legată de o anumită idee a prieteniei ; ca și de o anumită idee a spiritului ; de ideea aceea că, într-un anumit moment al lumii, spiritul este chemat să atesteze unele lucruri... Știi, am oroare de pălăvrăgeli pretențioase ; iar tu mă împingi la asta. Oh ! doar din stîngăcie sînt pretențioase ; ideea în sine e foarte simplă... Cunoști *Pelerinii din Emaus* al lui Rembrandt ? cel puțin din reproducere ?

— Da. Am aruncat o privire asupra tabloului, cînd am străbătut duminica aceea Luvrul în fugă ; dar îl cunosc mai bine din reproducere.

— Acum, de cînd ai sosit, nu te-ai mai dus la Luvru ?

— Nu.

— Nici măcar nu te-ai mai plimbat prin Paris, după cîte înțeleg ?

— Aproape de loc.

Jallez pare mirat, puțin îngrijorat. Jerphanion își rumegă rușinea. „Nu numai că am lacune enorme, pe care le ghicește foarte bine, dar își spune că mi-am petrecut prima săptămînă la Paris într-o desăvîrșită trîndăvie, tot atît de puțin

curios ca un soldat în permisie." Jerphanion va invoca oare motivele lui? Ezită, pentrucă sînt lipsite de eleganță. Dar e preferabil să te expui unui ușor ridicol, decît unui dispreț care vizează esențialul. Și apoi, față de Jallez îi place să fie sincer.

— Săptămîna mi-a trecut printre degete, fără să-mi dau seama, într-un chip absurd. Mai întîi, cîteva cumpărături, interminabile, prin magazine, sub îndrumarea mătușii mele. Apoi, unchiul meu, care nu e bogat, și are mania cîrpăcelilor, a vrut să-l ajut să-și instaleze electricitatea la domiciliu. Am făcut eu aproape totul.

Adăugă, cu prețul unui nou imbold de curaj:

— Am făcut-o chiar cu plăcere. E grav. Îmi dau seama adesea că am o poftă nesățioasă de muncă manuală; și cînd încep să mă las antrenat de ea, nu mă mai pot opri. Ereditate, fără îndoială. Asta mă fură oră cu oră, ca o pasiune, ca un viciu; și-mi fac nenumărate reproșuri. Simt prea bine că e panta celui mai mic efort.

— Nu-i așa? Cu toată lipsa noastră de experiență și cu greutățile de amănunt, există în munca manuală un fond de ușurință amețitoare. Animalului din noi îi place asta mai mult. Singura oboseală de care îi e teamă cu adevărat e aceea a minții. Ardoarea cu care mulți din camarazii noștri se aruncă în lucrări de pură erudiție vine de aici: e foarte înrudită cu munca manuală. Și eu, din cînd în cînd, mă complac în acest fel

de muncă... O să mergem să vedem împreună *Pelerinii din Emaus*. De ce vorbeam despre asta? Ca să lămurim ideea aceea a mărturiei. Pelerinii în han sînt martorii unui eveniment a cărui prezență e încă ascunsă restului lumii. Vor avea să-l atesteze împreună. Chiar dacă nu se cunoșteau pînă atunci, vor deveni buni prieteni. Părerea mea este că mai totdeauna cam în felul acesta te împrietenești cu cineva. Asiști împreună cu el la un moment al lumii, poate la un secret fugitiv al lumii; la o apariție pe care nimeni n-a văzut-o încă, pe care poate nimeni nu o va mai vedea vreodată. Chiar dacă este un lucru foarte neînsemnat. Iată: doi oameni se plimbă, de pildă, ca noi. Și deodată, datorită unei spărturi în nori, o lumină se proiectează pe partea de sus a unui zid; și partea de sus a zidului devine timp de o clipă ceva extraordinar. Unul din cei doi oameni atinge umărul celuilalt, care ridică ochii, și vede și el, înțelege și el. Apoi lumina aceea dispare. Dar ei vor ști *in aeternum* că ea a existat.

— Crezi că prietenia se reduce la asta?

— Se reduce... poate nu. Pornește de la asta. M-am referit la cazul cînd lucrul de atestat e cel mai umil. *Pelerinii* sînt cazul suprem. Iată de ce-ți rămîne atît de puțin timp ca să-ți faci un foarte mic număr de prieteni; de prieteni pe care-i vei pierde poate, pe care însă n-o să-i mai înlocuiești.

— Nu prea văd legătura...

— Ba da. Admițind chiar că am avea în viața noastră întreagă un noroc ca acela de la Emaus, vreau să spun norocul de a ne izbi de o prezență extraordinară, care va merita să fie atestată *in aeternum*, la ce vîrstă îl vom avea, dragul meu ? Gîndește-te. La ce vîrstă, dacă nu acum ?

— Rezultă de aici că e foarte impresionant să ai vîrsta pe care o avem noi, și acești cîțiva ani înaintea noastră...

— Te cred.

— Dar ai făcut aluzie la dragoste... În dragoste nu admiți nimic asemănător ?

— În dragostea care nu-i decît dragoste ? Cînd nu i se adaugă prietenia ? Dragostea e exclusiv preocupată de ea însăși, născută din ea însăși. E mult, mult mai închisă. Așa mi se pare. Drama ei e în interiorul ei. Îndrăgostiții sînt întorși unul către altul. Prietenii sînt întorși către ceva care nu e nici unul din ei.

— Li se întîmplă și îndrăgostiților să privească la lună sau la stele ?

— Da...

— Spun „lună" sau „stele" în mod simbolic. Lumea exterioară ; ceea ce nu e ei. Chiar una din prezențele acelea despre care vorbeai.

— Poate. Toate distingerile devin false cînd le împingi pînă la capăt. Dar o să te mai gîndești. Cred totuși că e o picătură de adevăr în cele ce încercam să-ți spun.

Un miros puternic de tăbăcărie domnea prin împrejurimi. Jerphanion îl adulmeca mirat. O fată tînără traversă strada pieziș, trecu pe lîngă ei, le aruncă o privire distrată.

— E drăguță, spuse Jallez. La Lyon, există un anumit gen.?

— Mai mult sau mai puțin. Femeile de-acolo sînt adeseori destul de frumoase.

— Și viața în genere ? Nu e prea searbădă ?

— Era greu pentru un elev intern să-și facă o părere.

— E totuși un oraș cu multe resurse. Muzeul trece drept foarte frumos. Oamenii sînt amatori de muzică. Ție îți place muzica ?

Jerphanion, înainte de a răspunde, dezbătu puțin chestiunea în lumina amorului propriu.

— Da, cred că am dreptul să spun că îmi place. Dar o cunosc foarte puțin. Nu m-am putut cultiva decît în literatură. Înțelegi de ce. Și încă nu în literatura modernă. În ce privește pictura și muzica, n-am avut aceleași posibilități ca alții.

Adăugă, aproape roșind :

— Am de gînd să recîștig aici timpul pierdut.

— Evident... Despre ce vorbeați mai ales între camarazi ?

— Cu cei mai mulți, nu puteai vorbi despre nimic... Cu doi sau trei, despre literatură, despre filozofie, despre politică.

— Te interesează politica ?

— Nu prea mult aceea a politicienilor... Dar ideile politice sau sociale, evenimentele însăşi, da. De ce nu ?

— Dar ai perfectă dreptate.

— Nu disprețuiești toate astea ?

— Ar însemna să fiu un idiot... Dimpotrivă. În anumite momente, mă preocupă foarte mult, aproape mă obsedează. De pildă, în momentul de față.

— A ! Și tu ?

— Poate că anul petrecut la regiment poartă, în parte, vina.

— Nu-i așa ? Îți pui tot felul de întrebări înfricoșătoare...

Reluă cu o voce mai joasă :

— Sînt chiar şi unele pe care nu ţi le mai pui.

— Pentru că le-ai și dat răspunsul ?... Da.

Zîmbiră misterios amîndoi, ca şi cum gîndurile lor subînțelese ar fi ajuns la acel punct de întîlnire la care discuțiile nu vor ajunge decît mai tîrziu.

— Am fost totdeauna destul de pesimist, spuse Jallez, în ceea ce privește lumea actuală, orînduirea actuală a lumii. Dar m-am întors de la cazarmă cu un sentiment al fatalității... cum să spun ?... mai sacru. Vom mai vorbi despre asta. Ce crezi de evenimentele din Balcani ?

— Săptămîna trecută am crezut că războiul e gata.

— Chiar şi pentru noi ?

— Desigur.

— Nu am impresia că situația s-a ameliorat cine știe ce. Telegramele de azi-dimineață nu sînt prea îmbucurătoare... În tot cazul, prostia oamenilor e înspăimîntătoare. O !... o să-ți arăt un lucru pe care l-am citit.

— Ce ?

— Nu... o să vezi. L-am și copiat. Din păcate, nu-l am la mine. L-am copiat din „delectare posacă". Și ca să-l pot arăta la nevoie. O piatră de încercare. Un alt soi de „mărturie". Prostia poate fi și ea supranaturală ca și apariția de la Emaus.

Părăsiseră magistrala des Gobelins și prin străzi mici atinseseră partea de sus a bulevardului Spitalului. Jallez se opri o secundă. Întrebă :

— N-ai mai fost niciodată pe aici ?

— O, nu.

— Te interesează ?

Jerphanion aruncă o privire în jurul lui.

— Cum se numește piața aceasta mare, din spatele nostru ?

— Piața Italiei. O să avem de multe ori ocazia să facem înconjurul ei. E un colț destul de tulburător, al cărui sens nu-l descoperi decît cu timpul. Eu însumi chiar și acum mă simt uneori dezorientat. Dar aici, cum ți se pare ?

— Sînt foarte surprins. Aș spune, aproape emoționat.

— Și încă nu-i ora potrivită. Ar trebui să pici aici pe înserate, chiar înainte de căderea nopții ;

cînd e puțin vînt, un vînt slab de sud-vest, care vine de acolo din spate. Becurile de gaz, știi, lucesc atunci ca niște lumini marine. Fiecare flacără se zbate în singurătate. Cîteva trăsuri trec, foarte departe de tine. Cobori pe trotuarul acesta larg, liniștit. E amploarea pantei, țelul nevăzut, ideea fluviului, libertatea pașilor, gîndurile care-ți vin. Te cuprinde pofta să nu te mai întorci. Ți se pare că ceasul de seară și de noapte te așteaptă în josul văii, ca o corabie iluminată. Uite, și aici cred că e esențial, indispensabil, să fii tînăr. Nu trebuie să ai interese materiale, și nici chiar afecțiunile particulare, după cum spun preoții, să nu facă încă în jurul tău cercul acela pe care nu izbutești să-l mai sfărîmi.

*

În momentul acela, Gurau ieșea din casa Germainei. Privi cheiurile în direcția bisericii Notre-Dame. Dar peisajul acesta pe care-l iubea nu fu în stare să-i provoace decît un surîs șters de om jignit.

Chemat de un bilețel al prietenei lui, la o oră la care de obicei ea dormea, ascultase povestea vizitei pe care o primise. Îi observase chipul în timp ce ea îi aducea la cunoștință, aproape fără să le îngroașe, amenințările, apoi propunerile. Răspunse doar :

— Bine. O să mă gîndesc eu la asta. Nu-ți face griji. Încearcă să te odihnești nițel.

Apoi o sărutase și își luase pălăria.

Ajuns în stradă, anumite indicii îl făcură să simtă că va fi curînd prada unei forme perfide de deznădejde, a cărei putere de amărăciune o cunoștea, deoarece o mai încercase de cîteva ori în viață, în unele momente importante. Înțelese, de asemenea, cu o claritate pe care ironia față de el însuși o desăvîrșea, două incidente din ajun, pe care se prefăcuse că nu le observă, atît de puțin îi plăcea să se lase invadat de gînduri negre și de bănuieli. O întîlnire cu ministrul Comerțului pe coridoarele Camerei. O conversație de trei minute cu directorul ziarului său. Nimica toată. Abia își amintea frazele scurte care îi fuseseră adresate. Ministrul făcuse o glumă ; ceva în genul : „Așadar, vrei să repeți și dumneata muncile lui Hercule ? E foarte bine, dacă te țin balamalele." Aruncîndu-și ochii pe manuscrisul pe care i-l aducea Gurau, și care se raporta la situația exterioară, directorul strîmbase puțin din nas. „Ce înseamnă asta ? E ceva în articolul meu care te deranjează ? — O ! Nu. Nimic deosebit. — Atunci ? — în primul rînd nu sînt îndrituit să vă dau sfaturi, nici în privința asta, nici în altele."

Ceea ce conta nu erau cuvintele, ci atmosfera celor două incidente, mica sonoritate misterioasă care le străbătuse, fisura pe care o simțise ivindu-se ; distanța pe care, în acel moment, Gurau refuzase s-o vadă, dar care se statornicise între el și omul care-i vorbea. Nu i se făcea nici un re-

proş direct ; nici măcar nu i se dădea vreun avertisment. Devenea cineva oarecum izolat, cineva de care să te ferești. În jurul lui se vedea o primă împuținare a contactelor. O profilaxie.

„Simt nevoia să fac cîțiva pași. Indiferent în ce direcție. De-a lungul cheiurilor, de pildă. Spre Notre-Dame, acolo unde-mi plăcea atît de mult să hoinăresc cînd eram tînăr. Simt că o să mă cuprindă o tristețe îngrozitoare. Trebuie, mai înainte ca tristețea să ajungă la maximum, să mă aflu în vreun loc unde să-mi regăsesc o veche tradiție de pace interioară. Amenințările lui Avoyer sînt stupide, pentru că sînt transmise de un imbecil. Dar, în fond, sînt adevărate. Mă credeam puternic. Un om care prin discursul său poate răsturna un guvern, care poate, deci, schimba în mod considerabil destinele țării sale. Numele meu. În afară de alegătorii mei, sutele de mii, milioanele, da, milioanele de oameni, pentru care eu reprezint mai mult decît o tendință : un spirit, o îndrăzneală, o șansă a universului lor moral. Mă credeam parcă susținut de departe de nenumărați flotori. Fragilitate, iluzii, toate acestea. Treilhard primește manuscrisul meu, mușcîndu-și buzele într-o bună zi va face în așa fel, încît voi fi silit să-l iau înapoi. Interpelarea mea... O văd dinainte... în fața băncilor goale Ridicolul unei elocvențe fără martori. Nici o rezistență. Un răspuns de trei cuvinte, ca pentru a reduce totul la dimensiunile unui mic diferend administrativ, cu care e puțin ridicol să

răpești timpul Camerei, afară dacă nu cumva ai intenții ascunse, nemărturisite. De altminteri, cifrele mele sînt contestate. Alte cifre ; date, fapte de care n-am ținut seamă, procurate la repezeală de birouri. Pe coridoare, doi sau trei colegi care îmi strîng mîna : «E foarte frumos. Foarte curajos.» Parcă-i și văd. Pe un ton care vrea să spună : «Ce te-a apucat ? Ai, așadar, poftă să te sinucizi ? Pentru cîteva milioane mai mult sau mai puțin în abisul fără fund al bugetului ! Ca și cum n-ar exista la ministerele Coloniilor, Lucrărilor Publice, Marinei, zeci de alte risipe mai scandaloase !» Se poate prea bine întîmpla să nu fiu reales peste doi ani. Ultima dată, n-am trecut decît la scrutinul al doilea. Doctorul acela căruia îi tot umflau meritele ca să mi-l pună înainte. Un om cîntărește atît de puțin. N-am vrut să mă înscriu în partidul unificat. Dar cum eram cît pe ce să mă înscriu, cum pentru multă lume ar fi trebuit să mă înscriu, ei mă consideră oarecum ca un renegat. Evident, Jaurès e amabil cu mine, ține la mine, m-ar susține dacă aș fi la putere. Dar el nu e omul afecțiunilor personale ; nu e dintre acei care-ți spun : «Dragul meu, în toate împrejurările poți conta pe mine» Nu ; prea mult filozof și orator ; nu are destulă adîncime omenească pentru aceasta. Va îngădui foarte bine unui membru al Partidului unificat să se prezinte împotriva mea, și nici măcar nu-l va sili să se desiste la al doilea scrutin, dacă «unificatul» meu — vreun salariat de la tramvaie — și doi sau trei,

cu gura mare, din comitet, vor fi primit dintr-o sursă misterioasă încurajarea să continue lupta. De ce nu? de vreme ce «e pentru cauză». Dacă n-am aderat la Partidul Unificat, e oare din lașitate? Desigur, nu. Ca să-mi menajeze libertatea de acțiune? Da, evident. Chiar și accesul la putere; fie. Nimic josnic în toate astea. Să te consacri politicii înseamnă să-ți recunoști o vocație nu numai de a critica, ci și de a guverna. Altminteri ar fi de ajuns doar ziaristica. Dar mai ales am făcut-o din respect pentru spiritul meu: și pentru spirit în genere. E împotriva a tot în ce am crezut, a tot ce-i mai bun în pregătirea mea, ca o opinie, o judecată, o decizie, un vot să le primesc gata fabricate. Descartes, Kant. Toată strădania gîndirii de trei secole. Nici Jaurès nu izbutește să se descurce decît recurgînd la sofisme. După cum n-am vrut nici să mă fac mason. Eleganță. Dispreț pentru anumite promiscuități. Dezgust de un anumit anticlericalism. Slujba de la miezul nopții. Ceremonia aceasta a Trapiștilor, odinioară. Catedrala Notre-Dame, acolo, duios cenușie, în lumina plăpîndă. În complicitate duioasă cu visările tinereții mele. Vreau să mă pot duce să mă așez, în oricare clipă a vieții mele, într-o anumită umbră, în fața vitraliului celui mai plin de magie. Cel mai fluorescent și mai copleșitor. Cel mai abisal. Un cînt nocturn de pietre prețioase. Cu sufletul străpuns de săgețile, de culorile unui soare nocturn.

Toate astea se plătesc. Prăbușirea mea e posibilă. Un ratat al politicii. Nimeni nu-și va mai bate capul să știe de ce. Se discută uneori succesul. Dar eșecul ? Iată un lucru sacrosanct. Asupra căruia nu se mai revine. Din fericire, am păstrat un trai simplu. Locuința mea de student. Lipsa mea de confort. Nu cheltuiesc ceva mai mult decît pentru hrană, din pricină că am stomacul delicat, și nu suport untură prăjită. Cîteva cheltuieli pentru îmbrăcăminte. Cît privește cărțile, vor exista întotdeauna Biblioteca Saint-Geneviève și Biblioteca Națională. Unul din nenorociții aceia, cam jerpeliți și cu hainele lustruite. Nu i-am disprețuit niciodată. Niciodată n-am avut cultul succesului. Doamne, cît ar fi de plăcute balustrada acestui pod, micile valuri ale fluviului, casele de la capătul insulei ! Toată gratuitatea, lipsa de grijă, detașarea pe care aș putea s-o găsesc dacă n-ar fi amărăciunea aceasta, îmbibarea aceasta a totului cu amărăciune. Germaine. Evit să mă gîndesc la ea. De fapt, n-am nici o încredere în ea. Ce spui tu, inimă ? Tu n-ai nici o încredere. Evident, nu-i mai interesată decît alta. Chiar mai puțin. O moderație burgheză. Alta ar fi putut găsi ridicole cadourile mele neînsemnate. Dar dacă mi-aș pierde situația ; sau dacă, în loc de-a o sprijini pe a ei, i-aș compromite-o cît de puțin... Aerul dezolat pe care-l avea adineauri...

Mi-e cam teamă de mizerie. Mi-a fost mereu teamă. Chiar și la douăzeci de ani ; îmi amintesc.

Dar la douăzeci de ani, atîtea porți își stau încă deschise... Să-mi reiau profesiunea de avocat, pe care de fapt n-am exercitat-o niciodată ? Cine va avea nevoie de mine ? Și afacerile acestea deochiate, cauzele nedrepte, interesele acelea mîrșave, al căror apărător și mandatar m-aș face eu. Ca să ajung aici, nu era nevoie să fac pe cavalerul neînfricat... Turnul Saint-Jacques... Palatul Municipal... Da, bîrlogul corupției și al delapidatorilor. Toate astea nu ne pot face să uităm nici rugul tomnatic și auriu al Parisului, nici statuia lui Etienne Marcel [1], nici pescarii cu undița...

Poate exagerez. Sînt un om cu reacții interioare excesive. În urma păsării negre care zboară în vîrf, ideile negre se succed la infinit. Ramurile triunghiului se depărtează pînă la limitele cerului.

Care-i scopul meu în viață ? Aici e totul."

*

În vremea asta, Quinette, după ce l-a instalat pe Leheudry în noul său refugiu și i-a umplut capul cu tot felul de sfaturi și de consemne, se grăbea să se înapoieze la atelierul său din Vaugirard, unde trebuia să termine în ziua aceea, pentru un ama-

[1] *Marcel Etienne*, staroste al negustorilor din Paris, a jucat un important rol în viața politică a Franței. A fost omorît în 1358, în momentul cînd voia să predea Parisul lui Charles le Mauvais, regele Navarei.

tor din cartier, legătura operei lui Anatole France, *Jeanne d'Arc* în două volume. (Și chiar, dacă era posibil, și aceea a volumului *Choix de Poésies* de Verlaine, pe care venise să i-o ceară în ajun doamna aceea atît de tînără și de frumoasă, cu ochii triști.)

XVI

CAPETELE PE MASĂ

Quinette tocmai primise vizita amatorului aceluia, cu care avusese douăzeci de minute încheiate de conversație curtenitoare ; și cum era aproape de ora șase și jumătate, se pregătea să tragă obloanele la prăvălie, cînd văzu intrînd un agent de poliție.

Abia avu timpul să se emoționeze. Agentul îi întinse o hîrtie, și spuse pe un ton prietenos.

— Cred că e o convocare. Citiți ; pentru cazul că ar fi un răspuns.

Quinette deschise plicul. Într-adevăr, comisarul îl ruga să treacă pe la biroul lui cît de curînd posibil.

— Vin îndată. Spune-i domnului comisar că întîrzii numai cît să-mi închid prăvălia, și sosesc.

— Nu vă grăbiți. O să vă aștepte.

Agentul salută și plecă.

Quinette își spuse cu hotărîre : „Refuz să-mi fac griji. Convocarea aceasta e urmarea normală a

demersului meu de azi-dimineață. Nici nu vreau să încerc să prevăd ce o să mi se spună acolo. Cea mai bună pregătire e să sosesc cu desăvîrșire calm."

Pe coridorul comisariatului, îl regăsi pe agentul de serviciu care-i adusese plicul.

— A ! dumneavoastră sînteți. Veniți pe-aici.

Urcară la primul etaj.

— Mă duc să anunț c-ați venit.

Se întoarse numaidecît și-l introduse pe Quinette într-un mic birou, unde se aflau doi oameni ; unul, pe care legătorul nu-l cunoștea, pe scaun ; celălalt, în picioare, era inspectorul pe care-l întîlnise de dimineață. Cei doi bărbați examinau vreo douăzeci de fotografii mici, întinse pe masă ca un joc de cărți, în cercul de lumină pe care-l proiecta un abajur de carton verde.

La intrarea lui Quinette, cel care stătea jos strînse fotografiile, făcîndu-le pachet.

— Bună seara, domnule, spuse inspectorul. Am încercat să adun, la întîmplare, un oarecare număr de fotografii, aducînd cît mai mult cu semnalmentele pe care ni le-ați dat. N-a fost prea ușor. Așezați-vă aici. O să le priviți una cîte una, pe îndelete. Nu vă grăbiți. Dacă recunoașteți categoric pe individul dumneavoastră, e perfect. Dar s-ar putea să ezitați. Fotografiile acestea, în genere, sînt destul de bune ; numai că, multe din ele nu sînt recente. Domnul cu pricina s-o fi schimbat. Se mai poate întîmpla să aveți impresia că nici unul din

capetele acestea nu-i omul dumneavoastră, dar că două sau trei sînt foarte aproape de tipul lui ; îl încadrează. Asta, oricum, ne-ar ajuta. În sfîrșit, dați-i drumul.

„Îmi indică, se gîndește Quinette, trei chipuri de a ieși din încurcătură. Dar trebuie mai cu seamă să văd limpede, aici sub fruntea mea, figura imaginară ale cărei semnalmente le-am dat. Pentru moment, nu văd decît rîndurile hîrtiei în care am descris-o. Împăturită în buzunarul meu. Din nenorocire e cu totul altceva."

Ia pachetul cu fotografii ce i se întinde. De data aceasta intra cu adevărat într-un prim contact cu poliția. Era destul ca să facă să bată inima unui neofit. Înainte de-a începe, se mai concentrează. Caută să ajusteze una lîngă alta, să strîngă la un loc, ca într-o ramă, bucățile chipului pe care l-a inventat.

— Nu vă gîndiți prea mult, îi spuse inspectorul. La nevoie, vă veți gîndi mai tîrziu. Nimic nu prețuiește cît prima impresie.

Quinette privește fotografiile una cîte una. Ca să nu fie nevoit să simuleze reacții care ar putea părea false, adoptă atitudinea unui om foarte stăpîn pe sine, căruia e inutil să-i spionezi mișcările involuntare. În primul rînd, asta-i va face pe polițiști să capete stimă pentru el. Iar el ține la stima lor.

În timp ce mutrele alunecă una peste alta, se arată, se ascund, reintră în pachet, toate la fel de

sinistre și de hărăzite, pare-se, unei apropiate contemplări a ghilotinei în zori, legătorul se străduiește să le clasèze potrivit gradului de asemănare cu pretinsele semnalmente. Nu-i prea ușor. Ceea ce atrage de fiecare dată atenția lui, în afară de cîteva cazuri excepționale, nu e amănuntul trăsăturilor, ci expresia întregii figuri, și chiar a întregii ființe prin figură ; nuanța de răutate amară, de arțag, de sfidare pe care mutra o împrăștie în spațiu ca o iradiere inepuizabilă.

„Dacă i-aș fi văzut, se gîndește el, dacă aș fi văzut pe oricare din aceștia, l-aș recunoaște pe dată. În fond, un semnalment nu e mare lucru. Nu e grav decît dacă faci parte din clientela obișnuită a poliției. Și încă mai trebuie ca cercetările să fie corect orientate."

Ajunge la sfîrșitul pachetului.

— Ei bine ! Sîntem mofluz ? întrebă inspectorul.

Legătorul își mîngîie barba, nu se grăbește. Nu știe încă ce va decide. Trei răspunsuri posibile. Simte plăcere la gîndul că șiruri întregi de evenimente depind de capriciul lui. Stau aici, înaintea lui, ca niște ciorchini de fructe, mai mult sau mai puțin gustoase. Un singur gest e de ajuns ca să-l culeagă pe acela care-i place. Pe care să-l aleagă ? În momentul de față gustul dramei, nevoia celei mai mari excitații se impun cu mai multă tărie decît prudența.

„Pot să indic unul din oamenii aceștia, așa cum l-ar indica Dumnezeu. Să mă arăt categoric. Pasio-

nant șir de urmări, în orice caz...“ dar dacă e o cursă ? Dacă polițiștii, ca să-i încerce buna credință, au băgat în pachet unele fotografii de oameni morți, sau întemnițați de mai multe luni ?

— Mă vedeți foarte nedumerit, domnilor. Una din fotografiile acestea prezintă o asemănare tulburătoare cu omul care a intrat la mine. Tulburătoare, dar nu totală.

— Care din ele ?

— O clipă...

N-a ales încă nimic. Desface din nou pachetul. Apucă una, la întîmplare, cu două degete, ca un copil care, după ce a ezitat mult, se hotărăște deodată pentru una din numeroasele prăjituri dintr-o cofetărie ; și o așterne pe masă.

— Aceasta.

E rîndul lui să-i spioneze pe polițiști. Reacțiile lor nu au nimic suspect. Au și ei aerul că întreabă fotografia și că se întreabă pe ei înșiși.

— Nici una dintre celelalte nu vă dă aceeași impresie ?

— Nici una. Dar repet că nu am o certitudine.

Inspectorul se consultă din ochi cu colegul lui ; apoi :

— Ați mai putea întîrzia cinci minute ?

— Desigur.

— Atunci, domnule, fiți bun și treceți alături. O să vă chemăm imediat.

Quinette ajunse din nou în sala unde a pătruns adineauri și care e sala de primire a publicului.

Se așază pe o banchetă. Simte poate o anume teamă ; dar însăși teama aceasta face parte din excepționalul interes pe care i-l oferă în clipa de față viața. E una din tulpinile mănunchiului.

Inspectorul deschide ușa, îl cheamă :

— Poftim.

În camera cea mică, celălalt polițist stă acum în picioare :

— Sînteți liber astă-seară ? spuse el.

Vocea e sigură ; intenția, de nepătruns. Quinette apelează la bunul lui simț ca să calmeze unda de îngrijorare ce-i străbate trupul.

— Astă-seară ?... Nu-i tocmai ușor... Mai întîi n-am luat masa...

— O ! ați putea lua masa cu noi.

Ce înseamnă asta ? Au oare de gînd să-i aducă de la restaurantul vecin două feluri de mîncare, ca oamenilor acelora reținuți într-un local de poliție, în timp ce în altă parte, în cabinetul unui judecător, se emite mandatul lor de arestare ? Inadmisibil. Contrar oricărei aparențe de adevăr. Sau atunci l-au arestat pe Leheudry în chiar după-amiaza aceasta, iar el a vorbit. În cazul acesta, claviziunea poliției, puterea ei și repeziciunea anchetei depășesc cu mult părerea pe care o are despre ele legătorul, depășesc chiar mijloacele de explicație pe care ni le oferă mintea. Quinette simte încolțindu-i în minte ideea aceea aproape supranaturală despre poliție, care obsedează somnul răufăcătorilor și face din ea, în ochii lor, o fascinantă

divinitate. Dar sufletul lui nu-i atît de naiv ca al lor. El înăbuşă asemenea imagini confuze.

Se preface că ia invitaţia la masă drept o glumă amabilă. Răspunde rîzînd :

— Mulţumesc, domnilor... mulţumesc...

— Vă spuneam asta foarte serios. Am fi putut mînca ceva toţi trei, la repezeală, dacă vă e foame ; şi să mergem pe urmă... sau, mai curînd, nu. E mai bine să începi cu ce-i mai urgent, şi să mănînci cînd poţi. Am vorbit la telefon. Avem şanse, cam la vremea asta, să-l găsim pe omul din fotografie într-un anumit loc. L-aţi fi putut privi în voie. Ne-aţi fi spus doar : „E el" sau „Nu-i el". Chestiunea era tranşată.

De la o frază la alta, Quinette îşi recăpăta curajul.

— Da, da, înţeleg.

— Poate nu-i un fel de a proceda conform tuturor regulilor. Dar cînd ai de-a face cu un om inteligent şi ponderat ca dumneavoastră, trebuie să profiţi. Dacă-i uşurez munca, judecătorul de instrucţie nu are de ce să se supere pe mine. Iar cît despre masă, e foarte firesc să vă invit, de vreme ce vă deranjez.

Să ia parte la o expediţie poliţistă, chiar iluzorie, pe picior de egalitate şi într-o atmosferă aproape tovărăşească, nimic nu putea răspunde mai bine dorinţelor secrete ale lui Quinette. Ardea de nerăbdare să primească. Dar îşi propusese să meargă la Leheudry înainte de şapte jumătate. Leheudry

avea consemnul formal să nu facă nici o mișcare pînă atunci. Legătorul era deja în întîrziere. Șapte și zece. Metroul nu merge destul de repede. Va trebui să se resemneze la cheltuiala unui taxi. Important era să nu dea lui Leheudry nici cel mai mic pretext de indisciplină.

— Sînt absolut dezolat, domnilor, dar am o întîlnire, pe care mi-e cu neputință s-o amîn. Nu puteam prevedea. Păsuiți-mă pînă la ora nouă. Apoi veți dispune de mine cum veți voi.

— Fie. O să încercăm să ne aranjăm altfel. Veniți pe la ora nouă în Quai des Orfèvres. Veți intra pe ușa care dă direct pe chei. Aceea care duce la Curtea Primului Președinte. Rețineți numele. Vă așteptăm acolo, colegul meu și cu mine. Dacă întîrziem nițel, aveți răbdare cîteva minute. Veți spune gardianului că aveți întîlnire cu domnul Lespinas.

XVII

LA MARGINEA CANALULUI

Quinette ajunsese într-a doua curte din fund a imobilului din strada Faubourg Saint Denis, numărul 142 bis, și urcase pe scara J, pînă la etajul al treilea, fără să atragă atenția nimănui. Bătu încetișor la ușa micii locuințe. Nici un răspuns. Quinette simți iarăși emoția din ajun, din strada Taillepain.

„Individul ăsta nu e niciodată aici ; o șterge tot timpul. Nu poți avea încredere în el. Nici o valoare morală. O lepădătură. Evident, e șapte și treizeci și două. Dar nu l-am întîlnit pe drum. A plecat, desigur, de mult."

Dominîndu-și repulsia, legătorul trebui să se adreseze portăresei.

— A, da ! Omul dumneavoastră mi-a lăsat o scrisoare pentru dumneavoastră.

Hîrtia era împăturită cu grijă, ca pachețelele acelea cu săruri pe care le vînd farmaciștii. Înăuntru, trei rînduri, cu un scris destul de îndemî-

natic, împodobit cu rotogoale și cu felurite zorzoane :

„V-am așteptat pînă peste ora fixată, mă duc să beau ceva în strada Récollets, al doilea debit pe dreapta“.

Toate literele T erau majuscule, ca și litera *s* de la strada și *d* de la debit.

Ajuns în stradă, Quinette își dădu drumul mînei : „Totul ar merge atît de bine. Aș fi atît de fericit fără el.“ În timp ce înconjura Gara de Est, nu-și descleștă o clipă pumnii. În strada Récollets, furia îl mînă drept spre fațada prost luminată a unei cîrciumi, așa cum un cîine flămînd aleargă țintă spre cușca unui iepure de casă. Deschise ușa, dădu buzna în local, îl descoperi, de la prima privire, pe Leheudry, cu coatele pe o masă, îl bătu pe umăr : — Hai, vii ? se întoarse, trecu din nou pragul ; totul cu atîta hotărîre și repeziciune, încît ceilalți consumatori abia avură timp să-l vadă ieșind.

Îl aștepta pe Leheudry cîțiva pași mai departe, în direcția canalului.

Leheudry venea agale.

— Îți bați joc de mine, începu Quinette.

— O ! Ajunge ! N-o să mă ocărîți într-una cît e ziua de mare. M-am săturat.

Chipul tipografului arăta o răzvrătire înfrîntă de teamă.

— Ce-ai spus ? Ce ai îndrăzneala să-mi spui ? Eu nu încetez o clipă să mă ocup de dumneata.

Străbat nu știu de cîte ori pe zi Parisul pentru dumneata. Fac demersuri, extrem de primejdioase, pe care nici nu le bănuiești. Iar dumneata nu numai că nu respecți consemnele pe care ți le dau, dar...

— Consemnele ! Atunci e mai rău ca la pușcărie. Dacă e așa, prefer să merg la pușcărie.

— Imbecilule. Nu striga așa tare. Imbecilule ! Quinette îi spunea toate astea foarte de aproape, cu dinții strînși, în întunericul străzii.

— Imbecil ? repetă celălalt. Se vede că numai dumneavoastră sînteți deștept. Să nu mai vorbim de inventiile dumneavoastră. Să mă închideți așa ! Să sechestrezi un om. Nu v-ați gîndit nici măcar la un lucru, că nu era lumină în maghernița dumneavoastră. Așa c-am stat pe întuneric de la orele cinci pînă la șapte trecute. Cu gîndurile care-mi vin acum ! De-ajuns să înnebunești, nu altceva.

— N-aveai lumină ? Atunci cum mi-ai scris biletul pe care mi l-ai lăsat ?

— La flacăra gazului din bucătărie. Am fost nevoit să stau în bucătărie.

— Mare nenorocire ! Nu te simțeai bine acolo în bucătărie ?

— O bucătărie cam tot atît de mare cît un closet. Mă mir că nu m-ați închis în closet !

— Îți trebuie probabil o bibliotecă sau un salon cu un candelabru de cristal ?

Leheudry dădu din umeri :

— Eu vă spun că înnebunesc. Asta nu mai poate dura.

— A ! găseşti că nu mai poate dura ?

Quinette îndreptă spre gîtul lui Leheudry cea mai aspră privire a ochilor săi înfundaţi. Apoi privirea se plimbă de-a lungul gîtului. Privirea trasa în jurul gîtului echivalentul liniei pe care o face creionul ca să indice drumul fierăstrăului. Quinette fu conştient de această analogie şi-i gustă hazul. Înţelese că aşa ceva se savurează mai bine în tăcere. Se sili să tacă.

Cei doi oameni se apropiau de marginea canalului Saint-Martin.

— Unde mă duceţi ? întrebă tipograful.

Quinette nu răspunse imediat.

— Unde mă duceţi ?

Tonul se făcuse ceva mai umil.

— Unde te duc ? Nicăieri. Vreau să mănînc ceva, şi caut.

— Nu se găseşte nimic pe-aici.

— De unde ştii ?

— În jurul gării, da. Sau în foburgul Saint-Martin ; dar nu de-a lungul canalului.

— Ba da. Sînt pe-acolo nişte ospătării mici, unde iau marinarii ceva la repezeală şi unde vom fi singuri la ora asta.

Quinette rînji :

— Înţeleg că ai prefera un restaurant de lux, cu taraf de lăutari. Regretele mele.

Din loc în loc, un felinar puternic răspîndea pe chei o lumină pustie, de culoarea nisipului. Dar aceeaşi lumină, căzînd de-a lungul malurilor peste apa canalului, dădea naştere unor oglinzi uleioase şi unor vîrtejuri.

Mergeau cam la vreo doi metri de margine, Quinette în stînga, Leheudry de partea apei. Leheudry, fără să se arate îngrijorat, trăgea puţin spre stînga ; dar Quinette, pe nesimţite îl readucea pe dreapta. Uneori un pavaj mai proeminent, un inel de fontă le curma o clipă pasul.

Quinette nu mai era mînios. Fără să-şi poată explica exact, locurile acestea îi păreau binevoitoare, făceau să-i bată inima, o anumită făgăduială voluptuoasă îl tulbura, aşa cum locurile hărăzite dragostei trupeşti tulbură prin emanaţiile şi prin decorul lor pe novicii care pătrund acolo. Îi trezeau un simţămînt mai puternic şi mai încîntător decît starea de tihnă plăcută. Gîndurile pe care le stîrneau alergau uşoare ca visele, dar reci în aparenţă ca nişte calcule. Cruda lor precizie nu pierdea nimic lăsîndu-se în voia acestei ciudate exaltări muzicale.

„Piciorul lui se poate împiedica de o piatră de pavaj. Poate intra într-un inel. Cum s-ar putea feri să nu cadă ? O simplă răsucire a trupului. De preferinţă lîngă un stăvilar. O cădere perpendiculară. Un pleosc mare în apă..."

Leheudry merge însă cu destulă abilitate. Evită obstacolele. Va fi greu să se împiedice singur. Ştie

oare să înoate ? Îmbrăcămintea l-ar stingheri. Apa e rece. Sînt locuri unde canalul e sugrumat între maluri înalte. Un zid neted. Zadarnic ți-ai rupe mîinile vrînd să te prinzi. Trebuie să înoți mai departe. Scoți un strigăt, dar n-are putere.

„Nimeni primprejur. Eu, singurul martor. Totul s-ar sfîrși. N-ar mai trebui să-l supraveghez ; să tremur pentru el, să-mi pierd vremea din pricina lui. Cine și-ar bate capul cu dispariția lui ? De fapt, a și dispărut. Cine-și mai bate capul ? Grăsuna aia mică din strada Vandamme ? Nimic mai simplu. Cîteva vizite. Continuarea micului roman. Rămîne să găsesc un sfîrșit. Voi avea tot răgazul pentru asta. Întîlnirea mea din Quai des Orfèvres. Mă duc, în tot cazul. Cordialitate, politețe, stimă reciprocă. Pot să-i lansez fără ezitare pe o pistă. Întîlniri ulterioare. Confruntări. Schimburi de vederi. Moderația mea scrupuloasă. Ce plăcut ar fi viitorul dacă n-aș mai avea pe individul ăsta ca o ghiulea de picioare. Milă ? Dar lui i-a fost milă ? E un criminal. Dacă ar fi putut face să fiu arestat eu în locul lui... Cîrpa însîngerată în haina împăturită. Da, dar canalul dă înapoi cadavrele, mai curînd sau mai tîrziu. «A fost găsit plutind între două șalupe.» Sau: «Un marinar de pe „Hirondelle“ l-a prins din întîmplare cu cangea.» Morga. Stabilirea identității ? Poate. Ipoteza unei crime. Căutarea autorului și a cauzei. Complicații nesfîrșite. Pericol. Grăsuna cea mică vorbește despre vizita mea : «avocatul bărbos» ; în emoția ei, pînă la urmă

chiar mărturisește existența seifului. Pericol mare..."

Se zărește pe celălalt mal vitrina luminată a unui local. Leheudry i-l arată :

— Dar ăla de-acolo nu vă place ?

— Vedem noi. Cum trebuie oricum să mergem pînă la podul următor...

Quinette nu vrea să renunțe atît de repede la bucuriile pe care i le oferă visul lui cu ochii deschiși. Și e un vis care cere în jurul lui anumite condiții favorabile. Un vis care nu-și capătă puterea decît sprijinindu-se pe însăși împrejurarea trăită în momentele acelea. A cărui vrajă decurge din faptul că se desfășoară pas cu pas pe marginea realității ; așa cum merge Leheudry pe marginea canalului ; un vis căruia i-ajunge o singură mișcare ca să cadă în realitate.

„O sinucidere... Da! O sinucidere. Soluția tuturor dificultăților, în bloc. «S-a găsit cadavrul asasinului din strada Dailloud.» Și-a făcut singur dreptate. Să trimit chiar astăseară o scrisoare procurorului sau unui comisar de cartier, al cartierului unde locuia, semnată de el. «Eu am omorît-o pe bătrînă. Am remușcări. Mă sinucid». Două-trei amănunte asupra crimei, care să dovedească faptul. Stilul lui. Cu biletul pe care-l am în buzunar, îi voi putea imita destul de bine scrisul. Și apoi cine-și va da osteneala să facă o expertiză ? Mai au oare și altceva scris de el ? Să nu prezinte vreo nepotrivire prea izbitoare, atîta tot. Îmi iau răspunderea.

Plecînd din Quai des Orfèvres, mă așez în sala din fund a unei cafenele liniștite. Ticluesc scrisoarea. O arunc într-o cutie izolată, unde nu se mai ridică scrisorile după ora opt sau nouă seara. Nici o indicație în privința modului sinuciderii. Poliția o primește mîine ; îi dă mai multă sau mai puțină atenție. Ziarele nu vorbesc despre ea decît două rînduri. Vin, de bună seamă, multe scrisori de felul ăsta, de la nebuni sau de la mistificatori, în cursul unei anchete. O să-l caute fără mult zel pe acest Leheudry. În scrisoare nu menționez adresa. Ancheta își urmează cursul. După două săptămîni, un marinar pescuiește cadavrul. Totul concordă. Totul se explică. Afacerea e clasată."

La drept vorbind, ideea aceasta : „afacerea e clasată", îi pricinuiește lui Quinette tot atîta melancolie, cît și ușurare. Ce se va întîmpla cu el, în ce mlaștină de plictiseală va recădea cînd afacerea va fi clasată ? Simte contactul centurii electrice, apăsarea ei credincioasă. Mai crede oare în mașinăria asta ? Prea puțin. Dar ar ezita să se despartă de ea. Nu mai așteaptă de la ea nici un ajutor pozitiv. Dar dacă ar renunța la ea, s-ar teme să nu se răzbune ca o femeie părăsită.

Cheiul e ticsit de saci cu ghips. Trebuie să te îndepărtezi de apă. Podul se apropie. Te poți duce să mănînci ceva la cîrciuma a cărei vitrină strălucește peste drum, să stai acolo doar zece minute, atît cît să-i dai lui Leheudry să bea o jumătate sau chiar un litru de vin. La urmă, o băutură

alcoolică. Apoi, o luăm iar de-a lungul canalului, pe celălalt mal. Un om care a băut un litru de vin, plus un păhăruț de alcool, la repezeală, și a mîncat puțin, se poticnește ușor. Dacă alunecă în apă, îl cuprinde frigul, îl face să leșine. Se cufundă fără să se zbată.

„Și dacă i-aș da un brînci puternic la momentul potrivit, ce s-ar întîmpla ? Nu-s foarte tare ; dar nici el. Mai cu seamă după ce va fi băut. Va trebui să-l aduc foarte aproape de apă ; și totuși să nu-i stîrnesc nici un fel de bănuială. Pericolul, problema care tot mai rămîne nerezolvată, este grăsuna cea mică din strada Vandamme. Am comis o mare greșeală c-am făcut cîrdășie cu ea. Totul s-ar fi aranjat atît de minunat."

Quinette se gîndește la problema crimei în genere. În comparație cu crima, celelalte acte ale vieții sînt relativ ușoare. Ele admit numeroase neglijențe, numeroase greșeli de amănunt. Mintea nu-i nevoită să-și reprezinte în orice moment, cu o claritate riguroasă, toate incidentele și consecințele acțiunii, fără să omită nici una. Adesea chiar poate dormita, ca un cărăuș în căruța lui, pe porțiunile mai ușoare ale drumului. Adversarul, dacă apare vreunul, nu se înverșunează ; și cînd, din întîmplare, se înverșunează, puterea lui ofensivă nu se exercită liber. Societatea protejează în mii de chipuri oamenii, îi apără pe unii de alții, împiedică persecuțiile lor reciproce, nu îngăduie adversarului să abuzeze de greșelile tale. Dar cînd

adversarul e însăşi societatea, ea nu mai cunoaşte nici un menajament, nici un loc de azil. Din cea mai mică greşeală îţi face un laţ care te va sugruma.

Aşadar, nu e de mirare că atît de puţine crime se termină bine. Cu atît mai mult, cu cît majoritatea celor care le săvîrşesc sînt oameni cu tare. Sînt lipsiţi fie de inteligenţă, fie de caracter, adesea de amîndouă. Sînt mînaţi de pasiuni josnice. Se desfată la vederea sîngelui, sau, în tot cazul, au oroare de munca regulată, există în ei o lene bolnăvicioasă. Pe scurt, sînt pur şi simplu criminali. Pe cîtă vreme s-ar putea să existe şi autori de crime.

„Aş putea ticlui o a doua scrisoare pentru patroana papetăriei din strada Vandamme. Scrisoare de adio către iubită. E prea proastă ca să observe o diferenţă în privinţa scrisului. Şi apoi, emoţia îi va împăienjeni vederea. Rămîne seiful şi pachetul... Cum poate deveni un om bine dotat autorul unei crime ? Pentru că recunoaşte la un moment dat că soluţia cea mai rezonabilă e crima. Nu-mi place cuvîntul acesta crimă. Nu-mi dau seama îndeajuns la ce corespunde. Pachetul din seif. Trebuie cu orice preţ să pun mîna pe el. Scrisoarea ar putea să conţină o recomandare supremă : «Te rog să înmînezi pachetul avocatului meu.» Nici o aluzie mai precisă. Nici o mărturisire. Pur şi simplu : «Mă sinucid ca să nu fiu dezonorat. Las

avocatului meu sarcina să-mi salveze memoria. În numele a tot ce ai mai sfînt, ajută-l.»"

În timp ce pronunța în sinea lui cuvintele acestea, își îndreptă privirea asupra omului căruia i le atribuia și care mergea tăcut lîngă el. Chipul tipografului începea să primească lumina birtului, acum mai apropiată și mai puternică decît celelalte lumini ale străzii. Punga de sub ochiul verzui semăna cu semnul lăsat de degetul cel gros al călăului într-o carne care mai fusese supusă torturii.

Pe geamul vitrinei, era scris : „La luntrașul lui Lizy" și „Mîncare la orice oră".

Leheudry întrebă :

— Intrăm aici ?

Și Quinette, regăsindu-și obișnuita politețe, răspunse :

— Desigur.

XVIII

O CONVERSAȚIE PROFITABILĂ

— Gardianul mi-a spus că așteptați de la nouă. Sînteți un om punctual.

— Mă străduiesc să fiu.

— Să intrăm în biroul ăsta. Presupun că e gol. Nu cred să mai întîrzie mult domnul Lespinas.

— Ați pus mîna pe omul din fotografie ?

— Nu prea știu. Nu m-am ocupat eu de asta. Am căutat în altă direcție. Îmi fusese semnalat un individ rănit la mînă, care se prezentase la Necker în ziua cu pricina. În sfîrșit, vom mai vedea.

— Ce interesantă meserie aveți, domnule !

— Găsiți ?

— Da. Uneori regret că nu m-am orientat în direcția aceasta.

— Să nu vă închipuiți că ne distrăm mereu.

— Dar vă plictisiți vreodată ? ca în atîtea alte profesiuni...

— N-am avut prilejul să fac comparație. Sînt în meseria asta de cînd m-am eliberat de la regiment. E neîndoios că pentru cineva care vrea să riște... Cînd eram mai tînăr, eram ca turbat. Făceam tot posibilul ca să particip la expedițiile cele mai primejdioase. În mai multe rînduri era să-mi las pielea.

— Ați fost rănit ?

— Da. Dar nimic grav. În privința asta, am avut totdeauna noroc. Un glonț mi-a străbătut antebrațul. Păstrez încă cele două cicatrici. Tipul trăsese prin buzunarul vestonului. Asta a fost rana mea cea mai gravă. Așa că vedeți. Dar o dată m-au aruncat în apă.

— Zău ?

— În canal. Doi derbedei pe care îi urmăream și care mă reperaseră.

— În ce loc ?

— Pe Quai d'Oise. Exact în dreptul străzii Ardennes. La zece metri de podul căii ferate. În umbra podului. Nu e de mirare că n-am uitat.

— Cartierul e chiar atît de primejdios ?

— Tot canalul e primejdios, mai cu seamă de la o anumită oră.

— Cum de-ați scăpat ?

— Înot destul de bine. Dar nu asta m-ar fi putut salva, îmbrăcat cum eram și ametit de o lovitură de pumn... Am avut un noroc nemaipomenit. M-am prăbușit pe o barcă pe jumătate scufundată. Pînă la urmă m-aș fi dus la fund cu ea cu tot ; dar

era legată cu o frînghie. Nu știu cum mi-am revenit în fire. M-am agățat de băncile bărcii, de frînghie. Derbedeii mei o șterseseră. Cu toate astea, nu m-am arătat imediat. Îmi amintesc că am stat mai bine de un sfert de oră tremurînd sub pod. Am auzit huruitul unei birji. Cu mare greutate am putut să-l conving pe birjar să mă ia.

— Ceea ce mă miră e că nu-s aruncați mai mulți oameni în canal. Pare atît de ușor.

— De aruncat, se aruncă, totuși, cîțiva.

— Nu prea mulți, pe cît rezultă din ziare. Sau poate pe unii nu-i mai găsește nimeni. Ce credeți ? Canalul restituie oare toate cadavrele ?

— Se spune că da. Dar cam tot în genul ăsta, am tras o spaimă și mai grozavă. În carierele de la Bagnollet. Le cunoașteți ?

— Nu.

— De-atunci n-am mai călcat pe acolo decît o singură dată. Aproape nimic nu se schimbase. Nu știu dacă locul va fi altfel acum. Posibil. În vremea aceea, arăta cît se poate de pustiu. Erau niște galerii foarte adînci. Noaptea, serveau ca loc de adăpost borfașilor de toate categoriile. O clientelă schimbătoare. De obicei, nu știu de ce, nu prindeau rădăcini. Au fost, bineînțeles, și vagabonzi obișnuiți. Apoi, timp de cîteva luni, indivizi cu moravuri speciale organizaseră acolo petreceri decchiate. La care, pe cît se pare, participau și vreo cîțiva depravați din înalta societate. Alteori, nimeni. O dată, o bandă de spărgători, care operau

mai ales în regiunea Saint-Mandé și Vincennes, adoptaseră drept cartier general capătul uneia din galerii. Niște vlăjgani primejdioși, care atacau vilele cele mai frumoase și erau bănuiți de a fi săvîrșit fapte și mai grave în vreo două împrejurări. V-am spus că eram tînăr. Nu visam decît la poliția vremurilor eroice. Aveam un șef care înțelegea lucrul acesta și care ținea mult la mine. M-am deghizat, așadar, în vagabond și rătăceam prin galerii cu zdrențele mele și cu traista. Cu o bucată de pîine ieșind într-o parte. Sau dormeam ghemuit într-un colț. Ajunseseră să nu-mi mai dea nici o atenție. Eram acolo ca un cîine, dar ca un cîine care ar fi înțeles franceza și chiar argoul. Într-o bună zi, le-oi fi părut ciudat ?... Trebuie să recunosc că pentru un veteran în meserie, păream puțin prea tînăr, în ciuda bărbii și a jegului meu. Mă urmăriseră oare în oraș ? Scurt, s-au aruncat asupra mea, m-au legat burduf, mi-au pus un căluș în gură, nu prea serios de altminteri, apoi m-au dus la capătul galeriei. Eram convins că-mi sunase ultimul ceas.

— Nu v-ați împotrivit ?

— La ce folos. Nici n-am crîcnit. În cazurile astea nu trebuie să lași să-ți scape ultima șansă care-ți rămîne. Dar nu mă așteptam la ce avea să mi se întîmple. După patru zile, eram tot acolo. Legat, mort de foame, cu pielea julită de frînghie în mai multe locuri. Numai călușul ieșise. Zadarnic însă aș fi strigat. În fundul acesta al galeriei,

vocea se înăbușea. Strigătele mele nu aduceau pe nimeni.

— Nici șefii, nici colegii n-au fost îngrijorați în privința dumneavoastră ? Nici familia ?

— Eram burlac. Mergeam să-mi văd părinții o dată pe săptămînă sau la două săptămîni. Nici cei la hotelul unde locuiam nu aveau de ce să se mire. Atît de des lipseam nopțile. Cît privește serviciul, aveam un mare ghinion. Era tocmai vizita suveranilor ruși. Cu toții, mai mult sau mai puțin, nu mai știau unde le stă capul. Totuși, șeful meu se preocupase de lipsa mea. Trimisese chiar să mă caute în cariere. Eu le vorbisem de-o galerie, dar fără să precizez mai mult. Vor fi cercetat ei în mod conștiincios ? Recunosc că era greu.

— V-au găsit în cele din urmă ?

— Nu. Pînă la urmă, m-am putut descotorosi eu singur de frînghiile cu care eram legat, în parte mulțumită unei mișcări pe care nu mă gîndisem încă s-o fac. Poate și din pricină că slăbisem. Nu vă puteți închipui cît poate slăbi un om în patru zile ; mai cu seamă cînd e așa de mîncăcios cum sînt eu.

— Nimeni, în aste patru zile, n-a intrat în galerie ?

— Nu. Era cea mai retrasă.

— Nici prin apropiere ?

— Pesemne că nu. V-am spus că aveau o clientelă schimbătoare.

Quinette izbutea cu anevoie să ascundă de ce natură îi era curiozitatea. Își interzicea anumite chestiuni, le silea să ia un drum ocolit sau să adopte o mască.

— La porțile Parisului ? E de necrezut. Probabil că de atunci poliția a curățit toate locurile astea.

— N-aș crede. Au făcut poate cîteva razii. Și apoi, din cînd în cînd ele se curățau singure. De alminteri e o proprietate particulară.

— Carierele nu mai sînt exploatate ?

— Ultima dată am văzut niște șine de decovil și două vagonete. Am avut impresia că se lucra oarecum într-una din galerii.

— Aha ! Dacă s-a reînceput cît de cît exploatarea, au pus, desigur, paznici de noapte și, prin urmare, pleava nu mai îndrăznește să se ascundă acolo ? Cu atît mai bine. Oricum, e un cuib de hoți mai puțin.

— O ! să zicem că au pus un paznic de noapte, sau doi, dar ce pot face ei într-un spațiu atît de vast. Ar moțăi lîngă un foc de cărbuni și n-ar cere decît să fie lăsați în pace... Dar de ce ar fi paznici de noapte ? Se pun paznici la un șantier de construcții, deoarece anumite materiale pot fi furate ușor. Dar acolo ?

— Așa încît o aventură ca a dumneavoastră ar fi încă posibilă ?

— De ce ? Ați vrea să încercați ?

Quinette păli, zîmbi, cu aerul unui om care înțelege, cu o clipă de întîrziere, o glumă plină de spirit. Apoi :

— O ! dacă aș fi fost mai tînăr, sînt convins că aș fi avut și eu focul sacru ca dumneavoastră.

— Aveți cu adevărat impresia că ați fi avut o vocație ?

— Da. Chiar și azi, dacă lucrul ar fi posibil, mi-aș consacra cu plăcere momentele libere unor anchete, unor mici cercetări...

— Dacă ați face o altă negustorie... de băuturi, de pildă... sau chiar de papetărie sau ziare, am fi gata să vă utilizăm... Dar într-o prăvălie ca a dumneavoastră, circulația e mică, nimeni interesant. Sau dacă ați avea măcar accesul în cercurile politice avansate... Nu e cazul ?

— Nu. Pînă acum nu.

— O să vorbesc totuși cu șefii mei. În afara cadrelor propriu-zise, n-avem prea mulți oameni inteligenți și serioși. Ne servim de cîțiva păcătoși, în majoritatea lor indivizi abjecți. Dar dacă în privința vizitatorului dumneavoastră cu mîinile pline de sînge ați avea norocul să ne îndreptați pe urme bune, conducerea noastră ar fi mulțumită să vă facă pe plac. N-ați putea căpăta mai bună recomandare.

— Credeți ! Se spune totuși că martorii se aleg întotdeauna cu neplăcere.

— La instrucție, uneori ; sau cu avocații ; dar nu cu noi ; dar nu cu noi, cînd ne-ajută cu ade-

vărat... Dimpotrivă, instituția noastră știe să fie recunoscătoare. Aud vocea domnului Lespinas. Merg să văd ce se petrece. O să vin să vă iau.

Quinette rămîne în biroul acesta, a cărui destinație exactă nu o cunoaște, dar care e, oricum, un birou de poliție. Ar gusta mai bine prezența lui într-un asemenea loc dacă ar avea vreme pentru bucurii de felul acesta. Dar mintea lui e în fierbere. Îl îmbată gîndul că are de ales între mai multe viziuni ale viitorului apropiat, deopotrivă de intense. Nu poate renunța la nici una. Amînă dezbaterea sufletească care l-ar sili să aleagă între ele. Nădăjduiește că tot plutind cu toate prin fața ochilor săi, pînă la urmă se vor contopi într-una singură. Omul acesta cumpătat ajunge să dorească să-i dea bună pace rațiunea.

Inspectorul se întoarse :

— Veniți cu mine.

Ies din birou.

— De data aceasta, e ceva serios. Să nu căutați să vă sugestionați. Nici măcar nu vă întrebați. Trebuie ca de la prima privire să fie da sau nu.

Parcurg un coridor lung. De vreo douăzeci de metri. Douăzeci de secunde înaintea ta. Nu mai poate fi vorba să alegi cu voluptate, mîngîindu-ți barba. Mai puțin de douăzeci de secunde, și e o răspîntie de evenimente unde ajungi ca un automobil în plină viteză. Drumul din stînga sau drumul din dreapta. Nici o altă cale. Și nici tu să șovăi.

Inspectorul deschide ușa. Quinette întrezărește pe domnul Lespinas așezat la o măsuță și mai mulți oameni pe o banchetă. Mai precis, patru, care se scoală în picioare cînd se deschide ușa. Quinette cînd îi vede e cuprins de o ispită atît de teribilă, încît simte ceva ca un sfredel între pîntece și piept.

Să desemneze pe unul din oameni aceștia pentru curtea cu juri și eșafod, să-l desemneze într-un spasm al voinței de putere. Rezistă ; cum rezistă un vagabond dorinței de-a viola o păstoriță. Rezistă atît de tare, încît ochii lui mici și negri se holbează, și pe frunte îi apar broboane de sudoare. Trece prin fața celor patru oameni, silindu-se totuși să-i privească. Se întoarce către domnul Lespinas, care-l observă. Șoptește, ridicînd puțin umerii și depărtînd brațele :

— Nu... Nu-i nici unul din aceștia... Nici unul.

Simte o depresiune nervoasă care-i dă bruse o senzație de gol lăuntric aproape insuportabilă. În sinea lui, ceva hotărăște :

„Asta o să mi-o plătească Leheudry".

XIX

SEMISOMNOLENȚA LUI QUINETTE LA ORELE CINCI DIMINEAȚA

„Intrarea carierei. Paznicul de noapte. Nu, nu e nici un paznic de noapte. Huma. Am o lanternă. Sau poate nu am lanternă ? Huma. Șinele decovilului. N-am cum să văd toate astea dacă nu am lanternă. O lanternă care se legănă între el și mine. Nu, prefer să fiu luminat de reflexele cerului. Intrarea carierei. Marea gaură de la intrare. Grota. Grota de la Buttes-Chaumont."

Refuză să înainteze. Alunecă pe humă. Alunecăm. Alunecă dinadins. Lanterna cade. Nu mai e lumină. „Refuz să merg mai departe." Cade intenționat în genunchi.

Intrarea carierei. Deschizătura întunecată. Prost tăiată cu foarfecele. Trebuie să mărești gaura cu foarfecele. Să iei niște foarfece mai lungi. Să le învîrtești bine cînd ești în partea de sus.

N-o să ajungem niciodată. Refuză să meargă mai departe. Paznicul de noapte leagănă lanterna. Ba

nu, nu e nici un paznic de noapte. Nu e nici o lanternă. Răsfrîngerea luminilor Parisului face să lucească șinele decovilului.

Repetă : „Nu vreau să merg mai departe.“ Intrarea cavernei. Trebuie să mergi pînă la capăt. Să-l aduc pînă la capăt. Catacombele. Cît de bine se păstrează osemintele !

Spune : „Nu vreau să merg mai departe.“ Încă treizeci de pași pînă la intrarea cavernei. Trebuie să mergi pînă la capăt. Sophie Parent te așteaptă.

Lanterna îi luminează fața. Nu mai e față. Trebuie să stingi lanterna. Reflectarea Parisului îi luminează fața. Nu mai e față.

„Nu mai vreau să mai văd fața aceasta. Trebuie să-i sting ochii.“

Intrarea cavernei. Să ajungem la intrare. Sophie Parent te așteaptă la capătul galeriei. Aici e întuneric. Dar Sophie Parent e în fundul galeriei. Sophie Parent e în prăvălia ei, în fund ; stă jos, înconjurată de multă lumină.

Ascunde-ți fața. Trece-ți mîna peste față ca s-o faci să dispară puțin cîte puțin. Peștii mănîncă fețele înecaților. Freacă tare cu mîna. Nasul se duce. Bărbia se duce.

Intrarea carierei. E ud pe jos ? Nu. Abia umed. E mai bine aici decît în canal. Acolo, la capăt, va fi mai bine decît în canal.

El spune : „Nu merg mai departe“. Sophie Parent te așteaptă. Cine a pomenit de canal ? Aici nu e apă. E Sophie Parent înconjurată de lumină. Mai

e şi — cum vine asta ? — doamna aceea tînără, căreia trebuie să-i termin cartea mîine dimineaţă.

Lumina îţi mănîncă faţa.

El spune : „Sophie Parent nu e aici. Nu merg mai departe". Ba da, intră. Îţi garantez că este.

Trebuie să-l omor cînd va întoarce spatele. Trebuie să-l omor cînd va ajunge în fund de tot. Înaintează. Înaintează repede. Sophie Parent te aşteaptă.

S-a auzit oare împuşcătura ? Paznicul de noapte n-a auzit nimic. Nu-i nici un paznic de noapte. Sophie Parent e acolo, dar n-a auzit nimic.

Paf ! înăuntru. În scobitura stîncii. Nu lipseşte lumina. O lumină blîndă. O să te simţi mai bine decît în canal.

Nu trebuie să ucizi. Să nu ucizi niciodată. Oamenii mor ca muştele. Ucide o muscă.

Vagabondul doarme încovoiat. Doarme ca un cîine. N-a auzit nimic.

„Nu mă omorî ! Oh ! ce importanţă are ! Aş putea omorî încă zece ca dumneata."

— Vrei banii mei ? — „N-are importanţă."

Intrarea. Din nou intrarea cea mare. O ! e îngrozitor să te tot întorci înapoi. Te împing pe şine. Uite ce uscat e mai departe.

Nu, nu e canalul. În fundul canalului nu există lumina aceea blîndă.

Nu vreau să mai văd faţa dumitale. Las-o la fund.

Refuză să meargă mai departe. Iarăși ! Nu pot să-l ucid pentru că vagabondul ascultă.

Paznicul de noapte ascultă.

Nu pot să te ucid decît în fundul galeriei. Sophie Parent te așteaptă acolo. Dragoste. Soarele dragostei. Soarele aurorei.

Îi dau cheia Sophiei Parent ca să pună fața dumitale în seif.

Dragoste veșnică.

O să fie mai bine acolo pentru dumneata decît în canal, prietene. Întoarce-te. Privește. Cît de plăcut e pentru un mort.

XX

MIERCURI SEARA

Ajunseseră la mijlocul mesei. Conversația rămăsese pînă atunci curtenitoare și impersonală. Se străduiseră s-o anime vorbind despre lucruri de care știau prea bine și unul și celălalt că nu era scopul întîlnirii lor. Apoi se așternu o tăcere. Sammécaud aștepta, ca s-o curme, momentul potrivit.

— Domnule deputat. Am evocat un ținut care-mi este foarte drag... căruia îi păstrez o vie amintire, unde am foarte buni prieteni ; da... și pe care dumneavoastră îl reprezentați cu o distincție vrednică de el... cu strălucire... Dar mă vedeți acum într-o încurcătură foarte penibilă... încurcătura unui om care și-a permis, hai să spunem cuvîntul, o înșelătorie. O ! nu mă priviți atît de sever. Sînt sigur că veți înțelege. Și mai întîi de toate, vă dau cuvîntul meu de onoare că nimeni pe lume nu știe că luăm masa împreună în astă-seară. Așadar, dacă...

dacă îndrăzneala mea nu se va bucura de indulgența dumneavoastră, nu veți avea decît să uitați această masă modestă, pe oaspetele acesta puțin interesant, și totul va fi dat uitării. Doar eu voi păstra într-un colț ascuns al memoriei mele impresia unor clipe cu adevărat încîntătoare...

Tuși ușor, își șterse mustața cu o batistă de mătase albă.

— Vă amintiți că ieri, la ziarul dumneavoastră, m-am prezentat recomandîndu-mă drept un prieten al soților Bosseboeuf. M-ați primit cu o simplitate și cu o lipsă de suspiciune pentru care nu am cuvinte să spun cît am fost de mișcat, omenește vorbind. Soții Bosseboeuf sînt, într-adevăr, niște vechi și buni prieteni ai mei. Nu am mințit. Dar v-am spus că urma să vă prezint un proiect din partea unui comitet artistic din Tourainne. În această privință am mințit. Am fost silit să mint. O să vedeți de ce. Cînd vi s-a adus cartea mea de vizită, ați fost atent la numele meu ?

— Nu în mod deosebit, mărturisesc.

— Ați fi putut să-l întîlniți zilele acestea într-o afacere pe care o studiați ; e drept că pe planul al doilea. Dar, bineînțeles, nu numele proprii v-au preocupat cel mai mult. Cu atît mai bine. O să vă vorbesc cu o sinceritate absolută. Demersul pe care-l fac pe lîngă dumneavoastră e din propria mea inițiativă. Nu m-am sfătuit cu nimeni. Voi începe printr-o mărturisire. Sînt unul din acei oameni cărora întîmplarea le-a făurit destinul fără

voia lor : întîmplare în privința nașterii, a legăturilor de familie. A trebuit să accept o situație care nu corespundea întru nimic năzuințelor mele. Mi-ar fi plăcut să călătoresc, să-mi notez impresiile, să trăiesc în țări cu un trecut istoric și artistic ; să visez ; o viață sentimentală, dar și ea cu desăvîrșire liberă. Pierre Loti, anumiți englezi rafinați, Maurice Barrés, minus politica — nu disprețuiesc politica, dar nu mă pricep — iată cine ar fi putut să fie dascălii mei, pildele mele. Sînt amestecat în afaceri care mă plictisesc și care de multe ori îmi repugnă. Nu-mi fac nici o iluzie în privința valorii lor morale. Lupt, cînd e cazul, pentru anumite cauze... Dumnezeu știe ce fel de cauze ! ...din lealitate față de asociații mei ; din obligații familiale... Dar nu vreau să lupt împotriva unui om ca dumneavoastră.

Gurau, care mai întîi îl privise, își aplecase acum puțin capul și se uita țintă la o solniță mică de cristal. Își sprijinea falca dreaptă în palmă. Cu cealaltă mînă se distra cu un cuțit, așeza cîteva fărîmituri într-un șir regulat, pe fața de masă. Sufletul îi era plin de o amărăciune liniștită, în care găsea aproape o plăcere. În clipa aceasta, ca să-l dezamăgească, sau chiar numai să-l surprindă, ar fi avut nevoie de încercări cu totul neobișnuite. Se gîndea la vitraliul catedralei Notre-Dame. Mica solniță de cristal avea scînteieri destul de misterioase, destul de frumoase. Fața de masă strălucea de o albeață poate nemărginită. Ce poți să știi ?

Cine cîntărește toate astea ? S-ar părea că există între obiecte schimburi active, de natură lirică sau pur spirituală, la care omul, cu problemele lui, nu e poftit. Un fel de viață de furnicar. Mii și mii de curse de furnici într-un nisip luminos. Vînătorii, ocupați cu urmărirea prăzilor, fac niște pași mari pe deasupra.

Cum celălalt tăcea, Gurau spuse pe tonul cel mai liniștit :

— Aș putea face unele observații în privința metodei pe care ați folosit-o ca să obțineți întrevederea aceasta. Vom mai vorbi. Dar de vreme ce sîntem aici... Începeți, domnule... Vă ascult.

— Văd că mă judecați foarte aspru... Dar vă rog, asta să nu fie un motiv pentru a lăsa să se răcească mîncarea. Nu-i bună decît dacă e foarte caldă... Să vă servesc ?... îmi dați voie ?... Să nu credeți nici o secundă că sînt emisarul cuiva. Dimpotrivă, aș primi o strașnică săpuneală dacă s-ar afla... înțelegeți, domnule deputat, am asistat, am luat parte la ședința în care era foarte mult vorba despre dumneavoastră. Mi-am spus părerea. Nu o neg. Dar gîndindu-mă mai bine, am fost dezgustat. Mai ales de ieri dimineață. Nu vă puteți face o idee pînă unde am ajuns. Iată, iubite domn : un regim care face posibil, care face inevitabile asemenea situații e un regim dezgustător. O asemenea societate este condamnată.

Accentul lui Sammécaud nu numai că era sincer, dar aveai impresia că pentru prima oară ex-

prima deodată idei pe care le descoperea chiar atunci în adîncul ființei sale ; pe care le exprima cu îngrijorare și cu ușurare. Gurau, obișnuit să ghicească multe feluri de minciuni, ridică ochii, examină omul : „Oare minte ? Și în ce măsură ?"

— Dar, domnule, făcu el, ezit oarecum să-mi formez o părere în privința lucrurilor destul de variate pe care mi le spuneți... Mai întîi, în privința persoanei dumneavoastră... nu mă înșel oare ?

— Nu cred că vă înșelați acum. Sînt Roger Sammécaud. Aparțin Cartelului petrolului ; am chiar un îndoit interes în afacerea aceasta : al soției mele și al meu. Fac parte din oamenii care de cîteva zile s-au dezlănțuit împotriva dumneavoastră. Am discutat împreună cu ei cum să vă încercuim, cum să vă zdrobim, ca să vorbim pe șleau. Vedeți că nu încerc să mă ascund după deget.

— Dar atunci, domnule, întrevederea aceasta... da, mărturisiți că ați obținut-o fără voia mea, atrăgîndu-mă într-un fel de cursă ?...

— Mărturisesc.

— Întrevederea aceasta — nu prea-înțeleg ce rost ar mai putea avea.

*

La sunetul clopoțelului, Sampeyre se sculă să meargă să deschidă. Mathilde Cazalis voia să-l împiedice. În timp ce se întrecea în politețe cu frumoasa fată, Clanricard ajunse la ușă.

— De la Clanricard, primesc. Dar dumitale nu-ți permit.

— Dar de ce ? Aș fi foarte mîndră să merg să deschid. În primul rînd, aș fi foarte mîndră să fac aici orice.

— O să te rog să spui asta de față cu doamna Schütz. Asta îi va oferi o părere mai bună despre atribuțiile sale.

Sampeyre rîdea, cu rîsul său care făcea să-i tremure barba și pieptul.

— Apropó de doamna Schütz, trebuie s-o conving să-mi acorde serviciile sale miercuri seara. Recepțiile mele păcătuiesc puțin prin lipsa de personal... A ! iată-l pe Laulerque. Îi vom cere părerea fără să-i dăm răgazul să răsufle.

Laulerque intră, strînge mîinile.

— Despre ce ?

— A apărut azi dimineață o notiță care pare, cum se spune, „inspirată". Sună cam așa : *„Nu mai sînt multe speranțe de a împiedica Bulgaria și Turcia să se bată. Dar războiul va rămîne, în tot cazul, limitat"*. Îmi amintesc cuvintele : limitat *„la anumite puncte din Balcani"*. Nu e de temut nici o complicație internațională.

— Asta înseamnă totuși război, spuse Louise Argellati, bătrînă dar tot frumoasă, cu bogatul său păr alb ondulat, cu ochii ei negri, cu vocea ei senzuală și melodioasă.

— Da, dar avem tot dreptul să fim puțin egoiști. Și chiar fără egoism, pentru umanitate un

război balcanic nu are semnificația unui război general european. Dar aștept părerea lui Laulerque în privința notiței.

Chipul firav al lui Laulerque freamătă, zîmbește. Laulerque se reține. Găsește că a vorbit mult prea mult miercurea trecută, cu prea multă însuflețire. Și-a jurat să rămînă calm în astă-seară. Va asculta pe ceilalți.

— Dar atunci, șoptește el, e foarte bine. E cu atît mai bine.

— Totul e cum nu se poate mai bine.

— Iată-l pe Laulerque optimist, spune rîzînd Mathilde Cazalis.

Laulerque aruncă o scurtă privire Mathildei Cazalis. „În astă-seară, gîndește el, e frumoasă de-ți sfîșie inima. Îmi interzic să mă ocup de ea. Jur să nu fac efecte de elocvență, să nu caut să strălucesc pentru ea. Paradă nevrednică de mine. E inadmisibil și odios ca o idee să se umfle, să se exagereze, să se denatureze, din pricină că ai înaintea ta buzele acestea fermecătoare și ochii și zîmbetul acesta mirat.

Răspunde liniștit :

— Sînt mereu optimist. E fondul caracterului meu.

— Așadar, reia Sampeyre, dumneata crezi că notița aceasta exprimă cu adevărat situația ?

— Îmi dați voie... Ce vi se pare c-ar fi de discutat aici ?

— Afirmația principală... aceea de la sfîrșit.

— A, da ?

Întreg grupul îl înconjoară pe Laulerque cu o tăcere amabilă şi puţin provocatoare. Louise Argellati, aşezată în fotoliul pe care l-au adus pentru ea din colţul drept, în colţul stîng al ferestrei, se apleacă înainte ca şi cum ar vrea să nu piardă nimic din cele ce va spune tînărul. Mathilde Cazalis face o strîmbătură imperceptibilă, prea dezamăgită. Chiar şi Sampeyre are un fel de-a „aştepta răspunsul" care-i aminteşte lui Laulerque lecţiile de odinioară de la Şcoala Normală din Auteuil. Legraverend, Darnould se uită unul la altul, se distrează cu anticipaţie... Numai Clanricard, în picioare, rezemat cu spatele de dulapul cel lung, îşi rumegă mai departe propriile lui gînduri.

Laulerque nu se lasă amăgit de provocările acestea tacite care îi vin din toate părţile. Ele îl frămîntă totuşi, iar mintea lui le răspunde printr-un prurit aproape intolerabil.

Se uită ţintă rînd pe rînd la Legraverend, la Louise Aggellati, la Darnould. Ridică ochii spre Clanricard. Apoi cu o voce atît de stăpînită, încît devine aproape o şoaptă :

— Acordă cineva dintre dumneavoastră vreo valoare acestei afirmaţii principale ?

Grupul respiră, cum respiri la primele pîlpîiri ale unui foc de lemne, care la început nu voia să se aprindă. Laulerque clipeşte. Nările lui au tresăriri uşoare. Dacă ar ţine-o pe Mathilde Cazalis în braţe, fără îndoială că ar mușca-o, ca s-o pe-

depsească pentru mulțumirea subită pe care o arată. Sampeyre, căruia nu-i scapă semnele de efervescență ale tînărului, se bucură, dar ține totuși să-i arate că nimeni nu se gîndește să rîdă de el.

— Nu poate fi vorba s-o luăm *ad-literam* ; dar unii din noi socotesc că oricum ea corespunde unei realități.

— În tot cazul, nu dumneavoastră, domnule Sampeyre.

— De ce ?

— Îmi amintesc de ce spuneați miercurea trecută.

— Am putut să-mi schimb părerea de miercuri pînă acum.

Laulerque mai privește o dată chipurile din jurul lui, parcă le-ar pune o întrebare, apoi, întorcîndu-se spre Sampeyre :

— Dacă nu m-aș teme să jignesc pe cineva de aici... de altminteri nu prea văd pe cine... știu prea bine ce-aș spune.

— Spune. Spune.

— ...Că afirmația aceasta principală este o neghiobie fără pereche.

Vocea lui Laulerque a devenit deodată de trei ori mai puternică. Întregul grup începe să rîdă, chiar și Louise Argellati, al cărei rîs, mai vioi decît vocea, poate și mai îmbătrînit, pare să aibă nuanța argintie a părului ei ; chiar și doamna Legraverend, de obicei atît de prudentă. Toți, afară de Clanricard.

— ...Dar autorii acestei neghiobii au drept scuză că nu cred nici o clipă în cele ce spun.

— Nu crezi că marile puteri se străduiesc într-adevăr să limiteze conflictul ?

— Posibil.

— Fără îndoială, nu din idealism, nici din oroare de război ; ci pentru că nu sînt gata ; pentru că afacerea e proastă !

— Tot ce se poate. Merg și mai departe : că vor izbuti, eventual, să împiedice conflictul. Dar dacă se declară, le desfid să-l poată localiza. Mai întîi, de îndată ce Bulgaria ar ataca Turcia, sîrbii nu vor mai rezista ispitei de a se năpusti asupra Bosniei — Herzegovinei. Ați citit, ca și mine, telegramele din Belgrad, nu ? Am aflat chiar azi-dimineață că sîrbii își revendică drepturile asupra Bosniei, „înainte de nașterea imperiului lui Carol cel Mare". Textual. Vedeți și dumneavoastră. Ei bine, dacă Austria intră în horă, vom fi tîrîți cu toții.

— Recunosc că aici e buba. Ba e chiar în fond lucrul care mi se pare cel mai grav. Dar eu sper, și asta e și părerea doamnei Argellati, că în cazul unui conflict turco-bulgar, sîrbii vor sta deoparte, pînă la urmă.

— Simplă dorință sentimentală.

— Nu. Nu sînt pregătiți să se măsoare cu Austria. Au tot interesul să lase pe bulgari să-și sleiască puterile. Și apoi rușii îi vor reține.

Clanricard ascultă cu îngrijorare. Pentru el, plă-

cerea de a discuta nu ascunde niciodată amărăciunea esențială a evenimentelor. Îi spune lui Laulerque :

— Așadar, orice ai pretinde, admiți și tu o fatalitate istorică ; înlănțuiri de cauze și efecte apărute deodată, în privința cărora nimeni nu poate nimic.

— Nu *mai* poate nimic. De la un anumit moment încolo. De la 19 Brumar. Și încă ceva. Sînt convins că, în orice moment, există undeva un punct, unde s-ar putea acționa. Vă repet că ne-am lăsat abrutizați de filozofia istoriei. Cultul inevitabilului. Filozofii moderni ai istoriei sînt cei mai mari răufăcători de la Inchiziție încoace. Cu Bossuet, bine, s-a isprăvit. Dar Hegel și Marx au reluat această idee. Ei și ziarele cotidiene, iată cei mai buni auxiliari ai guvernelor ca să zdrobească popoarele.

Legraverend, care se crede marxist, Louise Argellati, care nu l-a citit pe Marx, dar îl venerează printre sfinții bisericii socialiste, protestează, fără să se supere totuși prea mult. Căci Laulerque se bucură printre ei de o deosebită îngăduință.

— Am spus Marx. Există din fericire marxiști care fără să știe trădează teoriile maestrului. Fac carbonarism. [1] Foarte bine. Uite, văd acolo portretul lui Michelet. Ăsta da, e un istoric. Chiar dacă nu e mai adevărat, e de zece ori mai tonic.

[1] Carbonari, numele unei societăți secrete și politice de la începutul secolului al XIX-lea în Italia.

— Tonic ? Găsești ? obiectează Mathilde Cazalis. Toate rușinile, toate intrigile sinistre, toate crimele, pe care ni le arată în trecut...

— Tocmai. O lovitură de pumnal, o fiolă de otravă, chiar și o fistulă sau o favorită, plasată unde trebuie, la momentul potrivit, și iată istoria care face un salt spre dreapta sau spre stînga. Simți că trăiești. E școala eroilor. Pe cîtă vreme istoria filozofică e un opium, ca Islamul...

Clanricard, fără să zîmbească, ascultă.

Cît despre Sampeyre, el își reamintește lecțiile lui de istorie de odinioară, la Școala Normală. Nu era și el un adept al filozofiei istoriei ? Oare nu împotriva lui a reacționat Laulerque cu atîta violență ? Nu-l condamnă oare Laulerque și pe el ? De altminteri, fostul lui elev poate să se înșele. În tot cazul, el simplifică prea mult. Sampeyre însuși n-a negat niciodată acțiunea indivizilor, nici chiar aceea a întîmplării. Pereții cabinetului său mărturisesc că nu nedreptățește pe oamenii mari (din domeniul gîndirii, ce-i drept). Toți eroii, ale căror figuri veghează asupra vieții lui zilnice, au fost deschizători de drumuri. Nici unul n-a vîndut opium. Nici unul n-a propovăduit că lumea nouă se va făuri singură. Oare Michelet nu e acolo ? Sau Hugo ? Sau Voltaire ?... Și apoi, ce mai ! e normal ca o generație să contrazică puțin pe înaintașa ei. Asta nu împiedică nici afecțiunea, nici influența ascunsă. Mai cu seamă să nu pui amor propriu în chestiunile acestea.

Darnould însă îl întreabă pe Laulerque, cu vocea lui domoală și precaută :

— Tu ne spui toate astea... De acord. Se poate susține ; ca atîtea alte teorii. Dar există o situație urgentă. Mie mi-e frică. Pur și simplu. Mi-e frică pentru mine și pentru tot ce-mi pare important. Mi-e destul de egal dacă ai sau nu dreptate. Ne dai tu oare vreun mijloc de a împiedica ceea ce poate să se întîmple ? De a salva ceea ce e important ?

Clanricard îl privește pe Darnould cu nețărmurită prietenie. Darnould a spus tocmai ceea ce gîndea Clanricard în clipa aceea.

*

Înaintează pe cărarea noroioasă. Pe stînga, sus, foarte departe, un felinar răzleț luminează extremitatea unei uliți de mahala între niște case dărăpănate. Dar lumina lui răzbate ca un clar de lună auriu pînă la cărarea pe care merg cei doi oameni. Pe Quinette asta îl miră. La început s-a întrebat dacă lumina aceasta nu ricoșa de pe cer, dacă nu era o reflectare a Parisului. Acum, că i-a găsit sursa, se întreabă dacă nu cumva i se adaugă totuși o reflectare a Parisului. Îl miră, de asemeni, și noroiul de pe cărare. Cînd a venit singur, azi după-amiază, nu observase noroiul acesta. De unde vine ? Vremea e uscată. În seara aceasta toate îl preocupă pe Quinette. Toate au importanță.

— Aveți niște idei ! N-am ce zice !

Iată că Leheudry începe din nou să bombăne, să discute. Cel mai bine e să nu-i răspund. În timp ce vorbește, merge înainte. Puțina voință pe care o are se irosește în vorbe.

— A, da ! aveți niște idei ! V-ați făcut parcă o specialitate dintr-asta ! Nu vă ajungea dandanaua cu maghernița de la mahala ? Cel puțin dacă m-ați fi lăsat liber să merg unde vreau. N-am nici măcar voie să vorbesc cu portăreasa. Eu nu sînt din fire un urs. A ! strașnică inspirație am avut cînd am intrat în prăvălia dumneavoastră !... E numai lut pe drumul ăsta. O să ne frîngem gîtul... Mie, unul, îmi faceți impresia că sînteți puțin trăsnit, cu toate aerele pe care vi le dați de a fi mai grozav ca toată lumea.

Fiecare frază vine cu oarecare îngrijorare, izolată între două tăceri, în timpul cărora se aude plescăitul tălpilor pe lut.

— Chipurile, vă luați sarcina de a aranja totul. Și de fiecare dată toate merg puțin mai prost ca înainte. Sînt sigur că vizita dumneavoastră de luni a zăpăcit-o. Cele ce v-a povestit, că soțul intrase la bănuială și că vrea să meargă la seif, sînt pure invenții. Admițînd chiar că vi le-a povestit.

Quinette, agasat, nu se poate reține de a-i răspunde :

— O să ți le repete ea însăși peste cîteva minute.

— Ați speriat-o atît de tare, încît și-a spus că nu mai poate trăi cît timp va ști pachetul în seiful ei. De atunci, eu am văzut-o de două ori. Totul mergea

foarte bine. O cunoșteam eu pe femeiușca asta... Eram sigur de ea... Și totuși, nu mă cred așa deștept ca dumneavoastră... Iată acum și niște șine. Doar nu merg să-mi frîng gîtul. Ia spuneți. Pentru cazul că ne-ar umfla ați ținut să nu am asupra mea nici un act personal ?

— Firește.

— Atunci de ce naiba să mergi atît de departe ca să ajungi în niște locuri unde tot mai riști să te umfle.

— Aici nu riști nimic. E o precauție generală pe care ți-am reamintit-o. Într-un caz ca al dumitale, regulă absolută : să nu circuli niciodată cu acte asupra dumitale. Sau, cel mult, cu acte false. Nici cu monograme la haine sau la rufărie. Ți-am spus că trebuie să le scoți.

— Nu mi-a fost prea greu. Eu nu am monograme. Nu-s destul de grozav pentru așa ceva. Dar din moment ce te-au umflat, ce importanță mai are ?

— Să am iertare. Poți să fii prins într-o simplă razie. Dai un nume oarecare. A doua zi, te eliberează. Nu păstrează nimic care ar putea să-i pună pe urmele dumitale. Apropó, mai ai în buzunar cartea de vizită pe care ți-am dat-o ?

— Da.

— Și îți amintești numele ?

— Da. Léon Dufucret. E un nume de nătărău. De altminteri, dacă ne agață cînd vom fi cu pachetul, la ce mai servesc toate astea ?

— N-o să ne agațe în galerie înainte de a fi avut timpul să ne descotorosim de pachet.

— Dar la întoarcere ?

— Așadar, hotărît, nu vrei să-l lași acolo ?

— În galerie ?

— Ei da ! Întrucîtva, special am ales locul ăsta de întîlnire. Ai fi văzut ce ascunzătoare ți-aș fi arătat ! Doar pe timpul cît durează cercetările, bineînțeles. Ai veni aici cînd ai pofti, ca la un seif la o bancă, fără ca nimeni să te controleze... În sfîrșit !

— Ca să pună laba pe el un vagabond ! Nici gînd !... Nu ! dar vă spuneam, ce facem la întoarcere ? Țineți cont că e plin cu scrisorile mele de familie, cu numele. Dacă ne agață la întoarcere ?

— La întoarcere ?... Nu m-am gîndit la asta...

— N-ați putea să-l duceți dumneavoastră, cel puțin pînă la metro ? Cu pardesiul și cu barba dumneavoastră, nimeni nu v-ar întreba nimic.

— Vom vedea.

— Și pe urmă ce facem cu el ? Unde o să-l pun ?

— Nu m-am gîndit încă la asta.

Șinele apucaseră spre dreapta. Te simțeai și mai părăsit. Leheudry mergea de-a lungul povîrnișului, călcînd pieziș. După ce se împiedica de mai multe ori în șir, proasta lui dispoziție apărea iar.

— Ori cum ar fi, se puteau găsi sute de mijloace ca să-mi înapoieze pachetul, fără să fim nevoiți să ne rupem picioarele în asemenea văgăuni.

— Ce mijloace ?

— Am fi putut să ne întîlnim într-o cafenea.

— N-a vrut ea.

— De ce ?

— Presupun că din prudență. De altminteri, n-am insistat. E prea primejdios.

— Dacă știi să alegi locul ? Nici pomeneală !

— O femeie puțin speriată, cu un pachet ca acela sub braț și care se învîrtește prin trei sau patru străzi în căutarea locului ce i-a fost indicat, poate foarte ușor să atragă atenția unui polițist. Împărțeala prăzii la cafenea ! Lovitura clasică !

— Atunci pe stradă, într-un scuar.

— Nici acolo nu-i mai bine. Și apoi, cred că e indispensabil să verifici conținutul pachetului. N-ai putea-o face decît undeva într-o casă.

— Sub nasul ei ?

— Nu. Între timp aș ține-o de vorbă. Te uiți repede.

— Unde spuneți că trebuie să vă aștepte ?

— La stația tramvaiului din strada Champeaux. E un adăpost.

— Dacă am merge de-a dreptul acolo, amîndoi ?

— Nu văd pentru care motiv.

— N-o să mă faceți să cred că noaptea, într-o stradă de la periferie ca asta, o să se ocupe cineva de noi.

— Dar cum faci ca să deschizi pachetul ?

— O ! am încredere în ea. Sînt sigur că n-a umblat la pachet.

E din ce în ce mai întuneric. Lumina felinarului îndepărtat mai lasă o dîră în negura ușoară de deasupra, dar nu mai străbate pînă la întunericul de jos. Drumul s-a lărgit. Se ghicește o mare depresiune în care se înalță cîteva movile, dominată, în față, de niște faleze înalte.

Quinette scoate lanterna electrică, o aprinde o clipă. Se văd făgașuri întortochiate șerpuind prin lut. Stinge lanterna.

Apoi coboară glasul ; și pe tonul unei confidențe oarecum delicate :

— Trebuie să-ți mai spun și... Am avut impresia că dorește să rămînă o clipă singură cu dumneata...

În timp ce rostește aceste cuvinte, simte el însuși o excitație ciudată. Și-o închipuire pe Sophie Parent în fundul galeriei ; nu chiar goală dar cu fustele ridicate ; gata să facă dragoste. Ar poseda-o în întuneric. Sau, mai curînd, ar putea fi doamna aceea tînără, frumușică, cu ochii triști care a venit să-și ia cartea azi dimineață. Pe ea ar poseda-o în întuneric ; sau la lumina palidă a lămpii electrice de buzunar, așezată pieziș pe pămînt. Ar izbuti, cu siguranță, s-o posede. Ar putea-o face chiar acum. Cît de plăcut e să simți cum se redeșteaptă forța virilă !

Dar tot cuvintele acestea îl învăluie pe Lcheudry în aburi de beție. Întreabă, cu voce răgușită și emoționată :

— Zău, v-a spus asta ?

— Nu pe șleau ! îți închipui... Dar mititica are cîrlig la dumneata... Nu puteam să-i propun să vă întîlniți la hotel... Era prea riscant.

Leheudry nu mai discută, nu mai judecă :

— E departe de-aici stația de tramvai ? Veți întîrzia mult ?

— Nu. Zece sau cincisprezece minute.

— Credeți că a putut nimeri ?

— Fără nici o îndoială. I-am precizat linia tramvaiului, numele stației.

— Dar eu unde o să vă aștept ?

— În fundul galeriei. O să te conduc mai întîi pe dumneata acolo.

— O să stau pe întuneric...

— Mai am o lampă de buzunar pe care o să ți-o las.

— Nu e prea murdar pe jos, acolo la capătul galeriei ?

— Deloc. Pămîntul e foarte uscat. Cred chiar că e nisip.

— N-o să dăm peste indivizi care dorm acolo ?

— Nu, în partea asta.

— Mă uimește ce bine vă orientați. Eu nu văd nimic. Nu sînt nici șinele. E drept ce mi-ați spus, că ați reparat colțul ăsta pe cînd erați în poliție ?

— Da.

— Aprindeți din cînd în cînd lanterna, ca să ne dăm seama unde ne aflăm. Ce spaimă o să tragă micuța mea Sophie ! Nu-mi vine să cred că veți putea-o aduce pînă aici. A ! ați fi într-a-

devăr cineva. Dar, ia spuneți, dacă noi rămînem cîteva clipe împreună, dumneavoastră ce faceți ?

— Mă postez la intrarea galerici. Dacă se ivește vreun pericol, vă avertizez.

— Asta-i frumos ! Aveți și unele părți bune. În felul dumneavoastră, sînteți serviabil.

Pe măsură ce se apropiau de ea, faleza înaltă se deslușea mai bine. Dar chiar în fața lor, viziunea aceasta, ușor colorată în cenușiu și roz, înfățișa un gol imens. Ca și cum o prăpastie ar fi stat în sus. Ca și cum noaptea pămîntului s-ar fi sculat în picioare.

Leheudry se opri :

— Nu-mi poate intra în cap că Sophie o să vină să ne întîlnim în văgăuna asta.

— Ce te impresionează, singurătatea ?

— Nu numai singurătatea. Totul.

*

În timp ce Maurice Ezzelin, sprijinit în coate pe masa din sufragerie, își citește ziarul de seară, Juliette se strecoară în dormitor. Închide încetișor ușa cu cheia. Deschide dulapul, scotocește sub rufărie. Degetele ei simt cartea, în noua ei legătură, lîngă pachetul cu scrisori. Cartea nu conține nimic ce-ar putea trezi vreo bănuială. Ar putea lăsa s-o vadă oricine. Dar asta ar stîrni pofta de a te uita la ea, de a o deschide. S-ar atinge de ea. Cartea aceasta e fratele clandestin

al pachetului cu scrisori. Cele două taine trebuie să doarmă una lîngă alta, să se încălzească, să se protejeze una pe alta. Juliette a venit să le vadă cîteva clipe. În seara aceasta, ceea ce dorește nu e să scoată o scrisoare din pachet și s-o citească, în picioare, rezemată de dulap, mușcîndu-și buzele ca să nu plîngă, și gata să ascundă totul sub rufe la cel mai mic zgomot. Nu. Nu dorește în mod special o scrisoare. Le vrea pe toate, sau mai curînd emanația lor totală. Ea nu evocă o clipă a trecutului, o amintire între amintiri. Vrea să dezmierde trecutul însuși, ca pe-un animal sperios ghemuit sub rufărie.

Toată viața e acolo. Toată viața se adună, se comprimă, printr-o miraculoasă operație, într-un spațiu pe care degetele unei singure mîini n-au decît să se miște puțin ca să-l parcurgă în întregime. Viața nu poate să se rezume la trecut ; sau atunci înseamnă că trecutul nu-i ceva definitiv încheiat. Scrisorile trăiesc. Gîndurile din scrisori continuă să se desprindă din ele, să radieze. Ele pătrund în carte ; se strecoară printre pagini ; se înfrățesc cu versurile cărții.

Moarte nu sînt decît lucrurile care nu mai au nici o putere. Micul animal ghemuit sub rufărie e mult mai tare decît un om ca atîția alții. Dacă ar trebui să aleagă, ar șovăi oare ? Unul singur din gîndurile ghemuite sub rufărie e mai tare decît tot acel biet cap aplecat acolo pe ziarul său. Dar iată că ziarul tocmai face un zgomot. La fel și

scaunul. Repede. Să aşeze rufăria într-o perfectă ordine. Să închidă uşa dulapului fără să scîrţîie.

*

Colţişorul acesta al restaurantului e aproape tot atît de intim ca un separeu. Pătrunzi pe o scară destul de greu de descoperit. Oamenii care iau masa acolo nici măcar n-au aruncat o privire în direcţia aceasta. De altminteri, pe meleagurile astea, Gurau nu prea riscă să se întîlnească cu vreunul din cunoscuţii lui. În orice caz, chiar dacă cineva ar avea impresia că-l recunoaşte, amintindu-şi-l din portrete, cu siguranţă că nu l-ar cunoaşte şi pe Sammécaud.

Aşadar, nu-i poate reproşa lui Sammécaud o lipsă de precauţie. De altminteri, acesta pare de bună credinţă cînd afirmă că, orice s-ar întîmpla, întrevederea lor va rămîne secretă.

Dar însăşi securitatea aceasta îi dă lui Gurau un sentiment de stînjeneală. Îl face cu atît mai mult să simtă ceea ce e inavuabil în însăşi acest fapt. Se gîndeşte, de asemenea, că de la începutul conversaţiei nimic nu i-a displăcut prea tare. Doamne ! cît de uşor pare totul ! Geniul societăţii constă tocmai în a-ţi uşura, în a-ţi face lunecoase şi plăcute trecerile, tranziţiile, schimbările de atitudine că şi acelea, vai ! de altitudine, pe care gîndirea omului singur le semnala cu solemnitate ca pe o prăpastie în faţa căreia stabilise un şir

întreg de garduri. Un om singur. Este unul, undeva care în clipa aceasta se gîndeşte poate la Gurau. Tînărul funcţionar care a întocmit dosarul. Cît ar fi de mirat ! De ce nu-i şi el aici, să asculte şi el, să-şi ia şi el partea din cele ce se întîmplă, şi să-şi asume răspunderea.

— Merg mult mai departe decît aţi putea presupune, spuse Sammécaud. Cred într-o revoluţie ; dar nu numai atît, o găsesc justă, inevitabilă. O accept. Şi vă închipuiţi totuşi cît am de pierdut. Merg şi mai departe. Cred că trebuie s-o pregătim. Nu ca nişte nebuni. Nu. Nici ca nişte fanatici. Ca nişte fiinţe cu judecată. S-o organizăm cu anticipaţie. Poate nu există în Franţa un alt om, afară de dumneavoastră, capabil să ia, la un moment dat, conducerea revoluţiei şi să facă din ea un lucru uman, ceva care să izbutească... Acesta e destinul dumneavoastră. Iar eu, deşi e împotriva intereselor mele, nu cer altceva decît să vă ajut. Pentru că recunosc că un oarecare putregai, pe care-l văd de aproape, nu poate dăinui la infinit. Şi pentru că în toate astea se află o forţă de ideal pe care o simt. La mine, latura, să zicem artistică, a vieţii, sau chiar diletantă, nu suprimă restul. V-am spus că nu mă pricep deloc în politică, da, în cea măruntă, în intrigile, în combinaţiile care fac ca domnul Cutare să fie sau nu ales, ca domnul Cutare să răstoarne un alt domn Cutare şi să-i şterpelească portofoliul ministerial. Şi tot din cauza aceasta, sincer vor-

bind, nu cred că e cazul să-ţi iroseşti puterile luptînd împotriva cutărui sau cutărui mic abuz particular. E o muncă de subaltern. Cînd ai de transformat şi de pus pe picioare o societate întreagă, o întreagă civilizaţie. Cum adică! Să presupunem chiar, în cazul cel mai bun, că noi nu ne-am apăra, şi că aţi obţine fără luptă modificarea regimului nostru de import al petrolului... Intră, în teorie, cîteva milioane în buzunarul fiscului. Dar staţi puţin. În primul rînd, noi închidem cele şaptesprezece uzine ale noastre. A, da! Dacă ni se aplică la intrare taxa pe rafinat, vom importa pur şi simplu petrol rafinat. Altceva. Cine va plăti taxa, în definitiv? Consumatorul. Nu e nici în puterea dumneavoastră, nici în a nimănui, în starea actuală a societăţii, să împiedice continuarea acordurilor noastre cu Standard Oil. Vom păstra monopolul de fapt. Şi va rezulta că bătrînica sau muncitorul care cumpără acum litrul de petrol pe un preţ rezonabil îl vor plăti mai scump. Impozit indirect, aplicat asupra celor mai umili. Va rezulta şi o stagnare în dezvoltarea industriei de automobile. Întrebaţi-l pe Bertrand, de pildă, ce crede el despre asta.

Gurau mînca încetişor desertul, nu răspundea, primea argumentele cu o secretă mulţumire.

— Dar ne vom apăra; mai întîi pe faţă, împotriva administraţiei, pas cu pas. Un vot al Camerei nu va avea decît o valoare indicativă. Ne vom război cu domnii funcţionari. Credeţi, de pildă,

că va fi chiar atît de uşor să stabileşti în fapt, într-un chip incontestabil din punct de vedere juridic, că uleiul pe care ni-l trimite Standard Oil e un amestec fabricat anume în acest scop şi că nu are nici un drept la denumirea de petrol brut ?... Nu e treaba mea să vă arăt mijloacele de care dispunem în privinţa asta. Dar ne vom apăra şi împotriva dumneavoastră. Spun „noi", înţelegeţi în ce sens. Şi vă daţi seama pînă unde poate merge contraatacul. Pe cîtă vreme forţa aceasta uriaşă pe care veţi stîrni-o împotriva dumneavoastră, ca să producă un rezultat mizerabil eu mă însărcinez s-o pun, într-o mare măsură, în slujba dumneavoastră, în slujba ideilor dumneavoastră, a cauzei despre care vorbeam, şi care depăşeşte oricum nivelul unei probleme de tarif vamal ; toate astea rămîn, bineînţeles, între noi doi, ca un fel de pact fără martori, dar sfînt în ochii mei. Şi nădăjduesc că el se va consolida printr-o prietenie, care ar fi pentru mine o cinste şi totodată o înviorare morală, o oază, o licărire a anumiter orizonturi, în viaţa teribil de pozitivă pe care sînt silit s-o duc... în primul rînd : ziarul dumneavoastră... vă spun că e al dumneavoastră în ziua cînd veţi voi. Şi nimeni în spatele dumneavoastră care să-şi bage nasul. Ce părere aveţi ?

Gurau bea o înghiţitură din vinul acela de Meursault, generos şi tare, de-o aspreală metalică, ce i-a rămas în paharul din stînga. Vorbele lui

Sammécaud, care-i păruseră la început că se adresează doar slăbiciunii sale, i-au provocat pînă la urmă o excitație destul de nouă, o năvală de *gînduri prompte și îndrăznețe, o bătaie mai vie a* inimii. Are impresia nu că alunecă pe o pantă ușoară, ci că a ajuns, pe un drum cu ocolișuri surprinzătoare, pînă la un fel de cornișă stîncoasă, de unde cîțiva trecători privilegiați zăresc perspective — alcătuite din șiruri de munți, din scobituri de văi, din vaste întinderi de mare — a căror amploare, libertate, neprevăzut nu pot fi bănuite de modeștii pietoni de duminică care se plimbă de colo pînă colo prin sătulețele care se văd undeva jos.

În mintea lui se fac unele apropieri, apar referințe, confirmări paradoxale. „La urma urmei, nu-i chiar atît de departe de Marx. Disprețul pentru micul reformist, de azi pe mîine. Să aștepți și să pregătești răsturnarea totală. Îl văd prea bine pe Marx sau pe un altul acceptînd un pact de felul acesta. Toți marii revoluționari, cei care au izbutit, cînd întîmplarea le-a oferit o asemenea ocazie, n-au lăsat-o, desigur, să le scape. Toți marii oameni de acțiune sînt oameni care prind ocazia din zbor, iau ce le iese în cale. Marii înfăptuitori sînt realiști. Un anumit puritanism, un respect înfricoșat și birocratic pentru regula morală, este poate foarte necesar spiritelor modeste și militantului mijlociu. Dar niciodată nu s-a înfăptuit ceva mare fără îndrăzneală morală,

fără derogări de la principii, care ar fi stîrnit indignarea unor spirite înguste. Iezuiții. Acești maeștri. Tot ce-au tolerat, tot ce-au urzit, de altminteri fără nici un beneficiu personal.

A.M.D.G. [1]. Și ce bine îmi închipui pe unul din viitorii «giganți de la 92», avînd, către 1780 de pildă, o conversație de felul acesta cu un fermier general. Se gîndea de asemenea la Nietzsche. Mai întrevedea încă, fără să caute s-o definească, fără să-i ceară pentru moment altceva decît un sentiment de eroism și de mîndrie — ca aclamațiile unei mulțimi în plin soare — ideea unei uniri între cei puternici, între cei tari, a unei fraternități a celor „mari", oricare ar fi ordinea mărimii lor pe deasupra forfotelii muritorilor de rînd ; chiar și pe deasupra catagrafiei doctrinelor. O conivență feudală.

Sfîrșitul unei mese, scînteierea a sute de obiecte destinate plăcerii celor puțini aleși, prezența în fața ta a unui singur individ, investit cu o mare putere, toate aceste împrejurări ajută mintea să evolueze repede.

*

Quinette și Leheudry merg pe sub boltă. Leheudry merge înainte. El ține lanterna electrică. Quinette i-a spus :

[1] A. M. D. G. : *Ad majoren Dei gloriam.* Pentru cea mai mare glorie a lui Dumnezeu (lat.). Deviza ordinului Iezuiților.

— Ia-o dumneata. O să vezi mai bine unde calci. O ţin pe cealaltă ca rezervă.

De altminteri, pămîntul e cu desăvîrşire uscat, şi cînd urmezi mijlocul galeriei, calci pe un praf moale care acoperă asperităţile.

Bolta coboară puţin cîte puţin. Drept în faţă, ai zice că galeria se închide printr-un zid scofîlcit. Într-un colţ, ceva de culoare închisă seamănă cu o haină.

Leheudry se opreşte.

— Un veston. Sînt oameni pe-aici.

— Aş ! E o zdreanţă.

Leheudry cercetează cu lumina lămpii pereţii subteranei. Tovarăşul lui îi spune :

— Trebuie s-o luăm la dreapta. Uite. E o galerie mai îngustă care coteşte. Un minut doar, şi am ajuns.

Leheudry nu se mai mişcă :

— Eu unul prefer să vă aştept aici.

Quinette simulează un ton indiferent :

— Cum doreşti. Aş fi vrut să-ţi arăt locul cu pricina. Pentru cazul că nu ţi-ar plăcea. Şi apoi e mai bine să ne asigurăm că e liber.

— Nu rişti să iei păduchi acolo ? Ea e delicată, ştiţi...

Quinette îl împinge uşor pe Leheudry de umăr :

— Ascultă... Haide. Nu putem s-o lăsăm să aştepte astfel la staţia de tramvai.

Leheudry intră, în sfîrşit, în galeria cotită. Cercetează într-una pereţii cu lumina lanternei.

Repetă :

— Niciodată n-o să vrea să vină aici. Da, niciodată. N-o cunoașteți. Aveți niște idei năstrușnice... Niciodată.

— Ei bine, de acord, o să aștepte afară, la intrarea galeriei. Pînă acolo n-o să-i fie teamă. O să vin să te iau.

— Atunci, la ce bun să merg mai departe ?

— Ba da, ba da ! Mai înaintează un pic. Nu te credeam atît de fricos.

Quinette își pipăi buzunarul, bagă mîna în buzunar.

— Basta ! spune Leheudry. Nu merg mai departe.

Se propteşte în loc, cu picioarele puțin depărtate, în praf, îndoindu-și spinarea. Continuă să-și îndrepte lanterna, către fundul subteranei. Dar fascicolul luminos stă nemișcat, ca privirea unei fiare îngrozitoare.

Quinette îi spune brusc, aproape strigînd :

— Ce-i acolo ?... acolo înaintea dumitale... luminează mai bine !

A profitat de zgomotul vorbelor lui, ca și de acela, exagerat, prin care și-a dres glasul ca să acopere alt zgomot, de alunecare și de țăcănit, metalic.

Leheudry s-a dat o jumătate de pas înapoi, dar privește acum înaintea lui cu toată atenția. Tremură.

Quinette îi apropie revolverul la cinci centimetri de ceafă și trage liniștit și fără grabă două focuri.

O clipă după aceea se trezește asurzit, în plină beznă, învăluit în mirosul prafului de pușcă. Are totuși timpul să se întrebe, de bună credință, dacă nu e cumva în patul lui din strada Dailloud, pradă unui vis copleșitor. Dar scoate din celălalt buzunar a doua lanternă electrică. O aprinde.

Leheudry e la picioarele lui, cu fața la pămînt, cu trupul chircit în chip ciudat. Un fum ușor plutește încă, amestecat cu praful din aer. Cealaltă lanternă electrică a căzut pe jos, destul de departe de Leheudry.

„Bateria mai poate servi. De altminteri, să nu las nici un fel de urmă."

Ridică lanterna.

Se îndreaptă apoi către capătul subteranei, regăsește în stînga o cavitate în peretele stîncos, bagă mîna, dă la o parte praful, și scoate o sticlă plină cu un lichid verzui și un burete mare de culoare închisă.

Se reîntoarce către trup, îl examinează o clipă. Deși e lipsit de experiență în acest domeniu, moartea i se pare sigură. Mișcă puțin trupul, nu fără greutate, îl întoarce pe jumătate, face în așa fel ca ceafa să se lipească de pămînt. Apoi încercă să mențină buretele în echilibru pe obraz. Buretele însă are tendința să alunece cînd într-o parte, cînd într-alta. E silit să-i facă o gaură cu

briceagul care să corespundă oarecum proeminenței nasului, a frunții și a obrajilor.

Cînd i se pare că buretele stă, destupă sticla și toarnă încet lichidul pe burete. Abia atunci se întreabă dacă cele două împușcături n-au fost auzite din afară, sau de eventualii clienți ai unei alte galerii. Dar se întreabă cu sînge rece. Mîna lui, abia tremurînd, nu se grăbește să toarne lichidul verde peste buretele lat, care pare să-și schimbe culoarea și să prezinte, în toate scobiturile suprafeței sale, închirciri, învîrtoșiri, veștejiri subite ca și cum lichidul pe care-l soarbe și care curge șiroaie și-ar fi și început acțiunea mistuitoare.

CUPRINS

I	Maurice Ezzelin citește ziarul	5
II	Zarvă mare la Quinette	11
III	Blînda chemare a străzilor	27
IV	O conversație la biserică	32
V	Iubirile lui Leheudry	50
VI	Proiectele lui Haverkamp și iubirile lui Wazemmes	61
VII	Quinette în fața barăcii	82
VIII	Patroana papetăriei din strada Vandamme	91
IX	Un refugiu mai sigur	103
X	Pierderea unei virginități	115
XI	Gurau încercuit	121
XII	Noaptea lui Quinette	135
XIII	Contact cu poliția	148
XIV	Un consiliu de război la de Champcenais Dosarul Gurau și o ciudată scenă de dragoste	157
XV	Întîlnirea dintre Jerphanion și Jallez. Singurătatea lui Gurau	179
XVI	Capetele pe masă	213
XVII	La marginea canalului	221
XVIII	O conversație profitabilă	232
XIX	Semisomnolența lui Quinette la orele cinci dimineața	241
XX	Miercuri seara	245

CATALOGUL ALFABETIC AL COLECȚIEI „BIBLIOTECA PENTRU TOȚI"

(nr. 1 — 600)

(9 ianuarie 1960 — noiembrie 1970)

A

ABRAHAMS, PETER

În calea trăsnetului, *roman*, 1963, nr. 204.

AGÂRBICEANU, ION

Arhanghelii, *roman*, 2 vol., 1962, nr. 141—142.

Două iubiri, *povestiri*, 1969, nr. 486.

ALECSANDRI, VASILE

Culegere de proză, 2 vol. (I. Călătorie în Africa, II. Dridri), 1960, nr. 4—5.

Teatru, 2 vol. (I. Chirița în Iași sau Două fete și-o neneacă, II. Fîntîna Blanduziei), 1961—1962, nr. 104—105.

Poezii, 2 vol. (I. Doine și Lăcrămioare, II. Ostașii noștri), 1967, nr. 385—386.

ALEXANDRESCU, GRIGORE

Poezii * Memorial de călătorie, 1961, nr. 97.

ANDERSEN, HANS CHRISTIAN

Crăiasa zăpezii, *basme și povestiri*, 1965, nr. 310.

ANDERSON, SH.
Winesburg în Ohio, *povestiri*, 1969, nr. 515.
ANDOCIDE : vezi ORATORII GRECI.
ANGHEL, DIMITRIE
Poezii, 1968, nr. 445.
ANTIFON : vezi ORATORII GRECI.
APULEIUS, LUCIUS
Măgarul de aur, *roman*, 1968, nr. 440.
ARGHEZI, TUDOR
Versuri, 1960, nr. 20.
Cimitirul Buna-Vestire, *roman*, 1968, nr. 434.
Ce-ai cu mine, vîntule ? * Pe o palmă de țărînă, *proze*, 1970, nr. 582.
ASTURIAS, M. A.
Domnul Președinte, *roman*, 1964, nr. 230.
ASZTALOS, ISTVÁN
Duminică cu dragoste, *povestiri și nuvele*, 1962, nr. 131.

B

BABEL, ISAAK
Armata de cavalerie * Povestiri din Odesa, 1967, nr. 406.
BACOVIA, G.
Plumb, *versuri*, 1965, nr. 288.
BALACI, AL.
Dante Alighieri, *monografie*, 1969, nr. 512 („cultură generală").
BALZAC, HONORÉ DE
César Birotteau, *roman*, 1961, nr. 99.
Moș Goriot, *roman*, 1964, nr. 214.

BANUȘ, MARIA
Poezii, 1961, nr. 98.
BARBU, ION
Versuri și proză, 1970, nr. 573.
BARBU, EUGEN
Tereza, *nuvele*, 1961, nr. 66.
Groapa, *roman*, 1966, nr. 336.
BARBUSSE, HENRI
Focul, *roman*, 1960, nr. 7.
BART, JEAN
Europolis, *roman*, 1962, nr. 118.
BASSARABESCU, I. A.
Pe drezină, *nuvele, schițe, amintiri*, 1963, nr. 170.
BĂLCESCU, NICOLAE
Românii subt Mihai-Voievod Viteazul, 1960, nr. 18.
BEAUMARCHAIS
Bărbierul din Sevilla * Nunta lui Figaro, *comedii*, 1967, nr. 384.
BEECHER-STOWE, HARRIET
Coliba unchiului Tom, *roman*, 2 vol., 1967, nr. 374—375; ed. a II-a, 1969.
BENIUC, MIHAI
Poezii, 1960, nr. 13.
BERNARDIN DE SAINT-PIERRE, HENRI
Paul și Virginia * Coliba indiană, 1967, nr. 390.
BJÖRNSON, BJÖRNSTJERNE
Fata pescarului, *nuvele*, 1966, nr. 321.
BLAGA, LUCIAN
Poezii, 2 vol. (I. Poemele luminii, II. Mirabila sămînță), 1968, nr. 438—439.
BLASCO IBÁÑEZ, V.
Casa blestemată, *roman*, 1969, nr. 495.

BOCCACCIO, G.
Decameronul, 2 vol., 1966, nr. 345—346.
BOGZA, GEO
Țara de piatră, 1962, nr. 154.
O sută șaptezeci și cinci de minute la Mizil, *fișe literare, povestiri, pamflete*, 1968, nr. 468.
BOJER, JOHAN
Fascinația minciunii * Foamea cea mare, *romane*, 1969, nr. 510.
BOLINTINEANU, D.
Legende istorice, 1966, nr. 317.
Călătorii, 2 vol., 1968, nr. 479—480.
BÖLL, HEINRICH
Casa văduvelor, *roman*, 1965, nr. 304.
BONTEMPELLI, M.
Proză, 2 vol. (I. Eva ultima, II. O sirenă la Paraggi), 1969, nr. 537—538.
BOUREANU, RADU
Vioara cosmică, *versuri*, 1962, nr. 152.
BRĂESCU, GHEORGHE
Scrieri alese, 2 vol. (I. La Clubul decavaților, II. Amintiri), 1965, nr. 274—275.
BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. AL.
Întuneric și lumină, *schițe și povestiri*, 1963, nr. 201.
BRECHT, BERTOLT
Opera de trei parale, *teatru*, 1967, nr. 376.
BRESLAȘU, MARCEL
Dialectica poeziei și Niște fabule, 1962, nr. 146.
BRONTË, CHARLOTTE
Jane Eyre, *roman*, 2 vol., 1965, nr. 318—319; ed. a II-a, 1970.
BRONTË, EMILY
La răscruce de vînturi, *roman*, 1967, nr. 420; ed. a II-a, 1969.

BURCKHARDT, J.

Cultura Renașterii în Italia, 2 vol., 1969, nr. 504—505 („cultură generală").

BUTLER, SAMUEL

Erewhon ⋆ Întoarcerea în Erewhon, *romane*, 1968, nr. 426—427.

C

CAIN, J.

Poștașul sună întotdeauna de două ori ⋆ Delapidatorul, *romane*, 1970, nr. 567 („Maeștrii literaturii polițiste").

CALDERON DE LA BARCA

Doamna Spiriduș, *comedii*, 1966, nr. 354.

CALDWELL, E.

Pământ american, *povestiri*, 1969, nr. 536.

CAMILAR, EUSEBIU

Negura, *roman*, 1961, nr. 57.

CAMUS, A.

Exilul și împărăția, *eseuri și nuvele*, 1968, nr. 462.

Străinul ⋆ Ciuma, *romane*, 1968, nr. 463.

ČAPEK, KAREL

Război cu salamandrele, *roman*, 1964, nr. 215.

Fabrica de absolut, *roman*, 1969, nr. 511.

CAPOTE, TRUMAN

Cu sînge rece, *roman*, 1968, nr. 449.

CARAGIALE, I. L.

Teatru, 1960, nr. 2.

La hanul lui Mînjoală, *nuvele*, 1960, nr. 39.

Schițe și amintiri, 2 vol. (I. Căldură mare, II. Lanțul slăbiciunilor), 1964, nr. 216—217.

CARAGIALE, MATEI I.

Craii de Curtea-Veche, *roman*, 1965, nr. 309.

CĂLINESCU, G.

Enigma Otiliei, *roman*, 2 vol., 1961, nr. 53—54; ed. a II-a, 1967; ed. a III-a, 1969.

Ion Creangă, viața și opera, 1966, nr. 353 („cultură generală").

Cartea nunții, *roman*, 1970, nr. 549.

CĂLUGĂRU, ION

Copilăria unui netrebnic, *roman*, 1962, nr. 132.

CEHOV, A. P.

Doamna cu cățelul și alte povestiri, 1961, nr. 62.

Un impresar sub divan, *schițe umoristice*, 1963, nr. 188.

Pescărușul, *teatru*, 1967, nr. 391.

Viața lui BENVENUTO CELLINI scrisă de el însuși, 2 vol., 1964, nr. 265—266.

CERNA, PANAIT

Poezii, 1963, nr. 186; ed. a II-a, 1968, cu titlul: Floare și genune.

CERVANTES

Iscusitul hidalgo Don Quijote de la Mancha, *roman*, 4 vol., 1969, nr. 524—527.

COCEA, N. D.

Pamflete și articole * Vinul de viață lungă, 1960, nr. 47.

CONRAD, J.

Negrul de pe „Narcis" și alte povestiri, 1970, nr. 593.

COOK, JAMES

În jurul lumii (Călătoriile căpitanului Cook), 2 vol., 1967, nr. 409—410 („cultură generală").

COSTER, CHARLES DE

Ulenspiegel, 2 vol., 1964, nr. 223—224.

COSTIN, MIRON

Letopiseţul Ţării Moldovei * De neamul moldovenilor, 1961, nr. 86.

COŞBUC, G.

Fire de tort, 1960, nr. 15 ; ed. a II-a, Poezii, 2 vol. (I. Fire de tort, II. Cîntece de vitejie), 1966, nr. 15—15 bis ; ed. a III-a, 1969.

CRANE, STEPHEN

Semnul roşu al curajului, *povestiri*, 1966, nr. 362.

CREANGĂ, ION

Amintiri, poveşti, povestiri, 1960, nr. 6 ; ed. a II-a, 1967 ; ed. a III-a, 1969.

CRONIN, A. J.

Citadela, *roman*, 2 vol., 1970, nr. 588—589.

CURTIUS RUFUS, QUINTUS

Viaţa şi faptele lui Alexandru cel Mare, regele Macedoniei, 1970, nr. 583—584.

D

DAICOVICIU, HADRIAN

Dacii, *sinteză istorică*, 1968, nr. 436 („cultură generală").

DAUDET, ALPHONSE

Scrisori din moara mea * Povestiri de luni, 1964, nr. 256.

DAVILA, AL.

Vlaicu-vodă, *dramă*, 1960, nr. 19.

DEFOE, DANIEL

Robinson Crusoe, *roman*, 1964, nr. 240.

DELAVRANCEA, BARBU

Sultănica, *nuvele*, 1961, nr. 83.

Apus de soare, *teatru*, 1963, nr. 196.

DEMETRIUS, LUCIA
Album de familie, *nuvele*, 1967, nr. 398.
DEMOSTENE : vezi ORATORII GRECI.
DICKENS, CHARLES
Marile speranțe, *roman*, 2 vol., 1962, nr. 115—116 ; ed. a II-a, 1968 ; ed. a III-a, 1969.
David Copperfield, *roman*, 3 vol., 1965, nr. 311—313.
DIEHL, CH.
Marile probleme ale istoriei bizantine ⋆ Figuri bizantine, 2 vol., 1969, nr. 513—514 („cultură generală").
DOSTOIEVSKI, F. M.
Amintiri din Casa morților, 1960, nr. 3.
Crimă și pedeapsă, *roman*, 2 vol., 1962, nr. 123—124.
Idiotul, *roman*, 2 vol., 1965, nr. 285—286.
Oameni sărmani ⋆ Omul dedublat ⋆ Nopți albe, *nuvele*, 1969, nr. 501.
DRDA, JAN
Orășelul de pe coline, *roman*, 1961, nr. 64.
DREISER, THEODORE
O tragedie americană, *roman*, 3 vol., 1965, nr. 282—284.
DUHAMEL, GEORGES
Viața și aventurile lui Salavin, *roman*, 3 vol., 1966, nr. 338—340.
DUMAS, ALEXANDRE (tatăl)
Cei trei mușchetari, *roman*, 2 vol., 1964, nr. 251—252.
Vezi și : GARIBALDI.
DUMAS, ALEXANDRE (fiul)
Dama cu camelii, *roman*, 1966, nr. 329 ; ed. a II-a, 1969.
DÜRRENMATT, FR.
Romulus cel Mare, *teatru*, 1965, nr. 308.

E

EFTIMIU, VICTOR

Cocoşul negru, *teatru*, 1966, nr. 327.

EMINESCU, MIHAI

Poezii, 1960, nr. 1 ; ed. a II-a, 1964 ; ed. a III-a, 1965 ; ed. a IV-a, 1967 ; ed. a V-a, 1970.

Geniu pustiu, *proză*, 1966, nr. 320.

ESCHIL

Perşii * Cei şapte contra Tebei, *tragedii*, 1960, nr. 35.

ESCHINE : vezi ORATORII GRECI.

EURIPIDE

Bachantele (Alcesta, Medeea, Bachantele, Ciclopul), *teatru*, 1965, nr. 279.

F

FADEEV, A.

Înfrîngere, *roman*, 1960, nr. 43.

FAULKNER, W.

Ursul, *nuvele*, 1966, nr. 344.

FEDIN, KONSTANTIN

Fraţii, *roman*, 1961, nr. 87.

Oraşe şi ani, *roman*, 2 vol., 1962, nr. 113—114.

Sanatoriul Arkthur, *roman*, 1964, nr. 220.

FEUCHTWANGER, LION

Goya sau Drumul spinos al cunoaşterii, *roman*, 2 vol., 1962, nr. 133—134.

Vulpile în vie, *roman*, 3 vol., 1966, nr. 322—324.

FIELDING, HENRY

Tom Jones. Povestea unui copil găsit, *roman*, 4 vol., 1967, nr. 414—417 ; ed. a II-a, 1969.

FILIMON, NICOLAE

Ciocoii vechi şi noi, *roman*, 1960, nr. 52 ; ed. a II-a, 1967.

FLAUBERT, GUSTAVE

Doamna Bovary, *roman*, 1962, nr. 153 ; ed. a II-a, 1970.

FRANCE, ANATOLE

Crima lui Sylvestre Bonnard, *roman*, 1960, nr. 17.

FROMENTIN, E.

Dominique, *roman*, 1968, nr. 454.

FUČIK, JULIUS

Reportaj cu ştreangul de gît, 1960, nr. 48.

FURMANOV, D.

Ceapaev, *roman*, 1961, nr. 96.

G

GALACTION, GALA

Lîngă apa Vodislavei, *nuvele*, 1961, nr. 71.

Roxana * Papucii lui Mahmud * Doctorul Taifun, *romane*, 1967, nr. 370.

Chipuri şi popasuri, *confesiuni literare*, 1969, nr. 528.

GALAN, V. EM.

Zorii robilor, *roman*, 2 vol., 1961, nr. 80—81.

GALLEGOS, RÓMULO

Doña Bárbara, *roman*, 1968, nr. 419.

GALSWORTHY, JOHN

Mărul în floare, *nuvele*, 1961, nr. 76.

GÁRDONY GÉZA

Stelele din Eger, *roman*, 2 vol., 1963, nr. 178—179.

Memoriile lui GARIBALDI

(revăzute și completate de Al. Dumas-tatăl), 1970, nr. 585 („cultură generală").

GHEORGHIU, MIHNEA

Scene din viața lui Shakespeare, 1968, nr. 473 („cultură generală").

GHICA, ION

Din vremea lui Caragea (Scrisori către V. Alecsandri), 1960, nr. 34.

GIDE, A.

Fructele pămîntului ★ Noile fructe, 1968, nr. 467.

GIRAUDOUX, JEAN

Război cu Troia nu se face, *teatru*, 1966, nr. 343.

GÎRLEANU, EMIL

Nucul lui Odobac, *schițe și nuvele*, 1964, nr. 267.

GLADKOV, FEODOR

Cimentul, *roman*, 1960, nr. 10.

GOETHE, J. W.

Suferințele tînărului Werther, *roman*, 1960, nr. 25.

Faust, 2 vol., 1962, nr. 144—145 ; ed. a II-a, 1968.

Din viața mea. Poezie și adevăr, 3 vol., 1967, nr. 387—389.

GOGA, OCTAVIAN

Poezii, 2 vol. (I. Ne cheamă pămîntul, II. Cîntece fără țară), 1965, nr. 280—281 ; ed. a II-a, 1967 ; ed. a III-a, 1970.

GOGOL, N. V.
Serile în cătunul de lîngă Dikanka, *povestiri*, 1961, nr. 79.
Mantaua, Povestiri din Petersburg, 1962, nr. 149.
Taras Bulba (Mirgorod), 1968, nr. 446.
GOLESCU, DINICU
Însemnare a călătoriii mele, 1964, nr. 263.
GONCEAROV, I. A.
Oblomov, *roman*, 2 vol., 1964, nr. 253—254.
GORBATOV, BORIS
Neînfrînții, *roman*, 1960, nr. 40.
GORKI, M.
Copilăria, 1960, nr. 21.
La stăpîn, 1960, nr. 22.
Universitățile mele, 1960, nr. 23.
Foma Gordeev, *roman*, 1963, nr. 171.
Mama, *roman*, 1964, nr. 218.
Doi vagabonzi, *nuvele și povestiri*, 1968, nr. 437.
GREENE, GR.
Un caz de mutilare, *roman*, 1968, nr. 460.
GREEN, JULIEN
Leviathan, *roman*, 1968, nr. 450.
GRIMMELSHAUSEN, HANS JACOB CHRISTOFFEL VON
Aventurosul Simplicius Simplicissimus, *roman*, 2 vol., 1967, nr. 401—402.

H

HAMMETT, D.
Șoimul maltez, *roman*, 1970, nr. 566 („Maeștrii literaturii polițiste").

HARDY, THOMAS

Tess d'Urberville, *roman*, 2 vol., 1964, nr. 212—213.

Jude neștiutul, *roman*, 1969, nr. 541—542.

HASDEU, B. P.

Scrieri literare, 2 vol. (I. Poezii ★ Micuța ★ Ursita, II. Răzvan și Vidra ★ Trei crai de la Răsărit ★ Ioan-Vodă cel Cumplit), 1960, nr. 41—42.

Pagini alese din „Magnum Etymologicum", 2 vol., 1970, nr. 554—555 („cultură generală").

HAŠEK, J.

Peripețiile bravului soldat Švejk, *roman*, 3 vol., 1964, nr. 257—259.

HAWTHORNE, N.

Casa cu șapte frontoane, *roman*, 1969, nr. 547.

HELIODOR

Teagene și Haricleea, *roman*, 1970, nr. 560.

HEMINGWAY, ERNEST

Cîștigătorul nu ia nimic, *nuvele*, 1964, nr. 221.

Adio, arme, *roman*, 1969, nr. 496.

HÉMON, LOUIS

Maria Chapdelaine, *roman*, 1968, nr. 487.

HESSE, HERMANN

Narziss și Goldmund, *roman*, 1968, nr. 459.

HIPERIDE : vezi ORATORII GRECI.

HOGAȘ, CALISTRAT

Pe drumuri de munte, 1960, nr. 24 ; ed. a II-a, 2 vol. (I. Pe drumuri de munte, II. Amintiri), 1967, nr. 24—24 bis ; ed. a III-a, 1969.

HOMER

Odiseea, 1963, nr. 164.

HUGO, VICTOR

Mizerabilii, *roman*, 5 vol., 1962, nr. 136—140 ; ed. a II-a, 1969.

Legenda secolelor, *versuri alese*, 1969, nr. 503.

Notre-Dame de Paris, *roman*, 2 vol., 1970, nr. 594—595.

HUMBOLDT, AL. VON

Cosmos ⋆ Privelişti din natură ⋆ Privelişti din Cordilieri şi alte scrieri *(pagini alese)*, 1970, nr. 571 („cultură generală").

HUXLEY, ALDOUS

Punct contrapunct, *roman*, 2 vol., 1966, nr. 358—359.

I

IBRĂILEANU, GARABET

Adela, fragment din jurnalul lui Emil Codrescu, 1963, nr. 165 ; ed. a II-a, 1966 (cuprinde, în plus : Privind viaţa şi Amintiri din copilărie şi adolescenţă) ; ed. a III-a, 1969.

Scriitori români şi străini, 2 vol., 1968, nr. 431—432 („cultură generală").

IBSEN, H.

Pretendenţii la coroană ⋆ Brand, *drame*, 1968, nr. 478.

IORGA, N.

Oameni cari au fost, 2 vol., 1967, nr. 368—369 („cultură generală").

IOSIF, ST. O.

Versuri, 1960, nr. 11 ; ed. a II-a, 1965 ; ed. a III-a, 1968.

ISAIOS : vezi ORATORII GRECI.

ISOCRATE : vezi ORATORII GRECI.

ISPIRESCU, PETRE

Basme, legende, snoave, 1960, nr. 9 ; ed. a II-a, 1966 (cu titlul : Zîna zînelor).

ISTRATI, PANAIT

Povestirile lui Adrian Zograffi, 2 vol. (I. Chira Chiralina * Moș Anghel, II. Prezentarea haiducilor * Domnița din Snagov), 1969, nr. 518—519.

IUVENAL : vezi PERSIUS * IUVENAL * MARȚIAL.

J

JAMES, HENRY

Daisy Miller, *nuvele*, 1968, nr. 433.

JEBELEANU, EUGEN

Poezii și poeme, 1961, nr. 72.

JÓKAI MÓR

Omul de aur, *roman*, 2 vol., 1965, nr. 302—303.

Fiii omului cu inima de piatră, *roman*, 2 vol., 1970, nr. 586—587.

K

KAFKA, FR.

Castelul, *roman*, 1968, nr. 477.

KARASLAVOV, G.

Tango, *nuvele*, 1961, nr. 58.

KARINTHY FRIGYES

Cele două suflete ale Oliviei, *schițe și scenete umoristice*, 1970, nr. 570.

KÄSTNER, ERICH

Fabian, *roman* * Şcoala dictatorilor, *comedie* * Versuri, 1970, nr. 552.

KAZANTZAKIS, N.

Hristos răstignit a doua oară, *roman*, 2 vol., 1968, nr. 451—452.

KELLER, GOTTFRIED

Heinrich cel verde, *roman*, 3 vol., 1970, nr. 563—565.

KIPLING, RUDYARD

Cartea junglei * A doua carte a junglei, 2 vol., 1966, nr. 325—326 ; ed. a II-a, 1969.

KIVI, ALEKSIS

Cei şapte fraţi, *roman*, 1963, nr. 166.

KOGĂLNICEANU, MIHAIL

Tainele inimii. Scrieri alese, 1964, nr. 241.

KOJEVNIKOV, VADIM

Vi-l prezint pe Baluev, *roman*, 1961, nr. 92.

KONSTANTINOV, ALEKO

Bai Ganiu, *roman*, 1964, nr. 237.

KOROLENKO, V. G.

Fără grai, *nuvelă*, 1960, nr. 36.

KOVÁCS GYÖRGY

Cu ghearele şi cu dinţii, *roman*, 1960, nr. 33.

KUPRIN, A. I.

Vrăjitoarea, *nuvele şi povestiri*, 1969, nr. 520.

L

LABIŞ, NICOLAE

Moartea căprioarei, *versuri*, 1964, nr. 260.

LA BRUYÈRE, JEAN DE

Caracterele, 2 vol., 1966, nr. 331—332 ; ed. a II-a, 1968.

LACLOS, CHODERLOS DE
Legăturile primejdioase, *roman*, 2 vol., 1969, nr. 539—540.
LA FONTAINE
Fabule, 1963, nr. 160.
LAMPEDUSA : vezi TOMASI DI LAMPEDUSA.
LAXNESS, HALLDÓR
Clopotul din Islanda, *roman*, 1962, nr. 120.
LEONOV, LEONID
Bursucii, *roman*, 1961, nr. 84.
LERMONTOV, M. I.
Un erou al timpului nostru, *roman*, 1961, nr. 73.
LESAGE, A. R.
Gil Blas, *roman*, 3 vol., 1963, nr. 206—208.
LEVI, CARLO
Cristos s-a oprit la Eboli, *roman*, 1963, nr. 176.
LEWIS, SINCLAIR
Kingsblood, urmaşul regilor, *roman*, 2 vol., 1961, nr. 101—102.
Babbitt, *roman*, 1965, nr. 278.
LICURG : vezi ORATORII GRECI.
LISIAS : vezi ORATORII GRECI.
LONDON, JACK
Călcîiul de fier, *roman*, 1960, nr. 46.
Lupul de mare, *roman*, 1970, nr. 569.
LONGFELLOW, H. W.
Cîntarea lui Haiavata, *poem epic*, 1967, nr. 395.
LONGOS
Dafnis şi Cloe, *roman*, 1970, nr. 560.
LÖNNROT, E.
Kalevala, *epopee populară finlandeză*, 2 vol., 1968, nr. 475—476.

MACEDONSKI, AL.

Excelsior, *poezii*, 1968, nr. 466.

MAIAKOVSKI, VL.

Vladimir Ilici Lenin, *poeme*, 1970, nr. 561.

MAJEROVÁ, MARIE

Sirena, *roman*, 1962, nr. 122.

MALRAUX, ANDRÉ

Condiția umană, *roman*, 1966, nr. 316.

MANN, HEINRICH

Profesorul Unrat. Sfîrșitul unui tiran, *roman*, 1961, nr. 74.

MANN, THOMAS

Moartea la Veneția, *nuvele*, 1965, nr. 272.

Casa Buddenbrook, *roman*, 2 vol., 1966, nr. 351—352.

Muntele vrăjit, *roman*, 3 vol., 1969, nr. 533—535.

MARTIN DU GARD, ROGER

Familia Thibault, *roman*, 5 vol., 1964, nr. 231—235.

MARȚIAL : vezi PERSIUS, IUVENAL, MARȚIAL.

MAUGHAM, W. S.

Robie, *roman*, 3 vol., 1970, nr. 578—580.

MAUPASSANT, GUY DE

Bulgăre de seu, *nuvele și schițe*, 1960, nr. 30.

O viață, *roman*, 1961, nr. 69.

Bel-Ami, *roman*, 1965, nr. 300 ; ed. a II-a, 1969.

MAURIAC, FR.

Cuibul de vipere ⋆ Thérèse Desqueyroux, *romane*, 1967, nr. 396.

Génitrix ⋆ Misterul Frontenac, *romane*, 1969, nr. 532.

MAUROIS, ANDRÉ

Climate, *roman*, 1966, nr. 357.

MELVILLE, H.

Benito Cereno, *nuvele*, 1967, nr. 373.

MERIMÉE, PR.

Carmen, *nuvele*, 1965, nr. 270.

MIHALE, AUREL

Nopți înfrigurate, *povestiri*, 1962, nr. 121.

MIHĂESCU, GIB. I.

Nuvele, 2 vol. (I. La „Grandiflora", II. Noaptea focurilor), 1967, nr. 382—383.

MIKSZÁTH KÁLMÁN

Căsătorie ciudată, *roman*, 1961, nr. 61.

Umbrela Sfîntului Petru, *roman*, 1968, nr. 422 ; ed. a II-a, 1969.

MILESCU-SPĂTARU, NICOLAE

Jurnal de călătorie în China, 1962, nr. 156.

MILLAR, M.

În fiecare zi e iarnă, *roman*, 1970, nr. 568 („Maeștrii literaturii polițiste").

MINULESCU, ION

Romanțe pentru mai tîrziu și alte poezii, 1968, nr. 418 ; ed. a II-a, 1970.

MOLIÈRE

Avarul, *comedii*, 1964, nr. 268.

MONTESQUIEU

Scrisori persane * Caiete, 1970, nr. 551.

MORAVIA, ALBERTO

Povestiri din Roma * Noi povestiri din Roma, 1962, nr. 150.

MORICZ ZSIGMOND

Un om fericit, *roman*, 1964, nr. 227.

MULTATULI (EDUARD DOUWES DEKKER)
Max Havelaar în Indiile Olandeze, *roman*, 1967, nr. 413.
MUNTEANU, FRANCISC
Lenţa, *nuvele*, 1961, nr. 88.

N

NAGY ISTVÁN
La cea mai înaltă tensiune, *roman*, 1961, nr. 95.
NECULCE, ION
O samă de cuvinte ⋆ Letopiseţul Ţării Moldovei, 1963, nr. 205.
NEGRUZZI, C.
Păcatele tinereţelor. Scrieri alese, 1963, nr. 180.
NEMČOVÁ, BOŽENA
Bunicuţa, *roman*, 1962, nr. 155.
NUŞICI, BRANISLAV
Un individ suspect, *comedii*, 1964, nr. 244.

O

ODOBESCU, AL. I.
Pseudo-cynegeticos sau Falş tractat de vînătorie ⋆ Scene istorice, 1961, nr. 91.
OSTROVSKI, N.
Născuţi în furtună, *roman*, 1960, nr. 14.
Aşa s-a călit oţelul, *roman*, 1962, nr. 143.
OVIDIU
Scrisori din exil, 1966, nr. 330.

PANN, ANTON

Nezdrăvăniile lui Nastratin Hogea ★ Fabule și istorioare, 1961, nr. 77.

Povestea vorbii, 2 vol., 1967, nr. 411—412.

PAPADAT-BENGESCU, HORTENSIA

Fecioarele despletite ★ Concert din muzică de Bach ★ Drumul ascuns, *romane*, 2 vol., 1966, nr. 349—350.

PARASCHIVESCU, MIRON RADU

Declarația patetică ★ Cîntice țigănești ★ Laude și alte poeme, *versuri*, 1963, nr. 190.

PAVESE, CESARE

Luna și focurile ★ Femei singure, *romane*, 1966, nr. 360.

PELTZ, I.

Calea Văcărești, *roman*, 1966, nr. 334.

PERRAULT, CH.

Frumoasa din pădurea adormită, *basme și amintiri*, 1968, nr. 435 ; ed. a II-a, 1969.

PERSIUS ★ IUVENAL ★ MARȚIAL

Satire și epigrame, 1967, nr. 381.

PETRESCU, CAMIL

Un om între oameni, *roman*, 5 vol., 1962, nr. 125—129.

Teatru, 2 vol. (I. Bălcescu. II. Suflete tari), 1964, nr. 225—226.

Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război, *roman*, 2 vol., 1965, nr. 291—292 ; ed. a II-a, 1966.

PETRESCU, CEZAR

Întunecare, *roman*, 2 vol., 1962, nr. 106—107 ; ed. a II-a, 1965 ; ed. a III-a, 1966.

PETRONIU ★ SENECA

Satyricon ★ Apokolokyntosis, 1967, nr. 399

PHILIPPIDE, AL.

Visuri în vuietul vremii *(poezii)* * Floarea din prăpastie *(proză)*, 2 vol., 1969, nr. 499—500.

PILLAT, ION

Poezii, 2 vol., 1967, nr. 403—404.

PLAUT

Teatru

vol. I. Casa cu stafii, 1968, nr. 474.

vol. II. Comedia măgarilor, 1970, nr. 559.

POE, E. A.

Proză, 2 vol. (I. Prăbușirea casei Usher, II. Aventurile lui Gordon Pym), 1965, nr. 289—290.

POLEVOI, BORIS

Povestea unui om adevărat, *roman*, 1962, nr. 110.

POPA, VICTOR ION

Velerim și Veler Doamne, *roman*, 1963, nr. 192.

POPOVICI, TITUS

Setea, *roman*, 2 vol., 1961, nr. 67—68.

PREDA, MARIN

Morometii, *roman*, 1960, nr. 45.

Întîlnirea din Pămînturi * Desfășurarea, *nuvele*, 1966, nr. 337.

PRÉVOST (Abatele)

Manon Lescaut, *roman*, 1962, nr. 147; ed. a II-a, 1969.

PROUST, MARCEL

În căutarea timpului pierdut, *roman*:

vol. I—II. Swann, 1968, nr. 469—470.

vol. III—IV. La umbra fetelor în floare, 1968, nr. 471—472.

vol. V—VI. Guermantes, 1969, nr. 507—508.

vol. VII—VIII. Sodoma și Gomora, 1970, nr. 545—546.

PRUS, BOLESLAW

Păpușa, *roman*, 3 vol., 1963, nr. 183—185.

PUȘKIN, A. S.

Poezii, 1962, nr. 109.

Dama de pică. Culegere de proză, 1963, nr. 177.

Evgheni Oneghin, *roman în versuri*, 1967, nr. 397.

R

RADIGUET, R.

Neastîmpăr * Bal la contele d'Orgel, *romane*, 1968, nr. 485.

REBREANU, LIVIU

Răscoala, *roman*, 2 vol., 1960, nr. 37—38 ; ed. a II-a, 1967.

Ion, *roman*, 2 vol., 1963, nr. 161—162 ; ed. a II-a, 1965 ; ed. a III-a, 1967.

Nuvele, 3 vol. (I. Golanii, II. Calvarul, III. Ciuleandra), 1965, nr. 297—299.

REMARQUE, ERICH MARIA

Pe frontul de vest nimic nou, *roman*, 1965, nr. 294.

REYMONT, WLADISLAW

Fiu de nobili, *nuvele*, 1967, nr. 405.

ROLLAND, ROMAIN

Colas Breugnon, *roman*, 1963, nr. 187.

ROMAINS, JULES

Oameni de bună-voință, *roman*, 4 vol. (I. 6 octombrie, II. Crima lui Quinette, III. Iubirile din copilărie, IV. Erosul Parisului), 1970, nr. 599—602.

ROSETTI, AL.

Note din Grecia * India * Israel * Diverse * Cartea albă, 1970, nr. 577.

ROSTAND, EDMOND

Cyrano de Bergerac, *comedie eroică*, 1962, nr. 117 ; ed. a II-a, 1969.

ROUSSEAU, J.-J.

Confesiuni * Visările unui hoinar singuratic, 3 vol., 1969, nr. 521—523.

RUSSO, AL.

Piatra-Teiului. Scrieri alese, 1963, nr. 172 ; ed. a II-a, 1967.

RUSTAVELI, ȘOTA

Viteazul în piele de tigru, 1963, nr. 163.

S

SAADI

Golestan (Grădina florilor), 1964, nr. 264.

SADOVEANU, I. M.

Sfîrșit de veac în București, *roman*, 1966, nr. 328.

SADOVEANU, MIHAIL

Zodia cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă, *roman*, 1960, nr. 8.

Soarele în baltă * Divanul persian, 1960, nr. 29.

Istorisiri despre vînători și pescari, 1960, nr. 44.

Locul unde nu s-a întîmplat nimic * Însemnările lui Neculai Manea, *romane*, 1961, nr. 60.

Mitrea Cocor * Aventură în Lunca Dunării, *romane*, 1961, nr. 78.

Venea o moară pe Siret, *roman*, 1961, nr. 103 ; ed. a II-a, 1969.

Nicoară Potcoavă, *roman*, 1962, nr. 148.

Frații Jderi, *roman*, 3 vol. (I. Ucenicia lui Io-

nuț, II. Izvorul alb, III. Oamenii Mării-sale), 1963, nr. 157—159.
Baltagul, *roman*, 1963, nr. 211.
Cosma Răcoare, *povestiri*, 1965, nr. 273.
Dureri înăbușite, *povestiri*, 1966, nr. 355.
Amintiri, 2 vol. (I. Anii de ucenicie, II. Amintiri literare), 1970, nr. 543—544.

SAHIA, AL.
Execuția din primăvară, *nuvele, povestiri, reportaje și articole*, 1962, nr. 135.

SAND, GEORGE
Tinerețea lui Étienne Depardieu, *roman*, 1966, nr. 348.

SCHILLER, FR.
Hoții * Don Carlos, *drame*, 1965, nr. 269.
Wallenstein, *trilogie dramatică*, 2 vol., 1969, nr. 497—498.

SCOTT, WALTER
Ivanhoe, *roman*, 2 vol., 1963, nr. 181—182 ; ed. a II-a, 1970.

SEBASTIAN, MIHAIL
Jocul de-a vacanța, *teatru*, 1965, nr. 293.
Accidentul * Orașul cu salcîmi, *romane*, 1968, nr. 424—425 ; ed. a II-a, 1969.

SEGHERS, ANNA
Morții rămîn tineri, *roman*, 2 vol., 1964, nr. 242—243.

SENECA : vezi PETRONIUS * SENECA și TERENȚIU * SENECA

SHAKESPEARE, W.
Romeo și Julieta * Hamlet, 1962, nr. 130.
Richard al III-lea, 1964, nr. 229.

SHAW, G. BERNARD
Cezar și Cleopatra, *teatru*, 1963, nr. 195.

SHELLEY, P. B.

Prometeu descătușat, *poezii și poeme*, 1965, nr. 287.

SIENKIEWICZ, HENRYK

Nuvele, 1960, nr. 12.

Potopul, *roman*, 5 vol., 1969, nr. 488—492.

SINCLAIR, UPTON

Regele Cărbune, *roman*, 1969, nr. 531.

SLAVICI, IOAN

Nuvele, 2 vol. (I. Moara cu noroc, II. Pădureanca), 1960, nr. 31—32 ; ed. a II-a, 1965.

Mara, *roman*, 1961, nr. 75.

Spaima zmeilor, *povești*, 1969, nr. 502.

SOFOCLE

Teatru, 2 vol. (I. Electra, II. Oedip-rege), 1965, nr. 306—307.

SORBUL, MIHAIL

Patima roșie, *teatru*, 1965, nr. 271.

STANCU, ZAHARIA

Desculț, *roman*, 2 vol., 1960, nr. 26—27.

Costandina, *episoade*, 1962, nr. 108.

Pădurea nebună, *roman*, 1966, nr. 341.

Jocul cu moartea, *roman*, 1968, nr. 461.

STĂNCESCU, DUMITRU

Sora Soarelui, *basme*, 1970, nr. 576 (cu o Anexă a editurii : Dumitru Stăncescu — primul director literar al „Bibliotecii pentru toți").

STĂNOIU, DAMIAN

Alegere de stareță, *nuvele și romane*, 1964, nr. 236.

STEINBECK, JOHN

Fructele mîniei, *roman*, 2 vol., 1963, nr. 193—194.

STENDHAL

Roșu și Negru, *roman*, 2 vol., 1961, nr. 93—94 ; ed. a II-a, 1963.

Mănăstirea din Parma, *roman*, 2 vol., 1965, nr. 276—277 ; ed. a II-a, 1970.

Lucien Leuwen, *roman*, 2 vol., 1969, nr. 529—530.

STORM, THEODOR

Iezerul albinelor, *nuvele*, 1961, nr. 85.

STRINDBERG, AUGUST

Întîmplări din arhipelag, *roman*, 1968, nr. 447.

SUE, E.

Misterele Parisului, *roman*, 4 vol., 1968, nr. 481—484.

SÜTÖ ANDRÁS

Cireșe tomnatice, *schițe și povestiri*, 1963, nr. 189.

SWIFT, J.

Călătoriile lui Gulliver, 1967, nr. 400 ; ed. a II-a, 1969.

Ș

ȘALOM ALEHEM

Tevi lăptarul, *roman*, 1961, nr. 59.

Romanul unui om de afaceri * Halal de mine, sînt orfan !, *romane*, 1970, nr. 581.

ȘOLOHOV, MIHAIL

Pămînt desțelenit, *roman*, 2 vol., 1961, nr. 89—90.

Povestiri de pe Don * Soarta unui om, 1963, nr. 202.

T

TAGORE, RABINDRANATH

Ghirlanda dragostei, *povestiri*, 1961, nr. 70.

TASSO, T.
Ierusalimul liberat, 2 vol., 1969, nr. 493—494.
TEODOREANU, IONEL
La Medeleni, *roman*, 4 vol., 1967, nr. 377—380.
Turnul Milenei, *roman*, 1970, nr. 550.
TERENȚIU * SENECA
Eunucul * Medeea, *teatru*, 1966, nr. 333.
THACKERAY, WILLIAM
Bîlciul deșertăciunilor, *roman*, 3 vol., 1963, nr. 167—169.
THEODORESCU, CICERONE
Poteca lunii. Versuri alese, 1964, nr. 222.
TOLSTOI, A. N.
Gobelinul reginei Marie-Antoinette, *povestiri*, 1961, nr. 56.
Calvarul, *roman*, 3 vol., 1963, nr. 173—175.
Petru I, *roman*, 3 vol., 1970, nr. 590—592.
TOLSTOI, L. N.
După bal, *nuvele*, 1961, nr. 65.
Război și pace, *roman*, 4 vol., 1963, nr. 197—200.
Învierea, *roman*, 2 vol., 1964, nr. 238—239.
TOMASI DI LAMPEDUSA, GIUSEPPE
Ghepardul * Povestiri, 1965, nr. 301.
TOPÎRCEANU, G.
Balade vesele și triste, *versuri*, 1961, nr. 63; ed. a II-a, 1966.
TURGHENIEV, I. S.
În ajun, *roman*, 1960, nr. 28.
Părinți și copii, *roman*, 1962, nr. 119.
Povestirile unui vînător, 1966, nr. 347.
TWAIN, MARK
Un yankeu la curtea regelui Arthur, *roman*, 1961, nr. 55.
Bancnota de un milion de lire, *schițe, nuvele, pamflete*, 1964, nr. 262.

V

VALERA, JUAN
Pepita Jiménez, *roman*, 1970, nr. 574.

VALMIKY
Ramayana, *epopee indiană, traducere în proză*, 2 vol., 1968, nr. 464—465.

VERGILIU
Eneida, 1964, nr. 255.

VERNE, JULES
De la Pămînt la Lună, *roman*, 1963, nr. 203.

VIANU, TUDOR
Arta prozatorilor români, 2 vol., 1967, nr. 363—364 („cultură generală").

VITTORINI, ELIO
Călătorie în Sicilia * Oameni și neoameni, *romane*, 1968, nr. 421.

VLAHUȚĂ, AL.
Iubire, *poezii*, 1965, nr. 305.

VOLTAIRE
Naivul, *povestiri filozofice*, 1962, nr. 151.

W

WAGNER, RICHARD
Olandezul zburător, 1968, nr. 423.

WAUGH, E.
Un pumn de țărînă * Preaiubita, *romane*, 1970, nr. 548.

WEBB, MARY
Neprețuita otravă (Sarn), *roman*, 1970, nr. 553.

WELLS, H. G.
Omul invizibil * Primii oameni în Lună, *romane*, 1966, nr. 335.

WILDE, OSCAR

Portretul lui Dorian Gray * Crima lordului Arthur Savile, 1967, nr. 365 ; ed. a II-a, 1969.

WILDER, TH.

Idele lui martie, *roman*, 1969, nr. 509.

Z

ZAMFIRESCU, DUILIU

Scrieri alese, 2 vol. (I. Spre mare, *nuvele și poezii*. II. Viața la țară * Tănase Scatiu, *romane*), 1962, nr. 111—112.

ZAMFIRESCU, G. M.

Maidanul cu dragoste, *roman*, 2 vol., 1967, nr. 407—408.

ZEROMSKI, ST.

Ecourile pădurii, *nuvele*, 1964, nr. 261.

ZOLA, ÉMILE

Germinal, *roman*, 2 vol., 1960, nr. 50—51.

„La Paradisul femeilor", *roman*, 2 vol., 1968, nr. 455—456 ; ed. a II-a, 1969.

Culegeri, antologii, folclor

ALEXANDRIA * ESOPIA

1960, nr. 16 ; ed. a II-a, 1966.

ANTOLOGIA NUVELEI BULGARE CLASICE (1860—1944) (Povestiri din Balcani), 1970, nr. 562.

ANTOLOGIA NUVELEI NEOGRECEȘTI (Moartea palicarului), 1967, nr. 392.

ANTOLOGIA NUVELEI SOVIETICE (1945—1965) 2 vol. (I. Coliba din pădure. II. Ruguri pe zăpadă), 1965, nr. 295—296.

ANTOLOGIA POEZIEI CHINEZE CLASICE
(Secolul al XI-lea î.e.n. — 1911), 1963, nr. 191.
ANTOLOGIE DE POEZIE BELGIANĂ
(de limbă franceză), 1968, nr. 428.
BALADE POPULARE ROMÂNEȘTI
2 vol. (I. Toma Alimoș, II. Meșterul Manole), 1967, nr. 366—367.
BASME AFRICANE
2 vol. (I. Ntiy, învingătorul șarpelui boa, II. Furt de cămile noaptea), 1967, nr. 371—372.
BASME POPULARE ROMÂNEȘTI
(Tinerețe fără bătrînețe...), 1961, nr. 100 ; ed. a II-a, 2 vol. (I. Tinerețe fără bătrînețe..., II. Făt-frumos cu părul de aur), 1967, nr. 100—100 bis.
CARTEA CELOR O MIE ȘI UNA DE NOPȚI
vol. I (Povestea hamalului cu fecioarele) : nopțile 1—24, 1966, nr. 356.
vol. II (Povestea Dulcei Prietene) : nopțile 25—44, 1968, nr. 453.
vol. III (Povestea regelui Omar al-Neman și a minunaților săi feciori...): nopțile 45—145, 1970, nr. 572.
vol. IV (Minunatele povești ale animalelor și ale păsărilor) : nopțile 146—248, 1970, nr. 598.
CĂRȚI POPULARE
(Viața lui Bertoldo ș.a.), 1968, nr. 448.
DRAMATURGIA ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ
culegere, 2 vol., 1964, nr. 245—246.
FLORI ALESE DIN POEZIA POPULARĂ
Antologia poeziei lirice, 1960, nr. 49 ; ed. a II-a, 2 vol. (I. Poezia lirică, II. Poezia obiceiurilor tradiționale), 1967, nr. 49—49 bis.
GHICITORI
(Cinel-Cinel), 1964, nr. 219.

LEGENDE POPULARE ROMÂNEȘTI
(De la Dragoș la Cuza Vodă), 1966, nr. 361.
NUVELA AMERICANĂ CONTEMPORANĂ
antologie, 2 vol., 1963, nr. 209—210.
NUVELA ROMANTICĂ GERMANĂ
2 vol. (I. Undine, II. Urciorul de aur), 1968, nr. 429—430.
NUVELA ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ
culegere, 3 vol., 1964, nr. 247—249.
ORATORII GRECI
(Pagini alese), 2 vol. (I. Antifon, Andocide, Lisias, Isaios, Isocrate, II. Demostene, Eschine, Hiperide, Licurg), 1969, nr. 516—517.
PANCIATANTRA
(Cele cinci cărți ale înțelepciunii), *fabule indiene*, 1969, nr. 506.
POEZIA AUSTRIACĂ MODERNĂ
(De la Rainer Maria Rilke pînă în zilele noastre), 1970, nr. 575.
POEZIA GERMANĂ MODERNĂ
(De la Stefan George la Enzensberger), 2 vol., 1967, nr. 393—394.
POEZIA NORDICĂ MODERNĂ
antologie, 2 vol. (I. Danemarca, Finlanda, Islanda, II. Norvegia, Suedia), 1968, nr. 457—458.
POEZIA ROMÂNĂ CLASICĂ
(De la Dosoftei la Octavian Goga), 3 vol., 1970, nr. 556—558.
POEZIA ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ
culegere, 1964, nr. 250.
PROVERBE ROMÂNEȘTI
(Apa trece, pietrele rămîn), 1966, nr. 342.
PROZA AUSTRIACĂ MODERNĂ
2 vol. (I. Amurgul imperiului, II. Imperiul demonilor), 1968, nr. 443—444.

PROZĂ PICARESCĂ SPANIOLĂ
(Isprăvile unor vîntură-lume), 1961, nr. 82.
PROZĂ UMORISTICĂ ENGLEZĂ
2 vol. (I. Povestea butoiului, II. Stafia familiei Canterville), 1965, nr. 314—315.
SNOAVE POPULARE
(De-ale lui Păcală), 1964, nr. 228.
SONETUL ITALIAN ÎN EVUL MEDIU ȘI RENAȘTERE
antologie, 2 vol., 1970, nr. 596—597.

Redactor: ELENA MURGU
Tehnoredactor: TRAIAN ARGETOIANU

Apărut 1970. Hîrtie ziar rotativ de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 10,75. Coli de tipar 9,75. A. nr. 14.475

Tiparul executat sub comanda nr. 640 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii" Piața Scînteii nr. 1, București — Republica Socialistă România

jules romains

«Dacă aș căuta de cînd datează primul proiect al acestei opere, ar trebui să mă întorc pînă la debutul carierei mele literare. Încă din vremea cînd scriam *La Vie unanime (Viața unanimă)*, simțeam că odată și odată va trebui să mă apuc de o vastă operă de ficțiune în proză, care să exprime, în mișcare și multiplicitate, în detaliu și devenire, viziunea aceea a lumii moderne, căreia *La Vie unanime* îi cînta laolaltă emoția inițială. Și abia aș exagera dacă aș spune că, ulterior, multe din cărțile mele n-au fost decît un antrenament, un fel de a-mi pune la încercare rînd pe rînd instrumentul și materialul, sau de-a explora teritorii pe care, într-o zi, voi fi chemat să le ocup și să le organizez. Dar zilei aceleia hotărîtoare m-am ferit să-i grăbesc sosirea; ba m-am lăsat chiar în voia împrejurărilor, convins că un plan atît de înfricoșător n-ar avea decît de cîștigat de pe urma acestor amînări. Anii care preced maturitatea fac să crească neîncetat resursele interioare ale unui scriitor, dacă știe să se ferească de anumite primejdii, dintre care succesul nu-i cea mai mică, cu ispita pe care o trage după el aproape totdeauna, de-a te imita pe tine și de-a continua să placi prin mijloacele care au izbutit.»

JULES ROMAINS

editura minerva

Vol. I - IV lei 20